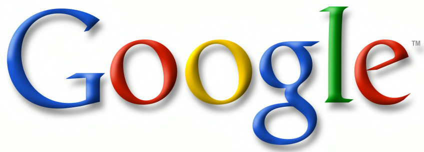
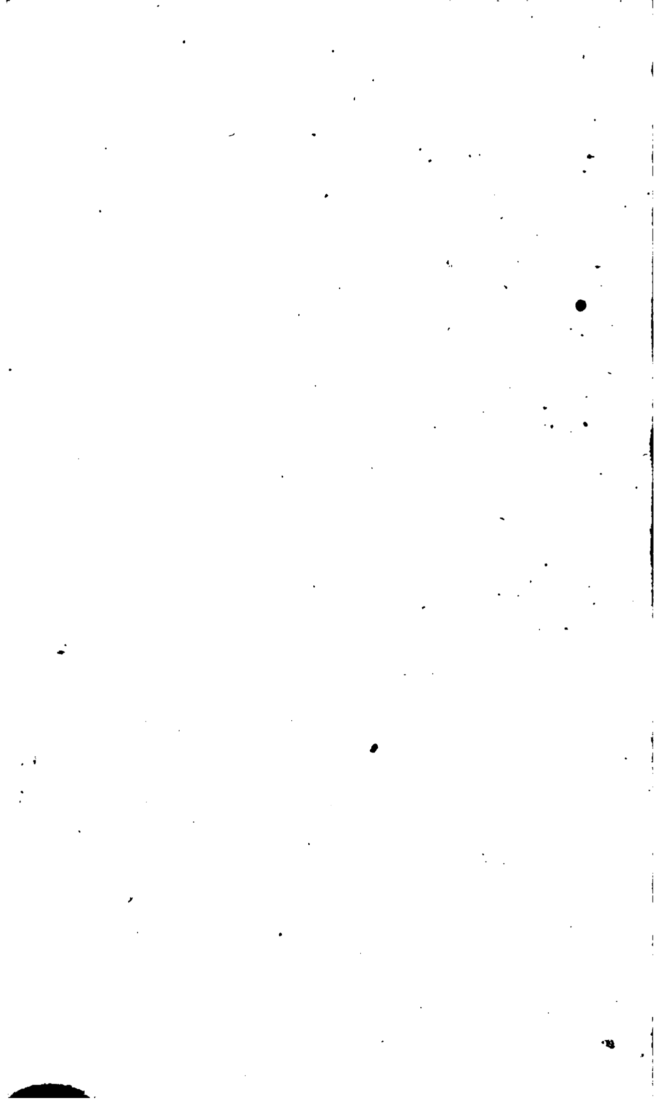

R. P.

HORATII TVRSELLINI

E SOCIETATE IESV,

EPITOMAE HISTORIARVM LIBRI X.

EDITIO DILIGENTER RECOGnita collatione MSS. multis mendis, quæ etiam in Historiam irrepserant, sublatis,

IN GRATIAM STVDIOSÆ IVuentutis nouiter excusa.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
In Officina Birckmannica, sumptibus Hermanni Mylij.
ANNO M. DC XXII.

PRAEFATIO
Auctoris ad Lectorem.

Anta historiarum multitudo est, atq; varietas, cuiusuis vt hominis nō sit aut perlegere omnes, aut in ordinem redigere, aut memoriâ custodire. quo fit, vt complures ab historiarum lectione abhorreant, multi epitomam aliquam, ac summam historiarum desiderent, vbi res maximè memorabiles breuiter, atque ordine comprehendantur. nam Chronicorum scriptores ferè ita ieiunos exilesq; esse dicunt, vt nō sedent famem, sed augeant; si qui autem pleniores existāt, vel inquinatam orationem adhibere, vel historiarum auctores omittere, vt quæ fastidium afferant lectoribus, quæ rebus abrogent fidem. Quare ego ab adolescentia cùm non negligenter in historiarum monumentis aliquādiu versatus essem: appositum mihi aliquod memoriolæ subsidium parandum putaui, fecique non inuitus tum aliorū causa, tum mea, vt hâc qualemcumq; historiarum epitomen paulatim cōtexerem, seculorumq; omnium memoriam, obseruatis notatisq; temporibus, perbreui, nec inutili, vt spero, volumine complecterer. Eius olim epitome pars prior cùm mihi fortè excidisset, descriptaque

esset à

esset à pluribus: multi viri, & prudentia, & auctoritate præstantes, qui meas aliquid putabãt nugas, me denique perpulerunt, vt quod priuatum bonum esse volueram, paterer esse commune; & quod rude, & inchoatum circumferri dolebam, perfectum, atque absolutum ipse vulgarem. Ceterùm in notandis Hebraicæ historiæ temporibus, Hebræorum auctoritatem, quæ certior habetur, secuti sumus. Et quoniam inter annalium historiarumque scriptores sæpè de vno alterove anno, aut etiam de pluribus est controuersia: optimum factu existimaui, vt hæc, quæ memoriæ causa breuiter cursimque perstringuntur, non aurificis statera, vt dicitur, sed populari trutina examinarem. Scitum est enim ex opinabilibus & incertis, certa & explorata excerpere. Itaque integris potius, ac solidis, quàm fractis numeris, & imminutis iusta per interualla (accommodatè videlicet ad memoriam) rerum memorabilium tempora notanda duximus, quo & memoriæ imbecillitati, & temporum veritati, quàm maximè seruiremus.

HO-

HORATII TVRSELLINI, E SOCIETATE IESV,

EPITOMAE HISTORIARVM à Mundo condito

LIBER I.

ADAMVS.

PRimum igitur omnium constat, condito ornatoque Mundo Adamum humani generis principẽ à Deo esse præpositum, & in amœnissimis hortis diuina manu consitis, vbi vitalis poma arboris suppeterent, collocatum. Ceterùm huic Euam sociam, & adiutricem datam, ruinæ causam extitisse. Adamus quippe diuinam legem neglexit non tam vetiti pomi specie, quàm illecebra inductus vxoris. Ergo vnà cum noxæ socia, beatis hortis in perpetuum expulsus morti, ceterisque miserijs, quæ mortalem conditionem comitantur, obijcitur, repentè ex beato miser. & auctor hominum generis ruens, secum in eun-

dem casum posteritatem traxit omnē. Exilij initio Adamus Caimū, & Abelem genuit, quorum ille agricola, hic pastor fuit. Sed citò domesticum malum interuenit inuidia. Abelis sacrificia Deus igni è cęlo demisso probauit; Caimi non item. Itaq; homo inuidus fratrem interfecit. Ob eam cędē parētes diu in luctu fuerunt. ipse vltrice parricidij conscientia, profugus errauit. Et tamen homo demens vrbem condidit. eius posteri musicam, ferrariam, aliasq; artes vel ad vitæ cōmoditatem, vel ad delectationē inuenere. Impia Caimi, pia Sethi, qui postea Adamo natus est, progenies extitit.

ENOCHVS.

Anno à Mundo cond. propè M.

ENochus Sethi trinepos anno post Mūdum cōditum propè millesimo, ob summam Dei familiaritatem diuinitus est ex hominum cœtu, atq; oculis raptus. Huius filius Mathusáles cū annos ferè mille vixisset, nihilo faciliorē, quàm ceteri, expertus est mortem. Vulgo autē mortales mortis obliti, vitę longitudine (plerique enim annum explebant nongentesimum) abuti cœperunt.

Sethi porrò gens cōnubijs cum Caimi gente iūctis, Gigantes progenuit; & in externos lapsa mōres, omnia pudoris atque officij repagula perfregit. Itaque anno post Mundum conditū MDCLVI. flagrans vbique libido perpetuis quadraginta dierum imbribus, terrarumq; omnium eluuione restinguitur. Animantium nihil vspiam reliquum fit

præ-

præter id, quod Noes vir bonus Dei monitu in arca, seu naui quadam ingenti asseruarat ad sobolē. Sub eluuionem vis, & vita hominum imminuta est. Ad subsidiū imbecillitatis carnes concessæ. Vinum quoq; à Noe inuentum; sed haustū vberiùs ne ipsi quidem pepercit auctori. Ebrium, ac nudatū parentem Chamus ludibrio habere, alijs demonstrare cœpit. at Semus, & Iaphetus auersi iniecto pallio contegunt. Ergo pater re postea cognita Chami progeniem execratus, ceteris liberis bene precatur. A tribus hisce Noe filijs gentes omnes toto terrarum Orbe paulatim sunt propagatæ. Iapheto Scythia & Europa; Chamo Syria, AEgyptus, & Africa; Semo Assyria, India, & reliqua Asia obuenerunt.

NEMBROTHVS.

Anno à Mundo cond. MDCCC.

NEmbrothus Chami nepos, anno post diluuium circiter centesimo, auctor ceteris fuit, vt ante digressum, summæ altitudinis turrim communiter excitarent siue inundationis perfugium, siue conueniendi monumentū. Ceterùm superbis mortalium conatibus diuinum obstitit numen. repentè vna, qua tum vtebantur omnes, lingua in duas & septuaginta, quot erant familiæ, diuinitus dispertitur. Sublato igitur sermonis cōmercio, ædificatio abiecta est. ex eo terrarū Orbis frequentari cæptus. lingua, quæ communis antea fuerat, in Heberi (à Semo originē ducebat) familia, ac gēte mā-sit. inde Hebræa dicta. Turris inchoata, ex lingua-

n confusione, Babel primùm, deinde Babylon
appellata. In ea Nembrothus (qui fortaſsis idem
us fuit) imperitauit. Conſtat Belum in Aſſyria
naſſe primum anno circiter MDCCCL. à
ndo condito; regnum obtinuiſſe annos LXV.
il memoria dignum geſsiſſe.

Ninus autem Beli filius, impia pietate adductus
entis ſui monumentum, ac ſimulacrum coli iuſ-
pro Deo. Ea idolorum, Deorumque origo no-
ur. AEquè verò in homines iniurioſus Ninus
itit, atque impius in Deum. Imperandi ſtudio
grans, peſsimo exemplo, imperiũ armis propa-
re inſtituit. Ergo Aſiam in ſuam redigit ditio-
m. Zoroaſtre Bactrianorum Rege, eodemque
igiæ inuẽtore debellato, Bactris potitur. Idẽ Ni-
ſeu Niniuen vrbẽ cõdidit: Aſſyriorũ imperium
nſtituit, quod annos viguit circiter MCCC. Iſ-
egnauit LIV. Nino Agialeus primus Sicyoni-
ụm Rex ferè æqualis numeratur.

Semiramis virago Nini cõiux, & cupiditatis im-
randi ſocia, eluſo filio, regnum præſtigijs qui-
ſdam interuertit, ad ſeque tranſtulit. Ne cui-
am pareret, nubere omnino noluit. Ab ea Ba-
lon magnificentiſsimè eſt extructa: Aſia, Media,
rſis, AEgyptus ingenti cum exercitu peragrata:
gna Lybiæ, AEthiopiæque pars ſubacta. Cete-
m bellum Indis illatũ, feliciore principio, quàm
itu geſsit. Ad vltimũ imperioſa mulier libidini
rpiſsimè ſeruiens à Nino filio, cuius inceſtos ex-
iuerat amplexus, necatur anno imperij ſui XLII.

Ninus, ſeu Ninias ſuperioris Nini filius à patre pe-
nitus

nitus degenerauit, perinde quasi luxuria cum matre certaret. Regni administrationẽ Præfectis cõmisit: ipse delitijs effęminatus consenuit in cœtu mulierũ, perniciosore etiã exemplo, quàm instituto. Nequitiæ suæ imitatores XXX. deinceps Assyriorum Reges habuit, alium alio nequiorem. qui oẽs perinde ac si nati nõ essent, in tenebris, ac silẽtio iacuerunt, verbo Reges, re autẽ vera mancipia voluptatis.

ABRAMVS.

Anno à Mundo cond. M M.

ABramus genere Chaldæus ab Hebero originem trahens, extremis (vt Eusebio, & Augustino placet) Nini maioris temporibus natus est. Itaq; minore regnãte Nino, à Deo euocatur, anno post Mundũ conditũ circiter MM. Domo igitur relicta, Deũ sequitur multis sæculis ante Philosophos natos qui id præceperũt. Palæstinã sedem posteris promissã suis cùm peragraret, annonę inopia coactus, descendit in AEgyptũ. Ibi raptã quidẽ à Pharaone Rege vxorẽ desiderauit. Sed breui Dei immortalis beneficio, maximis cũ munerib. recepit intactã. AEgypto repentè ex inopi opulẽtus excedit. Lothum inde fratris filiũ, peregrinationis comitẽ, Sodomis captiuũ abductũ, cæso hoste liberat. Victor Melchisedeco Sacerdoti decumas persoluit. Porrò iam centenarius, cùm sibi ac suis, Dei iussu, præputia circumcidisset; è Sara coniuge sterili, diuinitus promissũ genuit filiũ. Ei ex risu matris Isaaci nomen inditũ. Nondũ natus erat Isaacus,

cùm Abrahami meritis exoratus Deus Lothum vnà cum vxore & liberis Sodomæ incēdio exemit. Sed Lothi vxor, quòd cōtra Angeli educentis pręceptum respexisset, in statuam salis est versa, stultitiæ documētum. Lothus ipse vino, & filiarum calliditate delusus, ostendit nihil esse tam fœdū, quod non admittat ebrietas. Iisdem temporibus Titanes extiterunt in Creta, quorum natu maximus Saturnus fuit, qui pater perhibetur Iouis.

Abrahami porrò fides (Ismaele filio cum Agare ancilla eius matre ablegato) diuinitus tentata mirè enituit, magno suo ac suorum bono. Imperanti Deo, vt Isaacum vnicum filium, spem stirpis, sua manu immolaret, parere non dubitauit. conatus pro facto fuit. Iam impositum aræ filium ferro appetebat, cùm repentè cœlesti voce dextram cohibere, filio parcere iubetur. spectata pietas, egregiaque obediendi voluntas, copiosissimà sobole remuneratur, Christoque promisso.

Hebræorum parenti Abrahamo, Iouem Deorum patrem, Cretæ Regem supparem facit Eusebius; vt multis hominibus iunior, ille Deorum pater inueniatur. Is propter paternā in populos charitatem, Deus est habitus. Eius fratres Neptunus, & Pluto, alter regiæ classis Præfectus, alter funerum inuentor in Græcia. quæ res illi maris, huic inferorum imperium, ac numen peperit apud stultam antiquitatem.

ISAACVS.

Anno à Mundo cond. MMC.

ISaacus primis Græciæ Diis haud multo iunior, vero exorato Deo, Esaum, & Iacobum ex Rebecca vxore genuit sterili. Geraras annonæ causa profectus, Dei numine & cōiugis pudicitiam ab Abimelechi Regis libidine intactam seruat, & rem familiarem auget vehementer. Ceterùm affecta iā ætate, cum nihil cerneret, à Iacobo filio deceptus, Esaum illi non sine diuino consilio posthabuit.

Isaaci ferè æqualis Argiuorū rex primus Inachus extitit, cuius filius Phoroneus vagos homines, ac dispersos in vnum coegisse locum, ac mœnibus legibusq; sepsisse memoratur à Græcis.

IACOBVS.

Anno à Mundo cond. M M CC.

IAcobus Mesopotamiam petens, in quiete Dei speciem vidit è summis scalis Christum sibi pollicentis. Inde apud Labanum auunculum maximos greges labore, atque solertia sibi parauit. Ex Lia, Rachele, alijsque vxoribus Patriarchas progenuit, duodecim Tribuum auctores. In Palestinam rediens post nocturnam cum Angelo luctam, Israel à Deo appellatur. Hinc Israelitis nomen factum.

In Patriarcharum ætatē Apollo, Mars, Vulcanus, Venus, Minerua, Iouis filij, præcipua Græciæ numina, & superstitionum Patriarchæ inciderunt. itemq; Ogyges primus Rex Atticæ, quo regnante memorabilis illa Atticæ inundatio extitit (mortalium animis superstitione iam obrutis) annis ante Vrbem conditam circiter M L.

IOSE-

IOSEPHVS.

Anno à Mundo cond. MMCCL.

IOsephus vnus è Patriarchis, paulò pòst Ogygium diluuium, ac superstitionis, vitiorumque omnium eluuionem, præclara pudicitiæ ac moderationis documenta dedit. A fratribus in AEgyptum per inuidiam amandatus, ac venditus, tum alijs, tum suæ genti saluti fuit. quippe heræ libidine elusa, falso crimine coniectus in vincula, ob diuinam conijciendorum somniorum solertiam è carcere ad imperium euocatur, annonæque & AEgypto præpositus ab ipso Rege Saluator Orbis terrę appellatur. Ceterùm altitudine animi, fortunæ insolentiam superans, fratribus iniuriam, vlciscendi oblata occasione, cõdonat. Patri persuadet, vti cum stirpe vniuersa demigret in AEgyptum. Erant Israelitarum tum omninò capita LXXV. sed breui eorum soboles, mirum in modum propagata est: quamuis post Iosephi mortem, opprimente Rege, ærumnis vegetiorem, fœcundioremque fieri diceres.

Iosephi pænè æqualem statuit Eusebius Spartũ Phoronei filium, qui Spartam condidit, paucis antè annis, quàm Argus, Phoronei nepos, is qui ob prudentiam incredibilẽ Centóculus dictus est, Argos conderet, quanquã Pausanias Spartam à Lacedæmone Eurotæ Regis filio, conditã prodit, eamque Spartæ vxoris eius nomine appellatam. Iobum quoque patientia nobilitatum, Iosephi supparem

facit

facit Hieronymus: alij tamen multo iuniorem. Per idem tempus Prometheus, & Atlas egregij Astrologi extiterunt, fabulosis Græcorum carminibus inclyti. Prometheus Iapeto (is vnus è Titanibus fuit) natus, quòd rudes homines ad humanitatē informasset, hominem ex luto finxisse: quod in Caucaso Scythiæ monte siderum cursus obseruaret assiduè, Caucaso affixus; quòd ignis eliciendi è silice, alendique rationem inuenisset, ignem Dijs subripuisse, dictus est à Poetis. Atlas autem eius frater, propter summam Astrologiæ scientiam, cœlum humeris sustinuisse perhibetur, & Atlanti Mauritaniæ monti fecisse nomen.

MOSES.

Anno à Mundo cond. M M C C C C.

Moses Iacobi abnepos, Tribu Leui, LX. circiter annis post Iosephi mortem, difficillimo Israelitarum tempore natus, à Pharaonis filia educatus est, & litteris excultus Ægyptiis. Octogenarius, auctore Deo, adiutore Aarone fratre, Israelitarum gētem ab Ægyptiorum seruitute vindicare aggreditur. denique Rege plurimis, maximisq; prodigijs perculso, anno post diluuiū circiter DCCC. Israelitas, Ægyptiorū spolijs onustos, educit. Phase, seu Pascha, solemnesq; Azymorum ferias instituit, partæ libertatis monumentum. Censa sunt Israelitarum ad millia sexcenta, præter pueros, fœminas, ac promiscuum vulgus. Omnes

Omnes prospera vtentes valetudine, Mosen secuti, duce itineris Angelo, noctu ignis specie, nubis interdiu. Ceterùm imminente cum omnibus copijs AEgyptiorum Rege, Moses sublata virga, viam suis inter Erythræi maris fluctus aperit, munitque mari in montis speciem vtrinque curuato. Insequentes AEgyptij, fluctibus circumuenti ad vnum obruuntur omnes, vt ne nuntius quidem tantæ cladis superesset. Israelitis porrò vasta in solitudine commeatus diuinitus suppetebat. manna de cœlo, aquæ è saxis defluebant. Ad Sinam montem leges Hebræis per Mosen datæ. Aurea arca, & tabernaculum templi instar effectum. Sacra & ceremoniæ institutæ. Aaron summus Sacerdos consecratus. Missi deinde ex Phara solitudine exploratores in Palæstinam, ea de incolarum proceritate renunciarunt, quibus cunctus populus animo consternatus est; sic prorsus, vt desperata regionis eius possessione, in solitudine mori præoptaret. proinde iratus Deus confirmat fore, vt præter Iosuem, & Calebum, qui populum bono animo esse iusserant, ex omni multitudine, quæ censa in solitudine erat, ad promissam sedem perueniat nemo. Itaque eos Moses Dei iussu, annos XL. per solitudinem longissimo circuitu circumduxit, quoad scilicet quicumque Dei numen offenderant, interijssent. Nec verò interitus causæ defuerunt. Chores, Dathan, & Abiron, Mosi, & Aaroni obtrectantes, vnà cum familijs, vasto terræ hiatu absorpti sunt. CCL. eorum sectatores, thus incendentes, cælestis ignis incendio hausti. Millia

homi-

hominum quindecim, qui illorum interitum Mosi vitio verterẽt, dira clade mactata. Aaron ipse summus Sacerdos, qui in eliciendа aqua è silice addubitasset, extinctus, Eleazaro filio in eius locum suffecto. Complures alij, viæ, ac laboris tædio de Mose questi, igneis serpentibus diuinitus immissis, inconstantiæ, ac temeritatis suæ pœnas dederunt. Cæterùm ipse Moses, propitiato precibus Deo, eius monitu æneum in medio statuit, ac mysticum serpentem, cuius aspectu saucij sanabantur. Haud ita multo pòst Balaas ariolus, primò Angeli admonitu fauit Israelitis, execratione in faustam precationem versa: inde reuersus ad ingenium, indigenas puellas obiecit, vt eos in fraudẽ illiceret. Haud facilè aliàs magis cuiusquam enituit religionis ardor, quàm tum Phineæ. is quippe libidinis auctoribus in omnium conspectu trãsfixis, ipsoque Balaa cum quinque Regibus indigenis, obtruncato, Israelitici nominis maculam aboleuit. XL. inde libertatis, & peregrinationis anno ad Iordanem censu habito, summa eorum, qui arma ferre possent, amplius DC. milliũ fuit, in quibus nemo omnino exijs, qui antea censi fuerãt, prçter Iosuem, Calebumque. nam Moses ex Abari mõte promissam sedem cùm prospexisset, interiit, Iosue successore designato.

Eodem ferme tempore sacra, & ceremonias Moses tradidit Hebræis, & Cecrops Athenarum conditor (diabolo videlicet Deum æmulante) simulachra, & sacrificia induxit in Græciam. Cecrope regnante Mercurius, Atlantis nepos, Iouis, & Maiæ fi-

læ filius, idemque eloquentiæ, & multarum rerum inuentor extitit. Deucalion, obruta eluuione Thessalia, mortales complures in Parnassi iugis, vbi imperitabat, conseruauit, eosque Pyrrhæ coniugis opera, à dura, agrestique vita ad humanum cultum, ciuilemque traduxit. Hinc locus multiplici fabulæ datus. Eadem tempestate perinde ac si ad hominum perniciem ignis cum aqua coniurasset; Phaethonte Rege, maximum in Italia ad Eridanũ flumen exarsit incẽdium, Poetarum licentiæ haud parua fingendi materies. OEnotrus porrò, Lycaone prognatus, quasi id detrimentum sarcire vellet, Arcadum colonia in Italiam deducta, ad mare inferum consedit, Vmbrisque indigenis repulsis, frequentauit Italiam. Hi Aborigenes primùm ab incerta origine: inde ab Italo Rege Itali appellati, regioni Italiæ nomen fecere.

IOSVES.

Anno à Mundo cond. MMD.

IOsues, alter Hebræorum Dux, paulo serius, quam OEnotrus, sed gloriosiùs multò ad destinatam sedem suos perduxit. Iordane flumine diuinitus paulisper siccato, traduxit exercitum. Hierichontis inde oppidi muros, Arca fœderis septies circumlata, tubarum clangore, atque exercitus clamore disturbat. Amorrheos Gabaonem sociam Hebræis vrbem obsidentes adortus, Sole ac Luna eius iussu per vnius diei spatium, tanquam spectatoribus victoriæ subsistentibus, occidione occidit.

Demum

Demum XXX. Regibus, omnibusque Palæstinæ gentibus debellatis, Israelitas in promissa maioribus sede collocauit. Agrum, & oppida CXV. bello capta, tributim diuisit anno post Mundum cōditum circiter MMD.

Iudæa Tribus inde Adonizibecum Chananæorum Regem, acie victum cepit. capto præcidit manus, pedesque. Nec dubia Dei vltoris ira fuit ipso Rege prodente, LXX. olim Reges ab se captos pari supplicio esse mactatos. Exin Hierosolyma, aliæque ab alijs tribubus captæ ciuitates, & vectigales factæ, Deo haud quaquam id probante, qui feriri cum ijs fœdus vetuerat.

Dum Iosues Hebræos in destinata sede constituit, Danaus quinquaginta generis per totidem filias contrucidatis AEgypti regno potitur. sed à Lino genero pulsus, Argos occupat. Orcus, Molossorum Rex, Proserpinam Cereris filiam, è Sicilia abripit. Triptolemus subinde longa naui frumentum à Cerere acceptum, Elusinam (Atticæ ea vrbs erat) primùm inuexit. Europa ab Ioue rapta Minoem, ac Rhadamanthum, tertiæque Orbis terrarum parti nomen peperit. ingens Poetis materies fabularum. Per eadem ferè tempora Athenis consilium Areopagitarum extitit, ex eo dictum, quòd in ea vrbis regione, qui Areopagis appellabatur, Mars capitis causam dixisset. Busiris quoque Neptuni, & Libyæ filius, ad Nilum, per speciem hospitalitatis, in hospites sæuisse dicitur, sanctissimo hospitij iure violato. Haud multo humanius sub ea tempora ab Rege Mesopotamiæ accepti sunt domi suæ Israelitæ.

quippe deserta auita religione, deserti ipsi à Deo sunt, & finitimo Regi traditi in seruitutẽ, quod idẽ illis postea sæpius vsu venit. nimirũ, vt quẽ secũdis rebus ignorarent, aduersis agnoscerẽt Deũ. Ad eos deinceps liberandos, Iudices diuino munere concessi.

IVDICES HEBRAEORVM.

OTHONIEL.

Anno à Mundo cond. MMLXXX.

OThoniel primus Hebræorum Iudex populum resipiscentem, Mesopotamiæ Rege cæso in libertatem vindicat. Othonieli Eudus ambidexter, idemque Eglonis Moabitarum Regis interfector, Eudo Debora successit, mulier virtute plusquam virili. Hæc Barachum ducẽ exercitus ad bellum comitata, insignem de hostibus victoriam peperit, muliebris victoriæ Iahel mulier particeps fuit, quæ Sisaram hostium imperatorẽ ex fuga receptum, lacte pro aqua dato, consopiuit; dormienti tempora trabali traiecit clauo; hostiumque cladem ducis cæde cumulauit.

Dum in Palæstina etiã mulieres bellicis laudibus florent, apud ceteras nationes viri pacis ferè artibus viguerunt. Trismegestus Mercurij nepos in AEgypto doctrinæ gloria præstitit. Ianus in Latio imperitauit. Cadmus, Europæ frater, litteras è Phœnicia deportauit in Græciam; Thebas in Bæotia cõdidit. Rhadamãthus in Lycia, Minos in Creta insula summa cũ seueritatis laude regnarũt. Acrisius

fuis Argiuorum Rex Amphictyonas, grauissimum Græciæ consilium, instituit: Apollinis Delphici ædem, & oraculum excitauit. Interim Amphion, Lini æqualis, Cadmo eiecto, Thebanaq; arce per cōciliatos blāda oratione agrestes homines, extructa, magnā Poetis mentiendi licentiā fecit. Liber Dionysius, seu Bacchus Nysam vrbem propter Indū flumen cōdidit. Indiam muliebri Baccharum exercitu subegit. Perseus Danae, & Ioue natus, ingēs Poetarum argumentū, Gorgoni meretrici eximia specie caput decepsit. exin celerrima Bellerophōtis naui traiecit in Asiam: Barbaros domuit: victos suo nomine Persas appellauit. Pelops quoque Tantali filius, Pisæ Rex, deductis colonis Peloponneso nomē fecit. Huius soror Niobe fuit; quæ ob amissos liberos ex mœrore stupefacta, Poetarum mēdacio locum dedit. Dardanus Ioue genitus, Teucri gener Dardaniæ; eius filius ac successor Tros Troadi regioni nomen fecerunt. Iano Saturnus successit in Latio. quo Rege omnia cōmunia, omnes liberos fuisse perhibent. inde Aureum seculum appellatū. Idem Saturnos agros colere, domos ædificare, vineas ponere, fruges colligere docuit. Neque agrorum modò, sed etiam ingeniorum culturam per id tempus à Græcis accepit Italia. Pelasgi, maritima Italiæ ora, quæ Siciliæ est proxima, occupata, litteras in Italiā attulerūt. Ab his regio Magna Græcia nominata. Siculus Itali filius Italia pulsus à Pelasgis, in proximā traiecit insulā, quam olim Cyclopes tenuerāt, tū Sicani incolebāt. Ab Siculo Rege Siculi; ab his insula Sicilia dicta. Haud ita multis ætatibus,

post Græcas litteras in Italiam inuectas, vernaculæ in Latio litteræ extiterunt. Ab Saturno Picus, à Pico Faunus quartus ab Iano, regnum per manus accepit. Fauni vxor eademque Latini Regis mater Latinas literas reperisse memoratur. Ita eadem fermè ætate hæc Latinis litteras; Debora victoriã peperit Hebræis.

GEDEON.

Anno à Mundo cond. M M D C C.

GEdeon porrò Iudex Hebræorum IV. facinus edidit omnium gentium litteris celebrãdum. Roris ac velleris miraculo confirmatus, Dei monitu viros ex omni exercitu trecentos delegit. Hos tubis, ac lampadibus armauit. Tum lagenas, quibus inclusæ lampades erant, complodi, inflarique tubas omnes imperat vno tempore. Insolita pugnæ species vsque eò Madianitarum castra turbauit, vt mutua se cæde conficerent. Sentires vtiq; diuina potius, quàm humana ope libertatem Hebræis, & otium partum. Gedeonis filius patri dissimilis Abimelechus fuit. is fratribus cæsis numero ad LXX. tyrannidem occupauit minimè diuturnam. Intra triennium, memori diuini Numinis ira, dum turri Thebeti (oppidi nomen est) ignem subdit, molæ fragmine capiti incusso prostratur à femina: moribundus armigero se necandum præbet; ne cæsus mulieris dicatur manu.

Extremam Gedeonis diuini Hebræorum Ducis ætatem, Græcorum heroes attigere, haud exigua mate-

materia fabularum. Hercules, Orpheus, Caſtor, Pollux, ceteriqúe Myniæ ſiue Argonautæ, Argo naui ædificata. Iaſone Duce, è Theſſalia Colchos (ea Pŏti regio eſt) nauigarunt. Ibi Medeę Colchorum Regis filiæ opera, cuſtodes feros, ac barbaros deliniunt. Theſauros eò à Phryxo è Theſſalia deportatos auferunt. In reditu Laomedontem, Ili filium, Troiæ Regem, ob pactam mercedem negatam, violatamque iuriſiurandi religionem, obtruncant: regnum Priamo, eius filio tradunt. Theſeus AEgei filius, Dædali ope, cùm Taurum quemdam Minois Regis aſſeclam in certamine ſuperaſſet, grauiſsimo tributo Athenas, patriam ſuam liberauit; eaſdemque, compulſis Atticæ incolis è vicis, frequentauit. At Minos Dędalum fugientem claſſe inſecutus, in Sicilia à Corcalo Rege necatur in balneo. Theſeus inde cum Centauris Theſſalis equitibus, benè pugnauit, ſeque Herculi comitem adiunxit. Bellicoſis hominibus bella non defuere. Amazones mulieres è Scythia oriundæ, amiſſis in bello viris, cum armis animum virilem ſumpſerāt; occuparant Aſiam: Epheſum condiderant. His Hercules, ac Theſeus intulere bellum, eaſque prę-lio vicerunt, maiore victarum gloria quàm ſua. quippe & mulieres cum talibus viris fortiter depugnarunt, & captiuæ, cæſis cuſtodibus, aufugerunt. Hercules porrò Olympicos ludos, Theſeus Iſthmios fertur inſtituiſſe. Fœda iiſdem ferè temporibus ſpectacula edidit Græcia. Atreus, & Thyeſtes Pelope nati pluſquam fraterna inter ſe odia exercuerunt. Thyeſtes enim fratris vxori ſtuprum

intulit: Atreus illi vicissim filios epulandos apposuit: OEdipus à Laio patre expositus, eum deinde in rixa ignarus occidit; agrumque Thebanum, Sphinge insidiosa muliere elusa occisaque pacatum reddidit. Ita paternum regnum adeptus, Iocastā matrem inscius ducit vxorem. Ceterùm re omni ex Tyresia vate cognita, sibi ipse eruit oculos, regnū Etheocli, & Polonyci filiis relinquit. sed breui intellectum est, quàm infida esset regni societas. Polynices regno à fratre pulsus, ad Adrastum Argiuorum Regem confugit. Eius opibus subnixus, fratri bellum infert, comite Amphiarao vate, qui ab Eriphyla coniuge auro correpta proditus, Alcmeoni filio, matrem vt necaret imperauit, hoc scelerátior vxore, quòd filium fecit parricidā. Eo bello Amphiaraus hiatu terræ absorptus: Polynices & frater mutuis vulneribus periere.

IEPHTES.

IEphtes VII. Hebræorum iudex, his, atque ipso Hercule paulo minor natu, virtute ac religionē, longè maior extitit, is signa cū hoste collaturus vouit, si vicisset, se Deo immolaturum quicquid reuertenti primùm occurisset. confligit cū hoste: victoriam refert: voti damnatur: domum redeunti, filia, quàm vnicam habebat, prima omnium obuiam venit, victoriam, quam gratulabatur, funestatura. Quare ille filia se vnica orbauit, vt suo dolore iurisiurandi religionem sanciret.

Multo

Multò grauior sub idē tempus Priamo Troiano Regi casus euenit, qui cū Helenā, à Paride filio suo raptā Grecis reddere noluisset; diuturno bello cōflictatus, liberis, regno, vita orbatur à Grecis. Troia euersa anno à Mūdo cōdito circiter MMDCCC ante primam Olympiadē CCCCVI. ante Romam conditam CCCCXXXII. Labdone Hebræorū Iudice (vt Eusebio placet) qui Samsonem proximè antecessit. AEneas Troia profugus in Italiam venit. Ibi cum Latino, Latinorum Rege (ab Iano is quintus erat) fœdus affinitatemque iungit. oppidū ab se conditum, ab vxoris nomine, Lauinium appellat. Turnum Rutulorum Regem prælio fūdit, fugatque. florentes inde Hetruscorum opes fregit; Latinoque in acie mortuo, ipse omnem tulit victoriæ fructum. Ad firmādas opes, Troianis Latinorum leges ab eo, ac nomen impositum. Latinorum ipse Rex dictus. Cùm regnatum esset in Latio à Regibus quinque, annos circiter CL. paucis interiectis mēsibus, AEneas aduersus Hetruscos benè pugnans interijt. cùm exanimū eius corpus nusquam appareret, Deus Indiges habitus.

SAMSON.

Samson ab heroicis recens temporibus, AEneæ tempore suppar fuit, superior robore. Leonem inermis necauit: Philistæos domuit: sitiens ex asini maxilla, qua hostes trucidarat, fusis ad Deum precibus, fontem elicuit. Ceterùm inuictam bello

virtutem, in pace mulier vicit. Dalila, quam deperibat, prodente, amissis cum coma viribus, in hostium potestatem peruenit. quibus, orbatus luminibus, diu ludibrio fuit. Demum receptis cum capillo viribus, turpis seruitutis honestum quæsiuit exitum. Domus eius, vnde Philistæi ludentem ipsum spectabant, columnas concutit: quibus confractis, ædium ruina, hostium victor opprimitur.

Quietæ interea res in Latio fuere. Ascanius AEneæ filius, Lauinio nouercæ relicto, Albam longã condidit. Syluio inde AEneæ filio posthumo regnum à populo delatum est, à quo Albani Reges, Syluij appellati. Iulo Ascanij filio sacerdotium datum, quod gens Iulia ab Iulo orta, hereditarium habuit. Turbis interim, ac bellis Palæstina non caruit.

Beniaminia Tribus, quod nefarium Gabaitarum flagitium defenderet, à ceteris Tribubus bello illato, pænè deleta est. Ciuili bello hostile successit. Hebræi aduersùs Philistæos cùm malè pugnassent; Arcam fœderis in castra deferri iubent, sed irato Deo, diuinum præsidium detrimento magis, quàm adiumento fuit. Commisso prælio, maximã cladem accipiunt. Arca ipsa in hostiũ peruenit manus, quo nuncio perculsus Helis Sacerdos, ac Iudex, è sella corruit, fractisque ceruicibus expirauit. Arca apud hostes captiua, breui dissimulatum Dei numen ostendit, maximas quippe hostiũ Dijs, corporibus, agris intulit clades. Itaque mense septimo, quàm capta fuerat, cum donis vltrò remittitur, plaustroque imposita nouo, à bobus

bobus ipsis, nullo rectore, in Hebræos fines deuehitur. E Bethsamitis, qui Arcam curiosè introspexerant, millia amplius quinquaginta, diuinitus illata clade, perierunt.

SAMVEL.

SAmuel porrò Iudex postremus, Hebræis Regē postulantibus, Saulem è Tribu Beniaminia, paternas asinas quæritantem, Dei admonitu consecrat Regem, septennio antequam Aeneas Syluius, Aeneæ nepos, regnare occepit in Latio. Administrata res Hebræa est à Iudicibus annos circiter CCCC.

REGES HEBRAEORVM.

SAVL.

Anno à Mundo cond. M M D C C C C.

SAVL Israelitarum Rex primus, cum regno regium accepit animum, anno post Mundum cōditum propè MMDCCCC. Is Iabenses, Naha Rege deuicto, qui dextros illis oculos, si deditionem facerent, effodere constituerat, obsidione liberat. Philistæos diuina Ionathæ filij virtute perterrefactos, cædit, fugatque. Ceterùm Ionatham, qui paternæ ignarus execrationis, è summa virga mel syluestre gustasset, morti iuratus addicit. Sed recenti iuuenis merito discussum periculum, & insontis supplicium, deprecanti populo condonatū. Rex porrò re primùm benè gesta, deinde grauiter offendit. Amalecitis cæsis, eorum Regem, ac præ-

dam, contra diuinum imperium seruauit. Quocirca reijcitur à Deo. in eius locũ Dauid è Iudæa Tribu, sufficitur. Hic Golia Philisteo gigante, ex prouocatione interfecto, regius euasit gener. Sed magno illi Regis affinitas stetit. A socero primùm clã insidiis petitus, deinde palàm armis exagitatus est. Ceterùm patientia, ac mansuetudine soceri furorem fregit. Bis eum interficere cùm posset impunè, noluit. Proinde ipse diuini Numinis beneficio, è præsentibus periculis non semel est ereptus. At Saul XX. regni anno aduersùs Philistæos pugnans, clade accepta, Deo, ac Dauidi pœnas dedit. Eius corpus ab hostibus suspenditur mœnibus: caput in fano Dagonis affigitur. Dauid, inimici soceri morte deplorata, regno iam diu debito potitur, Rege Latinorum Latino Syluio, Aeneæ Syluij filio.

DAVID.

DAuid Rex, homo eximia erga inimicos mansuetudine, hostium perpetuò victor extitit. Hierosolymę arcem vi captam, muniuit, eamq; suo nomine, Dauidis vrbem dixit. Ibi cùm & sibi, & Deo sedem, ac domicilium collocasset, sacrum Tabernaculum, & Arcam fœderis, incredibili apparatu, ac lætitia statuit. Idem porrò libidine lapsus, documentum dedit imbecillitatis humanæ. Adulterium homicidio cumulauit. Sed à Natha propheta obiurgatus, agnouit culpam, lacrymisq; deleuit, propè honestiùs post casum surgens quàm antè stetisset. Culpam tamen pœna est secuta. Qui vxori Vriæ stuprũ obtulisset, ipsumque interficiendum

cu-

curasset, regno ab Absalone filio pellitur. In vxoribus suis id probri accipit, quod coniugi intulerat alienæ. Ceterùm diuino Numine demissione placato, Absalonem acie superat, regnum amissum recipit. Illustre vel irati, vel placati Dei documentũ.

Eodem fermè tempore Absalon, impietatis in patrẽ pœnas luit; & Codrus Atheniensium Rex postremus laudem tulit egregiæ in patriam pietatis. Bello Peloponnesiaco seu Doriensi, cùm ex oraculo cognouisset, superiores fore hostes, nisi Atheniensium Rex cecidisset; caput suum pro patriæ salute deuouit, atque idipsum prçcauentes fefellit hostes. Rustico vestitu indutus, gregarium militem Doriensem ex iurgio sauciat, ab eo, vt optabat, interemptus, hostiũ obsidione patriã eximit, Pater patriæ, re magis, quàm nomine. Eius morte Athenarũ administratio ad Magistratus deuenit, qui Archontes sunt appellati. Eorum primus Medon fuit filius Codri. Annis circiter LX. post extinctum Atheniense regnum, Hebraicum labefactatum est ab eo, à quo vel optimè constitutum oportuit.

SALOMON.

SAlomon Rex Hebræorum III. simul cum diuina sapientia bonorum omnium copiam acceperat. Templum à Dauide patre destinatum, magnificentissimè exædificarat, instruxeratq; anno post Mundum conditũ propè MMM. Alba Syluio Rege Latinorum. In eius dedicatione boum XX. ouiũ C. millia, eoque amplius immolarat. Propter egre-

glam

giam sapiétiæ famam, donis Regum, ac nationum egregiè cultus, perpetuam Palæstinæ pacem, rerũque omnium pepererat copiam. Sed res nimium secundæ eum pessum dederunt. Ad extremum otij, & bonorum abundantia talem virum sui dissimillimum fecit, sapientiam in amentiam vertente luxurie. Ille omnium mortalium sapientissimus, vxoribus DCC. concubinis CCC. ijsque alienigenis, impleuit regiam. Ab his iam senex perducitur ad cultum Deorum, aris quidem, ac templis dicatis. Vsque eò difficile est amare, ac sapere etiam sapienti. Ergo iratus Deus per vatem præsignificauit fore, eius vt regnum distraheretur. Itaque anno regni sui XL. moriens, Roboam filium reliquit regni labantis heredem. Salomone, senior aliquãtò Homerus fuit, siquidem extitit (vt Herodotus perhibet) anno CLXVIII. post bellum Troianum.

ROBOAS.

Roboas, nutans paterna culpa imperium, sua stultitia euertit. A populo rogabatur, vt de oneribus à patre impositis, remitteret. suadebant senes consiliarij, vt æquis populi postulatis obsequeretur: iuuenes contrà dissuadebant. Ille æqualium vsus consilio, acerbè admodum respondet populo, eiusque iusta postulata reijcit. Ergo auctore Ieroboa, exorta seditione, duæ dumtaxat Tribus, Iudæa, & Beniaminia in fide manserunt: reliquæ regnum Ieroboæ detulerunt. sic duo ex vno

regna

regna facta. alterum Iudæ, seu Hierosolymæ: alterum Israelis, siue Samariæ dictum est. Iudæa Tribus, ac Beniaminia Roboæ, ac stirpi deinceps paruerunt Dauidicæ: ceteræ Tribus à Ieroboa primo Rege (ne Hierosolymitani templi religio eas ad Iudææ Regem reuocaret) ad Deorum simulacra traductæ, deprauatæque diuersissimarum stirpium Reges habuere. Quippe Samariæ Reges omnes ad vnum impij fuerunt, cultoresque idolorum: Hierosolymæ Reges non item. Et hæc duo regna perpetuis inter se bellis ferè contenderunt. Neutris tamen diuini vates defuerunt. Ieroboam Regem Israelitarum thus aureo vitulo incendentem, Propheta grauiter accusauit. Extemplo Rex ira furens comprehendi hominem manu porrecta, iubet. ecce tibi manus, ita vt erat, exaruit. Tum verò Rex suum scelus agnoscere, diuino supplicare vati; ita illo deprecante manum incolumem recipit. Propheta in reditu ab alio Propheta per mendacium deceptus, apud eum cõtra Dei cœnauit imperium, non tamen impunè. Ab eo digressum leo diuinitus immissus interficit. Asinum, quo inuehebatur, dimittit incolumem. Roboas quoque Rex Hierosolymæ paulatim Ieroboæ impietatem æmulatus, auitam interim religionem neglexerat: aras, statuas, lucos in collibus instituerat. Itaq; à Selaco AEgypti Rege Hierosolyma obsidetur. Accedit Semeiæ prophetæ denunciatio, Iudæos desertos à Deo, quòd ipsi antè Deum deseruissent. Illi resipiscere: pacem à Deo, ac veniam suppliciter orare. Nec spes eos fefellit. Sesacus pacem, omni sacra supel-

supellectili pactus, dedit. Execrandæ tamen illæ religiones diu in collibus hæsere. Roboas XVII. regni anno excedens è vita, Abiæ filio regnum legat, Syluio Athy Rege Latinorum.

ABIAS.

ABias vt paternæ impietatis labem elueret, religionis causa Ieroboæ intulit bellum. Ceterũ illius copijs circumuentus, Dei fidem implorat. Ecce autem sacerdotalium tubarum clangore, & Iudæi clamore exercitus tantus repentè timor incessit hostes, vt effusa fuga palantes cæderentur. Constat eo prælio L. Israelitarum millia desiderata: Ieroboam ipsum diuinitus percussum non diu fuisse superstitem. Abiæ III. regni anno Asa filius successit.

ASA.

ASa summa Rex pietate, expiata Hierosolyma, & fœdissimo Priapi simulacro ad Cedronem torrentem exusto, templum adornauit. Zaram Aethiopem innumerabilibus copijs Hierosolymitanum agrum vastantem, diuino auxilio implorato, prælio vicit; inde cùm Benadabum Damasci Regē in Baasam Regem Israelitanum magnis muneribus incitasset; ab Hanano propheta Dei verbis obiurgatur, quòd Syriæ potius Regem implorasset, quã Deum, cuius nuper maiore in periculo præsentem sensisset opem. Ibi tum ille obiurgationis impatiens, diuinum vatem in vincula conijci iubet. Itaque ipse haud dubia ira diuini Numinis, pedibus æger,

ger, cælesti ope neglecta, medicorum arte fretus interijt; documentoque fuit medicamenta parum prodesse corporibus eorum, qui diuinā animo respuāt medicinā. Regnauit annos XLI. eius bustum nimio luxu factum, vnguentis odoribusq́; exquisitissimis adhibitis. quasi vnguentorum odor arrogantiæ infamiam posset obruere.

Hoc regnante, Capys regnum tenuit in Latio. Amrius Israelitarum Rex Samariam vrbem regiā condidit.

IOSAPHATVS.

Anno à Mundo cond. M M M L.

Iosaphatus Rex VI. à Dauide, pietate Dauid alter fuit. succisis lucis, collibusq́; expiatis, assecla-rum primores vnà cum Sacerdotibus ad suæ ditionis homines oppidatim erudiendos dimisit. Ea res finitimos ita fregit hostes, vt ei munera mitterent, & vectigal sponte penderent. At Achabus Samariæ Rex, Iezabele Sidoniorū Regis filia in matrimonium ducta, perinde quasi impietate cum Iosaphati pietate certaret, Baali fanū Samariæ dicat, aras & lucos instituit. Huius magistra insaniæ cōiux Iezabel fuit, cuius furori in sacros vates sæuienti Helias Thesbites restitit, imbres per annos tres, & eo amplius ab eorū ditione prohibuit: cùm voluit reddidit. Pseudoprophetas in certamine religionis victos numero ad DCCCL. obtruncauit. Iosaphatus inde cum Achabo amicitiam & affinitatem iunxit, magno & periculo suo, & pernicie liberorum. Bello, quod Achabus gessit contra Syros, Iosapha-

phatus belli socius à Syris circumuentus, in pugna cecidisset vtique, nisi cęleste auxilium implorasset. Dei tectus pręsidio, auersisque aliò hostibus euadit incolumis. At Achabus, qui alieno vestitu inierat prælium, casu, aut diuinitus potiùs sagitta transfixus cadit. Iosaphatum porrò è bello reuersum Iehus propheta vehementer incusat, quòd cum homine impio societatem inierit; meruisse quidem ipsum, vt socius calamitatis foret, sed eius pietati Deum pepercisse: haud leue documentum, quàm exitialis sit societas improborum. Syris porrò, & Moabitis arma inferentibus, Iosaphatus ieiunio & supplicationibus cæleste Numen placat, diuinaque pugnandi ratione hostibus occurrens, cantores præire, diuinas laudes canentes iubet. vix cani cœptum erat, cùm repentè hostes mutuis se vulneribus concidunt. Itaque ipse, Deo pro se pugnante, spectator otiosus hostilis calamitatis fuit. Dispar Ochoziam Achabi filium, excepit exitus. E cœnaculo delapsus cùm grauiter ægrotaret, misit, qui de morbi euentu Beelzebubem consulerent. his Elias obuiam factus denunciat, Regem, qui Deos consulendos putarit, eo ipso morbo moriturum. Regios satellites ad comprehendendum missos, cælesti comburit igni. Ipse Regi eadem prædicit, & prædictionem res ipsa comprobauit. Denique Elias igneo curru sublimis cùm raperetur in cælũ, Eliseo discipulo spectanti reliquit pallium. Hoc ille pallio Iordanem cùm percussisset, diuisis vndis transijt. Ex eo cognitum, Eliæ spiritum in Eliseo resedisse; quod idem postea multæ prædictiones, & mi-

& miracula declararunt. Nec ita multò pòst Iosaphatus XXV. regni sui anno excedẽs è vita, Ioræ filio regnum per manus tradit.

Eodem ferè tempore, quo Tiberinus Capeti filius, Capys nepos, Rex Albanorum ab Ascanio nonus, in traiectu Albulæ amnis submersus, flumini nomen dedit.

IORAS.

IOras Iudeæ Rex, Achabi regis gener, impietatem soceri secutus, & vxoris, à paterna pietate degenerauit: quippe dominãdi instinctus rabie, fratres omnes de medio sustulit. Ergo, vltore tanti sceleris Deo, populi plerique ab eo deficiũt, & Philistæi, Arabesque Iudæam populati, Hierosolymam ipsã, domumq; regiam diripiunt. Regia stirps omnis abducitur in seruitutem vno Ochozia natu minimo relicto. Ioras ipse insanabili alui morbo miserè (vt etiã intestina egereret) cõsumptus, exequijs, & sepulchro caruit regio.

OCHOZIAS.

OChozias Hierosolymæ Rex impius ex paterna maternaque disciplina, annum regnauit omnino vnum. Ichus à Propheta quodã, Elisei iussu Rex Samariæ consecratus ad Achabi stirpem funditus delendam, Rex à ceteris Ducibus, vniuersoq; exercitu consalutatur. Inde Samariam infesto agmine contẽdit. Iorã Samariæ Regẽ, simulq; Ochoziam, qui ad eum venerat, sibi ocurrentes interficit. Iezabelẽ de fenestra, vnde spectabat, præcipitari iubet.

ea simul & præcipitata, & à canibus (vti Elias prædixerat) deuorata est. Sacerdotes Baalis, ac pseudoprophetæ, per solennis sacrificij simulationē coacti, in ipso Baalis fano ad vnum mactantur omnes. Idolum eodem impetu comminutum est, templūque funditus euersum. Hisce rebus gestis meritus est Iehus, vt eius posteri ad quartam vsque ętatē regno potirentur, etsi ipse deinde à germana religione deflexerat. Dum Iehus Samariā expiat, Athalia Ochosiæ mater nefarias religiones induxit Hierosolymam. Hęc stirpe regia interfecta, dominatū occupauerat: paternis, hoc est, impijs, & execrandis sacris vrbem, templumque polluerat. Cęterum VII. anno, Ioiadas Pontifex, idemq; Ochoziæ affinis (eius quippe sororē habebat in matrimonio) Ioam Ochoziæ filium septēnem, vxoris opera à cęde seruatū, atque in templo ipso altum educatumque centurionibus, ac populo adiuuantibus, producit: insignitum diademate Regē appellat: Athaliā interuenientem è tēplo abripi, necariq; imperat: Hierosolymam expiat, Agrippa Rege Latinorum.

IOAS.

Anno à Mundo cond. M M M C.

IOas decimus à Dauide Rex Iudæorum gazophylacium pro templi valuis statuit. Templū ab Athalia spoliatum, collectitia pecunia instauratū decorauit. Sed eum bonum magister faciebat. Ioiada mortuo, Principum adulationibus deprauatur; desertaque auita religione, lucos, ac Deos sequitur.

Zacha-

Zachariam prophetam, eundemq; Ioiadæ filium nefarijs religionibus aduersantē, æquè ingratus atque impius in ipso templi vestibulo lapidibus obruit. Ergo vertente anno, Iudæa regio à non magna Syrorum manu direpta est. Regni primores ad vnum occisi. Rex ipse ignominiosè tractatus, auro omni, tū sacro, tum profano sese redemit. Nec ita multò post à suis in ipso lectulo necatus anno regni XL. regiæ sepulturæ expers fuit. Eius morte regnum ad Amasiam filium peruenit.

Miseriorem etiā exitum Romulus Syluius XII. Albanorum Rex habuit, quòd esset arrogātia maiore: is supra humanum fastigium elatus, pro Deo se gerens, tonitrua, ac fulgura imitabatur. Quare cùm cæleste Numen irritasset; vero ipse fulmine ictus deflagrauit. Auentinus deinde obtinuit regnum, qui colli, vbi sepultus est, cognomen dedit.

AMASIAS.

AMasias Rex Iudææ, vt Idumæam omnibus viribus adoriretur; delectu habito, centum Israelitarū millia conduxerat. Repentè à Propheta, Dei verbis monetur, vti stipēdiarios dimittat milites, diuinaq; magis ope, quàm militū multitudine confidat. Paret ille vel vati, vel Deo, nulla habita persoluti iam stipēdij ratione. Cōfligit cum hoste; victoriamq; ac prædam ingentem reportat. Sed prædæ ipse suæ præda fuit. Captiua ac prædatitia Deorum simulacra demens colere, venerarique cœpit. Quocirca obiurgantis Prophetæ

vocem surdis respuens auribus, ab Ioa Rege Samariæ, quem temerè lacessierat, amisso exercitu, capitur: muri Hierosolymitani diruuntur: templum auro, argentoq; spoliatur: gaza regia, atq; obsides asportantur. Rex ipse paulo pòst necatur à suis. At Ioas Rex Samariæ Eliseū morientē, cùm inuisisset, ex eius vaticinatione, Benadabū Syrię Regē trib' attriuit cladibus. Eliseus porrò morte obita, publico funere celebratus est: & virtus etiam sepulti diuinitus honorata. In eius sepulchrū mortuus quidā fortè coniectus, sanctorum ossium contactu reuixit.

Elisei ferè æqualem Eusebius Lycurgū perhibet, qui Lacedæmoniorum regnum à fratre relictum, cū aliquādiu administrasset, nato fratris filio posthumo Charilao, suà sponte regno se abdicauit, nō minore laude fidei, quàm prudentiæ. Inde Optimatibus auctoribus, ipsoq; Charilao, rempubl. cōstituit: agrum Laconicum viritim æqualiter diuisit: auri argentique vsum sustulit, ferreo numo inducto: leges non litteris, sed disciplinæ mādauit. In legibus, quas ille Rhetras appellauit, fuit, ne leges scriberentur, nimirū vt moribus custodirētur. Alcandrum, qui ei oculū in turba effoderat, ad supplicium sibi à populo datum, clementia ac facilitate ex inimico amicissimum reddidit. Ciues inde sacramento cùm adegisset, nihil de legibus immutaturos, quoad ipse à consulendo Delphico reuertisset oraculo, exul voluntarius in Creta obiit sub necem Iudæorum Regis Amasiæ.

OZIAS.

OZIAS.

OZias, qui etiam Azarias dictus est, Amasię filius ac successor fuit, XII. Rex Hierosolymæ. Is Zacharia propheta est vsus ita, vt Ieroboamus Rex Samarię Iona. Ozias igitur Deo ob singularem religionem charus, Philistæos domuit; deuicit Arabas; Moabitas stipendiarios fecit. Ceterùm victorē hostium vicit superbia. Victoria elatus sacerdotale munus inuadit. Sacerdotibus nequicquam reclamantibus, thus incendit in tēplo. nec impune: mox lepra diuinitus affectus, à Sacerdotibus eiicitur. Itaque à cœtu hominum submotus, Ioathæ filio regni administrationē reliquit is, qui per arrogantiā sacerdotale sibi munus adsciuerat.

Nihilo honestior per eadem tempora aut Amulij Latinorum Regis causa, aut Sardanapli, postremi Assyriorum Regis, exitus fuit. Amulius, Numitore maiore fratre pulso, regnum occupauit. id tutò vt teneret, scelus scelere cumulat: virilem fratris stirpem interficit: Rheā Syluiā filiam eius vnicā, Vestalem virginem legit, quò spem sobolis ei præcidat omnem.

Sardanapalus autem à Nino XXXV. (per tot enim Reges posteritati suæ Ninus imperium propagauit) homo planè effeminatus, cū feminis muliebri viuebat ritu: parietibus, ac tectis nequitiam occultabat, quasi quicquā tā tectū esse posśit, quod non dies proferat in lucem. Hunc igitur Arbaces Medorum prǽfectus purpuram in puellarum choro nentem conspicatus, populis persuadet, vt

minæ sibi non ferendum imperium putent. Ar-
a contra Regem capit, minimè paratum ad resi-
ndum, iamq; luxurie victum sua. Itaq; Rex præ-
superatus, se, concubinasque suas, & quicquid in
ta carum fuerat, coniicit in rogum, idoneo sanè
idinis supplicio quæsito.

Arbaces annis ante primam Olympiadē propè
Post Mundum conditū propè MMMCL. regno
cupato, imperium ab Assyrijs transtulit ad Me-
os, cùm stetisset imperium annos circiter M. & C-
C. auctore Iustino. Mansit tamen apud Assyrios
ecies quædam imperij: neque enim regnum, neq;
eges omnino defecerunt.

Paucis annis interiectis Elisa, quæ etiā Dido ap-
llabatur, Pygmalionem fratrem, Sichæi viri sui
terfectorem exosa, omnem viri gazam clam im-
onit in naues: cum multis primarijs ciuibus consi-
, ac viæ socijs Tyro soluit. Ad Libyā appulsa, vr-
m condit, quę Byrsa primùm, inde opibus aucta,
arthago dicta est. Hæc non minus vrbe condita,
iàm conseruata pudicitia illustris fuit. Cùm e-
m à multis expeteretur procis, ne Hyarbe Mauri-
rum Regi finitimo nubere cogeretur, sibi ma-
s attulit. Ob egregium pudicitiæ studium, quā-
u stetit Carthago, Dea numerata. Condita Car-
ago est, vt Dionysio placet, annis ante primā O-
mpiadem XXXVIII. ante Romam conditā cir-
ter LXX. post captam Troiā circiter CCCLXX.
ub idē tempus Bocchorus, seu Bocchorides Rex
Egypti, leges Ægyptijs, & iura constituit, haud
ultis annis ante primam Olympiadem, & regnū

Ioathę

Ioathæ Regis Iudæorum.

IOATHAS.

IOathas Oziæ filius, vir pius, & Deo charus, Ammonitis debellatis tributum imposuit. Hoc Rege primam Olympiadem actam, scribit Africanus, quæ ab Iphito Elæo magistratu instituta est, quinquennali Olympicorũ ludorũ celebritate apud Olympiam Peloponnesi vrbem inducta. Ex eo tẽpore Græci ad tempora distinguenda, Olympiadas, Romanis lustris pares, adhibere cœperunt. Ante id tempus fabulæ viguere. Ex eo Græcorum initium ducit historia. In auspicijs primæ Olympiadis, si Herodoto credimus, Hesiodus obiit Homero iunior annis circiter CXL. Ioathas autem XVI. regni anno moriens, regnum Achæ filio legat.

ACHAS.

ACHas parenti dissimillimus ab auita religione abhorruit: aras, ac statuas Baali posuit: liberos lustrauit igni. Itaq; ab Regibus Samariæ ac Syriæ magnam cladem accepit; ab Idumæis, Philistæisq; vexatus est, maximè verò ab Rege Assyriorum: eò demum dementiæ venit, vt Damascenos sibi placandos censeret Deos, & clauso templo aras Dijs passim excitaret.

Eadem tẽpestate Theopompus Lacedæmoniorũ Rex, quò regnũ, cõmunicata cũ populo potestate, es-

te, efficeret diuturnius; Ephoros quinque (hi Tribunis plebis apud Romanos persimiles fuerunt) creauit, annis post Lycurgum CXXX.

In Latio autem Romulus, & Remus Ilia Vestali Numitoris filia nati, ab Amulio maiore auunculo expositi, à Faustulo, Pastore regio educati sunt. Confirmata inde ætate, Numitorem auum agnoscunt, eumque Amulio obtruncato, restituunt in regnum. Ipsi coacta pastorum, & conuenarum manu, nouam in Palatio, vbi educati fuerant, condunt vrbem, cui destinabatur imperium Orbis terræ.

HORATII
TVRSELLINI,
E SOCIETATE
IESV,

EPITOMÆ
HISTORIARVM
à Mundo condito

LIBER II.

ROMVLVS.

Anno à Mundo cond. MMMCCXXV.

ROma condita est (vt Dionysio placet) Olympiade VII. ineunte, anno post Troiam euer-

euersam CCCCXXXII. post Mund. cond. circiter MMMCCXXV. Vrbi Romulus augurio superior nomen dedit, muros circumdedit. Remum fratrem verbo quòd per contumeliam muros nouos transilisset, re vera quòd regni socium habere nollet, morte multauit. Asylum deinde in Capitolio aperuit, magnamque perfugarum multitudinē coegit. Ex tam paruis initijs tanta Vrbs extitit. Ne viribus consilium deesset, centum Senatores legit. Patres ab honore, atque ætate, Patritijque eorum progenies appellati. Connubia nouo populo cùm à finitimis non impetrasset, extorsit. Consualibus ludis Sabinas, aliasque Virgines, quæ Romam spectandi studio confluxerant, rapi iubet. Itaque finitimi populi Romanis inferunt bellum. Romulus Cæninis fugatis, eorumque Rege obtruncato, Ioui Feretrio, cui tum ædem in Capitolio dicauit, opima spolia tulit. De Antemnatibus triumphauit. Inde à Tatio Sabinorum Rege aciem suam fugari videns; Ioui Statori templum vouet in foro. mox redintegrato bello victores vicissim fundit, fugatque. Ibi tum Sabinæ in aciem ex transuerso irrumpentes, prælium sua causa commissum precibus dirimunt. Percutitur inter Duces fœdus; & regno consociato, Sabini commigrant Romam. Romulus ciuitate in curias XXX. diuisa, curijs nomina imposuit Sabinarum. Populum in tres distribuit partes, quas Tribus appellauit. Tenuiorum clientelas patrocinio commisit locupletum. Ita plebem Patribus deuinxit. Bello à Fidenatibus, & Veientibus illato, Fidenas cepit. Veientes victos agri parte mul-

te multauit. Denique exercitum extra pomœrium ad Capreæ paludem cùm recenſeret, ſubita coorta tempeſtate nuſquam apparuit. Regnauit annos XXXVIII.

Dum Romana res effloreſcit, Hebræa afflicta magna ex parte concidit. Paucis annis poſt Vrbem cõditam, Samaria à Salmanaſſare Aſſyriorum Rege capta & euerſa eſt Olympiade VIII. Tribus decem cum Oſea Rege in Aſſyrios abductæ. vnus è captiuis Tobias fuit, cui libertatem in ipſa ſeruitute pietas conſeruauit. Hieroſolyma quoq; deinde à Sennacheribo Salmanaſſaris filio obſeſſa. Rex tum erat Hieroſolymæ Ezechias Acha Rege natus, homo ſingulari pietate. Is vrbem paternis ſuperſtitionibus expiarat: ſuſtulerat lucos: templum ornarat: ceremonias reſtituerat. Quare inſultante hoſte, & prædicante Hieroſolymitanos à Deo ſuo liberari non poſſe, confirmatur Ezechias oratione Eſaiæ vaticinantis fore, vt breui hoſtis obſidionem ſolueret. Inſecuta igitur nocte contrucidantur ab Angelo millia hoſtium CLXXXV. Rex ſummo cum dedecore Niniuem reuerſus in captiuos Iſraelitas furorem conuertit ſuum. Eam procellam Tobiæ benignitas fecit leuiorem. is quippe mortuos ſepultura, viuos omni ope iuuit. Ceterùm ſatis iam in alienis malis ſpectata, in ſuo caſu longè magis enituit virtus. Nidificantis hirũdinis ſtercore obcæcatus, ſingularis patientiæ documentum dedit. Tandem Raphaelis Archangeli beneficio peropportuno, vt filium reducem intueretur, lumen recepit. At Ezechias hoſtium me-

tu

tu liberatus, grauem in morbum incidit. quo morbo cùm eum Esaias denuntiasset moriturum, ille Deum cum lacrymis orauit pariter, exorauitque. Valetudinis signum vmbram decem in horologio lineas regredientem accepit. Tertio die valens templum adijt, annis XV. ad vitam additis.

NVMA POMPILIVS.

Anno ab Vrbe cond. XXXIX.
Olymp. XVI.

NVma Pompilius Romanorum Rex II. extrema Ezechiæ tempora attigit. Is propter sapientiæ famam, ad regnum è Curibus Sabinorum optimè vocatus, eo admirabilior Rex fuit, quòd recusauit diu regnum. Romam armis ferocem religione, vel potiùs superstitione mansuefecit. Sacra Sacerdotesque instituit: simulatis cum Dea AEgeria nocturnis congressibus, eius se monitu sacra, ac cetera instituere præseferens. Iani dein templum extruxit, eiusque valuas pacis belliq; indices clausit: annum qui mensibus Martio, & Decembri, Romuli instituto claudebatur; Ianuario ac Februario additis, expleuit. Anni initium Ianuarium esse voluit. fastos nefastosque dies notauit. Regnauit annos XLIII.

Haud minus Manasses ab Ezechia patre, quàm Numa à Romulo, diuersus fuit. Lucos arasque Baali restituit; liberos igni expiauit; somnia, auguriaque obseruauit; magicis artibus inseruiuit;

Hiero-

Hierosolymam innocentium sanguine impleuit. Accessit in scelerum cumulum cædes Esaiæ, quem exitium, & iram diuini Numinis denunciantem lignea serra dissecari imperauit. Itaque Assyrijs armis opprimitur; amissoq; regno, Babylonem catenis vinctus abstrahitur. Ibi ærumnis quasi expergefactus, cùm scelerum suorum veniam suppliciter petijsset à Deo; etiam ab hoste impetrauit. Proinde diuini Numinis magis, quàm barbari hostis beneficio, in regnum restituitur. Mutata inde vitæ ratione, Deorum simulacra, lucos, arasque sustulit; Deum piè, sanctèque coluit.

Sunt qui sub id tempus Iuditham extitisse velint, eã à qua Holofernes Assyriorum dux sit obtrũcatus. Ac sanè illa historia cum his temporibus planè congruere videtur. Gyges quoque (vt tradit Eusebius) in eadem tempora incidit. qui intimus Candaulis Lydorum Regis fuisse assecla dicitur, ab eoque coactus, vt clam nudæ Reginæ speciem cõtemplaretur. Re deinde patefacta, Reginæ iussu Regem obtruncasse, ipse regnum inuasisse.

TVLLVS HOSTILIVS.

Anno ab Vrbe cond. propè C.

TVllus Hostilius interea post Numam Rex creatus, neglecta religione, ipsum Romulum ferocia superauit. Bellum Albanis intulit. eo bello placuit vtrisque paucorum certamine decerni, vtri vtris imperarent. Tres Horatij Romani cum Tribus Curiatijs Albanis compositi. Victoria penes Roma-

Romanos fuit. Albani in Populi Romani ditionem redacti. Cùm rebellassent, Tullus, Metium Suffetium Albanorum Dictatorem, qui defectionis auctor fuerat, quadrigis illigatum distrahit. Albanos, Albâ euersâ, Romam demigrare iubet. Diruta Alba est anno propè D. postquam fuerat ab Ascanio condita. Roma Albæ ruinis aucta. Duplicato ciuium numero, Cælius mons Vrbi additus. Primores Albanorum in Patres lecti. Ordine aucto, curia exstructa, quæ Hostilia dicta est. Ad vltimum Rex diuturno implicatus morbo, nullam non suscepit superstitionem. Sed dum valetudinem malis artibus recuperare studet, vitam amisit. Sacra Ioui Elicio cùm non ritè fecisset (vt profanæ historiæ produnt) fulmine ictus cum domo conflagrauit, anno regni sui XXXII.

Nihilo lætior Amonis Hierosolymorum Regis exitus. is cùm primos illos Manassæ parentis furores superasset, II. regni anno domi à famulis suis interficitur.

ANCVS MARTIVS.

ANcus Martius Numæ aui instituta studiosè retinens, religionem ac pacem coluit. Sed Latinorum armis lacessitus per Feciales (quos Sacerdotes iusti belli arbitros fecerat) eis bellum indicit. Multis Latinorum oppidis expugnatis, multa Latinorum millia in ciuitatem asciscit. Auentinum nouis ciuibus datum. Ianiculum inde munitum, & vrbi sublicio ponte coniunctum. Carcer in media

dia vrbe imminens foro ædificatus. Exin Syluam Mæsia Veientibus adempta, vsque ad mare Romanum imperium propagauit. Ostiam vrbem in ore Tiberis condidit. Anno regni XXIII. moriens, Tarquinium Priscum liberorum suorum tutorem reliquit. apud quem plus imperandi cupiditas, quã fides valuit. Ablegatis venatum regiis pueris, cùm comitia haberentur, Priscus effecit, vt ipse Rex crearetur.

Anci æqualis Iosias numeratur Ezechiæ nepos. is à puero religionem amplexus Hierosolymá expiatâ, populares ad auitam pietatem reuocauit. Verùm egregiam eius virtutem parum consulta quædam fiducia afflixit, perdiditque. Nechaoni AEgyptiorum Regi in Assyrios exercitum ducenti cũ infestis copiis occurrit. Dei verbis ab illo admonitus, vti prælio abstineret; nihilominus acie decernit. Itaq; re malè gesta, in prælio sauciatur: ex eo vulnere paucis diebus moritur anno regni sui XXXIII. Eum cunctus populus luxit: Ieremias lamentationibus prosecutus est eiusmodi, quæ deinceps canerentur.

TARQVINIVS PRISCVS.

TArquinius Priscus regnum fraude partum vt firmaret, centum in Patres legit, qui minorum gentium sunt appellati. Circo, qui postea Maximus dictus est, inter Palatinum, & Auentinum locum designauit. Solemnes inde annuique mansere ludi, Circenses à Circo appellati. Hetrus-

Hetruscorum deinde opes cùm fregisset, ab his principatum vltrò deferentibus, coronam aurèam, sellam eburneam, togam purpuream pictam, sceptrum, regia insignia accepit, quibus vsi sunt deinceps Reges Romani. Latinorum nomen, omnibus propè eorum oppidis captis, domat. Sabinis deuictis Collatiam adimit. Infima vrbis loca cloacis è fastigio in Tiberim ductis, regio planè opere siccat. Ad eum Sibylla Cumana carminum libros attulisse dicitur, qui libri Sibyllini dicti, & XV. viris commissi. Demum Tarquinius inchoata Iouis Capitolini æde filiorum Anci opera grauiter vulneratus, excessit è vita, cùm annos regnasset XXXVII. & vrbem muro lapideo cingere instituisset.

Dispar omnino fuit Romanorum conditio & Iudæorum, qui deserta auita religione patriam, templum, regnum, libertatem iisdem temporibus amiserunt. Ioachas, Iosia natus, patri dissimillimus, tertio mense regno spoliatus, Nechaoni Aegyptiorum Regi diuinitus traditur in seruitutem. Eliacimus inde Ioachæ frater, cui versum nomen Ioacimus; postea & Ioachimus, (qui & Iechonias dictus est) Eleacimo genitus, regni, atque impietatis successores, à Nabuchodonosore Chaldæorũ Rege, pari ratione cum Daniele, omnique nobilitate in seruitutem abducuntur. Ex captiuorum numero Mardochæus fuit, seu potius Cis, atauus Mardochæi, de quo posterius dicturi sumus.

Grauiore cõditione Athenę liberæ visæ sunt, quã Hierosolyma captiua. Dracon atrocissimas Athe-

niensibus leges imposuit, quibus ęquè minima peccata (vt pomorum, atque olerum furta) ac maxima scelera, capitalia erant. Breui tamen cùm Iudęi diuina patientia abuterentur, exitialis Hierosolymę exitus est consecutus.

Sedechias Rex Iudæorum, postremus ob defectionem ab Rege Babylonis filijs atque oculis orbatus est, & in catenas, ac seruitutem redactus. Téplum quoq;, ac Hierosolyma incensa. Ciues Babylonem traducti Olympiade XLVII. anno post téplum conditum circiter CCCCXL. Regnatum est Hierosolymis à Regibus XXII. annos circiter D.

Eadem verò ætate Nabuchodonosor Hierosolymam Syriæ, & Cyaxares Niniuem Assyrię lumen extinxit. Cyaxares Medorum Rex Phraortem patrem vt vlcisceretur, qui ad Niniuē cum exercitu ceciderat, Niniuem obsidione captam solo æquauit.

Dum Palęstina, & Syria barbarorum armis euastantur, Græcia sapientum institutis excolitur. Septem illi Græciæ sapientes vno tempore extitere. ex quorum numero Solon, abrogatis Draconis legibus, commodiores Atheniensibus leges tulit.

SERVIVS TVLLIVS.

Anno ab Vrbe cond. propè CC.

Seruius Tullius VI. Romanorum Rex, Sapientū suppar ætati, vir prudens ac sapiēs in primis fuit.

Is He-

Is Hetruſcis, ac Veientibus debellatis, cēſum inſtituit: luſtrum induxit, vt quinto quoque anno Populus Romanus cenſeretur. Populum ex cenſu in claſſes quinque, claſſes in centùrias ex ætate deſcripſit. Senatum deinde ſupplet. Vrbi Quirinalem, Viminalem, Exquilinum montem adiungit. Vrbē ſeptem impoſitam montibus aggere, foſſis, muroque circumdat, paucis annis poſt Hieroſolymā euerſam. Ipſe à L. Tarquinio genero ante Curiam ipſam regno, vitáque ſpòliatur anno regni ſui XLIV. Quo cæſo Tarquinius Romę tyrannidem occupauit.

Id malum multo etiā ante ſenſerat Græcia, vbi Tyranni complures per eadem ferè tempora extitere. Nam velut ex cōpoſito, Periander (is qui ſupplicium de nautis ſumpſit, à quibus Ario Methymnæus coactus fuerat in mare deſilire) principatum occupauit Corinthi. Piſiſtratus Athenis, nequicquam obſiſtente Solone. Thraſybulus Mileti. Polycrates homo fortunatiſsimus in Samo inſula. Agrigentinus Phalaris Tyrannorum immaniſsimus in Sicilia.

Eadem ætas & Tyrannorum feraciſsima fuit, & Sapientum. Nam præter ſeptem illos Græcię ſapientes, & AEſopum ſapientiſsimum, fabùlarū architectum, Pythagoras, qui ſe primus Philoſophum nominauit, in ea ora Italiæ, quæ Magna Gręcia dicebatur, diſcipulus floruit Rege Seruio. Huic Tyrannorum, ac Sapientum ætati vberrimus Lyricorum poetarum fœtus ſucceſsit in Græcia. Sappho enim, Alcæus, Steſichorus, Simonides, Ana-

creon, Pindarus, eodem omnes seculo illustres fuere.

Cyrus Persa interea Seruio Regi Rom. ætate suppar, virtute superior Harpagi Ducis copijs auctus, Astyagem auum, postremum Medorum Regem, à quo ipse infans fuerat expositus, bello petijt, debellatum in honore habuit. Imperium Medorum transijt ad Persas, cùm stetisset annos circiter CCCX.

Cyrus inde Assyria, Cappadocia, Arabia, ac tota propè Asia potitus, capit Babylonē, ibi Danielem cōplexus est. Iudæos anno seruitutis LXX. liberat. Crœsum opulentissimū Lydorum Regē bello lacessentem prælio superat: expugnatisque Sardibus, vrbe regia, viuum capit, & quòd sine causa contra se arma sumpsisset, ardētem in pyram iniici iubet. Tum verò ille, Solonis paulò antè demortui vocem, *Mortalem ante mortem beatum dicendū neminem*, veram esse intelligere, Solonē magna voce inclamare. Itaq; Cyrus de rerū humanarū vicissitudine admonitus, hominem supplicio liberatum, apud se liberaliter habuit.

Ipse porrò infinito propagandi imperij studio longiùs prouectus, in fœdā calamitatē incidit. Bactrianis, Cilicibus, Paphlagonibus subactis, bellúm Scythis intulit principio lætiore, quā exitu. Tomyris Reginæ filiū fugę simulatione, & vini, epularūque illecebra deceptū cū exercitu cædit. Breuis & fallax fuit fructus victoriæ. Victoria elatus Cyrus in iniquum locum progreditur, vbi insidijs hostiū, locorumq; angustijs circumuentus cū omnibus co-

pijs

pijs conciditur. Fertur Tomyris Cyri caput in vtrem humano plenũ sanguine coniecisse cũ exprobratione crudelitatis: *Satia te sanguine, quẽ sitisti*. Obijt Cyrus, cùm regnasset annos XXX. Cambyse filio herede imperij relicto.

Is paterno regno AEgyptũ adiecit. Smerdẽ fratrem, quẽ post se regnaturũ ex oraculo cognorat, clam per Magum familiarem necandũ curauit. Sed breui necis fraternæ pœnas dedit. Nam cùm equũ ascenderet, gladio ê vagina delapso, grauiter vulneratus interiit. Magus igitur ille, priusquam de Smerdis nece famà emanaret, pro eo fratrem supposuit suum, qui Smerden oris similitudine, & amictu regio fretus, se simulans, regno potitur. Sed nulla simulatio diuturna. Fraude patefacta, pseudorex cum fratre à Persarum Principibus cõfoditur. Eodem ferè tempore Tyrannus à Persis interfectus est, & à Romanis eiectus.

TARQVINIVS SVPERBVS.

TArquinius Superbus, cognomẽ traxit ex factis; Senatus auctoritatem in administrãda Republica negligebat. Senatores per calumniam morte, exiliove multabat. Latomias, compedes, catenas, Romæ primus vsurpabat. Idem quasi caligine abstersa fanum Iouis Latialis in Albano monte condidit; Ferias Latinas instituit; Iouis Capitolini tẽplum à patre inchoatum exstruxit; Volscos armis domuit; Gabios cum vi non posset, Sexti filij dolo cepit. Ceterùm eiusdem flagitio re-

gnum amisit anno XXXV. Ardeam Rex obsidebat, cum ab eodem Sexto stuprum Lucretiæ feminæ nobilissimæ illatum est. Itaque Populus Romanus rei indignitate, & L. Bruti, qui Regis metu ad eam diem insaniam simularat, oratione permotus, Reges exigit, seseque in libertatem vindicat. Regnatum est Romæ à septem Regibus annos propè CCXLV. Roma liberata Olymp. LXVIII. Inde bini quotannis Consules creari cœpti. Primi Consules L. Iunius Brutus, & Tarquinius Collatinus creati. Sed Collatino propter Tarquiniæ gẽtis inuidiam abdicare coacto, in eius locum P. Valerius Publicola subrogatus est, qui legem de Prouocatione ad populum tulit; fasces populo submittere instituit. Brutus, coniuratione contra libertatem patefacta, de coniuratis, in quibus erant filij eius duo, supplicium sumpsit: ipse in prelio, quod cũ Tarquinijs commissum est, fortissime pugnãs cecidit. Vir planè amantissimus patriæ, cui & liberorum charitatem, & vitæ amorem posthabuerit.

Athenienses per idem tempus par causa tyrannide liberauit, pari liberatoris gloria. Hipparchus, seu Diocles Pisistrato natus Harmodij sororem violarat. Itaq; Harmodius Aristogitone adiutore Tyrannum obtruncat. Ab Hippia Tyranni fratre nominare cædis conscios tormentis coactus, omnes Tyranni amicos nominat. quibus interfectis, quærẽti Tyranno ecquis superesset? Nemo, inquit, superest, quem mori cupiam, præter Tyrannum. Hac virtute excitata ciuitas, Hippia pulso, se in li-

in libertatem asserit. Harmodio, & Aristogitoni statuas ponit. Præclarius ex simili facinore Dario Hystaspis filio præmium in Perside obuenit. Is vnus è coniuratis erat, qui Magum illum Tyrannum necauerat. huius equus cùm ante Solis ortum primus hinnitũ edidisset, regnum Domino (*sic enim* inter Persarum Principes conuenerat) peperit.

Darius ergo Rex Persarum creatus potestatem Iudæis facit templi absoluendi. Babylonem, quę à Persis desciuerat, Zopyri amici dolo recepit. quippe is naso sibi, & auribus desectis, fidem fecerat Babylonijs, se à Dario crudeliter tractatum ad eos confugisse. Itaq; vrbem suæ fidei ab illis creditam Regi prodit. Darius tamẽ malle se dixit Zopyrum illius fœditatis expertem esse, quàm centum Babylonias habere. Ad huius Darij opes Hippias Atheniensis Tyrannide eiectus confugit eadem ferè tempestate, qua Tarquinius Superbus Porsenæ Hetruscorum Regis auxilium implorauit.

Porsena igitur bello, vt Tarquinios restitueret, Romanis illato, Ianiculum occupat. Hetrusci subitò ad Vrbem decurrunt. Hostium impetum Horatius Cocles tamdiu sustinet in sublicio ponte solus, quoad pons à tergo rescindatur. Inde in Tiberim desilit, atque inter hostium tela incolumis tranat ad suos. Mutius porrò, qui Scæuola postea dictus est (quod dextra exusta, sinistra vteretur) vt patriam obsidione hostium eximeret, in eorũ castra se insinuat. deceptus similitu-

dine, Scribam pro Rege obtruncat: ad tribunal Regis retractus, dextram foculo inijcit, atque exurit inspectante Rege, simulque illi trecentos iuuentutis Romanæ principes eadem ratione in caput ejus coniurasse denunciat. Itaque Porsena, ne capitis discrimen in horas singulas adiret; pacis conditiones vltro Romanis tulit.

Nec virorum eo bello propria virtus fuit. Clœlia virgo Romana vna ex obsidibus, dux agminis Virginum, elosis custodibus, Tiberim inter Hetruscorum tela tranauit. Tarquinius Hetrusca spe frustratus, Tusculum se ad Manilium Octauium generum suum contulit. Cùm triginta populos cōjurasse Manilio concitante constaret, T. Largius primus Dictator dicitur. is Sp. Melium Magistrum equitum sibi adsciscit. hoc metu bellum sopitur. Aurelio inde Posthumio Dictatore, in agro Tusculano ad lacum Regillum aduersùs Tarquiniorum copias benè pugnatum est. In ea pugna Tarquinij spes omnis cum Manilio concidit.

Haud absimili euentu Darius Persarum Rex Hippiam in pristinum Regem armis restituére est conatus. Athenis bellum maximis copijs intulit. Venienti Miltiades Atheniensium Dux, ad Marathonem cum parua manu celeriter occurrit. cū sexcentis Persarum millibus, decem Atheniensium millia ita dimicarunt, vt hos viros, illos pecudes diceres. Constat CC. hostium millia eo prælio cæsa: Regem cum reliquo exercitu fugatum. In ea pugna Themistocles adolescens suæ virtutis specimen dedit. Cynegitus miraculo fuit, qui

qui onustam hostium nauim manibus primùm, denique his præcisis, mordicus retinuisse dicitur. Miltiades, patria præsenti periculo liberata, de Persis trophæa constituit. Maioribus inde periculis, minori cum gloria Romani perfuncti sunt.

Liberata vrbs externis hostibus, intestinis discordijs penè concidit. Plebs à Patribus, ac fœneratoribus vexata, in Sacrum montem trans Anienem secessit Olymp. LXXI. Sed Menenij Agrippæ oratione delinitur, & Tribunorum plebis, ac sacratæ legis præsidio aduersùs Patres accepto, in Vrbem remigrat. Mox aliud ex alio periculum. Martius Coriolanus Tribunorum inuidia ab Vrbe pulsus, Volscorum armis omnem pæne ditionem Romanis ademit, eorumque opes adeò fregit, vt Veturia matre ad eum allegata, pacem petere cogerentur. ita ille non armis, sed pietate victus recessit.

Dissimili animo, & euentu Aristides cognomento Iustus Athenis exulauit. breui enim restitutus, Themistoclem, cuius opera eiectus fuerat, bello Persico adiuuit, priuatis iniurijs patriæ condonatis.

Nec minor ciuium Romanorum, quàm Græcorum extitit amor in patriam. Sp. Melium largitione periculosas libertati opes quærentem, pater ipse pro patriæ salute, morte multauit. Fabia gens, vt patriam molestia liberaret, bellum sibi Veientinū ipsa depoposcit. Veientes sæpè vicit. Iā victrix ab hostibus per insidias pænè deleta est. amplius CCC. Fabij vna die ceciderunt.

Longè grauior Persarum clades fuit in Grecia. Xerxes Darij Hystaspis filius paterni regni, atque odij in Græcos hæres, iuncto nauibus Hellesponto, Athoque monte perfosso, Græciam cum M. armatorum millibus inuaserat. Ei Leonidas Rex Spartiatarum parua manu ad Thermopylarum angustias primùm, deinde in ipsis castris maximam intulit cladem, donec cædedi defatigatione super stragem hostium corrueret victor. Athenienses interim relicta Vrbe, classem CC. nauium adornarant. Xerxes igitur Athenas vacuas nactus incendit. Ceterùm Themistoclis Atheniensium Ducis dolo ac virtute ad Salamina victus, fugatusque discessit. In fuga solutum tempestate pontem, quem ad Abidum fecerat, offendit: piscatoriaque scapha trepidus traiecit, qui tanto fastu Hellespontum nauibus iunxerat.

Hoc Rege floruit historiæ pater Herodotus, annis prope DC. iunior Homero. Compertum est eodem tempore Græcos de Xerxe, & Gelonem in Sicilia de Carthaginiensibus victoriam reportasse. Himerenses ab Amilcare Pœnorum Duce cum premerentur, legatos ad Gelonem Syracusarum Regem, rogatum auxilium miserant. at ille interceptis Amilcaris ad Seleucios litteris, in quibus erat, vt certa die equitatum mitterent; equites suos Seleuciorum mittit ornatu. qui vbi in hostium castra venerunt, pro socijs accepti, Amilcaré sacrificanté obtruncant: clasśé incendunt. Gelon perturbatos Ducis & clasśis interitu hostes,

excom-

ex composito adortus concidit. eo prælio amplius C L. Pœnorum millia cæsa traduntur.

Haud melior Persarum conditio fuit in Græcia. Mardonius cum CCC. armatorum millibus à Xerxe ad persequendum bellum relictus, magnam ad Plateas calamitatem accepit à Græcis, Aristide Atheniensium, & Pausania Laconum Ducibus. At Themistocles elusa Lacedemoniorum, penes quos Græciæ imperium erat, insolentia, Athenas reficiendas, &, Pyræeo nauali addito, amplificandas curauit. Denique ille defensor, atque amplificator patriæ, primo per Ostracismum ob nimiam potentiam amandatus: deinde tanquam Pausanianæ proditionis conscius fuisset, damnatus ad Xerxem se confert. Ab eo honorificè exceptus, ad bellum Atheniensibus inferendum incitatur. At ille, ne aut in Regem ingratus, aut in patriam impius esset, mori statuit. Atque vt moriens patriæ, quamuis ingratæ consuleret, Regem obstringit iureiurando bellum Græcis non illaturum sine Themistocle: inde taurino cruore hausto excedit è vita.

Quinctius Cincinnatus Themistocli vt ætate, sic virtute suppar perhibetur; qui ab aratro ad Dictaturam vocatus Q. Minutium Consulem ad Algidum obsessum ab Aequis, circumuento vicissim, circumsessoque hoste, liberauit. Par virtus in dispari bello, eodem propè tempore, Hieronis extitit. Is Gelonis frater, & Syracusani regni heres Cumanis auxilium petentibus salutem attulit. Tyrrheni tum mari potiebantur. Cumas ingenti classe

 cinctas

cinctas tenebant. cum his Hieronis classis ita conflixit, vt victrix Cumanos ex belli eriperet faucibus. Cimon quoque Miltiadis filius, Xerxis copijs ad Cyprum pari virtute deuictis, ac Persarum opibus accisis, Græcas Asiæ vrbes in libertatem asseruit. Crotoniatæ verò, Duce Milone athleta nobili, Sybaritas prælio victos deleuerunt. Sybarim solo æquarunt. Eius loco Thuria condita est.

Nec verò Imperatoribus modò, sed etiam Philosophis Græcia floruit. eadem ætas Heraclitum, Democritum, Anaxagoram, aliosque complures effudit in ipsa Græcia. In Italia autem Charondam, qui Thurijs; & Zaleucum Pythagoræ discipulum, qui Locrensibus leges ac iura descripsit. Roma quoque per id tempus leges adsciuit è Græcia.

Romæ anno post Vrbem conditam circiter CCC. pro duobus consulibus Decemuiri sine prouocatione, legum ferendarum causa creati. Hi leges è Græcia, ac potissimùm Athenis per legatos petitas conscripsere. hæ, quoniam tabulis duodecim mandatæ sunt, leges XII. tabularum appellatæ. Paucis annis, propter Appij Claudij libidinem, Collegarumque impotentiam, res ad Consules redijt.

Iam Roma legibus erat constituta, cùm Hierosolyma denuo cingi mœnibus cœpta est. Artaxerxes Longimanus Artabano regni insidiatore per insidias interfecto, receptaque Aegypto, Neemiæ pincernæ suo potestatem muros Hierosolymæ reficiendi fecit Olymp. LXXXIII. paucis pòst annis,

nis, quàm Esdras Sacerdos sacros Libros, qui interciderant, immutatis Hebræis litteris, in lucem protulit.

Artaxerxe regnãte Empedocles, & Parmenides physici, Hippocrates medicus, Polycletus, Phidias, statuarij; Zeuxis, Parrhasius, Timantes pictores clari fuerunt. Romæ autem sub nouas leges, noui Magistratus extitere.

Decennio ferè post Decemuiros creatos, ne cõsulatus cum plebe communicaretur, Tribuni militum cõsulari potestate Romæ creari cœpti: primù terni, deinde quaterni, vsque ad senos, idque per annos circiter LXX. binis Consulibus non rarò interiectis. Censores quoque tum primùm ad censum agendum creati. Sp. Casius, qui in suspicionẽ venisset regni appetendi, à C. Seruilio Ala Magistro equitũ L. Quinctij Dictatoris iussu interfectus est. At Cornelius Cossus Tribunus militum Tolumnio Veientium Rege necato, spolia opima Ioui Feretrio alter ab Romulo tulit.

Eodem anno quo primùm Tribuni militũ Romæ creati sunt, bellum Peloponnesiacum exarsit in Græcia, quod Periclis opera excitatum, totaque peruagatum Græcia annos durauit XXVII. cum communi pernicie Græcorum. Id bellum Thucydides à Pericle eiectus in exilium, historiæ mandauit. Eo bello Brasidæ Spartani virtus, & Periclis prudẽtia maximè spectata est. Lacedemonijs Atticã populãtibus Pericles cũ hęrentẽ agris hostẽ nullo posset modo depellere, classẽ ad Peloponnesios

agros

agros vicissim vastandos immittit. Sic hostes domestico periculo domum auocantur. Denique multis vltro citroque cladibus illatis, cùm belli vtrosque tæderet, pax inter Athenienses & Lacedemonios facta est, vt belli vulneribus mederentur.

Paucis interiectis annis bellum in Siciliam transijt. Athenienses, Catanensibus opem implorantibus, bellum aduersùs Syracusanos susceperunt Olymp. XC. Dario Notho Rege Persarum, annis post Troiam captam DCCC. cuius belli præclara initia, exitus calamitosissimus fuit. Lamachus, & Nicias Atheniensium Duces primò aliquot aduersùs Syracusanos prælia secunda fecerunt. Sed Gylippus Lacedæmoniorũ Dux Syracusanis subsidio missus, exploratam eis victoriam ademit. In Syracusarum portum cùm penetrassent Athenienses, primam cladem à Gylippo accepere, Lamachumque alterum ducem amisere. deinde portus aditu ab hostibus intercluso, Ducibus Nicia, & Demosthenè circumueniuntur. ita maxima classe, atque exercitu amisso, Atheniensium opes conciderunt. Sed armis cessantibus Athenis, bonarum artium studia viguere. Aristophanes, Cratinus, & Eupolis comici Poetæ: Sophocles, & Euripides tragici: Praxiteles statuarius insignis: Gorgias, alijque sophistæ quamplurimi, & Socrates Philosophorum parens tum vel maximè floruerunt. Diagoras autẽ Deos esse negans Athenis exulauit, præmio publicè proposito, si quis eum occidisset. Dum Atheniẽses amissis opibus ingenia excolunt, Romanorum bellica

bellica gloria, opesque creuêre.

M. Furius Camillus Dictator Veios decimum iam annum obsessos actis cuniculis capit diripitque. Faliscos inde circumsedens, magistrum qui è Faliscis principum liberos in castra deduxerat, nudatū, ac vinctum cum pueris eum verberantibus in Vrbem remisit. Hac fide iustitiaque victi hostes, qui armis restiterant, deditionem faciunt. Sed minus Camilli fides apud ciues, quàm apud hostes valuit. Ob prædam Veientanam, quam in votiuo Apollinis dono consumpsisse arguebatur, damnatus, Ardeam exulatum abijt, damno patriæ maiore, quàm suo.

Galli Senones Tarquinio Prisco regnante, Italiæ partem, quæ Gallia Cisalpina postea dicta est, Tuscis expulsis occuparant. Hi in oppugnatione Clusij, (Etruscorum id oppidum est) à Q. Fabio legato Populi Rom. irritati, in Romanos arma verterunt. eorum copijs ad Alliam flumen cæsis, Vrbem Brenno Duce inuadunt: captam ferro, flammaque populantur. Roma incensa anno postquam condita est CCCLXV. Capitolium, quò se flos ciuitatis receperat, obsident. Nec defuerunt insidiæ, sed parum processere. Nocturna eorum irruptio ab anseribus patefacta, à M. Manlio, qui postea Capitolinus dictus est, manu repulsa. In angusto Romana res erat: nec vlla auxilij spes ostendebatur. Ibi tum Camillus exul, vt gratia cum ingrata patria certaret, Dictator absens creatus, exercitum comparat. Gallos pactum pro soluenda obsidione aurum ad iniqua pondera exigentes ferro domat.

Hostes

Hostes primo concursu fusi, inde iusto prælio omnes ad vnum cæsi, vt ne testis quidem cladis relinqueretur. Ergo Camillus triumphans Vrbem init. Romulus, ac Pater patriæ appellatur. Populum Romanum Veios demigrare cogitantem Romæ retinet, atque ad vrbem recreandam quibuscunque rebus potest, iuuat.

Consimilis per ea tempora Athenas casus excepit. Lysander Lacedæmoniorum Dux opibus Persicis adiutus, Cononem Atheniensis exercitus Ducem cùm fregisset, omnem Atheniensium ditionem, ipsasque Athenas cepit, muros diruit. Triginta ex ipsis Reip. imposuit, qui breui tyrannidem occuparunt, Dionysio Tyranno dudum Syracusis dominante. Sed Thrasybulus exul, Tyrannis acie victis, ac de medio sublatis, legem obliuiscendarum iniuriarum tulit, Remque publicam constituit. Paucis interiectis annis Conon item exul, Artaxerxis Mnemonis Persarum Regis classe instructus, Lysandrum nauali prælio vincit. Et Epaminonda Thebanorum Duce belli socio in Spartam mouet. Actum erat de Sparta, nisi Agesilaus Rex Lacedæmoniorum reuocatus ab Asia interuenisset. is certam hostibus exploratamque victoriam eripuit. Peropportunè etiam Artaxerxes cognomento Mnemon Rex Persarum, Cyro fratre acie victo, interfectoque, Ægyptio bello implicitus omnes in Græcia discedere ab armis iussit. Hic Artaxerxes Mnemon (vt Eusebio videtur) Assuerus ab Hebræis dicitur, is qui Estherem captiuam duxit vxorem. quæ consilio via Mardochæi natu-

rapa-

ra patrui, adoptione patris, perniciem ab Amano Satrapa Iudæis comparatam in ipsius machinatoris caput, exorato Rege, conuertit. Mardochæus autem pro suis erga Regem meritis, regijs ornatus honoribus secundus ab Rege numeratus est. Huius æqualis Ctesias Gnidius fuit, qui bello Cyri contra Artaxerxem captus, propter medendi scientiam magno in honore ab Rege est habitus, & Persarum scripsit historiam. Conon igitur Lacedæmoniorum agros populatus Athenas reuertitur. Vrbis muros eorundem, qui diruerant, manubijs reficit. Eadem tempestate Architas Tarentinus, itemque Antisthenes, Aristippus, Xenophon, Plato, & Isocrates Socratis discipuli floruerunt, Græciæ imperio à Lacedæmonijs ad Athenienses reuocato, Olymp. circiter C.

HORA-

HORATII

TVRSELLINI,

E SOCIETATE

IESV,

EPITOMÆ

HISTORIARVM

à Mundo condito

LIBER III.

ROMA pari vicissitudine rerum perfuncta intra annum Camilli beneficio noua vrbs stetit. Breui etiam opibus, atque animis aucta. Capitolium saxo quadrato substructum, opus vel in magnificentia Vrbis suspiciendum. M. Manlius, qui plebem in Patres concitaret, ex Capitolij arce, quã à nocturno Gallorum impetu defenderat, deturbatus, adiecta nota, ne quis M. Manlius vocaretur. L. Sextius post longum certamen primus è plebe Consul factus, finem Tribunis militum creandis attulit. Prætor Vrbanus, qui ius diceret; AEdiles curules duo, qui ludos facerent, creari cœpti. M. Curtius, vt ex oraculo patriæ consuleret, in fori hiatum equo insidens, & armatus insiluit.

Gloriosior Epaminondæ mors obtigit. is Lacedæmoniorum Rege Cleombroto cum exercitu ad Leuctram cæso, ad Mantinæam cum Agesilao for-

fortiter pugnans cecidit, saluo scuto, partaque victoria. Cum eo Thebanorum virtus occidit, amisso Duce, itemque Atheniensium gloriæ æmulo extincto. Lacedæmoniorum quoq; disciplina, & laus bellica concidit. inuecta à Lysandro Duce cũ auro auaritia.

A Græcis ad Carthaginienses bellica virtus trãsijt, qui Sardiniam armis domuerunt; & Dionysio Syracusarum Tyranno superato, multa Siculis oppida ademerunt. Haud ita multo pòst Dionysius interfectus à suis, tyrannidem Dionysio reliquit. Is ob singularem nequitiam, demum à Dione Syracusano Platonis auditore eiectus Syracusis, ludũ aperuit Corinthi, docente etiam tũ Athenis Rhetoricam Isocrate Magistro Demosthenis.

Dum studia optimarum artium Athenis viget, Romæ artes bellicæ enituere. T. Manlius, is qui patrem à vexatione Tribunitia vindicarat; bello Gallico, Gallum eximiæ proceritatis in oculis vtriusque exercitus, ex prouocatione occidit, torquem sibi, & cognomen induit. ex eo Torquatus dictus. M. item Valerius Gallum pari magnitudine, item ex prouocatione obtruncauit, corui præsidio, qui in eius galea insidens, hostem alis, rostroque terruerat. Inde cognomen illi Coruini factum anno post Vrbem cond. propè CCCC. Olymp. CVI. quo tempore Alexander Magnus natus est. cuius pater Philippus Rex Macedonum phalange consertis scutis instituta, Illyrios subegit; multas de Atheniensibus, alijsque Græcis vrbes cepit: totaq; Græcia potitus esset, nisi Demosthenẽ Oratorem

aduersarium habuisset. Numos aureos suo nomine Philippos appellauit. Denique ad bellum Persicum administrandum Græciæ Dux creatus, à Pausania sui corporis satellite, cuius iniuriã vindicare neglexerat, interficitur, Artaxerxe Ocho Rege Persarum, qui AEgypto recepta, Memphim, certasque vrbes muris nudauit, templa diripuit, cùm Artemisia Carum Regina. Mausolo viro mortuo magnificentissimum sepulchrum conderet, quod Mausoleum est nominatum.

Nec verò per id tempus dum AEgyptij, & Græci bellis exercerentur, otium Romanis fuit. Sãniticum interim bellum extitit sanè graue, ac diuturnum. Pro Campanis, qui se, suaq; populo Rom. tradiderant, bellum Samnitibus indictũ, ac variè gestum est. Latinum bellum accessit, quo bello T. Manlius Torquatus consul filium, quod cõtra edictum cum hoste pugnasset, quamuis victorem securi percussit, ac militarem disciplinam suo dolore sanciuit. Eodem bello P. Decius Mus inclinata acie Romana se pro exercitu deuouit. Naues Antiatũ bello captæ partim Romam in naualia subductæ, partim incensæ. Earum rostris suggestum in foro extructũ adornari placuit; Rostraq; id tẽplum appellatum. Verùm T. Venturius, & Sp. Post. huius Coss. magnam nomini Rom. labẽ aspersere. Apud Caudinas furcas deducto in locum iniquũ exercitu sub iugum à Samnitibus missi sunt cũ omnibus copijs. Sed breui Per Papyrium Cursorem Samnitibus victis, & vicissim sub iugum vnà cum Pontio ipso eorum Imperatore, & dedecoris au-

ctore missis, eam Romani maculam eluerũt, Diogene Cynico Antisthenis, Aristotele, Xenocrate, Speusippo Platonis auditoribus docẽtibus in Grę. cia.

Multò felicius interea bella gessit Alexander Magnus Philippi filius. Is cùm puer Aristoteli operam dedisset; adolescentulus Illyricos, Thracesque perdomuit. Thebas euertit. Athenas in deditionem accepit. Inde Thessalorũ, Græcorumq; sociorum armis adiutus ad Persicum bellum traijcit in Asiam. Parua sed firma manu (veteranorũ millia XXX. equitum quatuor millia in eius exercitu erant) innumerabilem hostium multitudinẽ delet. Dario Persarum Rege tribus prælijs debellato, Asiam subigit. Regnum à Persis ad Macedonas traducit anno circiter CCCXXX. Olymp. CXII.

Alexander porrò capta Tyro, Iudæam inuadit. Sed Hierosolymis ab Iaddo summo Sacerdote amicè acceptus in templo victimas immolat. Aegypto potitus Alexandriam vrbem ab se conditam ex suo nomine appellat. Deniq; Indis subactis Babylonem reuertitur. Ibi omnium ferè nationũ pacẽ petẽtium legati pręstò fuere, pręterquã Romanorum. Hi delerant iam Caudinam maculam, aut inibi res erat. Samniticum bellum magna ex parte confecerant. Habebant maximas, ac firmissimas copias, T. Manlium Torquatum, Valerium Coruinũ Cursorẽ egregios Imperatores, quos Alexãdro opponerent, si in Italiã arma vertisset. Itaq; Alexã-

 der

der intacta Italia, annos XX XIII. natus (cùm XII. annos imperasset) excessit è vita, Perpica parui filij curatore relicto. eo regnante Theopompus Chius, & Megasthenes Persa, & Hecatæus Abderita historici floruerunt.

Alexandro mortuo multi pro vno Reges extitere. Ptolemæus Lagi filius in AEgypto, Eumenes in Cappadocia, Antigonus in Asia, Lysimachus in Thracia, Seleucus Babylone regnarunt. Cassander, Alexandri filio, ac matre Olympiade interfectis, regnum Macedoniæ occupauit. Eadem tempestate Menander comicus Poeta, Crantor Xenocratis, Crates Thebanus Diogenis Cynici discipulus, Epicurus, Zeno Citticus, Cratis auditor, idéq; Stoicorum parens, itemq; Theophrastus Aristotelis auditor nomen habuerunt.

Romæ sub Alexandri mortẽ Appius, qui postea cæcus factus est, censor Appiam viam muniuit. Collegium Augurum quinque additis, ad nouem peruenit. Fabius Max. Etruscorum opes multis prę-lijs fregit. Decius filius Patris exemplum XL. anno pòst secutus, bello Samnitico se pro exercitu Populi Romani deuouit. L. Papyrius Cursor Samnitum copias iureiurando obstrictas fudit, ac fugauit sic, vt religione absolutas diceres.

Nondum erat Samniticum bellum extinctum, cũ Tarentinum ob legatos Populi Romani violatos, excitatum est anno post vrbem cond. circiter CCCCL. Quo bello aduersùs Pyrrhum Epirotarum Regem, qui Tarentinis auxilio venerat, Curij & Fabritij Coss. integritas, ac virtus enituit. Papyrius deni-

denique Pyrrhum deuictum Italia expulit. Tarentinos ad deditionem compulit. Samnites, qui cum Tarentinis bella coniunxerãt, debellauit. Samniũ deleuit, sic vt ne appareret quidem materia XXX. triumphorum. Appuli, Brutij, Lucani eius belli cõtagione subacti sunt.

Longè dissimili ratione Iudæi in Ptolemęi Regis ditionem venerunt. Dum Alexandri Magni successores inter se de Imperio decertant, Ptolemæus Lagi filius, amicitiæ simulatione Iudæam occupat: captiuos in AEgyptum quamplurimos abducit. At Agathocles Syracusarum Tyrannus à Pœnis obsessus, occultè cum classe traijcit in Africam. Ita hostes ad defendendam patriam auocat. Pace cum Carthaginiensibus facta, Sicilię imperio potitur. Huic Hieron successit, qui propter summam moderationem Rex à Syracusanis appellatus est. Hic primi belli Punici occasionem Romanis dedit.

Populus Romanus anno post Vrbem cõditam circiter CCCCLXXX. Olymp. CXVI. domita, subactaque tota pæne Italia, vt Mamertinis socijs contra Hieronem, & Carthaginienses auxilium ferret, transmisit in Siciliam. Vnde gradum fecit ad Imperium Orbis terrę. Sed cùm annos propè D. in Italia subigenda laborasset; annorum CC. spatio totum pæne terrarum Orbem in suam ditionem redegit. Romani igitur Appio Claudio Duce Hieronem vincunt: victo pacem petenti dant. Pœnis profligatis, oppida Siciliæ complura

in deditionem accipiunt. C. inde Duilius victoriam, triumphumque naualem de Pœnis primus reportauit. Mox Attilio Regulo Imperatore bellum in Africam transit. Is Tuneto, alijsque Pœnorum oppidis vi captis Carthaginem obsidet. Verùm à Xantippo Lacedæmoniorum Duce, qui Pœnis subsidio venerat, victus in potestatem hostiũ venit. Eius virtus egregia in calamitate magis quàm in victoria enituit. Romã missus de redimẽdis captiuis, rem sibi, ac suis salutarem, inutilẽ patriæ dissuasit. Ipse ne datam hosti fidẽ falleret, Carthaginem reuersus omni cruciatu necatur nõ minore fortitudinis laude, quàm fidei. Luctatius denique Consul nauali prælio Carthaginiensium opes fregit. Pacẽm his conditionibus dedit, vt Sicilia, Sardinia, ceterisq; insulis excederent, certum tributum per annos XX. Populo Romano pẽderent. Ita bellum primum Punicum vigesimo anno confectum. Ianus iterum clausus anno pòst Vrbem conditam circiter D. Liguribus, & Illyricis, & Insubribus Gallis bellum mouentibus paulò pòst apertus. Omnes debellati, & subacti. M. Marcellinus Consul Virodomaro Insubrum Rege interfecto, tertius à Romulo spolia Ioui Feretrio opima tulit. C. Flaminius Censor viam Flaminiã muniuit, & circumextruxit.

At in Græcia Aratus, Cleanthes, & Chrysippus Zenonis auditores; Arcesilas mediæ Academiæ auctor; Demetrius Phalereus Theophrasti discipulus præclara ingeniorum ac doctrinæ monumenta reliquerũt, regnãte in AEgypto Ptolemæo Philadel-

ladelpho, qui pace cum Antiocho Sothere Seleuci filio facta, celeberrimam Alexandriæ Bibliothecam instruxit opera Demetrij Phalerei. Quæ vt esset cumulatior, Iudæis captiuis gratis Hierosolymam remissis, ab Eleazaro summo Pont. sacros libros, & seniores LXX. qui eos Græcè interpretarentur, impetrauit. Hinc septuaginta Interpretum monumenta manarunt. Interea dum in AEgypto Bibliotheca instruitur, primumq; bellũ Punicum in Africa geritur, Parthi à Macedonum imperio defecerunt, primusque in Parthia regnauit Arsaces, vnde ceteri Parthorum Reges Arsacidæ dicti. Regnare occepit Arsaces efflorescente Annibale, qui bellum Punicum secundum constituit.

Romæ post primum bellum Punicum vix XIV. annorum requies. Saguntus, vrbs amica Populo Rom. ab Annibale Pœnorum Duce deleta, secundi belli Punici principium fuit. Annibal, Asdrubale fratre cum exercitus parte relicto in Hispania, per Alpes viam sibi primus muniuit, atq; in Italiam descendit. Ei P. Cornelius Scipio Cos. ad Ticinũ occurrit. Sed amisso exercitu, ipse à Scipione filio adolescentulo, cui Africani cognomen debebatur, ægrè seruatus euadit. C. Flaminius deteriore exitu ab Annibale ad lacũ Thrasymenum cũ exercitu cæditur. Itaque Q. Fabius Maximus dictator hostem victorijs exultantem cunctando reprimere institit. Quippe ita eius tergo hærebat, vt neque pugnandi potestatẽ faceret, & populãdi adimeret facultatem. Ex eo Cunctator appellatus. Sed C.

Terentij Varronis Cos. temeritate, nobilis ad Cannas Apuliæ vicum, clades accepta. Amplius X L V. ciuium Romanorum millia cæsa. In his AEmilius Paulus Cos. & Senatores L X X X. Equitum multitudo tanta, vt aureorum annulorum modius Carthaginem mitteretur. Actum erat de vrbe, si Annibal scisset vti victoria. Romæ quidē etiam prætextatos, ac seruos necessitas armauit. Capua, & magna Italiæ pars ad Annibalem defecit. Sed Capuæ ille Cannas inuenit. Itaque vbi Annibalis virtus Campanis delicijs emollita est; M. Claudius Marcellus ad Nolam secundo prælio facto docuit Annibalem posse superari.

Nouum inde bellum è bello exortum. Hierone Syracusarum Rege mortuo, Hieronymus regni, non fidei heres ad Annibalem desciuerat. Quare Marcellus Cos. Syracusanis bellum infert. Vrbem Syracusas non minus Archimedis ingenio, quàm ciuium armis defensam, cùm frustrà oppugnasset, tandem securitate, & luxuria victam, noctu de improuiso capit. Victoriæ gloriam auxit moderatio victoris. Vrbi, & ciuitati pepercit. Archimedi, qui in prima militum irruptione ceciderat, quoniam viuo non potuit, honorem habuit mortuo, propinquis eius pecunia adiutis. Læuinus deinde, Siculis pacatis, Siciliam primam Poli Romani Prouinciam fecit.

Sed Romanæ res non vbique lætæ. In Hispania duo Scipiones, sæpè re benè gesta, denique ab Asdrubale Annibalis fratre cæsi sunt. Nunquam tamen Populus Roman. fortior. Annibal propè ad

portas

portas Vrbis erat, cum P. Cornelius Scipio adhuc adolescentulus patris, ac patrui vltor in Hispaniam mittitur. Is Carthaginem nouam, vbi totius Hispaniæ obsides asseruabantur, Magonem item Pœnorum Ducem capit. Plus tamen temperantia profecit, quàm victoria. Egregia forma puellam nobilem sibi adductam sponso reddidit intactam. Tantæ virtutis & integritatis fama Hispanos illi mirè conciliauit. Ergo Asdrubalem fugat ex Hispania. eam primam in continenti Prouinciam facit. fœdus cum Masinissa Masæsulorum Rege ferit.

Nec minus lætæ res in Italia. Q. Fuluius Flaccus Procos. interim repulso ab Vrbe Annibale, Capuam in deditionem accepit. De Senatu supplicium sumptum. Capua præfectura facta. Fabius quoque Max. complures Italiæ vrbes, atque in his Tarentum recepit. Lætis rebus tristes interuenere. Marcellus Cos. ad Venusiam speculandi causa egressus è castris, ab hostibus circumuenitur. eius corpus ab Annibale humatur, vincente hostile odium humanitate, ac virtute viri.

At M. Claudius Nero Asdrubalem in Italiam ad coniungendas cum Annibale fratre vires, & copias venientem ad Metaurum flumen oppreſsit, clade tanta, vt Cannensis hosti reddita videretur. Asdrubalis caput ante stationes Annibalis proiecit. qua ille specie perculsus, in Italiæ angulum ad Bruttios se recepit. P. autem Scipio vt hærentem Italiæ hostem abstraheret, transmittit in Africam: Annonem Pœnorum Ducem cum exercitu cædit:

Syphacem Numidię Regem, eorundem socium acie victum capit. Quare Annibal à Carthaginiensibus XVI. belli anno in Africam reuocatur. Signa cum Scipione confert. Victus è prælio fugit. Rebus desperatis profugit in Asiam. Carthago domita, & subacta anno post Vrbem cond. propè DL. Scipio ex Africa cum triumpho, Africani cognomen deportauit, primus nomine deuictæ ab se gentis nobilitatus. Idem Ennium Poetam Epicum in honore habuit, cui Næuius, Cęcilius, Plautus comici ferè æquales numerantur.

Pacem Punicam belli Macedonicum excepit, quod pro Atheniensibus amicis paulò antè susceptum, renouatum, & per decem annos variè gestum est. Denique à T. Quinctio Flaminio confectum, Philippo Macedonię Rege debellato. Ei pax ita data, vt Græciæ ciuitatibus excederet. Nabidi quoque Lacedęmoniorum Tyranno deuicto, eadem conditione pax data. Græciæ vniuersæ libertas restituta. sola Sparta serua relicta.

Sed pacata Græcia pax & otium Romanis ipsis non fuit. Antiochus cognomento Magnus, Rex Asiæ ac Syriæ, Annibalis impulsu bellum Romanis intulit. verùm L. Scipione Africani Germano Imperatore, & Africani eiusdem legati cōsilio ac virtute, terra marique superatus pacem petijt. His cōditionibus data, vt Asia excederet, Annibalem dederet. qui ne in potestatem hostium veniret, denique hausto veneno interijt. In summis vtique Imperatoribus numerandus, nisi fidei violator, belli que in pace concitator fuisset. L. Scipio ex Asia

co-

cognomen Asiatici retulit. Ceterùm cum triumpho Asiaticam deportauit luxuriem, quæ breui bellicosam gentem effeminauit.

Nec ita multo pòst in Scipionum familia, magna rerum est facta conuersio. Asiaticus enim peculatus crimine damnatus, excessit è vita. Africanus, qui eo bello fratris legatus, ac magna victoriæ pars extiterat, à Tribuno pleb. eodem crimine accersitus, Linternum concessit, ibique exulauit, humanæ vicissitudinis documentum, cum quidem illis temporibus Liuius Tragœdiarum scriptor clarus haberetur. Nec verò clarissimis hisce Imperatoribus amissis, Imperatóres egregij Romanis defuere. M. Fuluius capta Ambracia Pyrrhi Regis Epirotarũ sede, AEtolos domuit. Cephalenia, Zacynthus, ceteræque adiacentes insulæ in victoriæ cumulum accessere. L. Posthumius Albinus Procos. Lusitanos, Appius Pulcher Istros subegit. L. AEmilius Paulus Persen Macedonum Regem rebellantem debellauit, atque in triumpho duxit. Q. porrò Metellus Pseudo-Philippum, qui Macedoniæ regnum inuaserat, vicit, ac cepit. Ita Macedonia tribus bellis perdomita, sub imperiũ Populi Rom. redacta est anno post Vrbem cond. circiter DLXXX.

Dum floret res Romana, Iudæa vehementer afflicta est. Seleucus Philometor Magni Antiochi filius Rex Syriæ Olymp. CXL. Hierosolymitanum templum spoliare cùm statuisset, re conatur per Heliodorum. is in ipso sacrilegij conatu ab Angelis malè acceptus, Regem à consilio deterret.

ret. Iudæorum calamitatem paulisper dilatam effecit mora grauiorem. Seleuco mortuo, Antiochus Epiphanes fraterno regno potitur. Is Aegypto, quam occupare conabatur, repulsus Hierosolymam inuadit. Summum Sacerdotium Oniæ viro sanctissimo adimit, Iasoni homini nefario tradit. Hierosolymam, ac templum euertit Olympiade CXLIII. Sede religionis euersa, religiosos viros insectatur. Magna eorum cædes facta. In tormentis, cruciatibusque pro religione perferendis Eleazari principis viri, & septem Machabæorum virtus enituit. Impij Regis furori sese Mathathias opposuit collecta piorum manu. Mathathiæ Iudas Machabæus filius successit; qui inter duorum Africanorum ętates interiectus, bellica gloria cum vtroque certauit. Is parua manu regios exercitus maximos diuina ope fretus sæpe deleuit. Tandem hostibus Palæstina pulsis, templum, Hierosolymāque restituit. Societatem cum Populo Rom. iniijt. Itaque Antiochus ex mœrore, malus malè perijt, inusitatis viscerum torminibus, vermibusque consumptus. Eius tamen regni, ac furoris heres Demetrius Seleuci filius, qui Romæ obses fuerat, successit. Huius ducem Nicanorem cum exercitu Iudas diuino Numine inuocato, ad internecionem cædit. Ceterùm cum Bacchide regio item Duce pugnaturus, Dei opem implorare oblitus, suis pugnauit viribus. Itaque multitudine hostium obrutus, in acie cadit. Eius mortem Ionathas frater, ac successor vltus est, Bacchide magnis cladibus affecto. Idem summo sacerdotio præfuit, & Demetrij

Regis

Regis concessu purpura vti cœpit: societatem cum Romanis renouauit: paulò pòst à Tryphone regio Duce per insidias circumuentus occiditur. Eius locum Simon frater occupat, ac tertiò amicitia cum Romanis renouata, otio fruitur. Sed opportunum insidijs securitas fecit. Amicorum fraude interfectus, heredem Ioannem filium reliquit. Paucis antè annis Hierosolyma à Machabæo refecta, quàm Carthago à Scipione minore deleta est.

Carthaginienses neglectis fœderibus, belloque Masinissæ illato, tertij belli Punici occasionem dedere. Itaque eis suasore M. Catone Censorio, bellum infertur. Quarto demum anno à P. Scipione AEmiliano (qui Paulo AEmilio genitus, ab Africani filio fuerat adoptatus) debellati deditionem faciunt. Carthago solo æquatur. Scipio ex ea Africani nomen, quod hereditarium habebat, per se partum reportat anno post Vrb. cond. circiter DCVII. Olymp. CLVIII. Idem Scipio Panætium Philosophum, Polybium historicum, Terentium Comicum poetam, familiares habuit. His senibus successere Pacuuius, & Accius Tragici poetæ, & Aristarchus Grammaticus.

Corinthum sub ea tempora idem, qui Carthaginem, exitus excepit. Corinthij legatos Populi Rom. pulsauerant, & Achæos sibi belli socios adiunxerant. Itaque L. Mummius Cos. Achaia in deditionem accepta, Corinthum deleuit. Aeris varij, quod incendio confluxerat, massa vasorum Corinthiorum materiam dedit. Eiusdem belli contagione Thessalia, Epirus Imperio Rom. adiuncta. Q.

Fabius

Fabius Lusitaniam à Viriato latrone occupatam, & aduersùs Romanos exercitus egregiè defensam, magna ex parte recepit, pacem æquis conditionibus cum Viriato fecit. Scipio Africanus XIV. anno post Carthaginem euersam, Numantiam in Hispania euertit eodem exercitu, qui propter luxuriem à Numantinis sæpius fugatus antea fuerat. tantum valuit Dux, & disciplina.

Dum foris bella Romanus feliciter gerit, domi turbis non vacauit. Tib. Sempronius Gracchus Agraria lege lata Rempublicā turbauit. Itaq; à Scipione Nasica in Capitolio cæditur cum suis. Eum iure cæsū cùm indicasset Africanus, ipse domi suæ repertus est mortuus. Nec multo pòst C. Gracchus Tiberij frater, idem eodem euentu conatus, à L. Opimio Consule in Auentino obtruncatur, vigente Satyrico poeta Lucilio.

Neque à liberis modò, sed etiam à seruis periculum fuit. Ennus quidā Syrus, effractis in Sicilia ergastulis, contractaq; agrestium seruitiorum manu, iustum exercitum effecit. Clades Imperatoribus Populi Rom. multas, & magnas intulit. Ad vltimum à P. Rupilio Cos. ad Ennam obsessus, latronum supplicio, fame, & cruce multatur. Seruile tamē bellū paucis interiectis annis ab Athenione pastore maioribus opibus, atq; animis instauratum. Is interfecto Domino, familiaq; ergastulo liberata, purpurā, argenteumq; baculū Rex voluntarius assumit. Conflato exercitu, vicos, castella, oppida diripit. Ab eo Prętorij exercitus duo cæsi, totidem castra capta. Sed eū Aquilius Imperator ita comme-

meatibus interclusit, vt supplicium sumerent; Dux ipse comprehendentium manibus discerperetur, dum rapitur ad supplicium.

Bella ijsdem temporibus cum seruis, cum socijs, cum hostibus gesta sunt. Iugurtha Numidiæ Rex, Masinissę nepos, Micipsæ per adoptionē filius, ex eodem genitos fratres regno eiecerat. Hi Populi Rom. tutoris fidem implorāt. Itaq; Iugurthæ bellū infertur, qui deniq; accisis opibus, ac regno pulsus à C. Mario, ad Bocchum Mauritaniæ Regem, belli socium confugit, parum commodum nactus perfugium. ab eo L. Syllæ Quæstori Marij vinctus traditur. Itaque à Mario in triumpho ductus necatur in carcere, eodem ferè tempore, quo natus est Cicero, anno post Vrb. cond. circiter DCL. Marius cōtinuato ob Cimbrorum metum, per complures annos Cōsulatu, Cimbros, Teutones, aliasque barbaras nationes in Italiam irrumpentes deleuit.

Dum res militię bene geritur, turbæ sunt exortę domi. L. Appuleius Saturninus Trib. plebis, homo turbulentus agraria lege per vim lata, Optimatibus aliquot exilio, ac morte multatis, Senatum in se concitauit. Igitur concursu in eum Optimatium facto, vnà cum Glaucia Prætore furoris socio necatur. Eadem paulò pòst M. Liuius Drusus Trib. plebis maioribus opibus conatus est. Senatus enim auctoritate, & Italiæ consensu fretus, Metello, & Rutilio, qui legibus aduersarētur, exilio multatis, Philippo Cos. perterrito, leges agrarias per vim pertulit, quib. nihil vsquā ad largitionē relinquebat, nisi si quis aut cœnū diuidere vellet, aut cęlum.

Verùm

Verùm cùm Italicis populis promissa persoluere non posset; Italia tumultuante, domi suæ occisus est.

Seditione domestica sedata, sociali bello ardere cœpit Italia. Marsi, Picentes, Peligni, Samnites, Lucani, alijque populi Italiæ cùm ciuitatem à M. Druso Tribuno plebis ostentatam non impetrassent, armis extorquere conati sunt. Denique à Cn. Pompeio Strabone, L. Sylla, alijsq; Populi Rom. Imperatoribus domiti, pacem petierunt. Ciuitas vltro cum pace data. Id bellum Marsicum, Italicũ, & Sociale dictum. Pax, & otium per id tempus in Iudæa fuit. Aristobulus Ioannis Hircani filius, Simonis eius, qui Iudæ Machabæi germanus fuit, nepos Pontifex Maximus regia insignia recepit Olymp. CLXV. anno post Sedeciam vltimum Iudææ Regem propè D.

Romæ autem à Sociali bello ad Ciuile ventum est, cuius occasio Mithridaticum bellum fuit. Mithridates Rex Ponti Ariobarzanem Cappadociæ, & Nicomedem Bithyniæ Reges, amicos Populi Rom. regnis suis exturbauerat. Ei bellũm indictũ Duce L. Sylla. Ex eo ciuile bellum inuidiæ facibus excitatum est. C. Marius tantam gloriæ segetem Syllæ, legato olim suo inuidens, egit per Sulpitium Trib. plebis, vt id bellum sibi mandaretur. Eam ob rem vrbe pulsus ab Sylla, secedit in Africam. Sylla in Asiam profectus aduersùs Mithridatem benè pugnauit. Bithyniam, Cappadociam, Asiam recepit. interea Marius L. Cinna Consule adiuuãte, Romam cum copiis irrumpit. Cn. Octauium

Con-

Consulem, M. Antonium Oratorem, aliosque Syllanos obtruncat. Septimum consulatum occupat. Ecce tibi Sylla victorem exercitum transportat ex Asia, & profligatis Marianis, Vrbem & Italiam stragibus cōplet, proscriptione ciuiū tū primū inducta. Constat præter innumerabilem aliorum ciuium multitudinē, ex ipso Equestris ordinis flore, ac Senatu, ad duo millia proscripta. Et tamen homo infelix Felicis nomen optauit: Cn. Pompeio Strabonis filio, qui Carbonem Marianum Consulem in Sicilia oppressum necauerat, Hiarbam Mauritaniæ Regem Marianarum partium suo Marte debellarat; Magni cognomen dedit: permisitque vt de Africa nouo exemplo Eques Roman. ac priuatus triumpharet. Ipse Dictator factus (cuius honoris vsurpatio amplius annos C. intermissa fuerat) cum fascibus XXIV. processit, Rempubl. præclaris legibus constituit. Sed nihil tam mirum, quàm quòd tot tantisque stragibus editis ciuium, Dictatura sponte se abdicauit, priuatusque vixit incolumis. Sed pœnas à mortalibus condonatas, cælesti Numine repetente, Felix ille pediculari morbo confectus interijt. Ceterùm moderatio animi in summo imperio deponendo, haud exiguum gloriæ fructum tulit. Abdicatio Dictaturæ ita grata Populo Rom. accidit, vt eius funus incredibili pompa ac frequentia celebraret.

Ciuilis belli scintilla nō paruū in Hispania excitauit incendiū. Sertorius Marianarū partiū Dux, ex fuga Hispanias occuparat; societatemq; cū Mithri-

 date

date coierat. Cõtra hunc Q. Metellus, & Cn. Põpeius vario euentu pugnarunt. Quippe Sertorius Dux nulli secundus, Imperatoribus duobus Populi Rõ. sæpe par, interdum etiã superior extitit. Sed homo magis aduersùs externos hostes paratus, quã contra domesticos cautus, Perpenna coniurationis auctore, à suis occiditur. Breui Perpenna interfecto, Hispaniæ recipiũtur. Non cũ exulibus modò, sed etiã cum seruis, ac piratis eadẽ tempestate dimicandum fuit.

Spartacus cùm ampliùs LXX. gladiatoribus Capua ex ludo elapsus magnis copijs contractis, mirificos Populo Rom. ludos, & clades reddidit. Ad extremum cùm de inuadenda Vrbe cogitasset, à M. Crasso repellitur, & in angulo Bruttio opprimitur. P. autem Seruilius Cilices piratas in latebras vsque Ciliciæ persecutus, Ciliciam domuit, & ab Isauro Ciliciæ arce, Isaurici cognomen adamauit. Rursus cym piratæ toto mari impunè prædarẽtur, à Cn. Pompeio quadraginta diebus deleti sunt. Neque interea otium à iustis hostibus fuit. Mithridates nouis copijs instructus bellum in Asia renouarat. Eum L. Lucullus multis prælijs fractum in Pontum compulit. Eodem tempore Q. Metellus, Creta insula vastata, & in ditionem Populi Rom. redacta, Creticus appellatus est.

Cn. inde Pompeius Mithridatem debellatũ regno spoliauit. Tigranem belli socium in deditionem accepit, eique Syriam, ac Phœnicem ademit. Pontum in Prouinciæ formam redegit. Mithri-

thridates XL. regni anno à Pharnace filio obsessus, frustrà tentatam veneno animam gladio expulit. At Pompeius Aristobulo, & Hyrcano Alexandri Regis Iudæorum filijs de regno dissidentibus, in Iudæam ad eorum controuersias tollendas arbiter venit, Sed ab Aristobulo irritatus, Hierosolymam vi capit, muros diruit, in templi àdyta cum paucis ingressus, sacri nihil attigit. Hyrcano sacerdotium à parentibus legatum reddidit. Ceterum Iudæam stipendiariam Populo Rom. facit. Aristobulum Romam ad triumphum ducit. Antipatrum Procuratorem Iudææ relinquit, qui deinde Pompeio mortuo, Cæsaris permissu, muros Hierosolymæ refecit.

Dum imperium Rom. tota Asia propagatur, Roma ipsa intestino bello pæne deleta est. L. Catilina Senator Populi Rom. exercitu in Etruria comparato, cum Lentulo Prætore, Cethego, alijsque Senatoribus, de cæde Consulum, ac Senatus, deque inflammanda vrbe coniurauerat. Ea coniuratio à M. Tullio Cicerone Cos. patefacta, & oppressa est. Catilina vrbe eiectus, de reliquis coniuratis supplicium sumptum. Catilina à C. Antonio Procos. cum exercitu cæsus. Cicero *Pater patriæ* à Catone Trib. plebis appellatus. Præclarum tamen ac salutare factum fraudi M. Tullio, ac pesti fuit. Triennio post à P. Clodio Trib. plebis ob supplicium coniuratorum, eiicitur in exilium. Sed mense XVI. summa cum gloria reducitur. Idem eloquentiæ gloria floruit, cùm M. Varro Philoso-

phus, Salluſtius Hiſtoricus, Lucretius, & Catullus Poetæ Romæ in honore eſſent. Liberata M. Tullij conſilio Vrbe, noua ſemina iacta ſunt opprimendę Reipubl.

C. Iulius Cæſar Coſ. inuito Senatu, & M. Bibulo Collega, leges Agrarias cùm pertuliſſet, Capuamque coloniam deduxiſſet; Cn. Pompeium, Iulia filia in matrimonium data, affinitate ſibi deuinxit. M. Craſſum cognomento Diuitem & Pompeio, & ſibi conciliauit. ita trium Principum ciuitatis conſpiratio facta, vti omnia illorum arbitratu gererentur. Ergo Cæſari vtraque Gallia, Ciſalpina videlicet, & Narbonenſis in quinquennium: Pópeio Hiſpania item in quinquennium decernitur. Craſſo bellum Parthicum mandatur. Cæſar in Prouinciam profectus, Heluetios, qui exuſtis oppidis ſuis iter per Prouinciam facere conarentur, victos domum compulit. Arióuiſtum Germanorum Regem, vexatorem Gallię profligauit. Aquitanos, Gallos, Belgas bellum faciẽtes ſubegit. Craſſus Hieroſolymitano templo ſacra pecunia ſpoliato, non impune ſacrilegium tulit. Aduersùs Parthos malè pugnauit. Exercitum cum filio amiſit. Demum ipſe per ſpeciẽ Colloquij ab hoſte circũuentus occiditur. Cn. Pompeius ad ſeditiones vrbanas comprimendas, Conſul ſine Collega (quod nunquam antea factum erat) creatus cum Dictatoria poteſtate, motꝰ vrbis ſedauit; iudicio pręfuit, quo Milo propter cædem Clodij exilio damnatus eſt. Cæſar porrò, Prouincia in alterum quinquẽniũ prorogata, Galliã pacauit: Britanniã domuit, Ger-

Germaniam magnis cladibus attriuit. Itaq; haud ęgrè à Populo Rom. vt in petitione cõsulatus absentis ratio haberetur, impetrauit. Antequam è Prouincia decederet, Iuliæ eius filiæ mors affinitatẽ, quæ illi cũ Pompeio intercesserat, amicitiãq; dissoluit. Quare Põpeio, & Coss. aduersãtibus, quòd nimia Cæsaris potẽtia videretur periculosa Reipublicæ, Senatus neq; rationem eius absentis proximis comitijs haberi sinit, & ipse ante certam diem exercitum dimittere iubetur. Aduersùs M. Antoniũ Tribunũ pleb. Senatus auctoritati pertinaciter intercedentem, extremo illo S C. Consules armantur.

Ex hisce initijs coortum est bellum ciuile anno post Vrbem cond. circiter DCC. Cæsar Reip. opprimendæ causam nactus, Romam infesto agmine contendit. Flaminia, Piceno, Marsis, Pelignis, Samnitibus potitus, in Vrbem nobilitate vacuã ingressus, se Dictatorem dicendum curat: AErarium sanctius compilat. Inde Pompeianis, ipsoque Põpeio Italia pulso, Afranium, & Petreiũ eius legatos expellit Hispania: Massiliam per Decimum Brutum legatum in deditionem recipit. Dictator absens à M. Lepido Prætore factus Romã reuertitur, ac Dictaturam init. mox Pompeium bello persequens transmisit in Græciam. Sed ad Dyrrhachiũ eundem Pompeium obsidens, magnã accepit cladem. Debellatus fuisset (vt ipse fassus est) si Pompeius scisset vti victoria. Bello ad Pharsaliam delato Pompeius interclusum commeatu hostem fame potius, quàm ferro vincere statuerat. Sed nobili-

tatis vocibus coactus cum hoste confixit, amissoque exercitu victus aufugit. In AEgyptum ex fuga profectus, Ptolemæi Regis, ad quem confugiebat, iussu necatur.

Cæsar victor Ciceroni, qui Imperator è Cilicia decedēs, Pompeij, ac Reip. partes secutus erat, itemque e Pompeianis, quicunque permiserant se potestati victoris, ignouit maiorē clemētiæ laude, quàm victorię. Is Alexandriam quoque cùm appulisset, & Ptolemæi, atque Cleopatræ eius sororis controuersias componere conaretur, ab eodem Rege pæne oppressus est. Sed classem suam, ne veniret in hostium potestatem, incendit. quo incendio nobilissima illa Alexandriæ Bibliotheca à Philadelpho Ptolemæo instructa conflagrauit. At victo tandem, extinctoque Ptolemæo, regnū Cleopatræ tradit. Pharnacem inde Mithridatis filium, qui in Populi Rom. fines irruperat, primo impetu debellauit, prope vt ante vicisse hostem, quàm vidisse videretur. Iubam etiam Mauritaniæ Regem L. Scipione, & Catone auctoribus ciuile bellum in Africa instaurantē deuicit. Afraniū, aliosque ad CCC. Senatores interfici iussit. At Cato ne in potestatem Cæsaris veniret, Vticæ mortem sibi ipse consciuit, ex quo Vticensis est appellatus.

Dum Cæsar ex Gallia, ex AEgypto, ex Ponto, & Africa quatuor vno tempore triumphos ageret; à Cn. & Sexto Pompeij Magni filijs, bellum in Hispania apparabatur, vt quinctus ex Hispania triumphus accederet. Eò Cæsar cum exercitu contendit;

tendit: acie decernit: Pompeios ad Mundam Hispaniæ vrbem [illegible]tus vincit. Cohortes enim quædam Pompeianę prætereuntes cùm fugę forte speciem præbuissent, fecerunt, vt victores dum fugere putant suos, ipsi quoque fugerent; victi dum se vincere arbitrantur, vincerent. tantum in bellis valet opinio. Cneius ex fuga retractus occiditur. Sextus fuga elapsus ad alia bella reseruatur. Ciuile bellum pariter cum Reip. ruinâ restinctum est.

Oppressâ Rep. pacatoque Populi Rom. imperio, Cæsar Dictitator perpetuus nouo more appellatus à Senatu, salutares tulit leges, sed Curiam obscuris ac barbaris Senatoribus inquinauit. Pomœrium protulit. Carthaginem, & Corinthum colonias deduxit. Anni descriptionem à Numa introductam de Mathematicorum sententia intercalatis diebus sex & sexaginta, atque intercalari die post quartum quemque annum, instituto correxit. Ei amplissimi, ac diuini honores à Senatu decreti. In his vt Quinctilem mensem suo nomine Iulium appellaret; vt fastigium, templum, flaminem tamquam Deus haberet. Proinde insolentia elatus Senatum contemnere, ac regnum affectare cœpit. Ergo quincto Dictaturæ anno à Bruto, Cassio, ceterisque coniuratis in Curia apud Cn. Pompeij theatrum vulneribus confectus interijt, C. Octauio sororis nepote adoptato, atque herede instituto. Ceterùm Tyranno sublato, tyrannis mansit. M. Antonius Consul repentinus Tyrannus exortus est. is in funere Cæsaris,

plebe in patriæ liberatores concitata, turbauit omnia: armis Senatum oppreſſit; nefarias leges per vim tulit: Galliam Ciſalpinam inuaſit: D. Brutum Galliæ Prætorem obſedit. Itaque bellum contra eum à Senatu, Cicerone auctore decernitur. Hircius, & Panſa Coſſ. itemque C. Octauius cum exercitibus ad Mutinam proficiſcuntur: ſignis cum Antonio collatis, victoriam referũt. magno ea victoria Pop. Romano ſtetit. Conſulibus mortuis, exercitus tres vni Octauio paruerunt, qui, copijs Romam adductis, conſulatum à Senatu adoleſcens annos XX. natus extorſit. Antonius in Galliam Tranſalpinam ad M. Lepidum magiſtrum equitum, magnis inſtructum copijs, confugit: equitatum, in quo erant ad XXX. equitum millia, incolumem ex acie deducit. ita cum Lepido ſocietatem init. At Octauius bello contra Lepidum, & Antonium à Senatu præpoſitus, fidem, ac patriam prodit: amicitiam cum vtroque iungit.

Triumuiratu igitur inſtituto, CXXX. Senatores à Triumuiris proſcripti. Ex horum numero M. Cicero fuit, qui ab Antonianis obtruncatus cum Rep. pariter concidit. eius caput, ac manus pro roſtris affixæ ſpectaculo fuerũt, vbi miraculo fuerat eloquentia. Orbis terrarum quaſi patrimonium à Triumuiris diuiſus. Oriens, & Græcia Antonio; Africa Lepido; Italia, & Occidens Octauio obuenit. Sexto Pompeio Magni filio, qui claſſe plurimum valebat, Sicilia aſſignata, Diodoro Siculo iam dudum vigente.

Octauius lege curiata in familiam Cæſaris adopta-

pta-

pratus, more Romano C. Iulius Cæsar Octauianus dictus est. Cæsaris inde interfectores, die dicta, damnandos curauit. Ea noui belli ciuilis origo fuit. Cæsar Octauianus, & Antonius cùm se Iulij Cæsaris Dictatoris vltores profiterentur, M. Brutum, & C. Cassium bello persequi cœperunt. Ad Philippos Thessaliæ vrbem vario Marte pugnatum est. Cassius ab Antonio, Cæsar vicissim à Bruto fractus, castris exuitur. Parem cladem error imparem fecit. Cassius victus Brutum quoque eadem vsum fortuna ratus, sibi necem consciuit. Brutus tamen vnus duobus Imperatoribus egregiè restitit. is laborantibus rerum inopia hostibus, exploratam habebat victoriam, si bellum duceret. séd (vti olim Pompeius) ducum efflagitatu coactus prælio dimicauit. iam victor ob Cassianarum copiarum fugam vincitur. clade accepta, vt manus hostium vitaret, sibimet manus attulit. cum eo omnis Reip. spes occidit. Breui vniuersum Imperium Rom. ad vnum peruenit, quod tres Soles per id temporis exorti, qui paulatim vnū in orbem coierunt, portendisse putati sunt.

Sext. Pompeius cum Cæsare contendens, à M. Agrippa eius duce denique nauali prælio superatus, in Asiam profugit, vbi paulò pòst mortem obijt, Herode Iudææ Rege, qui Antipatre Ascalonita natus, Antonij, & Cęsaris opera primus alienigena Iudææ Rex appellatus est.

De Sicilia Sexto adempta inter Triumuiros certamen exortum. M. Lepidus XX. legionum

fiducia bellum in Sicilia mouens sine armis opprimitur. eius copiæ solicitatæ, signa ad Cæsarem transferunt. Lepidus ipse à Cæsare in ordinem cogitur. M. Antonius Octauia Cæsaris sorore repudiata, Cleopatram AEgypti Reginam in matrimonium duxerat. quam vt Orbis terræ Dominam constitueret, Cæsari bellum intulit. Commisso apud Actium prælio nauali, cum æquo Marte pugnaretur, subitò refugientem temere Cleopatram homo vxorius prosequitur, pugna deserta, in qua de Orbis terræ imperio dimicabat. vsque eò amor animum obcæcarat. Itaque Cæsar, parta victoria, hostem insecutus Alexandriam obsidet. Antonius rebus desperatis, sibi manus affert. eum imitata Cleopatra, ne videlicet in triumpho duceretur à Cæsare, mammæ aspidem admouet. Ita demum ad vnum Imperii Roman. summa peruenit, paucis annis postquam Ventidius Bassus Antonij legatus de Parthis primus victoriam reportauit.

CAESAR OCTAVIANVS.

CAEsar Octauianus anno post Triumuiratum institutum XII. rerum potitus est. ob sanctitatem, siue ob auctum imperium Augustus à Senatu primus appellatus, Augusto mensi, qui antea Sextilis dicebatur, nomen dedit. AEgyptum prouinciam fecit. Cantabriam, Dalmatiam, Pannoniam, Illyricum, Rhœtiam, Vindelicos per Drusum, & Tiberium priuignos Rom. imperio adiunxit. Armeniam à Parthis, & signa Crassi recepit. Scythas

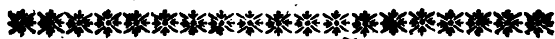
etiam,

etiam, & Indos fama dumtaxat cognitos ad suam, Populique Rom. amicitiam per legatos vltro petendam allexit. Pomœrium protulit. Ianum tertiò clausit, pace terra marique parta. Virgilium, & Horatium poetas complexus est. T. Liuium, & Strabonem historicos (quo tempore & Pompeius Trogus vixit) in honore habuit. Ouidium in Pontum relegauit. Horum æquales Q. Curtius historicus, Tibullus, ac Propertius poetæ fuerunt, itemque M. Agrippa Augusti gener, qui Romæ Pantheon condidit: Aquam virginem duxit.

Nec verò vsquequaque felix ille Augustus fuit, stirpem virilem, cui tantum imperium legaret, nullam habuit. Marcellum etiam sororis filium, Lucium, & Caium ex Iulia filia nepotes propè cõtinuatis funeribus extulit. Iuliam filiam probris, ac flagitijs infamem, Agrippam Posthumum nepotem, ingenio præferocem relegare coactus est. Itaque Druso priuigno mortuo, Tiberium Neronem item priuignum adoptat, eique Liuiæ vxoris impulsu imperium legat. Germanicum Cæsarem Druso ortum octo apud Rhenum legionibus præposuit, adsciri que per adoptionem à Tiberio iussit. Annos regnauit cum Triumuiris XII. solus XLIV. Mortem obiit Nolæ, Romam (vt ipse gloriabatur) è lateritia marmoream relinquens.

Mortuo diuini honores decreti à Senatu, Christo Dei filio iam XV. annos nato.

HORA-

HORATII TVRSELLINI, E SOCIETATE IESV,

EPITOMÆ HISTORIARVM à Mundo condito

LIBER IV.

IESVS CHRISTVS EX MARIA VIRGINE GENITVS.

NNO ante excessum Augusti XV. IESVS CHRISTVS, æternus Dei Filius ex MARIA Virgine genitus est, è cœlo missus piaculum cælestis iræ, magister ac vindex generis humani. Itaque XXXIII. annos natus à Iudæis in crucem actus suo sanguine scelus humanum luit. Ac Petro in terris vicario relicto, suis sectatoribus viam muniuit in cælum anno imperij Tiberij Cæsaris XVIII.

TIBERIVS NERO.

Tiberius Nero priuignus idem, ac gener, heresq; Augusti, totus ab illo diuersus fuit ingenio nõ solùm

solùm arroganti, trucique, sed etiam occulto, fingendisque virtutibus subdolo. Principia eius imperij moderata Germanici Cæsaris metu. Consulibus assurgere solitus, ac decedere de via. Quorundam illustrium virorum exequias ad rogum vsque celebrauit. Præsidibus Prouinciarum suadentibus, vt tributa Prouinciarum augeret, rescripsit, *Boni pastoris esse tondere pecus, non deglubere.* Nec superbos titulos à Senatu accepit, nec templa aut aras aut simulacra à ciuitatibus sibi statui facilè permisit, quanto plus adeptus foret, tanto magis se in lubrico versari dictitans. Asylis, templorumque perfugijs, quibus plerique ad licentiam abutebantur, præscriptus ab eo modus. Duodecim Asiæ vrbibus, in quibus Ephesus fuit, nocturno terræ motu collapsis ex ærario subuentum, & tributa in quinquennium remissa. Compluribus Romæ in monte Cælio, ac rursus in Auentino, incendio absumptis ædibus, ad eas reficiendas pecuniæ dominis pro damni modo ex publico attributæ. Ita ciuium calamitas in gloriam Principis versa. Germaniæ motus per Germanicum composuit, Varianam cladem vltus. Et Pilati admonitu ad Senatum retulit, vt Iesus Christus miraculis clarus in Diuos referretur. Ceterùm Germanico veneficijs extincto, metu solutus mores soluit. sed eius petulantiæ, à Liuia matre, quam reuerebatur, non nihil obstitum. Rege Cappadociæ per speciem amicitiæ euocato, retentoque, eius regnum in prouinciam redegit. Herodem Agrippam Ascalonitæ Herodis nepotem, qui Romam Herodis Anti-

pa:

pæ accuſator venerat, in cuſtodiam tradidit, quia publicè precatus erat, vt Caium Germanici filium videret Auguſtum. Inter hæc Liuia matre demortua, in omne ruit crudelitatis genus. Druſum Cęſarem ex ſe genitum affectati regni ſuſpectū veneno ſuſtulit. Neronē, ac Druſum, Germanici filios, nepotes ſuos, fame necauit. Seiani Præfecti prætorij inſtinctu Romā primorum ciuitatis cædibus polluit. Sed tandem ira Principis in ipſum vertit crudelitatis auctorem. In Capream inſulam cū ſeceſſiſſet, eam infamem reddidit ſua nequitia, luxuq;. Dumq; oblitus imperij, Veneri intemperanter indulget, Armenia à Parthis, Mœſia à Dacis, Pannonia à Sarmatis, à Germanis Gallia eſt depopulata. Ad vltimum delitijs cōfectus, ad Miſenum extinguitur principatus ſui anno XXIII. Reliquit in ærario vicies ac ſepties millies HS. ab ſe illatum, ingentem ſucceſſoris luxui materiam.

Eo imperāte, Velleius Paterculus, Valerius Maximus, Columella, Pōponius Mela floruere. Io. Baptiſta capite multatus. Stephan⁹ ſaxis obrutus. Paulus Chriſto ſe adiuxit. Petrus Antiochenā fundauit Eccleſiam, vbi ſeptem annos obtinuit ſedem.

CAIVS CALIGVLA.

A Christo nato anno XXXIX.

CAius Caligula Germanico, & Agrippina genitus, in caſtris militari habitu educatus, ex eoq; Caligula dictus eſt. Is primò quidem haud indignū ſe Germanico patre, ac Populi Rom. fauore præbuit. Sed breui tyrānus extitit Tiberio immanior.

Om-

Omnium primum Agrippam Herodem Ascalonitæ nepotẽ à Tiberio vinctum soluit; eiq; Herodis Antipæ tetrarchiã cum regni titulo cõcessit vltro. Antipã porrò Lugdunũ in Galliã relegauit. qui inde fugitãs in Hispaniã vnà cum Herodiade incesta cõiuge, & parricidio sacri vatis infami, tandẽ periit mœrore cõsumptus. Hic exitus illũ Io. Baptistę carnificẽ, Christiq; illusorẽ excepit. Nec melior Pilati fuit, qui item à Caio relegatus in Galliã, ærũnarum finẽ voluntaria morte quæsiuit. Caius porrò in sæuitiam, ac luxuriam pręceps, neq; proximorũ cęde, neque amicorum cõiugibus, nec (dictu nefas) germanis sororibus suis tẽperauit. Insigne eius in Romanos odiũ vęcors illa vox satis ostẽdit, *Vtinã Pop. Romanus vnam ceruicem haberet*. In extructionibus nihil magis efficere moliebatur, quàm quod negaretur effici posse. Ergo in montium, valliumque æquitationes, atque eiusmodi opera immensas opes, totùmque illud vicies ac septies millies HS. quod Tiberius Cæsar reliquerat, non toto vertẽte anno absumpsit. inde in rapinam versa profusio. Ad extremum eò processit dementię, vt diuinos sibi honores arrogaret, Romæ totoque Orbe terrarũ tẽplis dicatis. Ceterùm nouus Deus IV. imperij anno necatur à suis, ferro quidem per obscœna adacto, vt causa cædis extaret.

CLAVDIVS NERO.

A Christo nato anno XLIII.

CLaudius Nero Caligulæ patruus, ab eo ad ludiorium reseruatus, imperij successor fuit; bo-

nus Princeps magis, quàm ſapiens. Publicis operibus immortalitatem nominis quæſiuit. Auentinum vrbi incluſit. Aquam Claudiam duxit. Fucinum ſiccauit lacum. Romanum portum extruxit. Britanniam, & Orcades inſulas ſine prælio, ac ſanguine ſubegit. In amicos adeò effuſus, vt A. Plautium ob res in Britannia proſperè geſtas, triumphātem Cæſar ipſe proſequeretur, eique Capitolium conſcendenti læuum tegeret latus. Illud dementer, quòd præterito Britannico filio, Neronem priuignum heredem imperij fecit. Itaque priuigni fraude pater cum filio extinguitur. Tenet fama venenum Claudio ab Agrippina coniuge in boleto datum. Annos imperauit XIV.

Inter principatus eius initia Herodes Agrippa Rex Iacobum Apoſtolum, Ioannis Euangeliſtæ germanum fratrē morte multauit. Petro Apoſtolorum principi ad ſupplicium catenas iniecit. at ille diuinitus Herodiana cuſtodia elapſus, altero Claudij Imperatoris anno Romam Deo ducente venit, ibique Chriſti vicario æternam poſuit ſedē. Subinde Herodes Agrippa Rex, cùm pro concione verba faceret ad populum, quà ſplendore veſtis inſolito, quà adulatione multitudinis Deum ſucclamantis, ſupra humanum faſtigium elatus, manifeſta ira diuini Numinis, fœda vermium conficitur tabe. illuſtre non inultæ ſuperbiæ documentum. Ei Agrippa filius à Claudio ſubrogatus.

Per eadem tempora Philo Iudæus, Dionyſius Areopagita, Dionyſius item Halicarnaſſeus, & Perſius poeta viguerunt. Deipara quoque Virgo

cum rediuiuo corpore in cœlum migrauit, cælestium Regina pariter, ac pátrona mortalium constituta.

NERO.

A Christo nato anno LVII.

NEro Germanici ex filia nepos, Caligulæ auunculo magis, quàm auo se similem prębuit. Quãdiu eodem, quo erectus erat, adminiculo, Seneca magistro, stetit, optimus Princeps habitus: illo sublato in omnia probra, ac dedecora ruit. quippe maiestatis immemor in scenam non tragœdus modò, sed etiam citharœdus prodijt. Luxus eius incredibilis. nullam vestem bis induit: piscabatur rete aureo: nunquam carrucis minus mille iter fecit, soleis quidem mulorum argenteis. Auiditas luxui par. Argumento est illa plusquam tyrannica vox: *Hoc agamus, ne quis quicquam habeat.* Neroniana porrò crudelitas etiam prouerbio celebratur. Etenim Agrippinam matrem, Octauiam coniugem, Antoniam amitam, aliosque cognatione proximos, Senecam quoque præceptoré, Lucani poetæ patruum, ipsumque Lucanum necauit. Ad hæc magnam vrbis partem obscuris ædibus informem per ludum incendit, vt Troię repræsentaret incẽdium. Aream à Palatio ad Exquilias immenso ædificio occupauit. Incendij culpam, pœnamq; in Christianos transtulit, quos Romæ insectatus est primus; vt Christianorum causam satis probaret insectatoris improbitas. Itaq; Petrum, & Paulum Apostolorũ principes, Simeonis Magi in-

teritu accensus, morte multauit. Nec ita multò post ipse mortalibus iuxta, cælestibusque ob immanem crudelitatem inuisus, cùm à Senatu Populoque Rom. ad necem quæreretur; in semet carnificis officiũ occupauit. Obijt anno post initũ imperium XIV. tanta ciuium lætitia, vt plebs pileata, velut seruitio exempta triumpharet. Exin ab eius Ducibus de principatu disceptatum est armis.

SERGIVS GALBA.
OTHO SYLVIVS.
VITELLIVS.

A Christo nato anno LXXI.

SErgius Galba Cæsar ab exercitu creatus, Neroni successit. Sed nimia seueritas breue eius imperium fecit. Othonis insidijs mense septimo iugulatur.

Otho Syluius, inuaso imperio, haud diuturnior eo, quem sustulerat, Cæsar fuit. quippe à Vitellio, qui à Germanicis legionibus Imperium acceperat, ad Cremonam leui prælio victus, voluntariã mortem oppetiit mense imperij quarto.

Vitellius à Vespasiani Ducibus multo cum dedecore captus, per vrbem raptatur nudus, tandem iugulatus præcipitatur in Tiberim mense principatus octauo. Vix alia ætas magis ostendit in summo Orbis terrarũ imperio fragilitatem felicitatis humanæ. Quatuor Imperatores

res Populi Rom. intra biennium per ludibrium periere.

FLAVIVS VESPASIANVS.

A Christo nato anno LXXII.

FLauius Vespasianus à Nerone ad pacãdos Iudeæ motus cum valida manu missus, multa Iudæorum oppida, vrbesque, quà armis, quà consilio ceperat. Nerone mortuo, Imperator ab exercitu salutatus, bellum copiasque Tito filio tradit. Romam profectus rerum potitur, vir obscuro quidem loco natus, sed bellicis operibus clarus. Altero eius principatus anno qui annus à Christi morte XL. fuit, Hierosolyma à Tito eius filio capta, ac deleta est. Auctor est Iosephus ipsis ferijs Paschatis, in summa hominum celebritate vrbem repentè obsessam, atque exitiali illa obsidione amplius quingenos captiuorum Iudæorum quotidie crucibus affixos ab hostibus, vt iam spatium crucibus deesset, corporibus cruces: vndecies centena millia quà fame, quà ferro absumpta: ac demũ vrbe iam capta, centum millia sub corona vẽdita, & in seruitutem abducta. Ita Dei filio eorum, ad quos tanti parricidij contagio pertinebat, sanguine parentatũ est. Per idem tempus Achaia, Thracia, Lycia, Samus, Rhodus, quæ regiones antea liberæ, aut amicis Regibus subiectæ erant, in ditionem Populi Rõ. redactæ. Colossus erectus in altitudinem pedum CVIII. Vespasianus porrò pace parta, templum Pacis condidit, ornauitque. Amphitea-

trum ab Augusto destinatũ inchoauit. Sed ex omnibus eius monumentis facilitas in audiẽdo maximè memoranda, quæ tanta fuit, vt quamuis graui ac difficili morbo implicitus, vulgò adeuntes audiret cubans. Tandem aluo ad defectionem soluta, consurgens ait, *Imperatorẽ stantem mori oportere*. Extinctus est anno, quã imperare cœperat, X.

Ab eo Asconius Pædianus, & Plinius senior in honore habiti, quorum ferè æquales extitere Fabius Quinctilianus à Galba Romam ex Hispania deductus, & Iosephus Iudæus Iudaici belli non narrator solùm, sed etiam adiutor. Per idem tempus Silius Italicus poeta viguit. Apollonius Tyanæus Magus vnicus Romã venit, qui fictis miraculis à Philostrato nobilitatus, pro Deo coli cœptus est.

TITVS.

A Christo nato anno LXXXI.

Titus vltæ Christi necis titulo inclytus in optimis Imperatoribus numeratur. Amphiteatrum velut hereditarium monumentum perfecit, dicauitque. Præcipuè facilitas eius, ac liberalitas commendantur. Nihil cuiquam, quod concedi fas esset, abnuebat, negans *oportere quenquam à Principe tristem discedere*. Cùm verò aliquando inter cœnã eum diem beneficio vacuum abiisse meminisset; conuersus ad amicos, *Hunc*, inquit, *diem sodales perdidi*. Adeò vitam Principibus ad benè de mortalibus merendum datam putabat. Proinde vsque eò charus sũmis æquè, atq; infimis fuit, vt humani gene-

generis delitiæ diceretur. Sed breuitas tantũ bonum illustrius fecit. Anno principatus III. decessit, miro sui desiderio omnibus relicto.

Eo imperante exortũ Vesuuij montis incendiũ, cuius cinis affatim effusus Plinium seniorem, improuidum nouæ rei spectatorem obruit, vrbesque duas Herculanum, & Pompeios pumicibus oppressit.

DOMITIANVS.

Anno à Christo nato LXXXIV.

DOmitianus Titi frater Imperator varius virtutibus, vitijsque ad extremum Neroni similior, quàm Tito fuit. Inter principatus rudimenta parum memor maiestatis, sepositum quotidie habebat tempus, quo muscas captans, stylo configeret. Ceterùm fraternæ laudis æmulator popularem se, & iustitiæ tenacem præbuit. Spectacula assiduè sumptuosa dedit siue in Circo Maximo, siue in Amphitheatro, vbi etiam certamen nauale commisit. Edidit quoque nauales pugnas iustarum pæne classium, effosso, & circumducto circa Tiberim lacu, vbi & Naumachiam fecit. Verùm in ludos effusus, bella parum prosperè gessit. De Dacis tamen, Catisque duplicem egit triũphũ, magnis vtrumq; emptum cladibus. Magistratus vrbanos, & prouinciarũ Præsides adeo in officio continuit, vt neque modestiores vnquã, neq; iustiores extiterint. Calũniatores maximis repressit pœnis; ferebaturque eius vox, *Princeps delatores non castigans irritat*. Probrosis feminis lecticę vsum,

& capiendi legata ius ademit. Senatorem, qui saltandi studio teneretur, Senatu mouit. Martialẽ assentatorem verius, quàm Poetam in delicijs habuit. cuius ęquales Statius, & Iuuenalis fuere. Ad vltimũ humano fastigio non contentus ruit. Primus Imperatorum Dominum se, Deumq; appellari iussit. Inde in rabiem, crudelitatemq; versus, tũ Senatorum complures leuissimis de causis interemit, tũ Christianum nomen afflixit. Qua tempestate Ioannes Euangelista in Pathmon insulam relegatus. Cletus, & Anacletus Romani Pontifices pro religione extincti. At Cæsar XV. principatus anno à suis interemptus, etiam humanis caruit honoribus, qui arrogauerat diuinos.

NERVA COCCEIVS,

A Christo nato anno XCIX.

NErua Cocceius affecta iã ætate à Domitiani interfectoribus delatum accepit imperiũ. Bonus, sed breuis Imperator extitit. Actis Domitiani rescissis, adempta per iniuriam bona restituit. Tãta porrò eius ab integritate vitæ fiducia, palàm vt dictitaret, ita se imperasse, vt abrogato imperio, priuatam securus vitam esset acturus. Extinctus est altero anno, quàm ad principatus fastigium ascenderat. Nulla re memorabilior, quàm quod Traianum adoptione ad imperium adsciuit, virum non alienum modò, sed alienigenam ob eximiam virtutem proximis præferens.

VL-

VLPIVS TRAIANVS.

A Christo nato, anno C.

VLpius Traianus natus in Hispania, ipso anno à Virginis partu centesimo est adeptus imperiū. quod ita gessit, vt omnibus propè Romanis Imperatoribus præferatur. Iræ potens adeò, vt nunquā ab ea vinceretur. Militaris disciplinæ custos comiter seuerus: benignitate in milites singulari. Cum fasciæ ad obliganda militum vulnera deessent, ne subuculæ quidem suæ parcebat. Pedibus plerunque præibat exercitum, vt pedites alacrius sequerentur. Itaque miles Imperatori non defuit. Daciā subegit, Armeniam recepit de Parthis: Persidem, Seleuciam, Babyloniam, maximamque Asiæ partem Rom. adiunxit imperio. Exin ad Indiæ fines progressus tres nouas in itinere prouincias fecit, Armeniam, Assyriam, Mesopotamiā. His Arabiā adiecit. Et bellicam gloriam vrbanis artibus vicit, comitate, moderatione, liberalitate inter omnes eminens. Omnino, vt ipse dicere solitus erat, talē se præbebat Imperatorem priuatis, qualem erga se esse Imperatorem priuatus optasset. Doctorū hominum consuetudine delectabatur. Corneliū Tacitum, L. Florum, Solinum, & scilicet Plinium iuniorem complexus est. à quo de Christianorū moribus edoctus, cōquiri eos vetuit, puniri iussit oblatos. Tandē ingens rerū gestarū fama ad vrbē remigrans apud Seleuciam Isauriæ alui profluuio extinguitur. Imperium obtinuit annos XX.

Vni ex omnibus & triũphus mortuo & sepulchrũ intra vrbem datum. Eius cineres Romam triũphali pompa inuecti, & in foro Troiano conditi. columna ingens pedum CXL. in altitudinem eminens monumento est. egregium sanè, nec altitudine magis, quàm cælatis rebus à Traiano gestis visendum opus.

Hoc imperante Clemens Rō. Põtifex pro Christi fide mortẽ oppetijt. Lucianus deserto Christo, factus est atheus. Ignatius Antiochen9 Episcop9 pro religione discerptus à leonibus, sub cuius necẽ Antiochia horribili terræ motu corruit cum ingenti ciuium, assecłarumq; Imperatoris clade, ipso tantæ ruinæ spectatore Traiano, qui ęgrè periculũ euasit.

AELIVS ADRIANVS.

A Christo nato anno CXX.

ÆLius Adrianus in Hispania quoq; natus, Traiani propinquus, vir fuit litteris, bonisq; artibus, maximè verò mathematicis eruditus: idemque doctorum hominum irrisor pariter, fautorque. Plutarchum familiarem, Suetonium ab epistolis habuit. Comis in amicos adeò, vt & inuiseret ægrotantes, & conuiuas supra se iuberet accũbere. AEgrè patiebatur à se quicquam peti, obuia benignitate preces anteuertere gestiens. Admoneri se etiã ab infimæ sortis hominibus, æquo ferebat animo. Obuia mulier cũ eũ rogaret, vt se audiret; neganti Cęsari, sibi vacare, succlamauit, *Noli igitur regnare*. ea vox ita Principem mouit, vt eam aniculam audiret statim, seduloque. Pacis auidus

dus tres prouincias, quas in Asia Traianus Rom. imperio adiecerat, dimisit. Bellum nullum mouit, & motum ab alijs, extemplo composuit. Romanum orbem ferme pedibus obiit, arces muniens, & populorum commodis seruiens. Patriam tamen, quamuis multis auctam muneribus, nunquam reuisit. In solos Iudæos arma cepit, quos tota Palæstina rebellantes, maximis obtriuit cladibus. Hierosolymam ab se instauratam suo nomine Aeliam appellauit. Caluariæ montem mœnibus inclusit, Iudæis non modò accessu vrbis, sed etiam prospectu prohibitis. Christianæ rei illum fauisse credas, nisi Christianorum cōplures extremo supplicio affecisset. Ad vltimum graui, diutinoq; implicitus morbo, expertus est, quàm miserum esset, cupientem mori non posse. Tandem moriens tritum illud Græcorum prouerbium vsurpauit, *Multi medici Regem perdidere.* Imperitauit annos XX. sepultus propter Tiberim; & sepulcro ab Antonino adoptiuo filio, qui ex eo Pius appellatus est, moles imposita, quæ Adriani dicitur.

Per id tempus Pausanias historicus floruit. Sabina Romana, Symphorosa Tiburtina cum filiis septem, Faustinus, & Iouita Brixiani pro religione cæsi. Alexander Rom. Pontifex lustralem induxit aquam. Carpocrates Gnosticorum (hi Epicureis ipsis nequiores erant) auctor, & Prodicus Adamitarum parens extiterunt, quorum probra, ac dedecora Christianum nomen traduxere.

M. ANTONINVS PIVS.

A Christo nato anno CXL.

M. Antoninus Pius ab Adriano adoptatus, alter Numa, imperium pace refouere, quàm bello proferre maluit. Aequissimos viros ad Reip. administrationē deligebat, bonis honorem habens, improbos sine acerbitate castigans. Quæ res illi Pij cognomen, quod ei pietas in Adrianū patrem & ęgrū, & mortuum fecerat, adfirmauit. Amicis Regibus venerabilem magis se præbebat, quā formidabilem. Ergo iustitiæ eius fama Bactrianos, Hyrcanos, Indos, aliasq; barbaras nationes compulit, vt depositis armis, eum arbitrum sumerent. Huius illa vox Imperatore digna, *Malo vnum ciuem seruare, quàm mille hostes perdere.* Huic Iustinus Philosophus Christianorum Apologiam scripsit. Itaq; Pius siue huius oratione motus, seu magnis quibusdā Rom. Imperij cladibus, legem tulit, vt si quis hoc solo nomine, quòd Christianus esset, postularetur, in accusatorem suppliciū verteretur. Rei Romanæ imperium tenuit annos XXIII. Quo regnante Telesphorus Pontifex Quadragenarij ieiunij morem, ab Apostolis introductum, lege sanxit. Hyginius item Pontifex, is qui sacrosancto Paschati Dominicum sanxerat diem, mortem pro Christo (enimuero ne Pio quidem Augusto satis tuta fuit ab improbis Christiana religio) oppetijt.

Eadem ætas ingeniorū ferax Iustinum cōpilatorem verius, quā historicum, L. Apuleiū Magū pariter, ac Philosophū, Ptolemæū Astrologū, A. Gellium Grammaticum, Galenum Medicum fudit.

M. AV-

M. AVRELIVS ANTONINVS VERVS.

LVCIVS VERVS.

A Christo nato anno CLXIII.

M. Aurelius Antoninus Verus, cognomento Philosophus, à puero disciplinæ stoicæ deditus, nunquam vultum gaudio, aut mœrore mutasse dicitur, nullamque ad insolentiam imperij fastigio extulisse sese. A Pio adoptatus L. Verum fratrem in societatem adsciuit imperij. rarum ad posteros moderationis exemplum. Et concordibus quidem imperarunt animis, & communibus consilijs Parthicum bellum prosperè gesserunt. Ceterùm Lucius triumpho de Parthis acto, subita apoplexia extinguitur anno principatus XI. Marcus porrò fratre, & collega amisso, Marcomannicum bellum, Vandalis, Sarmatis, Sueuis, alijsque barbaris nationibus perdomitis, feliciter confecit. Quo bello Romanis copijs siti enectis, Christianæ legionis pietas salutem, & victoriam peperit. Quippe Christianarum cohortium preces; coactis repentè nubibus, imbrem suis, fulmina in hostes excussere. Ex quo legioni Fulminatrici nomen inditum. Ergo Philosophus Imperator Christianorum beneficio de hostibus triumphauit. Ad eius belli sumptus exhausto ærario, ne cuiquam grauis foret, instrumentum omne imperatorij cultus vendidit, idque parta victoria ex manubijs redemit. Ad vltimum anno post

post susceptum imperium XVIII. decessit, ingenti vel rerum gestarum, vel moderationis, ac sapientiæ fama. Dicas comprobatam ab eo vocem illam Platonis: *Tum demum beatas fore Resp. si aut Philosophi regerent, aut Reges philosopharentur*. Extat Romæ propter viam latam Antoniniana columna Traianæ æmula, Antonini huius monumentum.

Philosophia non aliàs magis Romę, quàm Philosopho imperante floruit. Præter alios plures Epictetus, & Alexander Aphrodisiensis, Philosophi floruere. Quorum æquales Iulius Pollux, Aphthonius, Philostratus, Egesippus, Appianus Alexandrinus, Athenæus, Macrobius numerantur.

Verùm dum litteris, armisque Romana res floret moderatione, ac sapientia Principis; Christiana res Prætorum improbitate non leuiter obtrita est. quippe multi Christianorum greges tum alibi, tum maximè in Gallia mactati. Romæ verò Iustinus ex Philosopho Christianus cùm alteram Senatui, ac Cæsaribus Christianorum Apologiam tradidisset; martyrij palmam, defensæ religionis præmium tulit. Pius, Anicetus, Soter Rom. Pontifices (quorum postremus instituto de consecrādis à Sacerdote nuptijs memorabilis) pro Christo interfecti. Felicitas Romana, illustris illa septem filiorum martyrum mater, pro eodem interempta. Polycarpus, Smyrnensis Episcopus, carnificis ferro transfixus, quòd eius sanctitati flamma parcebat. Sed læta tristibus intermista. Eleutherius

Pon-

Pontifex certis hominibus Lucij Regis rogatu in Britanniam missis, Regem ipsum, bonamque populi partem ad Christi aggregauit fidem.

COMMODVS.

A Christo nato anno CLXXXII.

COmmodus Philosopho genitus, nondum matura imperio ętate, imperare occepit. Itaque ab assentatoribus corruptus Domitiano extitit similior, quàm patri. libidine, sæuitia, ac præcipuè leuitate insignis. Cognomina, ac titulos coaceruans subinde mutabat. Depugnabat in Amphitheatro cum gladiatoribus, bestijsque. Et sui principatus seculum aureum appellari iussit. adeò stultitiæ fauebat suæ. Porrò simulacra Herculis habitu, sibi poni voluit. Colosso, qui Romanis venerabilis erat, Solis imaginem gerens, capite dempto, suam effigiem indidit. Tandem igitur ob crudeles, & indignos Augusto mores, suis inuisus æquè infestusque strangulatur anno principatus XIII. Qua tempestate templum Pacis à Vespasiano conditũ (incertum quo casu) deflagrauit. Irenæus, Lugdunensis Episcopus, itemque Dio Cassius, historicus haud ignobilis extitere.

ÆLIVS PERTINAX.

A Christo nato anno CXCV.

ÆLius Pertinax ex eo cognomen traxit, quòd mandatum ex S C, imperium accepit inuitus. & mo-

& modestia, qua imperium acceperat, imperantem secuta est. Nec vxorem Augustam, nec filium Cæsarem ab Senatu appellari est passus. Ceterùm dum ægræ ciuitatis morbos, qui consilio egebant, & tépore, simul cunctos curare aggreditur; incurrit, vt fit, in odia multorum. Ergo inter initia principatus, Iuliani Iurisperiti fraude, à Prætorianis militibus obtruncatur, haud leue documentum, quanto tutius sit detrectare, quàm accipere imperium.

IVLIANVS DIDIVS.

A Christo nato anno eodem CXCV.

IVlianus Didius principatum malè partum malè perdidit. Quincto mense, Senatus abrogatum illi imperium Septimio Seuero detulit. Cujus iussu Didius occiditur, hoc tantùm adeptus, vt ingenio celebris, tyrannide infamis moreretur.

SEPTIMIVS SEVERVS.

A Christo nato anno CXCVI.

SEptimius Seuerus oriundus ex Africa Imperij Rom. olim æmula, in Aelij Pertinacis gratiam, cuius vltor fuerat, Pertinax dici voluit. Prudens maximè armis, felixque adeò, vt nullo congressu non discesserit victor. Arabas interiores, Adiabenos, aliosque barbaros debellauit, deque ijs triumphum egit. Extat triumphi monumentum, *Fornix Triumphalis*, Romæ in cliuo Capitolino. Dein bellum in Britanniam perduxit. Ibi Seuerus cùm pe-

dibus

dibus æger belli cursum moraretur, cumque Bassianum ab se genitum, Cæsarem ab exercitu salutatum intellexisset: extemplo lectica deferri se in tribunal, simulque nouum Cæsarem cum Tribunis, & Centurionibus citari iubet. quibus Augusti maiestate perterrefactis, veniamque poscentibus; *Sentitis ne*, inquit Seuerus, *caput imperare, non pedes?* Britanniæ prouincijs receptis, aduersùs finitimorum hostium incursiones, vallum ingens perpetua fossa, castellisque communitum per CCC. ferè millia passuum (quàm lata est insula) memorabili opere perduxit. Ad vltimum cùm sentiret adesse supremam horam, velut testis idem & contemptor humanæ felicitatis, exclamasse fertur, *Cuncta fui, sed nihil prodest.* Decessit Eboraci anno imperij sui XVIII. ancipiti fama. Quippe idem & rerum gestarum gloria inclytus, & illustrium virorum cæde infamis fuit. Itaque illud vulgo iactatum, *Seuerum aut nunquam nasci oportuisse, aut nunquam mori.*

Haud alia ætas Iurisperitorum fœcundior. Papinianum, Cassium, Vlpianum, Paulum, compluresque alios præter Iulianum Cæsarem effudit. Per idem tempus Ammonius Philosophus, Clemens Alexandrinus magister Origenis, & Tertullianus Afer libris editis, Victor Rom. Pontifex decreto de Paschate post XIV. Lunam celebrando, illustres fuere.

ANTO-

ANTONINVS CARACALLA.

A Christo nato anno CCXIII.

ANtoninus Caracalla magicis artibus addictus, bonas contempsit artes. Ergo asperior Seuero patre, Senatorum principes fortunis exuit, vitaque. Inde Geta fratre consorte imperij, in sinu matris occiso, documentum dedit, quàm infida sit regni societas. Idem Alexandri Magni admirator nihil eius, nisi ceruicem in læuum humerum inflexam æmulabatur. Iræ adeò impotens, vt Alexandrinorum dicacitatem ingenti eorum strage vindicarit. Itaque omnibus inuisus à domesticis obtruncatur, sex annis imperio potitus, in quibus nihil pæne memoria dignum fecit præter Thermas, quæ Antoninianæ vocantur.

Eadem tempestate Zephyrinus Pontifex decreto de anniuersaria sacrosanctæ Eucharistiæ cõmunione circa ferias Paschatis, Christianam pietatem accendit.

M. AVRELIVS ANTONINVS HELIOGABALVS.

A Christo nato anno CCXX.

M. Aurelius Antoninus Heliogabalus, Macrino cum Diadumeno filio interfectis, imperium inuasit. Caracalla se genitum ferebat. Nihil illo corruptius. Accurata facie cum muliebri stola mores

res quoque muliebres sumpsit. & homo effeminatus femina quia fieri non poterat, haberi volebat. Omnino Assyriorū Regibus, quàm Romanis Augustis similior. Itaque illi haud ex vano Sardanapali cognomen factum. At Populus Rom. non diu tantum dedecus tulit. Quarto Imperij anno per tumultum militarem interfectus, & per vias, cloacasque in Tiberim raptatus purgamentum ac fex Populi Rom.

ALEXANDER SEVERVS.

A Christo nato anno CCXXIV.

ALexander Seuerus Mammææ filius, etsi Heliogabali consobrinus, ac puer imperitare occepit: optimis tamen Principibus æquatus est omni genere virtutum. tantum vel rara eius indoles, vel materna institutio valuit. Mirus in eo & litterarū amor, & litteratorum, quorum calamos vereri præferebat, ne quid suo nomini labis adspergerent. Egregia in militari disciplina tum seueritas, tū comitas. Summa in iure dicendo diligentia. Iuris cōsultissimos viros in consilium adhibebat, ex quo numero Papiniani discipuli, Vlpianus, & Paulus fuere. Idem adulatorum irrisor simplicitatem etiā in salutationibus, titulisq; adamabat, Dominū se appellari, aut positis genibus adorari vetuit. Christum in Deorum numero reponere frustrà conatus, in larario suo coluit. Illam vocem, *quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*, adeò amplexatus est, vt & in regia, & in publicis operibus inscribi iusserit, eandem-

que in vindicandis iniurijs identidem vsurparit. Cohortem imperatoriam scurrarum, eunuchorũ, desidiosorum missione purgatã habuit. Præcipuũ eius odiũ in iudices iniquos, ac sordidos. fertur intentum, paratumq́; digitum habuisse, vi ei, si quem istiusmodi iudicem nactus esset, oculum erueret. Turinum asseclam suum, qui fauorẽ Principis vẽdiderat, fumo, quem è stipula lignisq́; humidis fieri iusserat, necauit, clamante præcone, *Fumo punitur, qui fumũ vendidit*. Prætoribus in prouincias proficiscentibus, prisco more repetito, necessariũ instrumentum præbebat ex publico, ne populis oneri, ac sumptui forent. Magistratus nullos venales esse voluit, dictitans fieri non posse, quin vendat, qui emerit; nec posse à Principe animaduerti in eũ, qui vendat quod emerit. Nec domi fuit, quàm militiæ clarior. Insignem de Persis victoriam retulit; ac versis in Germaniã armis, per seditionem Gallicarum legionum disciplinam aspernantium necatur anno post initum principatum XIII. Cæsa est cũ filio Mammæa mater celebris mulier, & ab Origene de Christianis rebus edocta.

Haud tamen Christianæ res Alexandro imperante vsquequaq; lætæ. Christianorũ nõ pauci pro religione interempti. inter quos insigne Romanorum Põtificum par, Callistus, & Vrbanus. ille cõfirmatione ieiunij, quod quater in anno Apostolorum traditione celebrabatur: hic decreto de bonis ecclesiasticis in pios vsus cõferendis, memorabilis. Eadem tempestate Iulius Africanus historicus, & Censorinus viguere.

MAX-

MAXIMINVS.

A Christo nato anno CCXXXVII.

MAximinus genere Trax, vasta corporis mole, ac præualido robore insignis, obtruncato Alexandro, primus sine Senatus auctoritate inuasit imperium, quod scelere quæsitum, sæuitia tueri statuit; perinde quasi vis, molesque inusitata corporis (vt credebat) eum faceret immortalẽ. Ne ignobilitas maiestati officeret, generis sui conscios, ac nobilitatem delere instituit. tandem promiscuè in omnes, maximè in Christianos sæuire cœpit. Itaque à Senatu hostis Reip. iudicatus. Aduersùs eum Maximus Pupienus, Clodiusq; Balbinus Augusti, Gordianus Cæsar creati. Ipse ad Aquileiam à suis interemptus, nondum triennio tyrannidis suę exacto. Eius caput per Italiam circumlatum, & Romæ pilo infixum, spectaculo, documentoq; fuit, quid timendum sit Principi, qui ob crudelitatẽ timeri velit. Subinde Pupieno, & Balbino per consternationem militum occisis, ad Gordianum sũma rerum peruenit.

Maximino imperante, tum multi Christianorũ iugulati greges, tum præcipuè Pontianus Pontifex primùm deportatus in Sardiniam, mox pro religione occubuit. Anterus item Pontifex, qui res Martyrum impensius conscribi iusserat, martyrio affectus.

GORDIANVS.

A Christo nato anno CCXLI.

GOrdianus patre, & auo Imperatoribus clarus, nondum maturus imperio, imperare cœpit, egregia puer indole, & omnibus corporis, animiq; dotibus præditus. Ceterùm inter primum imperij rudimentum ab assentatoribus deceptus, multa in magistratibus, muneribusq; mandandis fecit, quæ deinde facta nollet. Misitheus socer non tàm genere, quàm virtute inclytus ei saluti fuit. Ab hoc igitur de omnibus rebus edoctus exclamauit, *Miserum esse Principem, apud quem vera silentur*. Inde quãdiu socer vixit, eius consilio innixus præclarè stetit. Gothos, Sarmatas, Germanosque Thraciã incursantes acie deleuit. Deuictis Persis, Antiochiã, Carras, Nisibim recepit. Socero subinde vita functo, ipse à Philippo, quem in soceri locum substituerat, extinguitur anno Imperij V.

PHILIPPI, PATER ET FILIVS.

A Christo nato anno CCXLVI.

PHilippi Pater, & Filius, genere Arabes, Gordiano interfecto, imperioque occupato, millesimũ ab Vrbe condita annum, ingenti ludorum apparatu celebrarunt. Multi auctores sunt, hos primos Romanorum Imperatorum Christianis initiatos sacris. Ceterùm Philippi VI. fermè anno Decij dolo ne-

lo necati, principatum scelere partum pari scelere amiserunt.

DECIVS.

A Christo nato anno CCLIII.

DEcius ex inferiore Pannonia Augustus ab exercitu appellatus, Christianum cruorem sitiẽs, quem in Philippis gustauerat, ingentem piorum edidit stragem. Ergo altero principatus anno, clade à Gothis accepta, fugientem obuia palus hausit. Eodem tempore Porphyrius Plotini discipulus, & Herodianus historicus extitere.

GALLVS. VOLVSIANVS.

A Christo nato anno CCLIV.

GAllus, & Volusianus eius filius, in Mœsiam ād AEmilianum res nouas molientem profecti, vix circumacto biennio, à militibus, à quibus imperium acceperant, exitium habuerunt.

AEMILIANVS.

ÆMILIANVS genere Maurus (ne qua barbaries Rom. Imperij expers foret) intra mẽsem tertium cum principatu vitam amisit. Tanti ei breuis imperij vsura stetit.

VALERIANVS. GALLIENVS.

A Christo nato anno CCLVI

VAlerianus, Augustus ab Senatu appellatus, cũ Gallieno filio, imperium gessit insigni Christianorum clade, quæ tum alijs plurimis peperit martyrij decus, tum maximè Cypriano Episcopo Carthaginiensi, & Xysto II. Pontifici, qui Laurentium etiam Diaconum ad idem mortis genus accendit exemplo suo. Itaque Pater VII. anno sensit vltorem Deum. Bello Persico à Sapore Persarũ Rege victus, captusq́;, cũ ingenti filij probro, apud hostes miserabili seruitute consenuit. Quippe Rex barbarus nimia fortuna vecors equum conscensurus Valeriani Augusti dorso vtebatur pro scabello. Adeò nulla maiestas est ab vltimo etiam ludibrio tuta.

Gallienus porrò paterno doctus exemplo, pacẽ otiumq́; Christianis reddidit. Patris tamen nõ prius memor extitit, quã fama mortuũ tulit. Illum tũ demum in Deos retulit, quem infra homines esse sustinuerat. Ceterùm in luxuriam effusus, Ducibus cupidis rerum nouarum, barbarisque nationibus audaciam fecit. Et vis vndique coorta Romanum concussit imperiũ. Illyricum, AEgyptum, Africam Tyranni occupant, Germani in Hispaniã, Alemanni exhaustis Gallijs, in Italiam irrumpunt. Dacia, quã Traianus vltra Danubiũ adiecerat, in perpetuũ amissa. Græcia, Macedonia, Põtus, Asia à Gothis

Gothis: Pannonia à Sarmatis, Quadisq; populata. Mesopotamia à Parthis subacta, Syria tentata. Sedente Imperatore, priuati homines imperatoria munera obierũt. Posthumius in Gallijs purpura sũpta, afflictas prouincias recreauit. Odenatus, desẽsa Syria, Mesopotamia recepta, tutatus est Orientem: captos præterea Persarum Satrapas Gallieno Augusto exprobrandę ignauiæ gratia misit. At desidem illũ de captiuis alienis triumphare non puduit. Tãdẽ fama Tyrannorũ qui varijs locis XXX. exorti erant, Gallienum luxu sopitum excitauit. Igitur Aureolum tyrannum bello persequens, eiusdẽ dolo ad Mediolanũ interficitur. Imperauit omnino annos XV.

CLAVDIVS II.

A Christo nato anno CCLXXI.

CLaudius II. ab Senatu appellatus Augustus, virtute ac rebus gestis tantum nomen impleuit. In Senatu Barbaros prius, quàm Tyrannos opprimẽdos censuit: ilos enim Reip. hostes esse, hos Principis. Itaque Gothos Illyricum, Macedoniamque vastantes ingenti clade prostrauit. Cæsa dicuntur pluribus prælijs Gothorũ millia CCCXX. duo millia nauium mersa. Perdomitis Barbaris, Aureolum, aliosque Tyrannos pari virtute, ac felicitate sustulit. Ceterùm intra alterum principatus annum morbo decessit.

AVRELIANVS.

Anno à Christo nato CCLXXIII.

AVrelianus è Dacia, siue Mœsia oriundus, deuictis acie Gothis, apud Placentiam, apud Fanum, apud Ticinum, ter tribus prælijs seruauit Italiam. Barbaris domitis, in Tyrànos arma vertit. Tetricum in Gallia ad deditionem compulit. Zenobiam virilis animi feminam, quæ Odenato viro suo interfecto, Orientem occuparat, victam duxit in triumpho. Vrbem, campo Martio incluso, laxioribus, validioribusque mœnibus sepsit. Cetcrùm belli decora, & insignia, nimius pacis luxus, & crudelitas deformarunt. Igitur Christianorum cęde imbutus, V. principatus anno, serui sui fraude occiditur ab amicis. Eodem tempore Gregorius Taumathurgus, & Dionysius Alexandrinus Episcopus clari fuerunt.

TACITVS.

A Christo nato anno CCLXXVIII.

TAcitus Imperator ab Senatu appellatus, nulla re magis, quàm moderatione memoràdus fuit. Togis, & tunicis ijsdem Augustus vtebatur, quibus priuatus. Gemmas, aurum, & clauatas vestes interdixit vxori. Filios, fratremque in societatem imperij assumere noluit, ratus ingentem esse gloriam Principis Remp. magis amare, quàm suos. Obijt exacto sexto imperij mense.

FLO-

FLORIANVS.

Florianus germanus Taciti frater nullo Senatus arbitrio, sed hereditario quasi iure sibi debitũ inuasit imperium. Ei Probi metus voluntaria morte, imperium fraterno breuius fecit.

PROBVS.

A Christo nato anno CCLXXIX.

Probus belli pacisque artibus [illegible] adeò probatus est omnibus, [illegible] re (Dalmatico quippe sanguine [illegible] genitus) ad Imperij Rom. [illegible] Delatum ab exercitu prim[illegible], ac subinde clamitant, [illegible] *lites, ego enim vobis* [illegible] manis, [illegible] Gothis [illegible] Persarum Rege ac [illegible] pacauit. Itaque non [illegible] pus non fore militum [illegible] Ceterum [illegible] ciplinam [illegible] anno [illegible]

[illegible]

AVRELIANVS.

Anno à Christo nato CCLXXIII.

AVrelianus è Dacia, siue Mœsia oriundus, deuictis acie Gothis, apud Placentiam, apud Fanum, apud Ticinum, ter tribus prælijs seruauit Italiam. Barbaris domitis, in Tyrãnos arma vertit. Tetricum in Gallia ad deditionem compulit. Zenobiam virilis animi feminam, quæ Odenato viro suo interfecto, Orientem occuparat, victam duxit in triumpho. Vrbem, campo Martio incluso, laxioribus, validioribusque mœnibus sepsit. Ceterùm belli decora, & insignia, nimius pacis luxus, & crudelitas deformarunt. Igitur Christianorum cęde imbutus, V. principatus anno, serui sui fraude occiditur ab amicis. Eodem tempore Gregorius Taumathurgus, & Dionysius Alexandrinus Episcopus clari fuerunt.

TACITVS.

A Christo nato anno CCLXXVIII.

TAcitus Imperator ab Senatu appellatus, nulla re magis, quàm moderatione memorãdus fuit. Togis, & tunicis ijsdem Augustus vtebatur, quibus priuatus. Gemmas, aurum, & clauatas vestes interdixit vxori. Filios, fratremque in societatem imperij assumere noluit, ratus ingentem esse gloriam Principis Remp. magis amare, quàm suos. Obijt exacto sexto imperij mense.

FLO-

FLORIANVS.

FLorianus germanus Taciti frater nullo Senatus arbitrio, sed hereditario quasi iure sibi debitũ inuasit imperium. Ei Probi metus volũtaria morte, imperium fraterno breuius fecit.

PROBVS.

A Christo nato anno CCLXXIX.

PRobus belli pacisque artibus longè clarissimus adeò probatus est omnibus, vt ex humili genere (Dalmatico quippe sanguine, & agresti patre genitus) ad Imperij Rom. fastigium ascenderit. Delatum ab exercitu principatum inuitus accepit, ac subinde clamitans, *Nec mihi, nec vobis expedit milites, ego enim vobis blandiri non queo.* Gallias à Germanis, Illyricum à Sarmatis recepit. Thraciam, Gothis quà domitis, quà in fidem acceptis; Asiam, Persarum Rege ad pacem petendam compulso, pacauit. Itaque non dubitauit affirmare, breui opus non fore militibus, pacato Orbe terrarum. Ceterùm debellatis hostibus, ipse à militibus disciplinam in pace non ferentibus interficitur, anno circiter VI. documentum quàm difficile sit Duci, probi nomen, & vitam tueri.

CARVS. NVMERIANVS. CARINVS.

A Christo nato anno CCLXXXV.

CArus Romæ natus ex parētibus Illyricis, charus Imperator fuit, commendatior ad posteros futurus, nisi Carinum filium imperij socium adsciuisset. etenim dum cœptam à Probo in Persas expeditionem prosequitur, Carinus in Occidente imperat. Carus igitur bello Persico fusis hostibus, Seleuciam, Mesopotamiamque vniuersam recepit, sed castris ad Tigrim positis, ictus fulmine deflagrauit anno imperij II. Caro in Oriente extincto, capessunt imperium Cæsares filij duo, Carinus, & Numerianus.

Numerianus bonæ indolis adolescens in Oriēte, vbi cum patre in expeditione agebat, imperiū iniit. Sed paterni obitus mœrore ægrotans paulò pòst Apri soceri regnare cupientis occiditur dolo. Ré comperta, ab exercitu Diocletianus Imperator appellatur.

Carinus interim imperium in Occidente viuo patre inchoatum persequitur, sæuitia, & libidine insignis, Illyricum, Galliam, Italiam suis flagitijs, ac sceleribus polluit, vt Carus eius pater, filij probra audiens exclamaret, *Non est meus*. Ergo Carinus Tribuni sui manu, cuius coniugem contrectarat, interfectus, meritam pœnam habuit anno principatus III.

DIO-

DIOCLETIANVS.
MAXIMIANVS.

A Christo nato anno CCLXXXVII.

DIoclerianus Dalmata, Imperator appellatus ab exercitu, superbia & sæuitia nobilis fuit. Quippe à rebus secundis tumens vestes, calceosque auro, gemmis, margaritis adornauit. Inde supra humanū fastigium elatus diuinos sibi honores haberi iubet. Christianis toto terrarum Orbe internecinum bellum indicit. Non alia grauior procella in Christianum nomen incubuit, vt appareret vltimos inferni Tyrāni esse conatus. Ea tempestate Caius Rom. Pontifex, decreto de septem Ordinibus, quibus veluti gradibus ad Episcopatum ascenditur, nobilis: Marcellinus item Pontifex, religionis, quam per metum deseruerat, acerrimus assertor, pro Christo interempti. Eadem tempestate Marcus, & Marcellianus fratres Rom. nobiles, Cosmas, & Damianus germani quoq; fratres, Antimus Nicomediæ Episcopus, Euthymius, Vincentius, Sebastianus, Agnes, Lucia, alijque innumerabiles martyrij palmam adepti. Eadem temporis procella Christianorum militum, Thebæorum legio cædem pro Christo perpessa. ac tantus tādem fuit Martyrum numerus, vt vna natali Christi nocte permulta Christianorū millia fuerint vno in templo concremata. Ceterùm Diocletianus hoc vno moderatus est habitus, quòd multis subinde prouincijs rebellātibus,

Maxi-

Maximianum Herculeum collegam imperij, Constantium Chlorum, & Galerium Maximianum, Cæsares fecit.

Maximianus igitur Herculeus Occidenti præpositus, motibus Galliæ sedatis, Africam quoque pacauit. Et Galerius aduersùs Persas, & Constantius aduersùs Alemannos rem bene gesserunt. Ipse autem Diocletianus Archileo tyranno debellato, Alexandriam recepit. Romam inde regressus de Persis cum Maximiano Herculeo collega triumphauit. In triumpho Narses Persarum Rex ductus cum coniugibus, liberisque. Memorabilis deinde res traditur. Diocletianus XX. principatus anno, siue curarum tædio, seu potiùs rei Christianæ successu, pariter cum collega imperium deposuit. Sed non æquè vterque tenax propositi fuit. Maximianus, mutato consilio, haud ita multo pòst principatum repetens, Constantini Augusti iussu, cui insidiabatur, Massiliæ occiditur. At Diocletianus Salonis in vrbe Dalmatiæ hortorum culturæ addictus hæsit. Et quamuis à Maximiano Herculeo ad recuperandum imperium solicitaretur: nunquam tamen à quieta illa vita abduci potuit, rus imperio præferendum ratus. Ceterùm cùm argueretur fauisse Maxentio Maximiani Herculei filio: X. rusticationis anno, minacibus Constantini Augusti litteris territus, veneno hausto, subduxit se iræ mortalium, immortales apud inferos pœnas superis daturus.

Eadem ætas non Martyrum tantùm, sed historicorum quoque fœcunda fuit. Iulius Capitolinus,

AElius

Aelius Lampridius, Flauius Vopiscus, Pollio Trebellius Romæ floruerunt.

FLAVIVS CONSTANTIVS CHLORVS.

GALERIVS MAXIMIANVS.

A Christo nato anno circ. CCC.

FL. Constantius inter hæc Occidentis, Galerius Maximianus Orientis imperium tenuere, dispari ingenio, euentuque. Galerius quippe homo sæuus, ac truculentus toto Oriente, maximè verò Alexandriæ in Christianos est debacchatus. Itaque fœdo, atrocique morbo consumptus, genitalibus putrescentibus moritur, diuinam expertus iram.

Exinde Licinius, & Maximinus, Galerij Maximiani ex sorore nepos, ab eodem, antèquam moreretur, Galerio creati Cæsares, in Oriente imperitarunt. Inter quos haud diuturna pax. Maximinus crudelitate in Christianos auunculo similis, similis, prælio à Licinio victus, eodem quo auunculus morbo perijt sub initia imperij Constantini. Sunt qui velint ab hoc Catharinam virginem Alexādrinam ob Christi cultum interemptam, quod propius vero videtur, quàm quod fama tenet à Maxentio interfectam. Satis siquidem constat, Maxentium Romæ tantùm tyrannidem exercuisse, Maximinum in Oriente, ac præcipuè Alexandriæ.

Con-

Constãtius porrò Augustus ab eximia benignitate immortalibus iuxtà, & mortalibus charus, atq; acceptus fuit. quippe haud dubius Christianæ religionis fautor, ac pius adeò, vt numerari posset Christianus. itaq; perpetua floruit pace. Ad vltimũ XVI. imperij anno Eboraci in Britannia decessit & moderationis fama, & aulę disciplina, & scilicet Constantino filio clarus.

Per idem tempus Maxentius velut crudelitatę cum Maximino certaret, Romanos tyrannica vexauit rabie: compluresq; Christianorum supplicijs mactauit: Marcellum præcipuè Pontificẽ stabulo addictum, ęrumnis, ac tetro odore confecit.

HORATII

TVRSELLINI,

E SOCIETATE IESV,

EPITOMÆ HISTORIARVM à Mundo condito

LIBER V.

FLAVIVS CONSTANTINVS MAGNVS. LICINIVS.

A Christo nato anno CCCIX.

FL. Constantinus Magnus, XXXIV. Romanorũ Impe-

Imperator superiores omnes virtute pariter, & gloria vicit. is ceteris fratribus alia matre genitis, Cōstantij patris testamento prælatus, in Italiam cum exercitu venit. Romam Imperij caput à Maxentio Tyranno occupatam diuinitus liberauit. nam cælestis crucis ostento erectus, & eius effigiem pro signo præferens, ad pontem Miluium prosperè cum hoste conflixit; Maxentioq; in trāsitu è naui in Tiberim prolapso, & gurgitibus hausto, triumphans vrbem tyrannide ereptam init. Cuius triūphi monumētum apud amphitheatrum arcus triumphalis extat. Eius quoq; statua crucem manu prętendens, in foro posita victoriæ crucis beneficio partæ argumentum. Inde SS. Petri, & Pauli Apostolorū admonitu, à Syluestro Pontifice baptizatus, abstersa lepra, Christianam religionem non minus impensè fouit, quàm superstitionē Ethnicorum afflixit. Itaque dubium reliquit, plura ne templa, arasque Deorum euerterit, an Christo, sanctisque Martyribus excitarit.

Licinius interim à Galerio Maximiano Cæsar creatus, Orientis obtinebat imperium, homo ingenio asper, & infestus litteris, quas propter summam inscitiā, pestē publicam nominabat. Igitur, etsi Constantino affinitate iunctus, (Constantiam quippe eius sororem duxerat) Christianos hostilē in modum vexare cœpit. Sed Constantino affinitate potior religio fuit. nam Licinio frustrà monito, vt ab impio consilio desisteret, pium bellum intulit; debellato vitam cum imperio ademit. Ita vsquequaque pax Ecclesiæ, & otium partum.

Con-

Constantinus porrò rerum potitus, Gothos Thraciam populantes perdomuit, egregiasque victorias, crucis, quam in vexillo præferebat, beneficio de barbaris reportauit. Pace parta, etiam ab Indis legatos cum muneribus accepit. Nec maior illi Romanæ rei, quàm Christianæ pacandæ cura fuit. Discordes inter se Episcopos reconciliare studuit, Nicæno Concilio amplius CCC. Episcoporum, cui ipse interfuit, coacto. Quo Concilio Arriana hæresis, diuinitatem Christo adimens, damnata est. Præcipua inibi Constantini moderatio, ac pietas enituit. Tanto quippe honore Episcopos coluit, vt postremus sederet Augustus. Criminosos dissidentium Episcoporum libellos in ignem coniecit, dictitans, *Ego verò Episcopum delinquentem si viderem, vel hac purpura operirem.* Spiridioni Episcopo Trimituntis in Cypro effossum ob Christi confessionem oculum exosculatus est, beatos prædicans talia pro Christo perpessos. Exin Pontificis Rom. verecundia, sedem Imperij aliò transferendam ratus, Bizantij in Thracia nouam Romam, transcripta magna Romanæ nobilitatis parte, condidit: eamque Constantinopolim suo nomine appellauit. Cetèrùm credulitas, alienissimum à grauitate Principis vitium, magnam eius nomini imposuit labem. namque Crispum Cæsarem filium suum, falso Faustæ nouercæ crimine circumuentum supplicio affecit. quanquam Augustæ libidine ac fraude deinde perspecta, iustas ex ea expetijt pœnas. Verisimile autem est, quod nonnulli tradunt, Crispi cædem Constantini baptismo priorem fuisse.

Ad

Ad vltimũ XXXI. imperij anno decessit, optimus vtiq; Princeps, nisi eius gloriã extrema tẽpora deformassent.

Huius principatus & doctis, & sanctis viris insignis fuit. Per ea tempora Arnobius, Lactãtius Firmianus Crispi Cæsaris magister, Donatus Grammaticus, & Victorinus Rhetor, præceptores Hieronymi viguere. Eusebius item Cæsariensis, Iuuencus poeta, S. Nicolaus Mireæ Episcopus, S. Paulus Eremita, & S. Antonius Magnus, cuius precibus Constantinus se, ac liberos impensè per litteras cõmendauit.

CONSTANTINVS, CONSTANTIVS, CONSTANS.

A Christo nato anno CCXXL.

Constantinus, Constantius, & Constans Magno Constantino geniti, diuisum à patre acceperũt imperium. Sed latiùs imperandi cupido fratres in mutuam perniciem armauit.

Constantinus natu maximus Constanti fratri impium bellum intulit. Igitur ad Aquileiam à fratris ducibus per insidias necatur nondum expleto triennio.

Constans victor Transalpinis inde gentibus domitis, Magnentij Comitis dolo extinguitur, cũ imperasset annos XIII. Ita Rom. Imperium ad vnum reuoluitur.

Constantius ergo, Magnentio debellato, vt solus ac securus imperaret, Gallum Cæsarem patruelem interemit. Cuius parricidij furijs agitatus, eò dementiæ venit, vt fieret Arrianus. Itaque ab eo Athanasius Alexandrinus Episcopus, idemq; Arrij exagitator in exilium eiectus, vir vtiq; virtute, fideque longè clarissimus, quo pænè vno ea tempestate res catholica stetit. Liberius quoque Rom. Pontifex Arrianæ hæresis oppugnator, & Athanasij fautor, Vrbe pulsus. Ariana pestis toto pænè terrarum Orbe propagata. Nec impunè. Quippe & à Persis magnas Constantius Cæsar Galli frater germanus ad Alemannos comprimendos ab ipso missus in Galliam, re bene gesta, Augustus ab exercitu est appellatus. Quæ fama Constantium adeò perculit, vt versis ad bellum ciuile armis, extingueretur in via, anno quàm imperare occeperat XXIV.

Hoc imperante Liberius Pontifex B. Mariæ tēplum æstiuæ niuis miraculo inclytum in colle Exquilino condidit. Macedonius Hæresiarcha diuinitatem Spiritui sancto adimens extitit. Hilarius Pictauorum Antistes Arrianis cum Athanasio sese obiecit.

IVLIANVS.

A Christo nato anno CCCLXIV.

IVlianus imperio potitus Christianam religionē deseruit. ex quo Apostatæ ei cognomen fuit. Is

Deo-

Deorum cultum restituens non crudelius, quàm callidiùs Christianum nomen afflixit. Christianorum animos illecebris magis, quàm cruciatibus tẽtabat, hoc perniciosior hostis, quò lenior. Si quos ob religionem morte multabat, alias supplicij causas præferebat. Studia bonarum artium, Ethnicis libris, Cristianisque magistris ademptis, adimere conabatur Christianæ iuuentuti. Quæ res Gregorium Nazianzenum impulit ad condẽda carmina; ne tenera ætas poeticæ facultatis expers foret. Sed non diu occultum rei Christianæ vexatorem Deus tulit, qui apertos tulerat. Altero anño cùm bellum Persis intulisset, ducis fraude perductus, in insidias cecidit, non sine magna suorum strage. Sũt qui sagitta de cælo missa transfixum exclamasse ferant, *Vicisti Galilæe*. sic enim Christum per ludibrium appellabat. Ita impius impiè occubuit.

IOVIANVS.

A Christo nato anno CCCLXVI.

IOuianus seu Iouinianus ab exercitu creatus Augustus, imperiũ suscipere noluit prius, quàm duces militesque omnes Christianos se fore professi sunt. Pacem, cum Sapore Persarum Rege turpibus quidem, sed necessarijs conditionibus fecit. Magna Mesopotamiæ pars hosti concessa: legionesq; Rom. sub iugum missæ. Inde Constãtinopolim petens, seu cruditate, seu recenti tectorio, grauique prunarum vapore exanimatur, mense

VII. Imperator adepto imperio clarior, quàm gesto.

VALENTINIANVS.
VALENS.

A Christo nato anno CCCLXVII.

VAlentinianus ab Iuliano ob religionem Tribunatu motus Iouiano succesit, Deo probrum in decus vertente. Is Valentem fratrem in imperij societatem adscitum Orienti præposuit: Gratianum filium egregia indole puerum creauit Cæsarem. Princeps fuit non pace solùm, sed etiam bello clarus. Precipua eius laus amor iustitię. In magistratus iniuriæ conuictos grauiter animaduertebat, primam Principi iustitię curam esse oportere dictitans. Procopium Tyrânum oppresit: Saxones Romanis finibus imminentes arcuit. Firmum Africæ Tyrannum debellauit. Ceterùm in Pannoniam ad Sarmatarum arma coercenda profectus, subita sanguinis profusione exanimatur. Annos imperauit XI. Princeps, vel factis egregijs, vel Gratiano filio memorandus.

Valens interim haud pari laude in Oriente imperauit. Hic ab Eudoxio Arriano Episcopo baptizatus, Arrianaque contactus peste, catholicũ nomen in Oriente vexauit fœdum in modum. Basilio Magno infensus monachos à pijs meditationibus abductos militaribus addixit ministerijs. Itaque etsi seras, non leues tamen Numini pœnas dedit. Gothos sedibus suis ab Hunnis pulsos excepe-

rat,

rat, quos baptismo expiatos, Arrianis Episcopis, & Sacerdotib' datis, Arriana interfecerat peste. Hos ipsos expertus est cælestis iræ ministros. Nam subinde Maximi Præfecti, sub quo merebant, iniurijs vexati arma capiunt, fusisque imperatorijs copijs, Thraciam ferro, flammaque populantur. Ibi Valens, sera subeunte animum pœnitentia, Episcopos, ceterosque Catholicos ab exilio reuocat. Inde cum barbaris acie decernit. Ceterùm, amisso exercitu, sagitta saucius in desertam cùm refugisset casam, à barbaris deprehensus, subiecto igni, cum tugurio viuus exuritur, insigne memoris diuinæ irę in impium Principem documentum. Imperum tenuit annos XIV. Qua tempestate Themistius viguit Philosophus Valēti charus, Ausonius Gallus Gratiani Cæsaris, & Paulini, qui postea Nolanus Episcopus fuit, magister, itemq; Eutropius, Vegetius, Iamblicus Procli doctor, Libanius sophista, Ammianus Marcellinus historicus, & Martinus Turonensis Antistes, vir sanctitate insignis ex Hilarij disciplina.

GRATIANVS.
VALENTINIANVS II.

GRatianus interea Valentiniano Patre mortuo, Occidentis adeptus imperium, consortem adsciuit Valentinianum fratrē. In bonis vtique Principibus numerandus, parcus cibi, somniq;, ac libidinis victor, domiq; ac militiæ clarus. Apud Argentarium Galliæ oppidum Christo fretus XXX.

Alemannorum millia deleuit. Valente patruo Arriano auxilium aduersus barbaros petēte negauit, paternæ videlicet pietatis æmulus, rectè cū Dei hoste belli societatem iniri. Post Valentis cladem, rerum potitus maiorem curarum subijt molem. Itaque Theodosium genere Hispanum, eximium belli Ducem, per quem Thraciam, Hunnis, Alanis, Gothis domitis, pacauerat, cooptat Oriētis Augustū, mira omnino opportunitate. Haud ita multò post Maximum Britanniæ, & Galliæ Tyrannum bello petens Andragasij Ducis dolo iinterficitur, anno post Valentis casum V I. Cædis auctor haud dubius Maximus fuit. Igitur Ambrosius Mediolanensis Episcopus, depulsæ ex Italia Arrianæ pestis titulo inclytus, ei sacris interdixit.

Non facile alia ętas viris doctrina pariter ac sanctitate claris illustrior notatur. Pręter Basiliū Magnum, Gregorium Nazianzenum, & Ambrosium, Gregorius Nyssenus, Cæsarius Nazianzeni frater, Cyrillus Antistes Hierosolymitanus, Dydimus cęcus oculatissimus, Ephremus Eremita, Damasus Pontifex, Hieronymus, August. Orosius, Seuerus Sulpitius Martini Turonēsis discipulus, Cassianus, & alij enituere.

THEODOSIVS.
VALENTINIANVS IDEM II.

A Christo nato anno CCCLXXXII.

THeodosius Imperator, non virtute bellica, quàm

quàm pietate clarior Valentinianum II. Augustum Gratiani fratrem à Maximo Tyranno eiectũ excepit, Maximoque diuina magis, quàm humana ope debellato, restituit in Occidentis imperiũ. Inde de insigni Thessalonicẽsium (magistratus quippe aliquot iniuriosè tractatos saxis obruerãt) insolẽtia commonefactus, adeò exarsit ira, vt ciues pęne omnes in theatrum coactos contrucidaret immissis legionibus. Sed mox Mediolani, ob cædem Thessalonicę factam, ab Ambrosio Episcopo templi aditu prohibitus paruit, & publicam pœnam ab illo impositam ritè persoluit, admirabilior pœnitentiæ cõmendatione post lapsum, quàm antea innocentiæ. Nec tamen ab Ambrosio in sacram ædẽ admissus est prius, quàm lege cauit, ne capitales sẽtentiæ ante trigesimum diem ratæ haberentur, nimirum vt iracundo Principi facultas foret eas reuocandi, spatio iræ dato. Quæ deinde lex Antiochiæ saluti fuit. eam etenim vrbem Theodosius ob raptatam Placillæ Augustæ in ciuium seditione statuam, cæsis seditiosis omnibus, euerti quidem iusserat; sed mox intra trigesimum diem placatus Macedonij sancti Eremitæ voce monentis, ne propter mulieris imaginem tot homines imagines Dei perderet, ciuibus pariter, & vrbi pepercit.

Inter hæc Valentinianus Augustus Arbogastis Comitis fraude strangulatus est, atque vt voluntaria mors videretur, laqueo suspensus. Itaque Theodosius Eugenium & Arbogastem Tyrannos, cælo ac tempestate fauente, victor oppres-

sit. Inde Arcadium, & Honorium filios, Cæsares creauit, quos adhuc pueros Arsenio præceptori cõmendans, eos non vt Cæsares, sed vt discipulos tractari; &, si quid deliquissent, etiam verberibus excipi iussit. itaque cùm fortè scholam aliquando ingressus, præceptorem stantem, filios in sellis cõsidentes conspexisset, rei indignitate motus, Arsenium sedentem docere, Cæsares stantes audire voluit. tantum magistro auctoritatis tribuebat. Ceterùm Arsenius subinde aulæ prætulit solitudinem. Theodosius porrò Arcadio, & Honorio, heredibus imperij relictis, moritur nulli Imperatorum secundus, si tam potens iræ fuisset, quàm pius, ac felix fuit. Principatum tenuit annos XVII. hoc est, cum Gratiano, & Valentiniano annos IV. cum Valentiniano tantùm annos X. solus annos ferè tres.

ARCADIVS.
HONORIVS.

A Christo nato anno CCCXCV.

ARcadius, & Honorius adhuc pueri ita à Theodosio patre acceperunt imperium, vt Arcadius in Oriente, in Occidente Honorius imperaret. Ceterùm vtrumque pueritia opportunum tutorum perfidiæ fecit non sine graui discrimine imperij. Gildo Arcadij tutor Africam, regnique fastigium occupare conatus est. Sed per Mascelzerem Ducem, eundemque fratrem suum, parua ma-

nu oppressus, debitas perfidiæ pœnas luit, Deo pro pupillo fratrem in fratrem armante. Subinde Stilico tutor idem, ac socer Honorij per tutelæ speciem, principatum affectare cœpit. etenim Rhadagasium Gothorum Regem cum CC. millibus, Fesulanis angustijs in Hetruria conclusum, ac fame domitum sine ferro nuper cùm oppressisset; opibus ac factis ingens, turbarum omnium semina iecit in Occidente. Itaque Vandalos, vnde ipse erat, Sueuos, Alanos, Burgundiones, omnemque barbariam exciuit in Gallias, ea quidem mente, vt turbata re Romana, ex turbis Eucherio filio imperium quæreret. Ad hæc, Alaricum Gothorum Regem concessas ab Honorio in Gallia sedes petentem irritauit, vt aliquid hinc quoq; turbarum oriretur.

Inter hæc Arcadius Ioannem Chrysostomum Constantinopolitanum Antistitem, Eudociæ vxoris instinctu, cùm eiecisset in exilium; breui ipse cum Augusta cessit è vita, anno principatus sui XIII. Moriens Theodosio filio imperium per manus tradit. Sed cùm probè nosset Honorium fratrem sibi perinfensum esse, timens ne quid insidiarum post suum obitum Theodosio puero (erat siquidem annorum octo) esset moliturus; Isdergerdi Persarum Regi, quo cum fœdus pridem inierat, eius tutelam permisit. ita felici magis, quàm prudenti consilio, quem pupillo Imperatori hostem metuebat, tutorem fautoremque fecit.

HONORIVS.
THEODOSIVS II.

A Christo nato anno CCCCVIII.

THeodosius inde iunior cum Honorio patruo imperitauit etiamnum puer. Sed puero imperium non tam Regis Persarum, quàm Pulcheriæ sororis memorabili tutela stetit. Quippe Pulcheria virgo sanctissima diuinitus edocta tenerũ Imperatorem ad omnia imperatoria munera instituit, & tantisper dum ille adolesceret, Orienté cum laude rexit. Hæc inter, Stiliconis Eucherio filio ambiétis imperium, detecta fraus. & ipse cum filio, iussu Honorij interfectus. Nec tamen periculũ omnino discussum. Alaricus vel recenti Stiliconis iniuria, vel cæsi ab eodé Rhadagaisij Regis memoria cõmotus, Romam ex improuiso adortus capit, diripitq;. Valuere tamen apud barbarum, & Arrianum Regem humanitas, & religio. Ciuibus temperatũ, in tecta sæuitum est, templis, & sacris vasis intactis. Capta Vrbs à Gothis anno post Christũ natum CCCCX. qui mox Romana veluti non contenti præda, Cãpaniam, Lucaniã, Brutios populati, Alaricum Regem ad Consentiam amisere. cui subiectus Athaulphus Romã cùm remigrasset, corradit, quod prior clades reliquum fecerat: Placidiam Honorij sororem in Hispanias abducit, quæ hosti nuptijs iuncta efferatum barbari Regis ingenium adeò mitigauit, vt rem Romanam, quam delere moliebatur, fulcire niteretur, fautor ex hoste factus. Itaque

de pace agitans cum Romanis, apud Barcinonem à suis interficitur. Sigericus inde Rex creatus, cuius quia idem animus, idem etiam exitus fuit. Huic subrogatus Vallia Rex & sibi, & Romanis felicior. Is pace cum Honorio facta, Placidiam ei sororem reddidit, quæ Constantio clarissimo Duci exinde nupsit. Pax ita Gothis data, vt Aquitaniam omnẽ, & certas quasdam prouinciæ Narbonensis vrbes obtinerent. Hi, quòd in occasum Solis vergerent, Visigothi ipsorum lingua appellati. Nam Ostrogothi dicti, qui deinde Italiam tenuere, quòd spectarent Solem orientem. Porrò Vandali, Sueui, Alanique Gallias depopulati, Visigothorum metu, transierunt in Hispaniam. Hos subinde Vallias Rex bello persecutus magnis affecit cladibus. Soli Burgundiones ex barbaris, quos Stilico excitauerat, Christianam religionem per id tempus amplexi, in Gallia ad Rhenum consederunt: mox versus Occidentem solem progressi regioni Burgundiæ nomen fecerunt. Placidia interim viro orbata, & ab Honorio fratre pulsa, cum Valentiniano filio Constantinopolim ad Theodosium confugit. Nec ita multò pòst Honorius, nulla relicta stirpe, Romæ decessit anno imperij sui XXVIII. eius corpus porphyretico Mausoleo illatum, quod in basilicæ S. Petri atrio visitur. Imperauit cum Arcadio fratre annos XIII. cum Theodosio Iuniore, fratris filio annos XV. Biennio antequam decederet, sæuitum in Perside in Christianum nomen, siue ab Isdegerde Rege Persarum, siue ab eius filio Bararane.

Eius

Eius principatus illustribus Poetis floruit, Claudiano, Prudentio, Sedulio, & Paulino, qui etiam Nolanus Episcopus sanctimonia insignis, & mirus caritate aduersus captiuos extitit.

THEODOSIVS II. VALENTINIANVS III.

A Christo nato anno CCCCXXIII.

VAlentinianus III. Theodosij II. consobrinus, adhuc puer, Occidentis Augustus à Theodosio cooptatus, principatum gessit multiplici clade, ac demum occasu imperij infamem. Meroueus quippe Rex Frācorum, Rheno traiecto, Galliæ partem occupauit. Attila Hunnorum Rex cum CCCC. armatorum millibus, inuasit Gallias. Ceterùm Aëtius Patricij titulo insignis, singulari consilio, ac virtute barbari Regis impetum repressit, auertitque. Subinde Bonifacius Dux bellicis laudibus clarus, à Castino Cæsaris Duce grauiter læsus, & in suspicionem defectionis apud Valentinianum adductus, ab eo defecit; Africaque occupata, aduersùs Valentiniani classem externa auxilia parans, Vandalos, Alanosque euocauit ex Hispania. Barbari auxilio acciti exitio fuere. Quippe Africam populationibus vexatam Arriana insuper labe polluerunt. Ita Africa Vandalorum ditionis facta. Ea tēpestate Augustinus Hippone à Vandalis obsessus excessit è vita.

Haud meliore euentu Britannia militibus, ac Duci-

Ducibus à Valentiniano exhausta, barbarorũ auxilia exciuit. Angli gens Saxonum à Britannis aduersùs Scotos, Pictosque è Scythia oriundos acciti, fracta horum audacia, ipsi affluentibus subinde nouis è Saxonia copijs, Britanniam subegerunt. Itaque Britannorum pleriq; iniurijs Anglorũ coacti, vexatique in eam Galliæ partem, quæ peninsulæ modo in Oceanum excurrit, commigrarunt, cui deinde Britanniæ nomen inditum. exin Anglia fuit, quæ olim Britannia fuerat, nisi quòd insulæ partem Scoti obtinuerunt, à quibus Scotia est appellata. Ceterùm subinde & Africæ, & Britanniæ damna, Scotiæ, & Hyberniæ ad Christi fidem accessio sarsit. Itaque à Cælestino Rom. Pontifice Palladius Episcopus ad Scotos, Patritius ad Hybernos destinati. Africa quoq; ex fœdere inter Valentinianum, & Gensericum diuisa. Sed tamen Catholica religio ab Arriano Rege Genserico vexata est. Eadem tempestate cùm promissa mortuorum anastasis in dubium venisset: mira opportunitate huic malo obuiam itum est. Septẽ Martyres Ephesi in spelunca à Decio Imperatore olim obstructa, ac tum fortè patefacta, reperti, qui continuato per CC. propè annos somno excitati, reuocandorum ad vitam mortuorum adfirmarunt fidem. Theodosius porrò Bononiensi Academia instituta, XLIII. quàm imperare cœperat anno, sine vlla stirpe moriens, vacuum herede Orientis imperium reliquit. Imperauit cum Honorio patruo annos XV. cum Valentiniano consobrino, annos XXVIII.

Eius ętas ingeniorum satis ferax Theodoretum,

Socra-

Socratem, Sozomenum historicos nobiles, Proclum, Prosperum Aquitanicum, Euodium, Maximum Taurinensem Episcopum, & alios viros doctos effudit.

VALENTINIANVS III. MARTIANVS.

A Christo nato anno CCCCLI.

MArtianus inde ob insignem probitatem, ac prudentiam, ex gregario milite Augustus Orientis est creatus. Huic haud maior fuit imperij cura, quàm pacis. Quippe solitus erat dicere, *Imperatori abstinendum bello, quamdiu honesta pace frui liceret.* Ceterùm dum Oriens longa pace floret, Occidentis imperium, Valētiniani Principis inertia, varijs concussum cladibus ruit. Attila Hunnorum Rex recèns ab excidio Aquileiæ, Patauium, Veronam, Vicētiam, Brixiam, magnamq; Galliæ Cisalpinæ partem vastauit impunè. Qua tempestate Venetæ regionis incolæ in paludes sinus Adriatici cōfugientes nobilissimę Venetiarum vrbis ignobilia fundamenta iecere. Porrò Attila victorijs ferox, iam infesto exercitu Romam petebat imperij caput; cū Leo Pontifex cognomento Magnus barbaro Regi ad Mincium amnem occurrit: diuinaque eloquentia persuadet, vt conuersis repentè signis abiret. Ceterùm haud multò pòst inuadere denuo Italiam moliens, in nuptiali conuiuio cùm se vino onerasset, ingentem vim sanguinis profudit. ita homo cruoris humani sitientissimus suo cruore

suffo-

suffocatus extinguitur. Subinde Valentinianus Aetij fortunam suspectam habens, virum egregium, quo Galliæ, & Occidentis salus nitebatur, interficiendum curauit. nec impunè. Aetij miles siue ira stimulante, seu Maximi tyrãni promissis oneratus, ipsum obtruncat Augustum anno eius principatus XXX. & cum Imperatore imperium concidit Occidentis. Barbari namque omni metu liberi, ac soluti, passim volitare, imperiumque Romanum discerpere cœperunt. Franci Meroueo Rege, Parisios, eamque Galliæ partem, quę deinde Francia dicta est, occuparunt. Visigothi Euricij Regis ductu, Hispaniam subegerunt. Maximus Tyrannus, Roma armis occupata, Eudociam Valentiniani Imperatoris coniugem connubio sibi iunxit inuitam. Illa igitur amens ira, & vlciscendæ iniuriæ auida Gensericum Vandalorum Regem accersit ex Africa, tyrannum oppressura patriæ ruina. Sed vnde mali remedium petebatur, maius extitit malũ. Rex barbarus, Maximo interfecto, Romam capit, hostilem in modum direpturus, nisi Leo Pontifex victoris lenisset iram. Ceterùm ille Romanis spoliis onustus ipsam Eudociam Augustam, Theodosij filiam, vnà cum liberis Carthaginem abducit. Vandali Neapolim, Nolam, Campaniamque omnem populati asportarunt in Africam ingentem numerum captiuorum.

At Martianus Augustus VII. imperij sui anno, suorum fraude perit cum ingenti fama probitatis.

LEO

LEO I.

A Christo nato anno CCCCLVII.

LEo I. Thrax genere, Martiano succedit in orientali Imperio. Imperator infelix est habitus. eius quippe principatum multi, & atroces casus infamẽ fecerunt. Regia vrbs fortuito incendio deformata. Classis amplius M C. nauium, quę aduersus Gẽsericum Africæ tyrannum destinata erat, inertia Basilisci Ducis amissa. Super hæc Occidentis imperium extinctum est. Namque Auitus, Maioranus, Seuerus, Anthemius, Olybrius, Glycerius, Iulius Nepos in Occidente partim Tyranni, partim Imperatores extitere. Quorum plerosque Ricimer patritius, genere Gothus ad imperium elatos necauit. Idem Anthemio Cęsari socero suo infensus vrbem obsessam vi cepit, captam magna diruit ex parte: vt vrbs illa omnium gentium domitrix quater vno seculo cõculcaretur à barbaris, semel à Vandalis, ter à Gothis. Alij deinceps sub Occasum Imperij Romani, seu Tyranni, seu Imperatores, Orestes, & Augustulus exorti. Ceterùm Odoacer Herulorũ Rex è Pannonia profectus in Italiam, Oreste acie victo, etiam Augùstulum metu exterritum imperio exuit. ita Romanum Imperium ab Augusto ortũ, cum Augustulo extinctum est, cùm stetisset annos circiter D. Exinde Leo Orientis Imperator, X V I. quàm imperare cœperat, anno moriens, præterito Zenone genero, quòd nec animum regium haberet, nec speciem imperio dignam, Leoni nepoti ex

filia

filia imperium legat. Is tamen, Zenone patre in societatem principatus assumpto, X. imperij mense cessit è vita.

HORATII
TVRSELLINI,
E SOCIETATE IESV,
EPITOMÆ
HISTORIARVM
à Mundo condito
LIBER VI.

ZENO.

A Christo nato anno CCCCLXXV.

ZENO Orientis Imperator, genere Isaurus, truculentus idem, & effeminatus fuit, insignique vel corporis, vel animi deformitate. Is Odoacrem Italiæ tyrannum Theodorici Ostrogothorum Regis ope, atque opera ad Rauennam oppressit. Theodorico præmium victoriæ Italia fuit. Ita Roma omnium gentiũ olim Domina iugum accepit Gothorum anno à Virginis partu CCCCLXXXV. Ceterùm per idem tempus Michael Archangelus templum in

monte Gargano diuina excauatũ manu, illustri miraculo sibi adsciuit, inde velut ex arce præsidium oppressæ laturus Italiæ. Et Zeno tantorũm auctor malorũ breui pœnas exoluit. Nã cùm siue intestino dolore, siue nimio vino exanimatus corruisset, ab ipsa cõiuge vt maturè extingueretur, sepulchro illatus est viuus, anno, postquam imperare cœperat XVII. Nec lętior Honorici Vandalorũ Regis exit⁹ fuit. Is quippe Genserico patre immanior, dũ Arianæ sectæ impensius faueret in Africa, miserandum in modum rem catholicam afflixit. Episcopis amplius CCCC. mutilatis, quorum aliqui vel capti linguis diuina mysteria eloquebantur, & in exiliũ ex Africa eiectis, ipse vltore Deo perijt à vermibus miserabili morte consumptus. At Clodouęus Rex Francorum à Clotilde vxore Christiana ad Christi cultum illectus, in bello aduersùs Alemannos diuinam expertus est opem. Igitur voti reus à Remigio Rhemensi Episcopo baptizatur. Ludouico inde nomen fuit. Et Francorum gens pij Regis exemplum secuta, Christianæ religioni se aggregauit anno post Christum natum circiter D. Itaque Ludouicus Rex, Deo fauente, Burgũdia, Aquitania, alijsque regionibus subactis, Francici regni fines longè, lateque propagauit, ac regiam sedẽ Parisijs statuit. Eodem regnante Genoueſa virgo in Francia, Brigitta vidua in Scotia sanctitatis laude floruerunt. Theodoricus porrò ad firmandas opes, stabiliendumque sibi nouum Italiæ regnum, affinitate cum Ludouico Franciæ Rege iuncta (eius quippe filiam in matrimonium duxerat)
Sici-

Siciliam, aliasque adiacentes Italiæ insulas, & Dalmatiam suæ ditionis fecit. Ac primò Rex barbarus & Arrianus vix cuiquam Romanorum Cæsarum moderatione, prudentia, liberalitate, iustitia cessit. itaq; summa populorum beneuolētia, ac fide pacatam rexit Italiam.

ANASTASIVS DICORVS.

A Christo nato anno CCCCXCII.

ANastasius Dicorus interim Orientis imperium tenuit ancipiti fama. Primò populos tributis oppressos leuando, venales antea magistratus gratis mandādo, optimos Principes æquauit. Proclum mathematicis insignem in honore habuit; qui Archimedis æmulator inclytus, æreis speculis classem Vitaliani Thracis Bizantium obsidentis incendit. Porrò Anastasius Eutychiana infectus peste Theodoricum ipsum barbarum Regem scelere & immanitate vicit. Quippe Catholicis infestus Constātinopolitanum Antistitem exegit. Hormisdæ Rō. Pontificis legatos, ex quorum numero Euodius fuit Ticinensis Episcopus sanctimoniæ laude præclarus, in conspectum venire vetuit, quin etiam labefactæ impositis naui, vt naufragio interirent, omni Græcia interdixit. tantum vel Christianæ religionis, vel Rom. Pontificis odium animo imbiberat. Ergo haud ita multo pòst fulmine ictus interijt, inter pauca cælestis iræ exempla memorandus. Imperitauit annos XXVIII. Fama est ei sub mortem horribilis viri speciem in

somnis oblatam librum tenentis manu, & simul increpantis, *En ob tuam improbitatem X I V. tibi vitæ annos deleo*; vt appareret improborum vitã, Dei nutu, sæpe fieri breuiorem.

IVSTINVS.

A Christo nato anno D X V I I I.

IVstinus exinde è subulco Augustus (vt in omni hominum genere virtus esset honorata) Orientem gubernauit, vir pietate clarus, & acerrimus religionis catholicæ propugnator. Quippe Arrianis, alijsque hæreticis templa, ac publicos ademit cœtus. quamquam ea Ioannis Rom. Pontificis rogatu deinde restituit. Ioannes namque Pontifex cum Symmacho, Boetio, alijsque Romanis senatoribus Theodorici Regis missu Constantinopolim ad eum venit, à quo honorificè exceptus est, expositisque mandatis, ac minis barbari Regis, nisi Arrianis ius pristinum redderetur, Iustinum exorauit, ne efferatum Regem in Romanæ vrbis exitium irritaret. Ita vetus licentia Arrianis reddita. Iustinus verò primus Græcorum Imperatorum à Rom. Pontifice imperatorijs insignibus decoratur. At Theodoricus domesticorum instigantium vocibus plenus, & iam ad deteriora credenda pronus, legatorum gratiam apud Græcum Imperatorem primò suspectam habere, deinde sæuire vehementer cœpit. Itaque Symmachum, & Boetium consulares

lares viros, ac sapientiæ fama illustres, vt alios obscuriores taceam, primùm exilio, inde morte multauit. Ioannem Pontificem perpetuo carcere maceratum extinxit. Verùm nec sera, nec obscura cælestis ira Numinis fuit. Cœnanti impio Regi, fortè caput piscis ingentis appositum erat, id Symmachi ab se nuper occisi caput visum est, toruis oculis, exertisque dentibus exitium minitantis. Et horrenda hæc species tantum illi terroris incussit, vt insolito iactatus horrore moreretur, suam in repræsentandis supplicijs præcipitem crudelitatem incusans. Theodorico Amalasiuntha filia vidua, femina insigniter litteris exculta cum suo filio Athalarico successit. Sed breui filius luxu, mater Theodoti Amitini fratris, quem in Regis nomen adsciuerat, fraude interijt. At Ildericus ex captiua Valentiniani Augusti filia genitus Vandalorum regnum à Thrasimundo patre legatum maternis consilijs rexit, Episcopisq; ab exilio reuocatis, catholicam religionem impensè fouit in Africa. tantum etiam inter barbaros materna disciplina valuit ad pietatem.

Per eadem tempora Fulgentius Ruspensis, & Germanus Parisiensis, Episcopi sanctimonia inclyti. Cassiodorus, & Arator poeta viguerunt.

IVSTINIANVS.

A Christo nato anno DXXVII.

IVstinianus Iustini gener, heresque in Oriente imperauit ingenti vel felicitatis, vel sapiētiæ fama. Auxit Augusti gloriam Belisarius Dux bello clarissimus, superûm dono rei Romanæ datus. Is quippe Persis domitis, amissa recuperauit. Gelimere Vandalorum Rege capto, Africam recepit. Inde victorijs nitens, in Italiam ducit exercitum. Recepta Sicilia de Gothis, Neapolim ingenti aquę ductu aditum præbente, capit, diripitque. Protinus Roma, ciuibus dedentibus, potitur. exin Vrbē mœnibus circundatā, Vitige Gothorū Rege oppugnante, defendit. Subinde Vitigem Mediolani euersorem bello persecutus, accisis Gothorum viribus, vniuersam Italiā in Iustiniani ditionem redegit. Nec maior eius virtus bello Italico, quàm fides extitit. Vrgentibus Gothis, vt ipsorū, & Italię regnum acciperet, obfirmato restitit animo. adeò illi fides regno potior fuit. Itaque Vitigem Rauennæ captum, Constantinopolim abduxit. Vbi maius etiam dedit fidei, moderationisque documentum. Quippe falsis æmulorum criminibus affectati imperij suspectus Augusto, simul honore, atque opibus exutus est. Et paulo pòst Augustus Belisarij præsidio nudatus, coniuratione procerum in ordinem cogitur. ad Florianum senatorem insignia imperij deferūtur. Hic Belisarius stipatus fortissimorum iuuenum globo in forum venit, & nouo Cæsare per speciem salutationis occiso, cæsisq; coniu-

ratis,

ratis, tyranni caput cum insignibus ad Iustinianum protinus defert, atq; in pristinum fastigium restituit eum, à quo ipse detractus fuerat per summam iniuriam de suo. Ita & factis crimen diluit, & Augustum spectata fide sibi deuinxit, vt nemo apud illum honore, aut gratia prior foret. Felix, si plus apud illum Dei, quàm Principis gratia valuisset. Nam Romam inde reuersus, cùm Theodoræ Augustæ iussu, Syluerium Pontificem vi captum in Pontiam insulam relegasset, ipse haud ita multò, pòst ruit. Byzantij Iustiniano suspectus insidiarum, honoris fastigio deijcitur, & in custodia habitus, mœrore, atque ærumnis consumitur, gloriosæ vitæ exitum sortitus inglorium.

Inter hæc Totila Gothorum Rex, vir regijs virtutibus clarus, Florentia non paucis tentata, Campaniam petens, Casinum diuertit. Ibi Benedicti Abbatis vaticinatione erectus, mitigatusq; Neapolim famé domitam in fidem accepit. Ceterùm & ciuium saluti, & mulierum pudori graui edicto, exemploque consuluit. Armigerum suum charum in paucis, qui ingenuæ puellæ vim attulisset, Ducibus nequicquam reclamantibus, supplicio affecit, negans regna stare posse, si disciplina labaret. Veritus ne ciuibus fame enectis copia ex inopia, vt fit, exitio foret, vetuit quemquam vrbem egredi, & cibariorum, quod satis esset, importare, donec modico cibo deliniretur fames. Romam inde vi capit, & vrbem quidem incendit, sed ciuibus pepercit, monitorum Benedicti memor. tota siquidem vrbe præ-

cones pronunciare iussit, vt ciues à victorum ira templorum sese religione defenderent. Ita Roma quartùm à Gothis capta, direptaque. Sed breue, ac pestiferum Totila inde gaudium abstulit. Namque haud multo pòst à Narsete eunucho, Iustiniani duce, acie victus vnà cum exercitu cęditur. Cum Totila regnum, ac nomen Gothorum in Italia deletũ, anno quàm ortum erat, circiter LXX. Italia imperio Orientis adiuncta. Iustinianus porrò, animo ad constituendum Ius ciuile verso, ex immenso librorum aliorum super alios cumulo rem ad pauca redegit volumina, quibus fontes continentur omnis publici, priuatique iuris. Acres quoque leges in impudicos tulit. Puerorum amatoribus in flagitio deprehensis virilitatem exsecabat, dictitans & sacrilegis præcidi manus. Tandem sapientiæ famam religionis inconstantia deformauit. Namque in Eutychianam lapsus hæresim, Agapetum Rom. Pontificem, qui ad eum venerat de pace Italiæ acturus, summa vi in suum errorem pertrahere est conatus. at ille ad minas interritus, *Ego male*, inquit *credebam me ad Iustinianum, nõ ad Diocletianum venisse.* Libera vox adeò obstinatũ emollijt pectus, vt resipiscens prauam respueret opinionem. Ceterùm vir vxorius Syluerium, & Vigilium Rom. Pontifices à Theodora Augusta multari exilio est passus. Ergo ad vltimum sapiens ille Imperator redactus est ad insaniam. ita magnificentissimo S. Sophiæ (Dei Patris sapientia designabatur) templo Byzantij condito, ipse è vita decessit insanus, documentum quàm parum humanæ fidendum sit sapientiæ.

Prin-

Principatum obtinuit annos XL. vno minus, felicior futurus, si breuiore vsus esset imperio.

Iustiniano imperante Fortunatus Poeta, Procopius Historicus, Priscianus Grammaticus clari fuere. Duo monachi ex India Byzantium profecti bombycum oua ab Seribus attulerunt, sericique conficiendi rationem Græcos docuerunt, præclarum inuentum, nisi ad materiam luxus mortales abuterentur.

IVSTINVS IVNIOR.

A Christo nato anno DLXVI.

IVstinus Iunior à Iustiniano auunculo adeò degenerauit, vt non minus ipse sua stultitia afflixerit Romanum Imperium, quàm ille sapientia erexerat? Narsetis quippe gloriæ inuidens, inclytum belli, pacisque artibus virum Italię administratione amouit, Longino Patritio in eius locum suffecto, qui primus Italiæ Exarchus est appellatus. Narses igitur simul atroci Imperatoris iniuria, simul Sophiæ Augustæ eunuchum ad pensum reuocantis contumelia accensus, iram in rabiem vertit. Et minatus Augustæ dicitur, telam se eiusmodi texturum, quam nec ipsa, nec vir eius retexeret. Nec leuiora facta dictis fuere. Longobardos gentem è Scandia oriundam, quorum forti, fidelique opera vsus erat in Gothis Italia pellendis, è Pannonia reuocat in Italiam. Ceterùm ipse tempestatis concitor haud multo pòst rabie, ac mœ-

rore confectus, interijt, præclaro liberatæ Italiæ titulo æterna macula deformato.

Hæc inter, Longobardi relicta Hunnis sociis Pannonia, Alboinum Regem secuti Galliam Cisalpinam primo belli impetu occuparunt anno à partu Virginis circiter DLXX. Ab his regio Longobardia primùm, inde corrupto vocabulo Lombardia appellata. Eodem fermè tempore Cantabria à Visigothis Leouigildi Regis ductu subacta; Sueuisque debellatis, Gothicùm regnum longè, ac latè in Hispanijs propagatum; ac Toleti sedes regia constituta. At Rex Alboinus Venetia regione, Vmbria, Hetruriaque ferme vniuersa in suam ditionem redacta, Ducibusq; impositis, ducatus tres instituit, Foroiuliensem, Spoletanum, Tuscumque. quibus deinde Beneuentanus adiectus à Rege Agilulpho. Subinde Ticino potitus Alboinus, ibi sedem statuit regni. quæ vrbs deinde dicta est Papia. Ceterùm breue malè parti regni gaudium fuit. Nondum vertente anno, in conuiuio factus hilarior, cum Rosimundæ coniugi poculum ex patris eius calua Rex barbarus porrexisset, iustam illi concitauit iram. Itaque vino, somnoque grauis ab ea obtruncatur. Eius loco Clepho Imolæ conditor, inde XXX. simul Duces cooptati, qui totam pænè Italiam subegerunt. Per idem tempus Iustinus Augustus decessit anno imperij sui XVI.

TI-

TIBERIVS II.

A Christo nato anno DLXXXII.

TIberius II. Iustini gener, atque heres imperium deinceps tenuit munificentia iuxtà, àc felicitate inclytus. Quippe thesauros ab Iustina Augusta conditos nactus erogauit in pauperes. Inde marmoream tabulam cruce insignem è pauimento, vbi inambulabat, religionis causa tolli cũ iussisset, ingentem inibi auri vim defossam reperit. Quo ad benignitatem haud malignè vsus, Narsetis eunuchi gazam ab sene quodam monstratam indeptus est. Deum cum Augusto largitate certare diceres. Nec pace fuit, quam bello felicior. Armenios, Persasque multis, magnisque cladibus per Duces domuit suos, ingenti præda ex hostibus capta. Ceterùm hostibus quoq; benignitatem suam impertiendam ratus, captiuos splendidè ornatos domum remisit gratis. Roma quoque ab Authari Longobardorum Rege obsessa, submisso à Tiberio Imperatore magni frumenti numero, depulsa fame, obsidionem elusit barbarorum. Exin S. Gregorius Diaconus Cardinalis Byzantium Pelagij II. Pontificis missu ad Tiberium venit, consecrationem noui Pontificis in vrbe obsessa, purgaturus. qua in legatione & commentarios in Iobum aggressus est, & Eutychium Constantinopolitanum Episcopum de corporum anastasi malè sentientem coram Imperatore conuicit, adeò vt paulò pòst moriens suum damnaret errorem.

rem. Tiberius porrò IV. principatus anno moriens Mauritio genero imperium per manus tradit.

MAVRITIVS.

A Christo nato anno DLXXXVI.

MAuritius ex Cappadocum genere ad imperij fastigium euectus, per Philippicum Ducẽ ingentes Persis intulit clades. Quibus debellatis, Cosdroám profugum, ac supplicem in paternum regnum restituit. Roma interim memorabili Tiberis inundatione obruta: & diluuium excepit lues atrox adeò, vt complures alioqui valentes sternutando, aut oscitando efflarent animam. itaque Gregorius in tanta patriæ clade Romam reuersus, Pelagio Pontifice pestilentia extincto, Pontifex creatur inuitus. cuius Pontificatus ex tristibus primordijs lætissimus extitit. Nam Litaniis, supplicationibusque institutis depulit morbum, & testis placati Numinis in summa Adriani mole gladium vagina condens conspectus est Angelus, qui celebre deinde arci nomẽ ad posteros dedit. Inde Gregorius velut communis parens omnes pæne Orbis terræ pauperes aluit; diuinum cultum ceremonijs, stationibusque auxit; afflixit commenta hæreticorũ; Christianã religionẽ propagauit. Ab eo quippe Anglia per Augustinum, aliosque monachos ad Christi fidem adducta anno post Christum natum circiter DC. Et eodem ferme tempore Hermigildi martyris frater Ricaredus Visigothorum Rex,

Rex, Leandro Episcopo Hispalensi auctore, Arrianam pestem discussit in Hispania. Agelulphus quoque Longobardorum Theodolindæ vxoris impulsu, Longobardiam, Arriana hæresi damnata, ad catholicam religionem reuocauit. Gregorius porrò Mauritio Augusto, qui lege lata vetuisset, quemquam nisi bello inutilem, è milite fieri monachum, acriter restitit. Itaque ille horrendis exterritus visis, optauit delictorum suorum pœnas luere in hac vita. Proinde, annuente Deo, à Phoca centurione Imperator coniuge, ac liberis ante oculos eius trucidatis, iugulatur. Non alius Augustus aut maiorem cladē, aut fortiùs tulit. In suorum, ac sua cæde, vna illa vox eius audita, *Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum.* Imperauit annos XVII. nulla re magis, quàm forti, ac pio vitæ exitu memorandus.

Subinde Gregorius, vrbe à Longobardorū armis egregiè defensa, factaq; inter Romanos barbarosque pace, excessit è vita, eximium posteris Romani Pontificis exemplum relinquens. Huius æquales Gregorius Turonensis Episcopus, & Ioannes Patriarcha Alexandrinus cognomento Eleemosynarius numerantur.

PHO-

PHOCAS.

A Christo nato anno DCIII.

PHocas Tyrannus veriùs, quàm Imperator malè partum pessimè gessit imperium, homo crudelitate, ebrietate, nequitia infamis. Itaque eo sedente, Armenia, Cappadocia, Paphlagonia, Galatia, Syria, Phœnice, Palæstina à Cosdroa Persarum Rege populata: Hierosolyma direpta: sacra Crux, velut opimum spolium, in Persidem ablata. Sed ea mutato loco, etiam apud barbarum hostem religionem tenuit. Cosdroas quippe argentea ad id ædicula excitata, sacram thecam velut collegam sibi adscitam, ad dexteram, in aureo statuit solio. Ceterùm idem vecors ab rebus secundis Christianum nomen varijs supplicijs afflictauit. Super hæc omnia ipse pestis humani generis Phocas immemor hostium, libidine ac furore præceps ciues vexabat hostilem in modum. Ergo Heraclius Africæ Præfectus procerum rogatu, tyranno bellum mouet. Acie victum capit. capto, & superbiam in miseria retinenti collum pedibus calcat. Tandem illusum, virilitate adempta, vt libido hominis notaretur, obtruncat, tyrannidis anno VIII.

Hoc imperante, & approbante controuersia inter Romanam, Cõstantinopolitanamque sedem composita Romàna, vt semper, obtinuit principatum.

HE-

HERACLIVS.

A Christo nato anno DCX.

HEraclius quàm clarus initio imperij, tam turpis exitu fuit. Inter primum regni rudimentum Cosdroa Persarum Rege diuinitus debellato, Syriam, ac Hierosolymam recepit: augustissimamque Christi Domini crucem ex hoste recuperatam summa religione, maxima hominum celebritate suum in locum restituit. Ceterùm Monothelitarũ deinde errore implicitus, Imperator nullus fuit. Itaque Mahometes genere Arabs, seu Saracenus, fatale portentum Christianæ religionis, Romanum subinde conculcare cœpit imperium. Is quippe patre Ethnico, matre Iudæa genitus, idemque Christianis imbutus sacris, simulato Archangeli Gabrielis congressu, adiutore Sergio Monacho, monstrosam sectam ex diuersis conflauit disciplinis, Christiana, Iudæa, Ethnicaq;. Ac primò Vates, deinde dux exercitus nefariam disciplinam in Arabiam inducit armis; quæ Saraceni regni origo fuit. Et cessante Heraclio, blanda simul, ac violẽta secta paulatim serpens, nõ minus licentiæ dulcedine, quã armorũ viribus breui in immensum creuit. Et hæresis visa est Mahometanam tyrannidem accersisse. Quippe aliquot antè annis, Armeniorum, Iacobitarum, Georgianorum hæreses infecerant Asiam. Igitur Haomarus Arabiæ Rex à Mahomete III. Armeniam, Mesopotamiam, AEgyptum, Syriam, Palæstinam, Hierosolymamque ipsam subegit.

git. Inde Persarum Rege Ormisda debellato, Persis quoque imperitauit. Ac tot, tantasq; res sexennio gessit. Ceterùm hoc Orientis dãnum ipse, qui damni causam dederat, Heraclius nequicquam sarcire conatus est. Namque in Oriente Iudæos omnes baptizari iussit aut exulare. Idemq; in Hispania à Sisebuto, in Francia à Dagoberto Regibus edicendum curauit. Ita plerique Iudæorum terrore exilij sunt ad baptisma compulsi, consilio pio magis, quàm salubri; vt postea docuit euentus. Subinde Heraclius diem expleuit extremum, cum annos imperàsset XXXI. hoc perniciosior obignauiã Imperator, quò diuturnior.

Eadem tempestate S. Isidorus iunior Hispalensis Episcopus, & S. Columbanus Abbas extitere. Bonifacius V. Rom. Pontifex in templis, arisq; asyla reis aperuit.

CONSTANTINVS III.

A Christo nato anno DCXLI.

CONstantinus III. Heraclij filius, Martinæ nouercæ insidijs perijt, veneno extinctus, cùm vix vnum regnasset annum, nulla re, nisi nouercali odio, ac supplicio memorabilis. Quippe Martinæ, ob priuigni parricidium, à proceribus lingua execta. Heracleoni eius filio desectus nasus; vterque ex S. C. in exilium pulsi.

CON-

CONSTANS II.

A Christo nato anno DCXLII.

Constans II. qui & Constantius, Heraclij nepos, auiti erroris æmulus, tyrannicos spiritus sumpsit. Itaque Martinum Rom. Pontificem, qui coacto Romæ Concilio Monothelitas damnasset, in Ponti insulam relegauit. inde exercitu in Italiã transmisso, cum Longobardis in agro Beneuentano variè pugnauit. Tandem pace facta, Romam iter intendit. Venienti Vitalianus Pont. cum Sacer. dotum agmine, Populoque Rom. ad quinctum ab Vrbe lapidem procedit obuiam. At ille velut vrbe per vim capta, omnia ærea ornamenta (vt ne tegulis quidem, quibus Pantheon opertum erat, parceret) Byzantium destinauit. Diceres illum non pietatis, sed prædæ caussa venisse Romam. Ceterùm prouectus in Siciliam, à suis propter insolentiam, balnei vapore extinguitur anno Imperij sui XXVII. Romana præda magna ex parte in Sicilia relicta.

Eadem tempestate S. Eligius Flandriam ad Christi cultum adduxit. Regina Persarum Constantinopolim profecta Christianis se aggregauit; & virum suum ad baptisma suo pellexit exemplo. Romæ autem Vitalianus Pont. organa, aliaq; musica instrumenta in templis ad sacrorum cultus adhibuit primus

L Porrò

Porrò Halys à Mahomete Quinctus, rerum successu elatus dedignari cæpit Calyphæ nomen. Reges quippe, qui Mahometi successerant, Calyphæ, idest, Mahometis successores, ac velut vicarij appellabantur. Itaque ipse Propheta eximius Mahomete ipso maior dici, crediqúe voluit, scitam ad id commentus fabulam. Aiebat Gabrielem Angelū nouæ legis latorem ad se missum à Deo, sed errore deceptum isse ad Mahometem. Ita Saracena secta diuisa, alijs Mahometem aliis Halym sequentibus.

CONSTANTINVS IV. POGONATVS.

A Christo nato anno DCLXIX.

Constantinus IV. Pogonatus, seu Barbatus Constante genitus, paternæ vitæ, ac mortis euentu exterritus oculos aperuit. Itaque missis ad Donum Rom. Pontificem literis, auctor fuit, vt Concilium Constantinopolitanum de duabus Christi voluntatibus aduersùs Monothelitas celebraretur. Per idem quoque tempus Rauennas Ecclesia, quæ Exarchorum opibus nixa à Pont. Romano desciuerat, Theodori Archiepiscopi Rauennatis opera, ad Ecclesiæ Rom. auctoritatem reuocata. Sigebertus Rex Austrasiorum in Gallijs expers prolis, monasterijs aliquot conditis, monasticam vitam ipsemet amplexus est. ita copiosam Deo, cœloque sobolem peperit. Ceterùm Constantini principatus non tam successibus, quàm cladibus insignis fuit.

An-

Anno eius seculi circiter LXXX. atrox pestilentia totam ferme funeribus exhausit Italiam, Papiam præcipuè, vrbemque Romam, portentoque similis clades erat. Visus à multis diabolus cum hasta vrbem obiens ad Angeli imperium, cuspide domorum ferire ianuas. & postero die mortuorum numerus hastæ ictus æquabat. Ceterùm ara Sebastiano martyri in æde S. Petri ad vincula ex oraculo consecrata, ex templo abstersit luem. Cōstantinus porrò Imperator antiquam Pontificiorum comitiorum libertatem, inde vsque ab Iustiniano intermissam Ecclesiæ Rom. restituit, rogatu Benedicti II. Rom. Pontificis, anno huius seculi LXXXIV. Saraceni interim, Rhodo capta, colossum æneum fama nobilem euerterunt, cuius ære nongētos camelos oneratos ferunt. Exinde in Siciliam delati, expugnatis Syracusis, totam ferme depopulati sūt insulam. Hinc transgressi in Africam pæne diruere Carthaginem. Ad hæc Bulgari, gens Scythica, Pannoniam, & Thraciam inuaserunt. Nec sedes Imperij, aut ipse Imperator expers periculi fuit. Constantinus quippe cùm duos fratres suos imperij consortium affectantes, amputato naso, deformasset, ab Saracenis Byzantij obsessus, ægrè regiam tutatus est vrbem. Qui deinde, illato Bulgaris bello, per imprudentiā, iā victor ignominiosā cladē accepit. Circumsessis hostibus, ipse pedibus æger ad aquas salubres cum comitatu regio tendēs, & suis & hostibus speciem præbuit timoris. Igitur exercitus nullo sequēte capessit fugam. effusè fugientes hostis à tergo adortus occidione

occidit. Et ea clades necessitatem imposuit Augusto, Bulgaris tributa pẽdendi, dedecore etiam maiore, quàm damno. Nec diu ipse cladi superstes fuit decessit anno principatus XVII.

Per eadem tempora Abdimelechus in AEgypto extitit, qui primus post Halym atauum suum, Calypha Halys est appellatus. hic Mahometicæ disciplinæ infestus nouam sectam, nouasq; ceremonias condidit. Porrò S. Alphonsus, siue Idelphonsus, B. Isidori discipulus, idemque Archiepiscopus Toletanus in Hispania floruit, qui à Deipara Virgine cæleste amiculum defensę ab Heluidij insania eius virginitatis pretium accepit. Sub id tempus Bamba Gothorum Rex, vir regijs animi, & corporis dotibus clarus in Hispania regnare cœpit, hoc maximè admirandus, quod omnium consensu delatum regnum, non nisi minis ac terroribus coactus accepit. ac deinde multis bellicis operibus inclitus, depositis regijs insignibus, monachum induit, vt expeditam sibi vitam ad regnum cæleste muniret.

IVSTINIANVS II. RHINOTMETVS.

A Christo nato anno DCLXXXVI.

IVstinianus II. cognomento Rhinotmetus, in magna morum, ac fortunæ varietate, intermissum exilio gessit imperium. Primò pius Imperator iusto pariter, ac felici bello Iberos, Albanos, aliasque

que Orientis nationes in suam redegit ditionem. Inde vbi deprauatus ab assentatoribus Sergium Rõ. Pontificẽ suo aduersantẽ errori appetiuit insidijs, aduerso vsus est diuino Numine. Namque Sclauicis legionibus elatus, rupto perperam fœdere Arabibus bellum intulit. At illi Deo fœderis teste inuocato, tabulasq; fœderis ex hasta suspensas præferentes, Cæsari occurrunt; initioq; fugæ à Sclauicis copijs facto, ingentem inferunt cladem. Ergo seu calamitatis magnitudine, seu Præfectorum iniurijs inuisus ciuitati, à Leontio Duce, quem in vinculis habuerat, comprehenditur, nasoque mutilatus (ex quo illi Rhinotmeto cognomen inditum) in Chersonesum relegatur.

Leontius porrò imperium, scelere quæsitũ triennio pòst pari scelere amisit. Per tumultum à Tiberio Absimaro captus, naso desecto, in custodiam traditur.

Tiberius Absimarus deinde regnare occepit ipso anno post Christum natũ DCC. Inter hæc Abdimelechus AEgypti Calypha, Cõstantinopolitanas turbas suam occasionem ratus, Africam, & Siciliam suæ ditionis fecit. Et Romoaldus Beneuentanus Dux Tarentum, Brundusium, omnemq; circumiectam regionem Græcis ademit. Per idẽ tempus Aritpertus II. Longobardorum Rex Alpes Cottias (regnum olim Cottij Regis in Alpibus fuerat, XII. vrbes continens) Ecclesiæ Rom. donauit, eamque donationem aureis consignatam literis Ioanni VI. Pont. misit.

Iustinianus porrò decennali perfunctus exilio,

Bulgaricis armis recipit imperium, Leontio, Tiberioque iugulatis. Exin illatas ab se Pontifici Rō. iniurias meritis compensare statuit. Igitur Constantinum Pontificem Constantinopolum inuitatum omni honore coluit, vt etiam humi procumbens Augustus oscularetur Pontificis Rom. pedes. Ceterùm Chersonēses, Bosphoraniq́uo iniusto bello à Iustiniano vexati, Philippicū exulem salutant Imperatorē, qui ipsorum armis Byzantio potitus, ac Iustiniano obtrūcato, inuadit Imperiū. Imperauit Iustinianus annos omnino XVI. Nec melior in pari causa Aritperti Longobardorum Regis exitus fuit. Quippe ingenti ab hostibus clade accepta, onustus auro in Franciā ad cōtrahenda auxilia properans, in traiectu amnis auro degrauatus mergitur. Rex ceteroqui prudentia, solertiaque insignis. De nocte vrbē regiam mutato lustrās habitu, quid de ipso, quid de magistratibus, iudicibusque sentiret populus, explorabat, satis gnarus ad Regum aures aditū haudquaquam patere veritati. Ea tēpestate, Franciæ Regibus luxui deditis, Pipinus Dux Austrasię, regio sāguine ortus, ideq; Magister aulę, regiis virtutibus regnum administrabat. qui maiores in dies parando opes, posteris suis ad regni fastigium viam fecit, Beda florente in Britannia.

PHI-

PHILIPPICVS BARDANES.

A Christo nato anno DCCXI.

PHilippicus Bardanes sextam Synodum orthodoxam, quantum in ipso fuit, abrogauit. sed nõ impunè. tertio Imperij anno oppressus, à suis in cõuiuio, & oculis captus exilio multatur.

ANASTASIVS II.

A Christo nato anno DCCXIII.

ANastasius II. siue Arthemius, vt erat vir egregiè doctus, piusq; sacra simulachra impensè fouit. Ceterùm pio, proboq; Principi Ducum improbitas obfuit. Milites iniuriosiùs tractati, Theodosio Adramytteno imperium deferunt. Igitur Anastasius perditis rebus, deponit principatus insignia; ac sibimet imperare assuescit monastico habitu sũpto. Par Adramytteni conditio. Primo imperij anno nondum exacto, à Leone Isauro eius Duce captus, & initiatus sacris, quietiorem, quam in imperio vitam egit.

LEO ISAVRVS ICONOMACHVS.

A Christo nato anno DCCXVI.

LEo Isaurus Iconomachus otio ab hostib9 fruens cum Deo, Diuisque bellum impium gessit. nam sacrarum cultum imaginum velut ex Ethnicorum errore natum primus adanisus est tolere

lere ex orbe Christiano. quæ res ei cognomen Iconomachi dedit. Igitur Christi, Deiparæq; effigies, Iudæis auctoribus, concremauit in foro, minaci edicto proposito in eos, qui sacras asseruarent imagines. Gregorius ergo II. Rom. Pontifex in Concilio Romano decreuit imagines sacras ad iuuandã imperitæ multitudinis memoriam esse retinẽdas: ipsum autem Leonem anathemate perculit, popularibus eius sacramento solutis. Cuius decreti fama Romanos, Campanos, Rauennates, & Pentapolitanos à Leonis imperio abrupit. Haud leuiore pœna Deus schisma in Hispania vindicauit, quàm Dei Vicarius hæresim in Italia vindicarat. Viciza Visigothorum Rex libidine ardens vxoribus ac pellicibus impleuerat regiam. Igitur, vt liberiore licentia frueretur, Episcopos ac Sacerdotes suo exemplo, edictoque primùm coniugibus, aut pellicibus irretiuit; inde à Rom. Pontificis, qui talia flagitia laturus non erat, auctoritate semouit. Ergo gens omnis in luxuriem effusa, breui sensit iram vltoris Dei. Saraceni ab Iuliano Comite filiæ ab Rege violatæ probrum vlturo ex Africa accersiti, in Hispaniam traiiciuntq; ac Roderico Rege acie victo, regionem subigunt anno à Virginis partu ferme DCCXL. Hic Gothici regni exitus in Hispania fuit CCC. circiter anno, quàm cœperat. Alij deinceps Sacramentorum Duces ex Mauritiana transuecti in Hispanias, Visigothis oppresis rem Gothicam in plura distraxere regna. Astures tamen, Cantabri, ceteræque montanæ gentes communis cladis immu-

mu-

munes, etiam alijs perfugium præbuere. Subind
Sardinia quoque à Saracenis subacta. Ceterù
hanc iacturam, Germanis ad Christi fidem ag
gregatis, Gregor. III. Pont. sarsit. Qua tempest
te Bartholdus Dux Frisonum insigne stultitiæ do
cumentum dedit. Cùm ad Vilfrandum Episco
pum baptizandus accederet, sciscitatus ab eo es
apud inferosne, an apud superos, plures essent ma
iorum suorum. Vbi plures apud inferos crucia
accepit, *Satius est*, inquit, *vt plures sequar*. Itaqu
expers baptismi triduo moriens damnatorum nu
merum auxit. Insigne dein Rom. Pontificis fa
ctum traditur. Gregorius Luitprandum Longo
bardorum Regem, Vrbe obsessa, suum petente
caput vltro adijt, infestumque hostem adeò dicti
& submissione placauit, vt ille supplicis Pontific
Rom. verecundia, sese ad eius prosterneret pede
Itaque Apostolorum corpora veneratus sine vll
maleficio reducit exercitum. Per eadem tempo
ra Carolus Martellus Pipini Magistri aulæ filius pa
terno titulo non contentus Franciæ Princeps e
appellatus. & nouum titulum nobilis subinde vi
ctoria decorauit. Ingentem Saracenorum manu
ex Hispania in Aquitaniam Eudonis Ducis acce
ssu transgressam incredibili cęde prostrauit. Fam
est vno prælio ad CCCLXX. hostium millia ca
sa. Hæc inter Gregorius III. tertio Romæ Con
cilio pro sacris imaginibus habito, Leoni Icono
macho abrogauit imperium. Ergo Luitprandus a
vacui spem imperij erectus, vrbem obsidet, Ron
Imperij titulos à Pontifice expressurus. Sed inca

ſum ſpes viſque omnis cecidit. Carolus Martellus à Gregorio eſt imploratus. Luitprandus Martelli denunciatione ab incepto deterritus. Inde Martellus liberatæ obſidione Vrbis titulo nitens Athimū, & Amorrheum Saracenorum Reges, Franciæ fines ingreſſos, ingenti clade illata repulit. Et Pelagius Comitis Cantabri filius, vir impiger iuxtà, ac pius, vnicum afflictæ Hiſpaniæ auxilium, ex Cantabriæ latebris emerſus, Aſtures ad ſpem libertatis erexit. Collecta igitur Aſturum manu, diuino fauente Numine, ingentes Saracenorum edidit ſtrages; Rex appellatus Aſturiæ regnum inſtituit. Huius deinde gener, hereſque Alfonſus cognomento Catholicus, fuit eximia religione, cultuque templorum, qui à Recaredo Gothorum Rege prognatus. hic, prolatis finibus, Galleciæ regno initium fecit: in Aſturia Legionem vrbem de barbaris recepit. quæ vrbs regia deinde fuit, ac ſedes Regum, qui ex eo Legionenſes ſunt appellati. At Abathaminus Calypha Abdimelechi nepos, AEgypto ſubacta, Cærem vrbem regiam (Cayrum vocamus) vbi Memphis olim fuerat, condidit: Idemque primus AEgypti Calypha eſt appellatus. ex quo tempore Calyphę duo, alter Baldacenſis, alter Aegyptius eſſe cœperunt. Subinde Leo Iconomachus mortalibus iuxtà, & immortalibus, infeſtus, inuiſuſque XXV. tyrannidis ſuæ anno, ex inteſtinorum dolore deperijt. Qui hoc perniciosior fuit, quòd Cōſtantinum filium patre deteriorem reliquit heredem. Diſpari omnino euentu Carolus Martellus eodem anno decedens, Caro-
loma-

lomano, & Pipino filijs legauit regimen Franciæ.

CONSTANTINVS V. COPRONYMVS.

A Christo nato anno DCCXLI.

CONstantinus V. Copronymus ex eo dictus, quòd infans dum sacra ablueretur aqua, lauacrum stercore inquinarat, sacra omnia (quod Patriarcha prædixerat) polluit. Is bimus coronatus (qua etiam ex causâ Porphyrogeniti nomen, quod primus tulit, ei conuenit) & in societatem imperij impietatisque adscitus à patre, non Diuorum templis, non sacris reliquijs, non B. Mariæ virginitati pepercit. Horret animus ea prodere litteris, quæ de illius nefaria improbitate Græci scriptores memoriæ prodidere. Eadem tempestate Zachariæ Pontificis eximia virtus enituit. Rachis Longobardorum Rex Perusiam oppugnabat. Ad eum Zacharias in castra venit, cælestis Numinis, si pergat, intentans iram. Itaque ille subita religione perfusus obsidionem soluit, ac protinus Romam progressus se cum vxore, ac filia consecrat Deo. Ipse Benedictino habitu ab ipso Pontifice indutus Casinum recipit se, clarior spreto regno, quàm gesto. Valuit fortassis apud Rachim recens Carolomani exemplum. Is quippe Caroli Martelli filius atque heres, paterni exitij (vt ferunt) denunciatione, ostentoque commotus Casinati disciplinæ se addixerat, magnarumque dabat documenta virtutum. Zacharias porrò, Chilperici Franciæ Regis ignauia damnata, Pipinum Martelli

telli filium, Francis proceribus approbantibus, Regem appellat. Chilpericus regno exutus quietam in cœnobio vitam egit. Per idem tempus Aistulphus, cui Rachis frater Longobardiæ regnum legauerat, Rauenna potitus, cetera Exarchatus oppida, ac Pentapolim in suam ditionem redegit. Hic finis instituti ab Narsete Exarchatus fuit. Aistulphus ergo successu elatus, in Pontificiam ditionem populabundus irrumpit, extrema minitans Romanis, nisi se, suáque dedant. Itaque Stephanus III. Pōtifex (secundum vulgo numerant, ob breuitatem Pontificatus præterito, qui verè secundus fuit) ad Pipinum Regem contendit in Galliam, petiturus auxilium. Nunquam aliàs ante maior Romani Pōtificis maiestas visa. Venienti Pontifici ad tria passuum millia procesit obuiam Rex. Repentè ad Pontificis conspectum desilit equo, cumque procumbens cum coniuge, liberis, ac regni proceribus excipit, cuncto populo cum canticis occurrente. & ipse Rex equi Pontificij frenum tenens, eum deducit ad regiam. Subinde Pipinus transgressus Alpes Aistulphum bello petit: acie victum, Papięque circumsessum tandem perpulit, vt Exarchatum (nunc Romania dicitur) & Pentapolim, quæ Anconam, & quatuor alias Piceni vrbes continebat, Pontifici traderet. Inde in Galliam regressus Aquitaniam, & Vasconiam subigit: auctum Francię regnum Carolo filio legat. Aistulpho interim extincto, Desiderius Dux Tusciæ successerat. qui regni proferendi auidus Romanam ditionem inuasit. Adrianus tum Rom. Pontifex erat. Qui exper-

tam

tam Franci Regis implorauit fidem. Carolus ergo Desiderium res ablatas Pontifici restituere abnuentem commisso prælio fundit, fugatque. Papiæ deinde obsessum, malisque domitum in deditionem accipit. Ita Rex dominandi auidus, regnum augere moliens amisit, nobilior ad posteros Longobardico regno perdito, quàm Alboinus inchoato. Stetit id regnum annos circiter CCXX. Carolus victoria ingens Romam profectus, cunctis Romanorum Ordinibus obuiam effusis, cum ingenti significatione lætitiæ excipitur. Ingressus vrbem pedibus ad Apostoli Petri ædem venit, vbi eum Pontifex præstolabatur cum Patribus sedens. Congressus eorum ingentem speciem Pontificiæ maiestatis apud Romanos, Gallosque fecit. Quippe Rex dum complexu à Pontifice excipitur, venerabundus eius osculatus est pedes. Inde Pipini patris donationem sanxisse non contentus, eam munificè cumulat, Corsica, Sardinia, Sicilia, ducatu Spoletano, Tuscoque adiectis. Ceterùm Italiæ partem, quam Longobardi tenuerant, retinet sibi. id Regnum Italiæ appellatum. Eodem tempore & Pontificia maiestas in Occidente, & in Oriente catholica religio illustrata. Dum Copronymus, quasi indicto bello, Diuos, Catholicosque persequitur, cõplures Martyres fecit. Et Berythi (vrbs est Syriæ haud ignobilis) Christi crucifixi effigies ab Iudæis per ludibrium acta in crucem, effuso salubri cruore, tanti sceleris conuertit auctores. Copronymus porrò cum de Bulgaris triumphasset, adeò ardenti correptus est febri, vt se viuum coniectum

iectum in flammas clamitaret. Decessit, cùm imperasset post obitum patris annós XXXV. Idcirco illi prorogatum imperium credas, vt sanctarum honor imaginum, plurimorum testium, sanguine sanciretur. Tradūt quippe plures ab eo Catholicos martyrio affectos, quàm ab vllo ethnico tyranno Christianos.

LEO IV. PORPHYRO-GENITVS.

A Christo nato anno DCCLXXVI.

LEo IV. Porphyrogenitus & ipse dictus, vel à natali cubiculo, cui nomen esset purpura, vel quòd ipse quoq; à patre adhuc infantulus ascitus esset in societatem Imperij. Itaq; à puero cum patre, inde solus, demum cum filio imperitauit, mali corui, vt dicitur, malum ouum. Quippe patris exemplo sanctarum imaginum cultores indignis vexauit modis. Ceterùm V. tyrannidis suæ anno, manifestas diuino Numini pœnas dedit. Nam cùm coronam auream gemmis insignem ex æde S. Sophiæ sublatam capiti imposuisset suo, statim pestifera correptus febri miserè absumitur. Ac ne dubia morbi causa foret, in eius capite carbunculi extiterunt. At Carolus Rex Franciæ proferendæ religionis auidus Saxones subinde rebellantes armis domitos ad Christi ouile compellere instituit.

IRE-

IRENE.

CONSTANTINVS PORPHYROGENITVS.

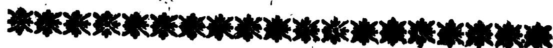
A Christo nato anno DCCLXXXI.

IRene Augusta Leonis vxor virili animo, & consilio mulier, primò cum Constantino Porphyrogenito filio suo imperauit: inde regimine amota, cùm filij flagitia ferre non posset, adnitentibus legionibus, imperio potitur. Constantinus in oculos procerum sæuiens, orbatus est oculis, & in custodiam traditus. Atque vt manifesta esset Dei vltoris ira, ille ipse dies fuit anni vertentis, quo ipse oculos effóderat patruo. Ex eo tempore religio in Oriente tollere oculos visa, Irene sacra refouente. Hæc inter Carolus bello in Hispaniam translato, Saracenos magnis afflixit cladibus. Inde Germaniam, Daciam, ipsámque Angliam (si Reginoni, & alijs credimus) subegit. Inde ad opera pacis versus magnificentissimum Aquisgranæ templum condidit, ornauitque, & Adriani Pontificis per id tempus demortui sepulchrum carminibus decorauit. Exin Leo III. Pontifex à primoribus Rom. ciuitatis iniuriosè tractatus ad Carolum, vnicum auxilium, contendit in Galliam. Solenni Francorum ritu exceptus, haud ægrè eum perpulit, vt Romam ad res componendas tenderet, Ceterùm cùm Rex in concilio Episcoporũ cõsedisset,

sedisset, de criminibus Leoni obiectis cogniturus, consurgentes Episcopi succlamarunt, *Rom. Pontificem à nullo mortalium iudicari.* Quæ vox adeò regium perculit pectus, vt protinus incepto desisteret*. Leo tamen non suprema magis potestate, quàm innocentia tutus egregiè purgauit sese, superos, Deumque contestans. Itaque Rex violatores Pontificis, ipso extremum supplicium deprecante, multat exilio. Pontifex ergo illustria in Ecclesiam Rom. Caroli merita remunerans ipso anno DCCC. natali Christi die, eum Imperatorem appellat, tutela Ecclesiæ eidem tradita.

Ita Rom. Imperium, ob destitutum à Græcô Imperatore Ecclesiæ patrocinium, peruenit ad Francos.

HORATII TVRSELLINI, E SOCIETATE IESV,

EPITOMÆ HISTORIARVM à Mundo condito

LIBER VII.

CAROLVS MAGNVS.

A Christo nato anno DCCC.

CArolus Magnus primus è gente Fràcorum ingenti vel suæ, vel gentis laude Imperium Occidétis obtinuit. Ac primùm Irenes Augustæ nuptias ambire cœpit, vires Oriétis Rom. Imperio adiecturus. Ceterùm cum, fœdere icto, de connubio per legatos ageretur, Nicephorus Patritius indignũ ratus omnia ad Latinum Augustum vergere, rem turbauit; tumultuque per eam occasionem Byzantij concitato, Irenem comprehendit; eaque in Lesbum relegata, ipse vacuum inuadit imperiũ. Mox legatis ad Carolum destinatis, pacé cum eo, fœdusq; renouat, vt alter Orientis, alter Occidentis, Augusti, fratresq; inter se essent. Quicquid Italiæ hinc à Neapoli, inde à Siponto in mare procurrit, cum

M suis

suis è regione insulis, ad Græcum, reliqua pars ad Latinum Imperatorem pertineret. Fœderis conditionibus adiectum, vt Venetiæ liberæ ab vtroq; imperio, & immunes forent. Ea vrbs ante annum ferme CCCL. in Adriatici sinus paludibus inchoata, paulatim ingentibus auctibus creuerat incolarum, opumque. Ceterùm eodem anno intestina Venetorum discordia, Ioanne Duce exacto, turbauit Remp. & Francica irritauit arma. Ioannē Nicephorus Græcus Imperator per vim restituere parabat. Itaque Obelerio Tribuno, ac Venetis, Caroli iussu, Pipinus subsidio venit. Qui vt Obeleritum, quòd Francis studeret, ab vrbe exactum vidit; in ipsos Venetos arma conuertit. Ergo terra, marique Venetias aggressus Metamaucum, quæ tū Ducum sedes erat, occupat. Inde Riuum altum, quò ciues cum Beato Duce confugerant, lintribus ac ratibus haud sanè feliciter tentauit. ita multis Francorum millibus, quà locorum iniquitatè, quà vadorum fraude amissis, Rauennam remigrauit inglorius. Nec ita multo pòst, Romoaldo Beneuenti Duce domito, cessit è vita Bernardo filio superstite. Hæc inter Carolus Florentiam restituit. exin duodecim Pares Franciæ instituit. Parisiense excitauit Gymnasium. Hu[illegible] Papiensem Academiam adiecit, Bononiense[illegible] quasi vetustate prolapsam restituit, non min[illegible] Musarum, quàm Martis alumnus, fautorque. C[illegible]terùm noua res maturæ iam eius gloriȩ aliquid in[illegible]posuit labis. Alphonsi Gallecię Regis (cui Cast[illegible]

hau[illegible]

haud ex falso cognomen fuit) rogatu, in Hispaniam traduxerat copias. Ibi aduersùs Masillum Maurorum Regem recentem ex Africa bellum feliciter gesserat. Victorem inde reducens exercitũ in descensu Pyrenei montis Vasconum insidijs exceptus nobilem accipit cladem. Nõ alius locus Frãcorum strage celebratior. Roncauallis appellatur Rollandi, aliorumque Francorum procerum cæde insignis. Sub eam expeditionem Turpinus Rhemensis Episcopus decessit, Poetæ, quàm historico propior, idemque Caroli in bellis comes. At Carolus se viribus destitui sentiens, sacrarum litterarum, sanctorumque Patrum lectioni deditus, anno imperij sui XIV. excessit rebus humanis, vir bello, ac pace sũmus, iustitię, religionis, litterarum cultor eximius, & cum Cõstantino Magno vtique comparandus. cuius etiam testamentum memorabile. Quicquid in thesauris fuit, pauperibus, sacrisque ædibus legatum. Ludouicus filius Imperij heres, Bernardus nepos Italiæ Rex declaratus. Et Caroli ætas non Ducibus solum, sed etiam doctis viris floruit: Paulus Diaconus historicꝰ, Haymo, Rabanus, OEcumenius, Suidas, Theophylactus, & Alcuinus Caroli Augusti doctor per id tempus illustres fuere. Quin ex Gymnasijs ab illo institutis magna subinde seges extitit hominũ doctissimorum. Auxit quoque Caroli famam Græcorum Imperatorum infamia, Nicephorus Logotheta eius æqalis fuit, homo improbitate ac perfidia insignis, & hiante semper auaritia infamis. Nam pluribus thesauris per fraudem potitus,

nouas coaceruandæ pecunię excogitauit vias. Quicumq; è tenui re ad magnas opes peruenissent, hos thesauros inuenisse criminans, fortunis omnibus exuebat. Dum ille vrbem regiam his artibus populatur, Saraceni Asiæ reliquias, Bulgari Thraciam populationibus vexare cœperunt. Itaque pace à Saracenis auro redempta in Bulgaros exercitum ducit, confligit, victos exuit castris. sed victorem securitas vicit. Ab re bene gesta inflatus Augustus omnes conditiones pacis repudiabat. Igitur Crumus (Chrunnum alij vocant) Bulgarorum Dux, desperatione audaciam stimulante, noctu ex improuiso castra Græcorum aggreditur, ingentique edita hostium strage, Nicephorum ipsum obtruncat IX. iam imperantem annũ, & Augusti caput stipiti infixum, diu spectaculo, ludibrioq; barbaris fuit. insigne insolentis victoriæ documentum.

Nicephoro Stauratius filius annuus Imperator, huic Michael Curopalata suffectus vir penitus à Nicephoro diuersus. Principatu inito nihil prius habuit, quàm vt spoliatis à Nicephoro bona redderet. Sed pace, quàm bello melior extitit. A Leone Armenio copiarum Præfecto proditus, bello Bulgarico exercitum amisit. Itaque Leo præpollens opibus à suis legionibus Imperator salutatur. Et Michael imperij minimè tenax, insignibus vltro Leoni missis, altero imperij anno fit Monachus, vir vtique monasterio, quàm imperio aptior.

Leo Armenius exinde imperare cœpit. Is prælio

lio cum Bulgaris commisso, dictis factisque inclinantem erexit aciem. Itaque victoria parta de Bulgaris triumphauit. Nec bellicis solùm, sed ciuilibus etiam artibus prestitit. Magistratus omnes, delectu ex optimis viris habito, deferebat, nullo relicto loco pecuniæ, gratiæve. Ceterùm Iconomachorũ deinde errore implicatus, & superũm, & mortalium odia incurrit.

LVDOVICVS PIVS.

A Christo nato anno DCCCXIV.

LVdouicus Pius Caroli patris æmulator nihil potius habuit, quàm vt præberet se patronum Ecclesiæ. Itaque Romanos Leoni Pontifici insidiantes per Bernardum Italiæ Regem coercuit. Stephanum inde V. Pont. ad se in Galliam venientẽ quãto maximo potuit honore excepit, auitique instituti magis, quàm suæ Maiestatis memor insidentem equo Pontificem Augustus ipse pedes in regiam introduxit vrbem. Et Stephanus eum ritè inunctum coronatumque appellauit Augustum. Ludouicus porrò sublicia porticus, qua transibat, subita ruina mortalitatis admonitus, Lothario filio natu maximo imperium, ac regnum Franciæ legat. Pipinum Aquitaniæ, Ludouicum Bauariæ constituit Reges. Ius confirmandi Rom. Pontifices Carolo ab Adriano, vt quidam volunt, datum remisit, & paternam auitamq; donationem explicauit, sanxitque. Extat diploma

imperatorium Ludouici. Ceterùm fama de diuisione regnorum, Francorumque procerum fauor Bernardum Italiæ Regem ad regnum Franciȩ sibi armis vindicandum erexit. Sed impium bellum non maiore animo, quàm consilio gessit. Nam ingenti Ludouici exercitu conterritus ante pugnam patruo tradidit se. Hunc igitur ille à iudicibus capite damnatum, luminibus orbari sat habuit, regnoque exutum Italiæ in ordinem coegit. At Arioldus Daniæ Rex cum coniuge, liberis, & Danica nobilitate Moguntiæ baptizatus à Pio Imperatore velut auctoramentum religionis, Frisiam accepit.

Per idem tempus Leo Armenius Græcus Imperator impius (quippe sacris imaginibus bellum integrauerat) mira quadam ratione vitam cum imperio amisit. Ipso natali Christi die, de Michaele Balbo Maiestatis reo sumpturus suppliciũ, deprecãte Augusta, distulit pœnam, quæ in ipsum vertit. Nocte insequenti Balbus è carcere elapsus, custodis opera contrahit veterum coniuratorum manum. Cum his sub monachorum habitu sicas ferẽtibus, Imperatorem in Symphoniacorum choro canentem interficit imperij anno VIII.

Balbus adhuc compeditus (clauis quippe compedum non comparebat) Imperator salutatur. Qui Constantini Copronymi æmulator Episcopos sacrarum patronos imaginum, quà exilio, quà morte multauit. Ceteroquin Augustus ille Græcus non balbus solùm, sed etiam bardus fuit. Iumẽtorum ingenia, atq; indolem nosse sibi pulchrũ

ratus

ratus, tardissimo ipso ingenio erat, rudisq; penitus litterarũ. Proinde ne pueros se doctiores cerneret, erudiri eos literis vetuit.

Saraceni interim Cretá, & Siciliam occuparunt. Ludouicus autem Augustus Pannoniæ Rege domito Lotharium filium Italiæ Regem destinauit. Is igitur Modoetiæ ab Archiepiscopo Mediolanensi Rex Italiæ ritè appellatus, Romæ à Pascali Pont. Imperatorijs ornatur insignibus. Subinde Ludouicus Britannis Franciæ incolis debellatis Rhotomagi legatos Balbi Græci Imperatoris audiuit pacem petentes, & de sacris imaginibus consulentes. At ille pace data ad Rom. Pontificem (is tum erat Eugenius II.) eos reiecit, sed frustrà. Itaque haud ita multò post Balbus incesto sacræ Virginis coniugio potitus phrenesi, & intestino viscerum dolore, perijt anno post inuasum imperiũ IX.

Huius heres Theophilus Iconomachus impietate certans cum patre, sacras imagines pingi vetuit omnino. Earum loco pecudum, auiumque simulacra reponi iussit. quæ lex magnam pijs hominibus, pistoribusque procellam concitauit in Oriente.

Et in Occidente Pipini Aquitaniæ Regis odium aduersus Iuditham nouercam in nefarium facinus erupit. Fratrum quippe ope, operaq; Ludouicum Augustum patrem dolo comprehensum abdicare coegit imperium. Ceterùm Germanorum procerum fauore dimissus Ludouicus in pristinum restituitur gradum. Haud facile aliàs magis paterna erga impios filios clementia extitit. Pipinum,

Lotharium impunè vlcisci cùm posset, errati veniam petentes bona fide recepit in gratiam. Pipino ex inde mortuo, Carolum ex Iuditha genitũ Aquitanię Regem dedit. Ad extremum prodigiosa Solis defectio tantum eius animo mœroris incussit, vt consecuto mœrorem morbo, supremum obierit diem anno imperij sui XXVIII. Ludouici mortem trium filiorum de paternis regnis certamen excepit. Igitur post accisas ciuili bello Franciȩ vires pax denique ita conuenit, vt Lothario Imperij & Italia, Carolo Francia, Ludouico Germaniæ regnum cederet.

Per eadem tempora Euechus, siue Ennicus vir bello asper, ex quo Aristæ cognomẽ traxit, cùm ex Pyreneis iugis in Nauarræ plana descendisset, multa aduersùs Saracenos prælia secunda fecit. Itaque belli operibus ingens, primus Nauarræ Rex est appellatus. Huic Garsias Ennicus successit, non paterna gloria, quàm sua virtute clarior. cuius filius, ac successor Sanctius Garsia multis Cantabriæ oppidis, ipsáque Pompelona de Barbaris recepta, Nauarræ regnum propagauit. Huius inuentum proditur calcei ex crudis corijs (*Abarcas* Hispani vocant) quibus ipse adeò est delectatus, vt ex eo Abarca diceretur. Itaque eiusmodi calceis milites insignes habuit (tantum apud populum Regis exemplum valet) quorum egregia virtute Pompelonam à barbaris summa hyeme obsessam, per obsita niuibus, & concreta glacie loca transgressus, obsidione exemit. Raymirus autem Rex Legionis Iacobi Apostoli specie in somnis oblata, egregiam

giam de Saracenis victoriam retulit. eo prælio Apostolus ex equo candido, cum vexillo rubra cruce insigni pro Hispanis pugnans in acie conspectus est. Ex quo Ordinem militiæ S. Iacobi institutum auctor est Didacus Valera: quem Ordinem anno MCLXXX. inchoatum scribit Volaterranus. Eadem tempestate Rabanus, & Annonius seu potius Aimoinus historicus floruere.

LOTHARIVS.

A Christo nato anno DCCCXLI.

LOtharius Augustus Austrasiam regionem, quã sibi in Francia reseruarat, à suo nomine Lotharingiam appellauit. Inde Ludouicum filium regem Italiæ declaratum, consortem sibi adiungit imperij. Ceterùm Lotharij principatus magnis Christiani orbis cladibus insignis fuit. Saraceni oram Italiæ depopulati vexarunt Apuliam, Anconam diripuere, Barium occuparunt. Vnde crebris excursionibus Apuliam, Calabriam, Campaniam infestam habuere, compluribus oppidis in suam ditionem redactis.

Par Saracenorum tempestas peruasit Armeniam, & Theophilus Græcus Imp. mœrore deletæ à barbaris patriæ suæ consumptus interijt anno imperij XII.

Exin Michael Porphyrogenitus adhuc infantulus, Theophili filius, cum Theodora matre imperitauit. At Theodora Augusta tota à viro diuersa sa-

sa sacras imagines, quas etiam illo viuo impensè coluerat, extemplo restituit. Iuuit etiã imaginũ causâ salus Manueli tutori Imperatoris iam moribundo, si sacris imaginibus faueret, à monacho quodã promissa, & fauenti diuinitus reddita. Porrò Bulgarorum Regi bellum inferenti denunciauit Augusta semet illi cum exercitu obuiam ituram. Proinde videret ipse quid ageret, cui nec feminam vincere gloriosum foret, & à femina vinci turpissimum. Ea vox barbarum Regem à belli consiliis auertit. Qui deinde morbo, ac malis domesticis afflictus sororis (hæc apud Theodoram Augustam captiua Christianè educata fuerat) admonitu Christũ inuocauit; cuius ope malis repentè discussis Christiana sacra cum vniuersa Bulgarorum gente suscepit. Eodem ferme tempore Marci Euangelistę corpus ab Iustiniano Duce Venetias translatum præsidio esse cœpit vrbi iam opibus præpollenti.

At Ludouicus Cęsar Romam profectus aui exemplo osculum Sergij II. Pontificis obtulit pedi. Itaque ab eo accepit insignia, & nomen Augusti. Saraceni subinde successibus elati traiecerunt in Latium. Ab his Apostolorum Petri, & Pauli suburbanæ basilicæ spoliatæ. Latium omne depopulatum. Peruastata inde Campania, Tarentum direptum. Super hæc Veneta, & Constantinopolitana classis, quæ barbaris occurrerat, cum clade ingenti repulsa, vt facilè appareret illam non tam barbariæ vim esse, quàm iram diuini Numinis. Sed tandem cælestis ira recidit in iræ ministros. Onusti præda domum repetentes, fœda tempestate coorta,

orta, pariter cum præda obruuntur fluctibus. Paucis interiectis annis alia Saracenorũ manus in Latium transmisit ea mente, vt ipsam orbis terrę arcem diriperet Romam. Ceterùm Leo IV. Rom. Pontifex tribus classibus, Neapolitana, Amalphetana, Caietanaq; quæ vrbi subsidio venerãt, fretus, Romanas copias nulla re magis, quàm diuinis mysterijs armatas emittit in barbaros, & pij, pieq; administrati belli felix exitus fuit. Nauali pugna Saracenus ad Ostiam superatus, & insignis est relata victoria, quę Populo Rom. antiquam naualis triumphi speciem præbuit. Inde Leo IV. Pont. S. Petri ædem, refectis argenteis valuis, quas Saracenus abstulerat, magnificè exornat, atque vt in posterum tuta ab incursionibus foret, circundat mœnibus. Noua vrbs Leonina conditoris nomine appellata. Fuit idem Pontifex etiam miraculis clarus, cuius sanctitatis fama Adeolphum, siue Adilulphum Angliæ Regem Romam exciuit. Is benignè exceptus à Pontifice Angliam vectigalem Rom. Ecclesiæ fecit argenteo nummo in singulas familias imposito, qui B. Petri nummus etiã nostra memoria dicebatur. Lotharius porrò Augustus controuersiæ tollendæ causa Beneuentanum ducatum ita diuisit, vt Adelgisus Beneuenti, Siconolphus Salerni, & Capuæ Principes essent: quæ Salernitani & Capuani principatus fuere primordia. At Lotharius ipse cùm post decessum Ludouici patris, annos XV. imperasset, rerum humanarum pertæsus abdicauit se imperio, & in Prumiensi Monasterio dicauit se Deo, nobilior deposito principatu, quàm

quàm administrato. Paterna hereditas ita liberis diuisa. Imperium cum regno Italiæ penes Ludouicum stirpis maximum mansit. Carolo Prouincia, & altera Burgundia; Lothario Burgundia altera cum Lotharingia cessit. Sunt qui ab Lothario Rege Lotharingiam appellatam velint. Per idem tempus Ado Episcopus Viennensis historicus floruit.

LVDOVICVS II.

A Christo nato anno DCCCLVI.

LVdouicus II. Imp. auitæ in Pontificem obseruantiæ haud parum memor, Nicolao Pontifici ad se in castra tendenti obuiam progressus, Pontificalem fræno deduxit equum. Ab eodem Pontifice libido notata Lotharii Regis, qui côiuge repudiata, pellicem duxerat. Et Rex cum proceribus Lotharingiæ, Romam sui purgandi causa profectus in mendacio exitium inuenit. Nam cùm ipse, ac proceres apud Pontificem mentiti, ad sacram Eucharistiæ mensam accessissent; omnes intra finē vertentis anni varijs casibus sunt extincti. Inter hæc dominandi cupido turbauit Italiam. Adelgisus Beneuentanus Princeps Sedoanum Saracenorum Bariensium Ducem in Capuanum Principem incitarat. Igitur Barbarus populabundo exercitu Campanum agrum ingressus, obuias Christianorum copias fundit. Inde victoria elatus magnā Campaniæ partem populatur. Venafrum etiam subi-

subigit. Et alij subinde Saraceni prædæ dulcedine illecti, Apuliam, Calabriamque occuparunt. Itaque Ludouicus Augustus exercitum in Saracenũ ducit. Capuam, cuius perfidiam expertus erat, vi captam magna delet ex parte. Ceterùm Barium Saracenorum arcem summa ope oppugnare adortus, tandem irrito incepto recessit.

Nec verò Saracenis Italiam vrentibus, Orientis imperium ab hac peste intactum fuit. Michael Porphyrogenitus, matre, ac tutoribus regimine amotis, Barda auunculo auctore, totum se ludis, ac nequitiæ dederat. Tandem Saracenis proxima regiæ vrbi loca populantibus, pręsenti tandem periculo excitus occurrit hosti. Sed delicatus Imperator sine magno certamine victus castris exuitur, ludo videlicet, quàm bello aptior. Exin Bardam, proditionis compertum per Basilium Macedonum Ducem interficit. Basilium in compotatione temulentus socium adscisсit imperij. Qui deinde in conuiuio imperium remigi à Michaele delatum ęgrè patiens, Augusto super mensam obtruncato, sibi imperium vindicat.

Huius deinde classe subnixus Ludouicus Romanus Imp. Barium terra, marique oppugnare institit. Tandem anno quarto vrbs capta. Sedoanus ipse in Francorum potestatem redactus. Ceterùm Ludouici nimia facilitas in victoria bellum instaurauit. Barbarus ab eo dimissus, accitis nouis ex Africa copijs, Capuam, aliaque finitima oppida suæ ditionis fecit. Ergo Ludouicus ira furens in perfidum hostem agmen citatum rapit. Cetera oppida

pida haud magno negotio recepta. Capua vix tandem fame domita in deditionem venit. Eadem tẽpestate Syracusas à Saracenis captas auctor est Cedrenus. Ludouicus porrò, Saracenis Cãpania expulsis, Beneuenti ab securitate, magnum adijt vitę, famæq; discrimen. Adelgisus Beneuenti Princeps cùm subdola oratione persuasisset Augusto, vt exercitum dimitteret, Prætorium à præsidio nudum armis, atq; igni oppugnare instituit. Itaque Augustũ sacramento adigit, nunquam se in posterum Beneuenti fines ingressurum, neque eam iniuriam vlturum. At Ludouicus Romę iureiurando à Pontifice absolutus Adelgisum bello illato exegit Italia. Paucis interiectis annis Ludouicus Mediolani moritur, anno principatus XX. nulla virili stirpe relicta. Quæ fama patruos eius Carolum Caluum Frãciæ, & Ludouicum Germaniæ Reges ad imperij certamen accendit. Ceterùm Ioannis VIII. Pontificis Rom. prudẽtia, & auctoritate oriens incendium restinctum est. Contentio ab armis ad ius reuocata, coactoque Episcoporum concilio imperium Carolo Caluo Ludouici Augusti patruo omnium consensu datum. Per eadem tempora Sclaui Dalmatiæ incolæ cum Sueropilo Rege ad Christum adiuncti. Hungari, Bulgarique ad Christi fidem à Rege traducti; qui monachus factus vbi sensit à Trebellio filio regnum ad Deorum cultum reuocari, coacto exercitu filium bello victum capit, & effossis oculis in custodiam conijcit, regnũque minori filio administrandum tradit, Christiana religione salua.

CA-

CAROLVS CALVVS.

A Christo nato anno D.CCCLXXVI.

CArolus Caluus Magni nepos, à Ioanne VIII. Romę Augustus ritè appellatus, Pontificem ingentibus coluit donis. Sunt qui Ioannem VIII. feminam fuisse fabulentur. Quod falsò creditum veri locum apud imperitum vulgus obtinuit, siue muliebris Pontificis facies, siue effeminatus interdum vigor fabulæ dederit locum. Caluus porrò Berengarium Forοiuliensibus, Vidonem Spoletanis Duces dedit, magnarum Italiæ turbarum auctores futuros. Ipse autem Augustus bello parum prudens, felixque habitus. Carolus Crassus Ludouici Germanię Regis filius arma Francis inferebat, huic Caluus cum exercitu improuidè occurrit: militemque vigilijs, nocturnoque itinere atque imbri fatigatum obiecit hosti. Itaque sine certamine victus, amisso exercitu fugit. Nobilissimus quisque Francorum captus. sed clementer exercita victoria. captiui indulgenter habiti, gratisq; dimissi. Quæ res Crasso in præsentia decori, inde etiam emolumento fuit. Exin Caluus Normannos Franciam effusè populantes non armis, sed donis repressit. Ingens subinde Romæ extitit motus. Ioannes Pont. Romanorum procerum conspiratione comperta, Formosum Portuensem Episcopum, & coniuratos solemni ignominia notauit. Ceterũ domesticas insidias externa vis excepit. Saraceni, qui Tarentũ tenebant, Salernitanos, Amalphi-

phitanos, Neapolitanosque perpulere, vt Romanam inuaderent ditionem. Et aduentantis cum exercitu Imperatoris opem intempestiua mors auertit. Iam Caluus, quòd præter Francorum Principum morem diademate, ceteroque habitu augustior incederet, cœperat esse proceribus inuisus. Itaque Mantuæ per morbi occasionem Sedechiæ Iudæi medici fraude extinctus, documento fuit, quàm tutò Christianorum salus Iudæis credatur medicis. Imperauit annos II. Inter quæ Latium impune à fœderatis hostibus populatum. Maius etiam in Campania damnum acceptum. Docibilis Dux Caietanus prælio victus à Saracenis, Garilianum oppidum efferatis concessit hostibus. ex quo multa, grauiaque in Romanam ditionem mala fluxere.

LVDOVICVS BALBVS.

A Christo nato anno DCCCLXXVIII.

LVdouicus Balbus Calui filius, & heres Ioannem VIII. Pont. ad se venientem Lugduni honorificè excepit more maiorum. Itaque ab eo vicissim Augusti insignibus, ac titulis decoratur. Ceterùm graui diutinoque implicitus morbo, Imperator nullus fuit. Igitur regio ornatu ad Ludouicum filium misso, eum Franciæ Regem appellat. ipse decedit anno imperij sui II.

Iisdem ferme temporibus insignis iustitia, ac religio Basilij Macedonis Græci Imperatoris enituit.

fuit. Is quippe magistratus integerrimis mandabat viris maximeque ab ambitione alienis. & ipse quoties vacaret, iudicijs aderat, præconibus per vrbem circummissis, qui denuntiarent adesse Augustum eius ope, aut opera vti volentibus. In summa caritate annonæ apertis publicis horreis cum maximo fisci detrimento populi inopiam leuauit. Nec facile alius plura templa vel instaurauit, vel condidit. Iudæorum complures etiam pecunia ad Christi sacra pellexit. Barbarorum quoque ingentem vim, in his Russos, ad veram traduxit religionē, misso ad eos egregiæ sanctitatis Episcopo. Igitur propitio Deo bella contra Saracenos feliciter per duces gessit. Ameras Saracenorum Rex cum exercitu cæsus, Cretensium classis oppressa: Tarentum de Saraceno receptum.

CAROLVS CRASSVS.

A Christo nato anno DCCCLXXX.

CArolus Crassus Germaniæ Rex Ioannis VIII. Pontificis accersitu in Italiam venit, ab eoque imperij insignia accepit, vt vnus Pontifex (quod nemini præterea contigit) tres crearet Augustos. Nec defuit Crasso materia virtutis, & gloriæ, Normannos gentem è Scandia, Franciam populantes acie vicit, victos non tam in suam, quàm in Christi redegit ditionem. Gothofredus Rex cum tota gente Christianus factus, regio in Francia Norma-

annis data, quæ deinde Normannia fuit. Atroces
inceps duorum Principum inter venationes ca.
s produntur. Carolomanus Rex Franciæ ex apri
ulnere obijt. Basilius Imp. Græcus cerui cornibus
ansfossus, effusis intestinis, efflauit animam anno
nperij sui XX. Miserior etiam Crassi Augusti
itus fuit. Nam cùm corpore simul, & animo
nguere cœpisset; à Germanis regio nomine ex-
us, & nouo exemplo patruus fratris filio Ar-
ulpho in tutelam datus; sic vt Augustus ab eo vi-
um emendicaret. tantumque ex tam insigni
ontumelia mœroris hausit, vt haud ita multò
ost migrarit è vita anno XII. quàm impera-
cœperat. vir tribus regnis Germaniæ, Galliæ,
aliæ, & Imperij titulis (quod præter Carolum
lagnum, & Ludouicum Pium nemini contigit)
arus, si parta regna, maiestatemque regiam æ-
uè tueri, ac parare potuisset. Exin cùm impe-
toriæ stirpis virtus, indolesque defecisset, Fran-
cum quoque imperium defecit anno postquà cę-
erat LXXXIV. Itaque regnum Italiæ cum im-
erio ad Italicos Principes deuolutum est. quo-
um æmulatio imperandi auida magnis motibus
oncussit Italiam. Berengarius quippe Foroiulien-
s Dux Adriani III. Pont. decreto subnixus, Rex I-
liæ appellatur anno post Christum natum DC-
CCLXXXIV. Subinde Vido Spoleti Dux Ste-
phano VI. Pont. fauente, Rex Italiæ salu-
tatus, Berengario duobus prælijs de-
bellato, viam sibi ad imperi-
um fecit.

VIDO

VIDO.

A Christo nato anno DCCCXCII.

VIdo imperatorijs insignibus, titulisq; à Formoso Pont. decoratus, primus Italicæ gentis imperauit. Ceterùm nec quietum, nec diuturnum eius imperiũ fuit. Haud ita multò post Arnulphus Carolomano genitus, Rex Germaniæ, Vidonem Italiæ regno exutum compulit Spoletum. Ita Berẽgarius Arnulphi beneficio regnũ recipit. Et Vido Arnulphum insectãs ad Tarum amnem subita sanguinis vomitione extinguitur anno principatus III. Ea tempestate Hispanienses Saraceni in Italiã delati, Fraxinetum arcem Cottiarum Alpium cepere, vnde in Longobardiam excurrentes Garilianonsium populationes propemodum æquarunt. & Romæ Formosus deformatus quidẽ à Ioanne Põt. sed tamen elegantia doctrinæ, ac morum nobilis, Pontificatum obtinuit. quæ deinde res ingentium in vrbe turbarum materiẽ præbuit. Berengarius porrò Lamberto Vidonis filio bellum inferente, ob iræ impotentiam desertus à suis, regnum amisit. Arnulphus subinde à Formoso Pontifice ad vrbis, Italiæque turbas sedandas euocatus, Romã obsedit, quam diu frustrà oppugnatam per occasionem leporis fortè in vrbem refugientis capit, Romanis stationibus ludicro hostium insequentium clamore, atque impetu, tanquam vero, conterritis. Hoc solũ deerat vrbi victrici Orbis terræ dedecus,

à lepore capta diceretur. Arnulphus igitur cæsis factiosis, ac turbulentis ciuibus, à Formoso Pontifice insignia, titulumque extorquet Augusti. Ex eo tempore Germani proceres sibi ius imperij, etsi nondum maturum, nec iure partum, præproperè vsurparunt.

ARNVLPHVS.

A Christo nato anno DCCCXCV.

ARnulphus ex Caroli Magni stirpe sanguinem magis, quàm indolem trahens, vi partum, violenter gessit imperium. Cùm de nocte agmē duceret, libido eum cepit Berengarij laternam prçferētis excæcandi. Quod ille vbi sensit, trepidus abiecta laterna profugit. Hæc vecordiæ fama Arnulphum cunctis Italicis populis inuisum fecit. Itaque ille Lamberto Regi infensus, plerisque Italiæ vrbibus captis, Firmum obsedit. obtinebat eam vrbem Vidonis coniux, eademque Lamberti Regis mater, vafra mulier in paucis. cuius fraude venenū Augusto à famulo suo datum ferunt. mox graui lethargo oppressum soluisse illum obsidionem, ad vltimum phthiriasi consumptum perijsse anno post partum imperium III. Ei Ludouicus filius à Germanis proceribus subrogatus, solo nomine Augustus. Eadem tempestate noua Hūnorum manus è Scythia in Pannonia consedit. Hi deinde Hungari appellati. Hungariæ nomen dedere, ac Ludouico Arnulphi filio debellato, stipendiariam fecere Germaniam. Romæ interim ex contentione partium

in-

infandum facinus ortum. Stephanus VII. Pontifex, pessimo exemplo, Formosi Pontificis velut vitio creati acta rescidit, irrita declarata consecratione eorum, qui ab illo initiati fuerant sacris. Indignum deinde facinus proditur. Formosi cadauer effossum, & in conspectu omnium Pontificalibus exutum insignibus, & cum profano habitu in Tiberim proiectum ferunt.

LAMBERTVS.

A Christo nato anno DCCCXCVIII.

LAmbertus à Stephano Pont. appellatus Augustus, in magna Ecclesiæ Rom. perturbatione imperium gessit. Romanus Stephano sublectus, Formosi causam inde suscepit; eiusque corpus ad Tiberina ostia repertum referri in vrbem iussit ad sepulturam. Id cùm Vaticanæ inferretur ædi, sacræ imagines venerabundæ excipere visæ, diuino Numine eius Pontificatum approbante. Proinde Pontifex in conuentu Episcoporum Formosum, sacrisque ab eo initiatos in integrum restituit. subinde Lambertus Augustus Francorum Imperatorum donationes ratas esse iussit. Ceterùm Italici Principes, vt antè Berengarij, ita deinde Lamberti seuerum imperium exosi, consilia de illo pellendo agitarunt audaci magis conatu, quàm prospero euentu. Insidiæ patefactæ, de coniuratis suppliciū sumptum. Sed Lamberto vt cautio saluti, ita securitas exitio fuit. Inter venandum cursu fatigatus quietem capiebat vno Hugone custode, cuius pater

ter in cōiuratis fuerat. Is igitur paternę cędis magis quàm Imperatoriæ largitatis memor valido fuste sopitum somno occidit Augustum altero principatus anno.

Et Leo Græcus Augustus per id tempus simili periculo perfunctus est dissimili exitu. Accedēti ad aram templi, supplicandi gratia, fustis ceruicibus à sicario incussus vitam vtique ademisset, nisi pensilis lychnus fortè intercedens ruentem fregisset ictum. Quo casu admonitus Imperator Constantinum filium pæne infantem Cæsarem creat. Inde moriens Alexandro fratri paruum filium suum commendat, eidemq; imperium legat adulto tradendum Cæsari.

Exinde nouum in Italia bellum. Berengarius, Lamberto vita functo, tertiùm regno Italiæ potiebatur, cùm Ludouicus Prouinciæ Rex Ludouici II. Augusti nepos ad auiti regni spem erectus bellum intulit Berengario. Cùm res parùm prosperè cederet, pacem cum hoste fecit, hac lege vt nunquam in posterum in Italiam se rediturum iuraret. Sed iurisiurandi religionem regnandi cupido vicit. Itaque cùm maximis copijs transgressus Alpes, summis Longobardorum studijs recipitur, ingentiq; Principum gratulatione Rex Italiæ salutatur. Romam inde progressus à Benedicto IV. ritè appellatur Augustus.

Per eadem tempora Regino Prumiensis Abbás, & Ado Viennensis, nobiles annalium scriptores extitere, quibus Simeon Metaphrastes suppar numeratur.

LV-

LVDOVICVS III.

A Christo nato anno DCCCC.

LVdouicus III. ob neglectam iurisiurãdi religionem haud diutino est vsus imperio. Biẽnio pòst cùm pulso ex Italia Berengario, Veronam quoque cepisset, victorem securitas perdidit. Berengarius vbi eum securùm ab hoste copias omnes dimisisse cognouit, occultè in Italiam insinuat se, & corruptis portarum custodibus, Veronam silentio noctis ingressus cum fida necessariorum manu Ludouicũ aggreditur nihil tale metuentem. Capto cum periurij exprobratione oculos effodit. cæcum in ordinem cogit. Ipse recepta Verona regnum ter amissum recipit; quod pacatè deinceps per annos tenuit XX. Ceterùm Italis pacem colentibus à barbaris otium non fuit. Hungari peruastatis Bauariȩ, Saxoniæq; finibus inuadunt Italiam, & omnia lõgè ac latè populantes ipsam regni sedem Papiã petunt. Sed Berengario cum ingentibus copijs occurrente capessũnt fugã, multisq; suorũ amissis, petũt ab Italis, vt recepta omni præda ipsos incolumes abire sinant. Superbũ à victoribus responsum redditum, quod in ipsos vertit. Quippe victi desperatione ad audendum accensi Italos incautos cædũt, fugantq;, documentũ ad posteros effugium hostibus vltro aperiẽdũ. Hũgari ergo victoria inflati Taruisiũ, Vicetiã, Patauiũ fȩda populatione deformãt. Exin Venetias cõtractis ad id lẽbis traijciũt,

& Clodia, ceterisque circa vrbem locis perpopulatis, non Metamaucum modò, sed etiam Riuoaltum primi mortalium, postremique tentarũt. Tãdem à Petro Venetorum Duce naualibus copijs repulsi ad Apeninum vsque omnia depopulãdo peruadunt. Ad vltimum accepta à Berengario grandi pecunia remigrant domum auro victi, non armis. Sub id tempus Sergio III. Pontifice Cluniacẽsis ordo ab Odone (is ex Benedicti disciplina erat) in Burgundia institutus.

Ludouico autem Germaniȩ Rege, qui è Caroli Magni stirpe vltimus fuit, extincto, Conradus è Franconia vir bello inclytus à Germanis proceribus Rex, & Cæsar appellatur, qui aduersùs Hungaros bene pugnauit. Huic septennio pòst rebus humanis exempto Henricus Othonis Saxoniæ Regis filius subrogatus. Qui Hungaris Franciam, Alemanniam, Saxoniamque vastantibus cũ exercitu occurrit, votoque nuncupato victor hostes pæne deleuit. Inde Carolum Simplicem Franciæ Regem aduersùs rebelles tutatus, & Regem, & regnũ sibi deuinxit, Lotharingia recepta. Saraceni porrò, qui Garilianum tenebant, Calabria, Apulia, Beneuento, alijsq; Romanæ ditionis vrbibus potiti, vicina vrbi loca incursare cœperũt. Ceterùm à Ioanne IX. Pont. per Saracenum transfugam, adiecta valida Romanorum manu, multis, magnisque afflicti cladibus, Garilianum recipiũt se. At Ioannes Pont. omnibus ferme Italiæ Principibus, ipsoq; Constantino Porphyro genito Imp. Grȩco ad eijciendos Italia Saracenos cõcitatis, Ga-

rilia-

rilianum obsedit. Tandem Barbari, deserto oppido, fugientes intercepti, & ad vnum cæsi. Satis constat pio bello diuinam opem adfuisse. Sigebertus auctor est, in prælijs aduersus Saracenos Apostolos Petrum, & Paulum pro Romanis pugnãtes esse conspectos. Pari euentu Hungari in Germania, & Saraceni in Italia oppresi. Hungari cùm tributum contra fas impositum repeterent ab Henrici exercitu occidione occiduntur. tributum, quod repetebat hostis, Deo victoriæ auctori consecratum, & sacris ædibus, pauperibusque diuisum.

BERENGARIVS.

A Christo nato anno DCCCCXV.

BErengarius interim Augustus à Ioanne X. ritè appellatus, parum quietum habuit imperium. Regni proceres Rodulphum Burgundiæ Regem in Italiam euocatum, pulso eius ope Berengario, Regem Italiæ salutant. Ergo Berengarius regno exutus altero imperij sui anno, Veronensium fraude occiditur. rarum humanæ felicitatis vices variantis exemplum. Et Rodulphum præpropera cupido patrij regni reuisendi Italico regno spoliauit. Illo absente Hungari, Mantua, Brixia, Bergomo, direptis, Papiam ipsam populatione, incendioque fœdarunt. Igitur alienatis à Rodulpho Rege populorum animis, Hugo Arelatensis Comes, Lotharij Lotharingiæ Regis nepos, ab Italicis Princi-

pibus euocatur, qui fauente Ioanne X. Pont. Italiæ regnum Rodulpho ademit. Ac subinde Papiensium coniuratione solerter oppressa, tantam apud Italos prudentiæ famam collegit, vt nequaquam ludibrio, vt ceteri Reges, sed admirationi omnibus foret. Nefarium inde facinus traditur à femina ortum. Vido Tusciæ Marchio Marociæ coniugis instinctu, Ioannem X. Pont. comprehendit, faucibusque ceruicali occlusis necauit. Sed paulò post Deo tanti sceleris vltore diuinitus extinctus est ipse. At Marocia Romæ præpollens opibus, ne gratuitum Pontificis parricidium foret, Hugonem Italiæ Regem ad suas pellicit nuptias, vrbis Romæ imperium velut dotale promittens. ita Hugo simul cum Marociæ coniugio, Vrbis imperio potitur. Sed impotentia animi breue id gaudium fecit. Albericus Marocia natus alapa ab Hugone percussus, quòd parum scitè manibus ministrasset aquam, stimulante ira, Romanos perpulit, vt barbarum vrbe exigerent Regem. Veteri ergo magistratu renouato, ipse Consul factus exacto Rege, vrbem regit potestate consulari. Ex quo tempore Romani Regibus, Pontificibusque contemptis, veteris Reipublicæ formam reuocarunt, Consulibus, Tribunis pleb. & Præfecto vrbis ex antiquitate repetitis. Nec mirum. Pontificatum tenebat illis temporibus Ioannes XI. Alberici Consulis frater. Per eadem tempora Genuæ fons per totum diem sanguine manans imminentem ciuibus portendisse dicitur cladem. Eodem quippe anno vrbs à Mauris

ex

ex improuiso captá: viri omnes interfecti: mulieribus, ac pueris temperatum; præda omnis in Africam deportata. At Hungari Campania depopulata, Marsorum, Pelignorumque insidijs circumuenti, cæsique. præda ingens de prædatoribus capta. Nec leuior subinde Saracenis est illata clades. Hugo Rex Italię Saracenorum, qui è Fraxineto maritimam oram infestam habebant, classem Græco igni cremauit. & ea clades adeò barbarorum opes, atque animos fregit, vt Fraxinetum aliquando desererent. Exin Berengarius exul (Berengarij Augusti is nepos erat ex filia) Romanis, Italicisque proceribus conciliatis, Mediolani gerere se pro Rege cœpit. Tandem res ita conuenit, vt regium nomen penes Hugonem, & Lotharium eius filium, regimen apud Berengarium foret. Ceterùm Hugo animi æger trans Alpes regressus cessit è vita.

Haud lætior Constantini Porphyrogeniti Gręci Imp. exitus fuit. Is Lacapeno socero, quem consortem imperij adsciuerat, in ordinem coacto, tonderique iusso, Romanum filium Cæsarem fecit. Qui etsi adhuc puer, habere imperium, quàm expectare maluit. Itaque patrem per annos iam XL. imperantem veneno sustulit. ipse parricidio oblitus inuadit imperium. Porrò Tapis Rex Hungarorum sub decessum Hugonis, ex Longobardia, Italiaque prædas agebat impunè, Lothario sedente. At Berengarius pecunia populationem redempturus, argentum vndique tanta iniquitate extorsit, vt populationem hostium æquaret.

ret. Et decem nummorum modijs Hungaro datis, ceteram summam, quæ maior erat, auertit. Rei indignitas Lotharium ex mœrore in phrenesim lapsum extinxit. Igitur Berengarius Rex ab Italis salutatus cum Adelberto filio regnũ obtinuit haud sanè quietum à bellis. Adeleida Lotharij coniux Papia vrbe regia, quam dotis nomine tenebat, eiecta, Othoni Germaniæ Regi nupsit. Otho igitur Papia dotali vrbe per vim recepta, cum vxore in Germaniam remigrat, Conrado genero Lotharingiæ Duce relicto ad persequendum bello Berengarium. Qui prælio victus ad victoris clementiam vnà cum filio confugit. Nec frustrà. Otho receptis in fidem supplicibus Regibus regnum restituit. Ceterùm Berengarius regno recepto, deseruit fidem. Namque Othone ciuilibus Italiæ bellis implicito, ab eo desciuit. Conradus quippe Dux, Othonis gener Hungaris in socerum conductis, in Bauariam descenderat, tanta barbarorum mole, vt vulgo, nisi à terra absorberentur, aut obruerentur à cælo, negarent se posse vinci. Sed Otho cum expedita manu eis occurrens, Duce interfecto, tanta Hungaros cæde prostrauit, vt parem de exteris victoriam Germani nunquam pepererint. Sclauos belli socios par clades excepit. Inter hæc Berengarius Pontificiam hostiliter vexans ditionem, humana iura, ac diuina miscebat. Igitur Otho Germaniæ Rex Ioannis XII. Pont. rogatu in Italiam venit, maximisque Italicorum Antistitum procerumque studijs exceptus, Italiæ regno potitur. Ergo Mediolani Rex Italiæ appellatus,
Romæ

Romæ à Ioanne XII. imperatorijs decoratur insignibus. ita demum Romanum imperium ad Germanos transijt CXL. fermè annis, quàm peruenerat ad Francos.

OTHO I.

A Christo nato anno DCCCCLXII.

OTho Henrici, primi Cæsaris, filius, primus ex Germana gente legitimus Imp. animi, rerumque gestarum magnitudine Magni cognomen inuenit. Berengarium debellatum, captumque in Bauariam relegauit. Principibus Italiæ res nouas molientibus partim in Franciam, partim in Saxoniam amandatis, Romám venit, & in turbatores vrbis grauiter animaduertit. Consules Italia pulsi. Tribuni plebis (Decarchontes vocabantur) suspendio necati. Præfectus vrbis, qui tumultus in Pontificem auctor fuerat, insigni ignominia notatus. Quippe nudus vtre redimitus, auersusque asino per vrbem circumuectus, insuper virgis cæsus est, sempiternisque vinculis traditus. Insigne hoc imperatoriæ seueritatis exemplum nō vrbem modò, sed Italiam quoque pacauit. Exinde Otho veterem Pipini, Caroli, Ludouici donationem nouo decreto sanxit. Almaranum porrò generum suum Marchionem Montisferrati constituit: vnde illi fluxere Marchiones. Sigebertum quoque, siue Albertum Canusini Comitis filium Marchionem Atestis fecit, quæ Atestensium, siue Estensium Marchionum origo fuit. Et Thedaldus Sigeberti frater à Ioan-

à Ioanne XIII. Pont. deinde Dux Ferrariæ est appellatus. Exin duo in cœlo Soles visi, & eodem anno Otho filius vnà cum Othone patre Romam profectus à Ioanne XIII. Pont. ritè est coronatus. Sub id tempus Mieslaus Poloniæ Dux XIV. cum tota gēte Christi fidem secutus. Haraldus Rex Danorum baptismate expiatus ad Christi fidem regnum omne pellexit.

Inter hæc Romanus Constantini Augusti filius in Oriente imperitauit cognomento Puer. Quippe luxu diffluens, ludisque, & epulis deditus Bringæ cubiculário suo regimen mandauit imperij. Igitur III. principatus anno delicijs consumptus obiit ganeo verius, quàm Princeps. Huic subrogatus Nicephorus Phocas; cuius principatum variæ clades nobilitarunt. Nam Siciliensibus Saracenis tributum ex veteri pacto postulantibus tantum imperij probrum haud ferēdum ratus, instructissimam classem Manuelis Patritij ductu in Siciliam misit, honesto magis consilio, quàm felici. Classis temeritate Ducis tota perijt, & Dux cum exercitu cæsus. Aliæ deinde super alias clades acceptæ, quarum illa præcipua. Theophaniam seu sororem, seu filiam (nam vtrumque traditur) Othoni Augusto filio cùm despondisset, missos ab Othone in Calabriam ad sponsam deducendam cum ingenti apparatu, Græca fide trucidandos, spoliandosque curauit. Otho igitur Magnus Græcis cæsis, Saracenisque Italia pulsis, Calabriam, & Apuliam subegit. Et Nicephorus quà inertia, quà auaritia popularibus inuisus, Constantinopoli à ple-

be vrbana maledictis, saxisque incessitur in foro. Ad vltimum Theophanionis Augustæ iussu à Ioanne Zimisce in suo lectulo interficitur imperij sui anno XII. Interfecti Imperatoris præmium, imperium fuit. Inde à Zimisce Græco Imperatore Theophania sponsa ad Othonem filium missa, quę Romam progressa à Ioanne XIII. Augustæ titulo insignitur.

Nec ita multo pòst Otho Magnus, pater extinguitur, rarum in longo principatu humanæ felicitatis exemplum. Quippe eodem semper virtutis, & gloriæ tenore annos imperauit XXX. nulli Imperatorum secundus, & translato ad Germanos imperio memorandus, apud quos iam manet annis amplius DC.

Othoni Magno ætate suppar, sanctitate prior Stephanus I. Rex Hungarorum fuit, qui, quod Geisa pater inchoarat, Hungaros ad Christi fidem adiunxit: ac demum religiosissimè vita perfunctus Sanctorum numerum auxit, Apostolico Rex titulo, quam Regio clarior. Per idem tempus Liberus Moscouiæ, & Vildominus Prusiæ Duces Christo aggregauere sese. Felix omnino nomini Christiano seculum, quo intra XC. annos Polonia, Dacia, Hungaria, Moscouia, Rusia, barbaræ olim nationes, Christianis sacris mansuefactæ: & tribus Regibus, duobus potentissimis Ducibus Christiana res aucta est, sarciente Numine Orientis damnum accessione Occidentis.

Per

Per eadem tempora Luithprandus Diaconus Ticinensis historicus claruit.

OTHO II.

A Christo nato anno DCCCCLXXIII.

OTho II. Imp. paternam virtutem nomine magis, quàm indole retulit. Cum Lothario Galliç Rege, Germanisque Principibus bella gessit haud sane fortiter, feliciterque. Itaque cùm eius maiestas apud populares exolesceret; Italici populi cõtempto Augusti imperio, passim libertatem vsurpare cœperunt. In plerisque ciuitatibus Consules facti; priuatis Respublica consiliis administrari cępta. Romæ in primis tumultuatum, & tumultus plures deinceps Pontifices exercuit.

Inter hæc Zimisces Orientis Augustus Basiliũ, & Constantinum Romani Cæsaris liberos, imperij consortes fecit raro ad posteros exemplo. Bellum inde aduersùs Russos, Scythicam gentem, feliciter iuxtà, ac fortiter gessit. Fama tenet Theodorum Martyrem in acie pro Græcis visum esse pugnantem. Ceterùm inclyto ceteroqui Imperatori immodica lingua exitio fuit. In Basilium eunuchum cubicularium suum intemperantiùs inuectus, lento veneno ab illo extinguitur, cùm nõdum VII. principatûs explesset annum. Basilius inde, & Constantinus fratres concors imperium tenuere. Itaque Creta insula Saracenos eijciunt. Saraceno inde milite conducto, classem in Italiam destinant,

stinant, Barium expugnant, Apuliam, Calabriamq; recipiunt.

Otho cum ingenti exercitu in Italiam regressus Romam venit, Italicisque proceribus ad conuiuium inuitatis, inter epulas de seditiosis supplicium, ceteris inspectantibus, sumpsit, insigni ad memoriam crudelitatis exemplo. ex eo Sanguinarij cognomen Othoni factum, quippe hac cæde imbutus cum insontibus conuiuium celebrare sustinuit. Bello deinde Græcis illato, rem primò prosperè gessit, deinde odio veteris crudelitatis offendit. Namq; à Beneuentanis copijs subitò destitutus, accepta clade in hostiũ venit potestatẽ. Qua tẽpestate Saraceni nullo negotio Italiã occupassent, si scissent vti victoria. Sed deserta omnia sine viribus, sine capite diuina prouidentia tutata est, quæ victoribus prædonum potius mentem, quàm hostium dedit. Ceterùm Otho fuga elapsus, contractis vndique copijs, Beneuentum ex improuiso capit, diruitq;, ciuium proditionem vlturus. Tãdem Romam regressus, mœrore animi absumitur anno imperij sui X.

Per idem tempus Regino Abbas monasterij Pruniensis chronicon, & VVindichindus rerum Saxonicarum historiam conscripserunt.

OTHO III.

A Christo nato anno DCCCCLXXXIV.

OTho III. & Othonis II. filius, Magni nepos,

auo, quàm patri similior extitit. Is vnà cum Maria coniuge à Gregorio V. Pontifice Augustalibus insignibus decoratur. Quo ferme tempore, regia Francorũ stirpe extincta, Hugo Capetus Othonis Magni ex filia nepos, originem à Carolo Magno trahẽs Franciæ regno potitus est. Othone III. approbante, Gregorius V. Pontifex septem Germaniæ proceribus ad creandum Cæsarem ius suffragij dedit. Electores imperij appellati; decretúque vt ab his creatus, Cæsar diceretur; vbi verò Rom. Pontificis auctoritas accessisset, appellaretur Augustus. Egregium porrò iustitiæ documẽtum principatus Othonis initia nobilitauit. Maria Augusta Comitem Mutinensem nequicquam in sui amorem pellicere conata, amore, vt fit, in odium verso, insontem vltro insimulauit apud virum suum, eo crimine, quod in ipsam valebat. Comes de Augusti fama magis, quàm de vita sua sollicitus, vbi rem cum vxore suâ femina prudentissima contulit, haud cũctanter creduli Imperatoris iussu pœnas capite luit innoxius. Inde Comitis coniux Augustum in conuentu viduis ius dicentem adit; candentique lamina impunè manibus tractata, fidem facit virum suum insontem morte multatum, & Augustam falsi criminis architectam ad supplicium vocat. ita illa igni cremata debilitas, & libidinis, & caluminæ pœnas exsoluit. Porrò Othone in Germaniam reuerso, ingens turba extitit Romæ. Crescentij Consulis Rom. opera, Ioannes Pseudopontifex aduersùs Gregorium creatus, Pontificem perpulit, vt ad Othonem confuge-

fugeret. extemplo igitur Augustus infesto agmine Romam petit. Interim Crescentius Adriani molem omni ope communierat. ex quo Turris Crescentij est appellata. Ceterum cum Romani tãdem malis victi deditionem fecissent, vis omnis versa est in auctores malorum. Pseudopontifex ignominiosè tractatus. Crescentius contra fidem datam maiestatis damnatus, & cum duodecim scelerum socijs suspendio extinctus. Mortuo deinde Gregorio V. Pontifice, Gerbertus Rauẽnas Archiepiscopus, Magister olim Augusti, sublectus, Syluestro II. nomen factum. Ab eo Boleslaus cognomento Crobius primus Poloniæ Rex appellatus. Syluester Põtifex ob exquisitã reconditarum rerũ scientiã, Magus falsò habitus ab imperitis. Ex quo horrẽda de eius interitu manauit fabula. Ipse porrò annus à Christo nato millesimus Saracenico bello insignis fuit. Saraceni in Campaniam delati Capuam occuparant. Igitur Otho valida manu barbaros aggressus haud minore virtute hostes deiecit, quàm felicitate Capuam recepit. Belli cura perfunctus ad exsoluendam perfidiæ in Crescentio necãdo religionem animum adiecit. Ergo Romoaldo Casinensi Abbate auctore, post alia piacula, Archangeli Michaelis ædem in Gargano monte sitam nudis adit pedibus maiore pœnitentiæ, quàm victoriæ gloria. Ceterùm Romoaldo suadenti, vt imperium cum Monasterio commutaret, obsequi in præsentia noluit. ita optimũ cõsiliũ temere dilatũ mora discusit. Romã profectus insolito extinguitur casu. Crescẽtij olim vxor regnãdi auida, suis illecebris Othonẽ pellexerat. Itaque

subitum Augusti ex vrbe discessũ ira furens venenatas chirothecas pro munere amatorio ad eũ mittit. Qua ille peste infectus VI. Imperij anno absumitur. memorandũ pestiferi amoris documẽtum. Eodem ferme tempore Othonis III. iussu Apostoli Bartholomæi corpus Beneuento Romã asportatum, & in insula Tiberina condito ad id templo, situm.

Inter hęc Basilius Græcus Imperator, Phoca Barda tyranno armis oppresso, victoria nitens solus imperauit: inane tantùm Imperatoris nomen fratri reliquit. Bulgaris inde ingenti clade domitis Bulgariam omnem subegit. Sed hostium victor ab auaritia victus nouis tributis ærarium refersit auro.

Per eadem tempora trium in Italia populorum, Genuensium, Pisanorum, Florentinorumq; opes auctæ. Genuenses quippe Corsicam, Pisani Sardiniam Pontifice annuẽte de Saracenis recepere. Florentini Fesulis pôtiti, vrbe euersa, ciues Florentiã deduxere. Ita Florentia creuit Fesularũ ruinis. Hẽricus porrò Cæsar in Germania creatus Mediolanensibus opem tulit. Ergo Ardoino, qui regnum Italiæ occupauerat debellato, Romam progressus à Benedicto VIII. Pont. cõsecratur Augustus, cùm Imperium occidentale vacasset annos XII. post obitum Othonis III. Imperatoris.

HORA-

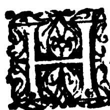
HORATII
TVRSELLINI,
E SOCIETATE
IESV,

EPITOMÆ
HISTORIARVM
à Mundo condito.

LIBER VIII.

HENRICVS II.

A Christo nato anno MXII.

Enricus Cæsar hoc nominé II. sed primus Augustus, bellicæ virtutis laudem sanctitatis gloria cumulauit. Donata Romanæ Sedi à Pipino, & aliis Imperatoribus rata esse iussit. Pandulphum inde Capuanum Principem, qui ad Basilium Græcum Imperatorem defecerat, acie victum, captumq; in Germaniam relegauit. Principatus Capuanus Pandulpho Theanensi Comiti concessus. Exinde Græco exercitu ad Salernum fuso, fugatoque pacauit Italiam. Ceterùm nulla Henrici laus admirabilior, quàm quòd Cunegundam Augustam parentibus intactam, vt acceperat, moriens reddidit. adeò san-

sanctus Imp. virginalem lauream imperatoriæ prętulit stirpi, ęterna magis imperia intuens, quam caduca. Decessit XI. principatus anno sanctimonia clarus. Itaque deinde cum Cunegunda vxore vitæ socia in cælestium numerum est relatus, vt nominis sui cultum propagarent, qui generis stirpẽ propagare neglexerant. Conradus inde Dux Franconiæ Henrico subrogatus ipsius Henrici suffragio. Henrico principe, duæ egregiæ sanctorum virorum familiæ ex Benedictino instituto profectæ, altera Camaldulensis à S. Romoaldo, altera Vallis vmbrosæ à Ioanne Valberto inchoata. Eadẽ tẽpestate Turcæ, gens ab Scythis oriunda, Syriam depopulati Hierosolymitanum templum, Christi sepulchro nobile, spoliarunt.

Basilius tum Orientis imperium tenebat, auaritia, & crudelitate infamis. Qui versis in Bulgaros armis victor XV. hostium captiuorum millibus effoderat oculos, vno singulis centurijs lusco duce relicto. Huic LII. principatus anno Constantinus filius successit, qui delicijs, ac desidiæ addictus, imperio alijs commisso, voluptatibus ipse seruiuit. Immensos thesauros per fas, ac nefas à patre collectos dissipauit. Barbarorum quippe motus non armis, sed muneribus sedandos ratus, hostes accẽdit ad prædam. Seruis, quibus ad verrendum cubiculum, conciliandumq; somnũ vtebatur, plaustra pecunijs onusta donabat. In assedas profusus erat vltra fidem. Calumniatoribus deditus, & in supplicia pronus, complures Principum orbauit oculis. Demum III. imperij anno moriens

riens Romano Argyropolo per manus imperium tradit; hoc tantum vtilis Imperator, quòd breuis fuit. Huius ferè æqualis Casimirus regia stirpe natus, Ioanne XX. annuente, ex monacho Cluniacensi Rex Poloniæ factus, regijs virtutibus floruit.

Per idem tempus Sanctius Maior Rex Nauarrę, Castellæ Comitatum vxoris beneficio adeptus, Castellæ Regem se dici voluit. quod regni Castellæ initium fuit. Ferdinandus autem Magnus Castellę Rex Legionense regnum paterno adiũxit hereditarium vxoris. sed moriens filijs tribus regna diuisit. Huius filius, atque heres Ranimirus, seu Ramirus vir bello clarus, Aragoniæ Rex dici voluit. Hæc regni Aragoniæ origo notatur, cuius vocabulum ex Tarracone constat esse corruptum.

CONRADVS.

A Christo nato anno MXXVII.

CONradus interim Augustus ab eodem Ioanne XX. Pont. creatus; armis & religione insignis extitit. Italicorum Principum coniurationem repentino oppresit aduentu. Mediolanensibus inde coniuratorum fautoribus infensus Mediolanum obsidet, vrbi exitium minitans. Ceterùm S. Ambrosij minax obiecta species Augustum ab incepto deterruit. Conradus porrò domitis Hungaris, Petroque eorum Rege in regnum restituto, Hungariã sibi vectigalẽ fecit. Subinde Pã-

dulpho Capuano Principe ob defectionem debellato, eius principatum Vaimaro Salernitano Principi dedit. His rebus gestis clarus decessit anno quàm imperare occeperat XIII. Conrado Imp. Robertus, & Ricardus Normanorũ Principes ingentem popularium suorum manum in Italiam traduxerunt ex Francia; qui per Italicorum Principum discordias, aliquot Campaniæ oppidis potiti, in Apulia consedere.

Romanus porrò Argyropolus Græcus Augustus primò benignitate in pauperes, & captiuos inclytus fuit. Inde accepta ab Saracenis clade, ex benigno Principe acerbus factus est Questor. Ceterũ Zoæ coniugis infœcundæ pertæsus, eius fraude perijt anno Imperij sui VI. Michaeli Calephato Imperatoris interfectori, atq; adultero sceleris, ac flagitij merces imperiũ fuit. Is igitur, vt erat ingenio subdolo, cognatos omnes Augustæ fecit eunuchos: Augustam ipsam paulatim imperio exutam, tonsamque relegauit. Ceterùm Zoe, inuito Michaele, à Senatu, ac populo tumultuante reuocata, recepit imperiũ. At Michael suę vitę metuẽs, depositis imperij insignibus, Monasterio se addixit, necessitate magis monachus, quàm voluntate. Ibi vt aliquando mentis oculos aperiret, Augustæ iussu luminibus orbatur.

Eadem tempestate Berengarius Archidiaconus Turonensis primus sacrosanctæ Eucharistiæ oppugnare veritatem cœpit: sæpiusq; postea alternãs sana, ac vesana dicta, ad extremum sacrilegum deposuit errorem. Porrò Maniacus Apuliæ

Præ-

Prætor: (Catapanum Græci vocabant) contractis Græcorum copijs, acceptisque ab Vaimaro Principe Normanorum auxilijs, magnam Siciliæ partem de Saraceno recepit. captis Syracusis, Luciæ Martyris corpus Constantinopolim missum victoriæ indicium. Sed Maniaco Byzantium reuocato, Stephani Græci Ducis inertia, auaritiaque, insula non sine Græcorum clade rursus amissa. Et Siciliensem cladem Italica excepit clades. Ardoinus genere Longobardus, Normanorum (quorum peregrina virtus inclyta iam erat in Italia) copijs fretus, Melphim, Venusium, Asculum, totamque ferme Apuliam adimit Græcis. Apulia inter Normanos diuisa: quorum Principes Ranulfus Auersæ Comes, & Gulielmus, Drogoque fratres erant.

Per idem tempus in Oriente Zoë Augusta cum Theodora sorore germana imperitauit. Sed Zoë viri cupida Constantinum Monomachum virum bellicis operibus clarum in imperij societatem adsciuit.

Inter hæc Henricus Conradi Augusti filius Rex Germaniæ, Boemico Hungaricoq; bello aliquãdo defunctus in Italiam transijt. Exules Lõgobardos olim à Conrado Imp. propter coniurationem eiectos restituit. Qui humilitatem, quam præ se in exilio tulerant, retinentes, Deo reliquam dicarunt vitam. Hinc nõnulli tradunt Humiliatorũ Ordinem natũ, qui Mediolani maximè floruit. At Henricus cũ Agnete coniuge Romã profectus, coacto Episcoporum conuentu, schisma sustulit. I-

taque à Clemente II. Pont. Augustalibus decoratur insignibus. Ab eodē Clemente, auctor est Blondus, suffragia Populo Rom. comitijs Pontificijs adempta, propterea quòd iure suffragij abutebatur ad schismata.

HENRICVS III.

A Christo nato anno MXXXVII.

HEnricus III. Imperator vita, famaque egregius fuit. Capuanum principatum Pandulfo reddidit. Drogoni, & Ranulfo Auersæ Comitibus partam bello ditionem sua auctoritate sanxit. Cardinalibus in noui Pontificis creatione dissidentibus, ab altera factione rogatus Imperator, vt legeret ipse Pontificem, sibi nimium arrogauit. Brunonem quippe Trullensem Episcopum pessimo exemplo Romam Pontificali destinauit ornatu. Sed Ildebrandi Saonensis monachi prudentia correxit temeritatem Augusti. Is etenim Brunoni auctor fuit, vt Pontificalibus insignibus depositis, Romam peteret habitu peregrini. Itaque Romam Ildebrando comite profectus, cùm suam Cardinalibus causam probasset, adnitente eodem Ildebrando, Pontifex creatur. Leoni IX. nomen factum. Qui salubris consilij memor Ildebrandum in Collegium Patrum cooptauit. Et ipse pietate clarus extitit. Leprosum ante ędiū fores nactus sedulò curatū in suo lectulo collocarat: quem cùm deinde nō reperisset, sensit ab se Christum in paupere exceptum hospitio. Sed domi pius magis, quàm militiæ

tiæ felix fuit. Beneuentum cùm frustrà repetisset, Normanis ipsemet arma intulit cum valida Germanorum manu. Atque hostes quidem primò victi fusique cesserunt. Sed collectis inde copiis, Pôtificia castra ex improuiso adorti ipsos vicere victores. Germani ad internecionem cæsi, Pontifex ipse captus est. Ceterùm ab hoste hospitaliter habitus, & cum ingenti honore (tantum Pontificia maiestas valuit) gratis Romam reductus.

Nec minor per id tempus maiestas absentis Pôtificis apud Græcos fuit, quàm præsentis apud Normanos fuerat. Constantinus Monomachus Constantinopolitano Patriarchæ primas deferebat, legatos super ea re à Pontifice missos reuerenter magis quàm obedienter audiebat. Igitur posteaquam Patriarcha & Augustus ad Concilium ex Pontificis auctoritate indictum venire recusabant, legati Vrbe egressi sandalia sua (vti Apostolis Christus præceperat) in eos cum cælestibus minis excutiūt. Ea res ciuitatem vniuersam, ipsumque Cęsarem, & Patriarcham tanta religione perfudit, vt cuncti postridie saccis induti, & cinere conspersi legatos adirent, Pontificis faciem in eis venerantes, & imperata facturi. ita controuersia haud magno est negotio sublata, Patriarcha discordiæ auctore damnatò. Exin Zoe Augusta morbo absumpta; & Monomachus ancipiti exemplo, Alanam pellicem Augustam fecit. Sed paulò pòst morbo articulari miserè consumptus extinguitur principatus sui anno XIII. Constantino Monomacho imperante, Turcæ à Mahomete Persidis ac Mediæ Re-

ge, ſub quo meruerant, deſciuere. & Seduci Sultani ductu, Saracenis debellatis, eorum ſectam cum regno ſuſceperunt anno eius ſeculi circiter L. Hinc exitiale nomini Chriſtiano Turcicum regnum extitit, CCCC. fermè annis poſt Saraceni regni principia.

Eadem tempeſtate Piſani à Muſacto Saracenorum Rege Sardiniæ poſſeſsione exuti Genuenſibus Corſicæ ademere partem. Inde Sardiniam Saraceno expulſo, recepere. Hæc inter Piſanos & Genuenſes ſemina fuere bellorum. Piſani porrò in Siciliam claſſe delati Panormum, quod à Saracenis tenebatur, captum diripiunt, ac domum reuecti Epiſcopales ædes, ac baſilicam egregiam ex Sicilienſibus manubijs extruunt.

Porrò in Oriente Theodora Auguſta tanta cũ laude prudentiæ ac moderationis imperium tenuit, vt illa imperante nemo deſideraret Auguſtum. Sed altero anno deceſsit, Michaele Stratonico adoptato.

At Henricus Romanus Auguſtus, Victore II. Pontifice in Saxoniam accito, in eius conſpectu, complexuque efflauit animam. Regnauit annos omnino XVII. omnibus in rebus felix æquè ac pius. efflorescebat eo tempore Petri Damiani egregia indoles. Qui deinde à Stephano IX. Oſtienſis Epiſcopus creatus, magno Chriſtianæ rei præſidio fuit, decorique.

HEN-

HENRICVS IV.

A Christo nato anno MLV.

HEnricus IV. filius Henrici III. adhuc puer, Cæsar appellatus, ob ingenij violentiā, ad Augustalia decora nunquam peruenit. Prauis quippe domesticorum consilijs deprauatus, sacerdotia, ac munera Ecclesiastica Canonicorum, Abbatum, Episcoporum, pessimo exemplo venalia habuit. Quæ semina ingentium certaminum fuere inter Pontificem Cæsaremque. Inter eius principatus initia Nicolaus II. Concilio Romæ habito castitatem Sacerdotum iam prolapsam seueris adstrinxit legibus. Cauit etiam, ne quisquam profanus homo nec gratis, nec pretio cuiquam sacerdotia, sacrosve reditus deferret. Eodem in Concilio Berengarius vetus Eucharistiæ oppugnator errorem suum ter tribus Conciliis iugulatum abiecit. Sunt qui eodem ipso Cōcilio creandi Rom. Pont. ius ad Cardinalium suffragia reuocatum tradant: ex eo Cardinalium auctoritatem maximis deinde incrementis auctam. Inter hæc Robertus Viscardus Drogonis frater, heresque, Apuliam, Calabriamque subegerat. Ricardus eius frater Capuam ademerat Landulpho Principi. Iamque ambo iūctis armis Pontificiæ ditioni imminebant, cùm anathematis quasi fulminis vi conterriti profitentur se in potestate Pontificis futuros. Itaque Nicolaus ad vim impar concedendum ratus, quod eripi non

non poterat, Ricardo Capuanum principatum, Roberto ducatum Apuliæ, Calabriæque confirmat. Ceterùm & eorum fides sacramento obligata Pontifici Rom. & certa in singulos annos pensio constituta. Hinc Apulia, Calabria, Campania fiduciariæ possessionis (quam feudum dicimus) esse cœperũt. Viscardus porrò ex hoste patronus Ecclesiæ, Pontificiam ditionem pacauit armis. Eodem tempore Petrus Damianus Mediolanensem Antistitem, ac Sacerdotes, qui pellicibus implicati à Pontifice Rom. defecerant, ad eius auctoritatem reuocauit. At Henricus Cæsar Nicolao vita functo Cadaloum seu Cadalum ex Parmensi Episcopo Põtificem ab se creatum Romanis obtrudere molitus est armis. Et ius vi victum foret, nisi pro iure diuinum Numen, & humana pietas stetisset. Mathildis Tusciæ Comes virili animo mulier pro Pontifice arma cepit: cum Giberto Longobardiæ Præfecto ad Vrbem confligit: regias copias simul cum Pseudopontifice fundit, fugatque.

Inter hæc Byzantij Michael cognomẽto Stratioticus homo in togatos benignus, in milites asper, breui ab exercitu exutus imperio est, Isaaco Cõneno sublecto. Et Stratioticus abiectis imperij insignibus, haud sanè inuitus cessit regia, cœnobiumque adamauit, cœlo, vitæque tranquillitate potiturus. At Comnenus auaritia captus curas omnes intendit ad referciendum ærarium. Itaque rescissis superiorum Cæsarum actis, ab eis donata eripiebat. cœnobiis sacrisque ædibus consecrata vindicabat sibi. Ceterùm graui implicitus morbo, tãdem

dem resipuit. Ergo raso capillo, pro purpura asperam lacernam sumit. Constātinoq; Duca in imperij fastigium adscito, ipse in cœnobium recipit se. Et pœnitentia felix non solùm vera extitit. Ibi recuperata valetudine, reliquam exegit vitam, priuatus melior, quàm Princeps.

Dispar Henrici Rom. Cæsaris pœnitentia in pari aut etiam maiore scelere fuit. Is quòd Abbatias, Episcopatusq; palàm nundinaretur, opima cœnobiorum, sacrariumque ædium prædia asseclis suis condonaret, decumas à Sacerdotibus exigeret; ab Alexandro II. Pont. Romam ad causam dicendam citatus non paruit. Igitur à Gregorio VII. (is Ildebrandus olim Monachus fuit) piorum cœtu prohibitus est. At ille ira furens, in conuentu Vormaciensi Pontificatum Gregorio abrogauit. Et Cincius Præfectus Vrbis Henrici, vt creditum est, impulsu Pontificē insidiis exceptum in turrim inclusit. Sed vis in violenti hominis caput vertit, domūque. Turris à Populo Rom. expugnata, ac solo æquata, Pontifex liberatus. Cincius desecto naso, nō sine ignominia relegatus. Inde in Concilio Lateranensi Gregorius sacris interdixit Henrico turbarū auctori, eius popularibus fidei solemnisq; sacramēti religione absolutis. Ergo ille Germanis proceribus eius congressum auersantibus, populisq; certatim deficientibus, consternatus animi, vtcumque resipuit. Protinus ad Canusium, vbi tum Pontifex apud Mathildem diuersabatur, venit vulgari habitu, nudis pedibus, supplex veniam petiturus. Et ad portā oppidi sub dio, perfrigida tempestate, ie-

iunus expectauit ad vesperam. Quòd cùm iterum, ac tertiò frustrà fecisset, quarto tandem die Pontifex Mathilde, & Azone eius viro deprecantibus, eum admisit. Et iureiurando obstrictum, se in Pótificis Rom. potestate futurum, atque in Augustano Concilio obiecta crimina diluturum, absoluit sub ea conditione, vt nisi promissa fecisset, ius amitteret regni. Quæ omnia Henricus prolixè recepit Pontificis genibus aduolutus. Vix aliā vnquā pœnitentię species illustrior, si vera foret. Sed perfidia Cæsaris post veniam impetratam, satis ostendit illa omnia vana fuisse, & temporis caussa simulata. Dum Cæsaris maiestas nefarijs flagitijs exolescit, Robertus Viscardus imperatorijs officijs fūgebatur. Tarento, ac Bario potitus Panormū, aliarumque complura Siciliæ oppida barbaris ademit. ita Saraceni, Græcique, Sicilia, Italiaque expulsi omnes præter Sacerdotes. Exin Viscardus Salernitano Principe debellato, Salerni etiam principatum suæ ditionis fecit. Nec in Italia solùm Normanorum opes, sed in Francia quoque & Anglia creuerunt. Gulielmus Normaniæ Rex ab Eduardo Angliæ Rege, propter affinitatem heres institutus in Angliam cum ingenti classe traiecit; & Araldo adulterino Rege debellato, Anglia potitur. Ex eo Normani sanguinis Reges Anglia habere cœpit.

Eadem porrò tempestate Gręcorum opes magis etiam in Asia à Turcis, quàm in Italia à Normanis, debilitatæ, fractæque. Constantinus Ducas Græcorum Imperator cetera pius, sed pecuniæ tenax,

nax, damnato belli sumptu, bellicosas nationes muneribus reprimere instituit. Itaque neglecta apud Græcos militari disciplina barbaris adeò extulit animos, vt Græci imperij prouincias impunè popularentur. Et Duca intra VIII. annum extincto, Eudocia Augusta Romano Diogeni nupsit, qui collatis in Asia cum Turcarum Sultano signis, victus in potestatem Barbari hostis venit. Et iacens Augustus proculcatus ab eo pedibus fertur: Tyrius Antistes auctor est, ascensuro in soliū, descensuroq; barbaro Regi Augustum pro scabello fuisse. tanta est fragilitas maiestatis humanæ. Romano Diogeni Michael Ducas subiectus homo imbellis, & Musis plus æquo deditus Itaque dum is oblitus imperij operam dat condendis carminibus, Alphasal Turcarum Sultanus Græcas opes inuasit armis. & ab Hellesponto orsus Pontum, Bithyniam, Galatiā, Pamphiliam, Lyciam, Pisidiam, Lycaoniam, Cappadociā, Asiam, Syriam, ipsamque Hierosolymam subigit, anno eius seculi circiter L X. Igitur Ducas, tanquam impar tanto imperio, infensis proceribus fastigio deiectus in cœnobium includitur, Nicephoro Botoniata subrogato. At Ducas profugus Gregorium VII. Pontificem, Robertumque Viscardum in Botoniatam incitauit. Ergo Viscardus confestim cum ingenti classe traiecit in Græciam. Et Gregorius supplici Augusto opem Pontificijs armis tulit, Nicephoro Botoniata è piorū cętu segregato. Qui haud ita multò post ab Alexio Comneno imperij fastigio detractus in cœnobiū compellitur, quò ipse Ducam paulò antè compu-

lerat. Nec melior causa, aut conditio Romani Cæsaris fuit. Gregorius quippe Pontifex Henricum Cæs. iterum diuina omnia humanaque iura miscētem, iterū anathemate ictū regni iure ac titulo exuit, Viscardo patrono Ecclesię adoptato. Verùm dū Viscardus fuso, fugatoq; ad Dyrachiū Alexio Cōneno, Græco Imp. Thessaliam subigit, Hēricus infesto agmine Romam petit, ea mente vt Clementem Pseudopontificem in Romana sede per vim collocaret. Ac primò ab inuicta Mathildis manu repulsus incepto destitit. Inde vrbe Leonina improuiso aduētu occupata, Clementem in Petri sede cōstituit. Eodē belli impetu Apostolorum Petri & Pauli ædes ab Henrico direptæ, & vrbs Roma per ciuium socordiā capta. Iamq; summa vi arx oppugnabatur, cùm aduentanis Viscardi fama Cæsarē cū suo Pontifice cōiecit in fugam. Belli vis in Romanos qui pro Cæsare arma cœperant, versa. Quibus prælio fusis, vrbs à Viscardo capta. sed de sontibus paternè magis, quàm hostiliter supplicium sumptum. Pro corporibus tecta luerunt pœnas. A porta Flaminia ad ædem D. Laurentij in Lucina; rursus ab Amphitheatro ad Basilicam Lateranensem sontium tecta conflagrarunt, ignē subijciente Viscardo. Qui Romanos Gregorio infensos cernēs eū secum deduxit Salernum. Itaque Clemens Pseudopontifex à Romanis in vacuā sedem receptus: ab eò Henricus appellatus Augustus. Nec impunè Romanis fuit. Itato Dei numine dira lues vrbē inuasit, famesq; atrox adeò, vt matres complures materna pietate exuta liberis suis mactatis tolerare vitam sustinerent. Subinde Clemens vrbe pulsus in

in Marsos exulatum abijt, & Gregorius Salerni supremum expleuit diem. Pontificem Viscardus est secutus. Ducatus Apuliæ, Calabriæq; Rogerio eius filio per manus traditus. Nouum deinde obtrudendi, recusandiq; summi honoris certamen traditur. Desiderius cœnobij Casinatis Abbas ter cũctis suffragijs Pontifex creatus insignia Pontificatus non prius accepit, quàm in conuentu Capuano, Episcopis, Cardinalibus, Rogerio Duce, Iordane Principe Capuano simul ad eius pedes procidentibus, victa eius pertinacia est. Victor III. haud vano nomine appellatus. Ingenti exercitu in Africam transmisso, ingentem peperit de Saraceno victoriam. C. Barbarorum millia cæsa. oppida aliquot capta. Vrbanus inde II. Pont. Rogerio ducatum paternum Pontificali auctoritate firmauit. Henricum, omnesque eius fautores ignominia notauit, vetere anathemate renouato. Henricus porrò Vrbanum bello petens obuias habuit egregias Mathildis legiones, quibus prę-lio victus cessit. Mox à Conrado filio ex Pontificis auctoritate, Longobardiæ regno exutus excessit Italia. Quæ res non modò Italiæ otium, sed etiam Hierosolymæ libertatem peperit. Etenim Vrbanus II. Pontifex Concilio in Gallia habito, Christianos Principes ad Hierosolymitanũ bellũ accendit. Militiæ insigne Crux purpurea dextro humero assuta, ex quo cruciatæ nomen factum. Principes expeditionis fuere ex Gallia Gothofredus, è Lotharinga gente Dux Bullionis cũ duobus fratribus, Eustachio, & Balduino: Hugo Magnus

Philippi Franci Regis frater: Robertus Normaniæ Dux, idemq; frater Regis Angli, & alijq; complures. Ex Italia Boëmundus Tarentinus Princeps Rogerij Ducis frater, cúm Tācredo sororis filio, & Anselmus Mediolanensis Episcopus. His igitur cum ingēti exercitu Byzantium profectis primum certamen cum Alexio Conneno Græco Imp. fuit. Is quippe, vt erat ingenio subdolus, primò palàm, deinde clam conatibus obstitit Latinorum. Sed vim, fraudemque virtus experrecta vicit. Ergo transmisso Bosphoro, Nicæam, atque Antiochiam subigunt, egregia vtrobique de Alphasale Turcarum Sultano, qui primus Solymanus est appellatus, parta victoria. Ad vltimum non sine manifesta diuini Numinis ope, Hierosolyma belli caput, vi capta est anno post Christum natum circiter MC. Exin Hierosolymæ regnum Gothofredo, cuius potissimum virtute vrbem receptam esse constabat, omnium cōsensu delatum. Quamquam pius Rex nec insigne, nec nomen regium vsurpare voluit, in ea vrbe, vbi Dei filium purpura indutū, & Regem per ludibrium meminerat appellàtum. Antiochia Boemundo, Edessa Balduino, Tiberias, & Galilæa Tancredo cesserunt. Ceteri Duces patriam Syriacis regnis, ac Satrapijs præoptantes cū ingenti gloria domū reuerterunt, Venetis, Pisanis, Genuensibus, quorum classes magno vsui in bello fuerant, debita laborum præmia persoluta. Haud ita multo post Hierosolymam receptam, Toletum ab Alphonso Castellæ, Nauarræ, Galleciæque Rege de Saracenis receptum est: regiaque eo sedes reuoca-

uocata. Héricus porrò ab Hérico filio, Germanięque proceribus ex Rom. Pont. auctoritate Regno spoliatus, acie victus, captusq;, ludibrio fuit. Eò namque mendicitatis ac miseriæ superbissimus ille Cæsar est redactus, vt ab Episcopo Spirensi victum sibi, ac locum clerici in choro nequicquã peteret. Itaq; sera, segniq; subeunte animum pœnitentia, mœrore absumptus cum dedecore, & ignominia moritur, regni aut potiùs tyrannidis suæ anno L.

Per idem tempus Henricus alius è Gallia oriũdus, genere ac virtute clarus ducta in matrimoniũ Therasia Alphõsi VI. Castellę Regis filia, dotis nomine Lusitaniæ Comitatum habuit. Is igitur Saracenis magna ex parte eiectis aut domitis Lusitaniæ obtinuit principatum anno post Christum natum circiter MC. quæ Lusitani regni deinde primordia fuere.

Eadem tempestate Carthusianus Ordo, & decẽnio pòst Cistercienfis inchoatus.

HENRICVS V.

A Christo nato anno MCV.

HEnricus V. patre, auoq; violentior paternorum scelerum, quorum vltor fuerat, æmulator extitit. Nam Romam progressus Paschali II. Pontifice, Cardinalibusque comprehensis, per vim imperij titulos, & ius deferendi Episcopatus, aliaque Ecclesiastica munera quibuscumque vellet, extorsit. Põtifex ergo post Hérici discessũ, in Cõcilio Lateranensi illa omnia, quippe per vim expressa, irrita esse declarauit.

Et Alexius Comnenus Græcus Imp. per legatos imperij insigniá petijt, quamquam nō impetrauit. Subinde Mathildis femina omni æuo memoranda ditionem suam vniuersam Apostolo Petro moriens legauit, pulchrius rata Diuos heredes habere, quàm homines. Id S. Petri patrimonium hodie appellatur.

Exin Romæ turbatum est. Gelasius I I. nouus Pont. à Cincio Frangipanio ciue Rom. opibus præpollente malè acceptus Caietam profugerat: cùm Henricus ad vrbem profectus Mauritium Episcopum, à quo ipse imperij titulos denuo acceperat, Pontificem obtrudendum curat. Ceterùm vtriq; raptum decus in dedecus vertit. Hēricus cum suo Pontifice in Conuentu Capuano ignominia notatus. Et Pseudopontifex auerso camelo impositus ludibrium vrbis fuit, in qua summum fastigium inuaserat. At Henricus gliscentibus in Italia bellis velut expergefactus, aliquādo resipuit. Itaque remisso Episcoporum, Abbatumq; instituendorum iure, anathematis ignominia exemptus, bona fide cum Callisto I I. Pont. redit in gratiam. ita demum pax Ecclesiæ reddita. Ceterùm superbia cupidoq; dominandi turbauit Italiam. Pisani & Genuenses de Episcopo Corsicæ dando cōtendebant. à certamine dignationis ad bellum venitur. quod ingenti animorum armorumq; contentione multos per annos vario euētu gestum est, nō sine magna vtriusq; populi clade. At Rogerius Siciliæ Comes, Gulielmo Apuliæ Duce Byzantium nuptiarum causa profecto, contra ius fasq; eius ditio-

tionem inuasit; ac sine certamine Apuliam, Calabriamq; Siciliæ adiecit, magna conscientiæ, famæque iactura.

Per id tempus Romæ egregium modestiæ certamen fuit. Callisto rebus humanis exempto, diuisis Cardinaliũ studijs, duo Pontifices creati, Honorius & Cælestinus. Sed vterq; pacem Ecclesiæ suæ prætulit dignitati. Cælestinus quippe Patrum plerosque accedere ad Honorium cernens vltro se abdicauit. Et Honorius cùm non omnibus Patribus suam creationem probari sentiret, in cœtu Cardinalium ornatum Pontificium sua sponte deposuit. Tanta hæc modestia etiam alienissimis conciliatis, summum illi sacerdotium adfirmauit. Porrò Henricus Cæsar, pace, quoad vixit, sanctè, pieq; culta, decessit principatus sui anno XXIV. hoc vno laudabilis quòd turpis impijque regni finem quæsiuit honestum, piumque.

Henrico regnante Hierosolymis duo sacræ militiæ Ordines inchoati, Templariorum, & Hospitaliorum, seu S. Ioannis, qui peregrinorum hospitio, sacrorumque locorum tutelæ destinati & rem Christianam auxerunt in Syria, & ipsi ingentibus opibus aucti pæne Reges ipsos opulentia vicerunt. His accessit tertius Ordo militaris Teutonicorũ, à Teutonis ex suæ nationis hominibus institutus, quem Paulus AEmilius sub idẽ tempus, alij multo pòst extitisse tradiderunt.

LOTHARIVS II.

A Christo nato anno M. XIX.

LOtharius II. è Duce Saxoniæ Cæsar non virtute solùm, sed etiam pietate insignis extitit. Nam simul regnum inijt, Pontifici Rom. deditus acerrimum Ecclesiæ defensorem futurũ se professus est. Quocirca à Friderico, & Conrado, germanis fratribus, regni æmulis cùm premeretur, haud ægrè ab Honorio II. Pont. impetrauit, vt intentato anathemate, vtrumque à belli consilijs absterreret.

Eodem ferme tempore Alexio Comneno Ioannes Comneus filius succesit. Qui multiplici de Turcis, Scythis, Seruijs, Hungaris parta victoria, Deiparæ, cuius ope vicerat, imaginẽ pro se triumphare voluit. Et illa triumpho decorata multiplicem ei reddidit materiem triumphorum.

Rogerius porrò ab Honorio II. Pontifice Dux Apuliæ, Calabriçq; appellatus, & beneficiarius Rõ. Pontificis factus. At Pisani terra marique à Genuensibus debellati conditiones à victoribus accepere. quarum præcipua illa fuit, vt ædes suas ad primam vsque cõtignationem demolirentur: quò ciuium elatos animos premeret humilitas tectorum. Magnus subinde motus Romæ exortus rem Christianam concussit. Post decessum Honorij Innocentius II. à maiore, ac meliore Cardinalium parte sublectus erat, illo loco dignissimus. Huic ab alijs Petrus Petri Leonis filius obductus nobilitate, atq; opibus pollens. Anacleto nomen factum.

Equit

Fouit in primis Anacleti audaciam Rogerij Siciliæ Comitis infinita dominandi cupido. Namque is Roberto Principe Capuano Pisas ad Innocentium profecto, eius principatum occupauerat, similiter vt paulò antè ducatum Apuliæ, Calabriæque. Itaque Rex Siciliæ, Dux Apuliæ, Calabriæque, & Princeps Capuæ ab Anacleto Pseudopont. appellatus, vicissim illi Episcopos Abbatesque suæ ditionis aggregauit. At Ludouicus Franciæ, Henricus Angliæ, & Lotharius Germaniæ Reges à D. Bernardo Clarauallensi Abbate cōciliati Innocentio fauebant. Itaque Lotharius Cæsar Genuensium, Pisanorumque classe instructus Romam petit; & vrbe sine certamine recepta, Innocentium in Lateranensem restituit sedē. ipse Augustuli diademate, ac titulo ab Innocentio insignitur. Exin Longobardia quæ Anacletum sequebatur, à Lothario pacata. Protinus vis belli in Rogerium versa. Qui multis acceptis cladibus, Campania, Apulia, Calabria exutus tandem in Siciliam compellitur. Capuanus principatus Roberto veteri Domino restitutus. Ranulphus ex Germana nobilitate Dux Apuliæ datus. Ita Rogerius per scelus parta cum dedecore amisit. Lotharius porrò pacata Italia sanxit, vt in Longobardia Italici populi omnes vno iure ciuili Romano vterentur. Et eodem auctore in Italiæ gymnasijs, maximè verò Bononiæ ius ciuile explicari cœptum. Subinde Rogerius absente Augusto, Campania per vim recepta, Capuam cædibus & incendijs fœdat. Barioque expugnato, cuncta Apulia potitur. &

quidem in præsentia impunè. Nam Lotharius in Germaniam regrediens repentino, exitialique morbo sub tugurio in sylua decessit. Imperitauit annos XI. non bellica virtute magis quàm Christiana pietate inclytus.

Haud lætior per id tempus Ioannis Comneni Alexio geniti exitus fuit. In venatione prætereuntem aprum ferire festinans, sagitta veneno illita vulnerauit manũ. quo ex vulnere interijt, cum præcidi sibi manum à Medicis noluisset, negans *tantum imperium vna manu regi posse*. Moriens præterito Isaaco natu maiore filio, quòd ferocem ingenio, atque impotentem iræ iuuenem minus aptum imperio iudicaret; Manueli minori natu legauit imperium.

Atrocior subinde Fulconis Hierosolymitani Regis in venatione casus extitit. Is leporem fortè obuium insectans subita equi ruina præcipitatus terræ caput afflixit, cerebroq; per nares, auresque erumpente, in Reginæ oculis expirauit. Eadem tempestate Bernardi æqualis Rupertus Abbas, illustris fuit.

CONRADVS III.

A Christo nato anno MCXL.

CONradus III. interim Lotharij frater à Germanis proceribus Cæsar lectus dum summa vi Hēricum Saxoniæ Ducem premit, & propinquos suos extollit, ingens in Germania conciuit bellum. Quo ille bello districtus Romam ad capessenda imperij insignia venire non potuit. Et Innocen-

tius

tius II. Pont. Rogerio Siculo Regi, quòd Casinas monasterium diripuisset, infensus, primò sacris interdixit; deinde etiam bellum ipsemet intulit, sed pari euentu, atque olim Leo Pont. Normánis. Dum Rogerium in Gallutio castro obsidet, à Gulielmo eius filio circumsessus ipse capitur. Deductus inde Neapolim, magnificeque à Rogerio cultus, tādem eum contracta solutum noxa Siciliæ Regem, Ducem Apuliæ, & Calabriæ, Capuæque Principem appellat. Ita beneficiarius Pontificis ex hoste factus. Nouum exin bellum excepit maiorum causa turbarum. Tiburtes alijque Latini populi à Pontifice Rom. iam pridem desecerant. Postquam interdicto non mouebantur, ventum est ad arma. Tiburtes igitur acriter obsessi, eruptione facta Romanos adoriuntur incautos, eosque fusos fugatosque exuunt castris. Ceterùm maiore inde belli mole conterriti, facta deditione, veniam à Pontifice impetrant. Sed Romanorum ira ab hoste in Pontificem vertit. Certatim ciues ab Innocentio descíscunt, & veterem libertatem capessunt. Extemplo prisci magistratus reuocati: Senatus restitutus. Sola sacrorum procuratio Pontifici relicta. Quæ res & Innocentio mortem ex mœrore peperit, & ceteros deinceps Pontifices vsque ad Clemētem III. exercuit. Inter hæc Romani inexpiabili odio, bellum Tiburtibus mouent. Nec ante vrbis excidium, finis bellandi factus. Inde superbia inflati Conradum Cęsarem per legatos ad accipiēda ab eis Augustalia insignia inuitant. Ceterum eorū vanitas à Cæsare irrisa, legatioque repudiata.

Et

Et Eugenius III. Pont. Tiburtibus, alijsque Latinis populis in Romanos concitatis vanos eorum spiritus fregit. Per idem tempus Henrico I. Anglorum Rege sine liberis mortuo, Stephanus genere Francus, Henrici sorore genitus subrogatur. ita Angliæ regnum à Normanis transijt ad Frãcos. Tristis deinde fama Edessę, cunctæque Mesopotamiæ à Turcis subactæ Eugenium III. Pontificem perpulit, vt sacrum bellum indiceret. Præcipua in eo D. Bernardi opera enituit. Is Conradum Cæsarem, & Ludouicum VII. Galliæ Regem sui ardoris impleuit. Moles erat belli tanta, quæ totum Orbem terrarum subigere posse videretur. sed hominum siue incuria, siue discordia ad nihilum recidit. Itaque Damasco frustrà oppugnata, irrito incepto discessum est. Felicius in Occidente aduersus Saracenos gesta res. Alphonsus Henricus Dux Lusitaniæ Eboram vrbem regiam, Olysipponem, aliaque Lusitaniæ oppida de Saracenis recepit. Inde cælesti viso, oblataque Christi crucifixi specie erectus, & ab exercitu Rex salutatus cum Ismaele, alijsque Saracenis Regibus acie conflixit, diuinaque ope hostem profligauit. Itaque victorijs ingens ab Alphonso Rege Castellæ, cuius beneficiarius erat, Rex Lusitaniæ appellatur. At ille Lusitaniæ regnum Romanę sedi stipendiarium fecit. Rogerius porrò Rex Siciliæ Manueli Comneno (Ioanne genitus erat) Græco Imp. ob legatos contra ius gentium violatos, ingenti classe intulit bellum. Nuda erat ob Quæstoris imperatorij parsimoniam, Græcis classibus ora maritima. Itaque sine

ne magno certamine Corcyram, Thebas, Chalcidem capit. Ex Græcia nulla præda nobilior deportata, quàm ſerici artificium; quod, vt pleræque artes, ex Græcia in Italiam accerſitum eſt, artificibus inde traductis, anno eius ſeculi circiter L. Porrò Conradus Cæſar Appulum bellum meditans iureiurando cõfirmauit, ſe primo quoque tempore in Italiam tranſiturum. Sed repentino morbo extinctus documento fuit, quàm humana conſilia à diuina prouidentia pendeant. Deceſsit anno ſui principatus XIV. Rex omnino pius, ſed fortis magis, quàm fortunatus. Illud in Conrado nouum, quòd ſanus & incolumis regalia inſignia Friderico fratris filio reliquit, paruum filium ſuum eius fidei commendans.

Eodem regnante litteræ, quæ à barbaris conculcatæ iacuerant, oculos aliquando tollere cœperunt. Itaque in Græcia Euſtathius interpres Homeri; in Hiſpania Auerroes, Auicenna, & Rabbi Moſes; in Francia Hugo, & Ricardus à S. Victore; in Germania Otho Epiſcop. Friſingenſis, in Italia Gratianus, Petrus Lombardus, & alij extiterunt.

FRIDERICVS AENOBARBVS.

A Christo nato anno MCLIV.

FRidericus AEnobarbus (Barbaruſſa vulgo dicitur) è Sueuiæ Duce Cæſar, nobile ſanè, piumque regni ſui rudimentum poſuit. Traducto in Italiam

liam exercitu, turbatam Mediolanensiũ armis pacauit Italiã. Inde Viterbium ad Adrianum IV. Pótificem adiens Pontificiæ maiestatis speciem renouauit. Aduentãti Pontifici obuiã pedibus prodiit, & descendentis ex equo stapedam tenuit manu. Porrò ad vrbem cum Pontifice progressus elusis Romanorum legatis Augustales titulos deferentium, ab Adriano Pont. in æde Apostoli Petri Romanus Imperator appellatur absẽte Populo Rom: Romanisq́; deinde domitis in Germaniam remigrauit. At Gulielmus Siciliæ Rex Rogerio patre importunior Episcoporum suorum consecrationẽ Pontifici ereptam vindicabat sibi. Nec anathematis fulmine ictus resipuit; sed irritatus Pontificiam ditionem inuasit armis. Tandemq́; Pontifex bello fessus pace facta, Gulielmum ad pedes prouolutum in gratiam recipit. eidemq́; beneficiarium Romanæ sedis se profitenti paternos titulos firmat. Inde Vrbeuetum profectus ædes inibi Pontificias condidit, desiderium Põtificis Populo Rom. facturus. Mediolanenses interim finitimas vrbes armis oppresserant. Itaque à Federico Mediolanum circũsessum, ciues ferro, fame, pestilentia domiti in fidem Augusti venerunt. Sunt qui tradunt primores vrbis ad victoris iram placandã maximè humili habitu ad Federicum in castra processisse. illum tam insigni humilitate motum, & ciues vrbi, & vrbem ciuibus conseruasse. hinc Humiliatorum Ordinem natum. Atrox inde ex paruis initiis inter Augustũ ac Pontificem orta dissensio ingentium malorum causa, & origo fuit. Federicus ab Alexandro III.
Pont.

Pont. petierat, vt Rauennæ Antistitem ab se designatum consecraret. Id cùm non impetrasset, totum se à Pontifice auertit. Et Gibellinorum, & Guelforum nominibus ex veteri Germaniæ discordia repetitis, pestiferas factiones tota Italia excitauit. Qui Augusti partes sequerentur, Gibellini, qui Pontificis, Guelphi appellati. Nec eo contentus Pontificatum Alexandro III. abrogat, & Reges Franciæ, Angliæ, Hispaniæ ad Victorem Pseudopontif. venerandum inuitat. Sed apud pios Reges plus religio, quàm gratia valuit. Itaque Ludouicus Franciæ, Henricusque Angliæ Reges apud Toriacum oppidum Alexandro venienti præstò fuere. Ac dextra læuaque frenum equitantis Pontificis pedites ipsi tenentes eum ad destinatum hospitium perduxere. qua specie Pontificiæ maiestatis non alia augustior visa. subinde Alexander Romanorum animis per legatum delinitis, vrbem, Pontificiamque ditionem recepit. Et Gulielmus Bonus nouus Siciliæ Rex, missis ad Alexandrum legatis, se Pontificis beneficiarium professus omnibus eum rebus impensè iuuit. AEnobarbus interim Mediolano euerso, & sacris trium Regum Magorum reliquiis Coloniam deportatis, Brixianis, Placentinis, Bergomatibus, Bononiensibus domitis, Germanos Præfectos dederat. Quorum iniurijs irritatæ ciuitates ex composito ab AEnobarbo deficiunt, & Præsidibus eiectis, veteri instituto Consules creant. Ceterùm Tusculani Germanis auxiliis subnixi Romanis arma inferentibus ingentem intulere cladem, & Latinis popu-

populis in prædę ſocietatem vocatis, populabundi in vrbis mœnia peruenere. Per eam occaſionem AEnobarbus Vaticana æde per vim potitus Paſchalem Pſeudopont. in Petri ſede ſtatuit. Nec læta victoria Germanis fuit. Fœda lues maximam exercitus partem, ac primæ nobilitatis Duces abſumpſit. Deum Vicarij ſui vltorem oculos aperuiſſe ſentires. Exin cùm nihil aduersùs conſpirantes Longobardiæ ciuitates proficeret, quòd aliæ aliis venirent auxilio, Aenobarbus deſperata regni Italici poſſeſsione, remigrat domum. In eius contumeliam noua vrbs à fœderatis ciuitatibus condita, cui ab Alexandro Pont. Alexandriæ nomen factum. At Federicus Mediolani magnificentiùs inſtaurati fama excitus cum inſtructiſsimo exercitu ad eius excidium redit. Extemplo fœderati coniunctis armis animiſque occurrunt hoſti. Collatis ſignis, Germani diuina ope cæſi, Aquila Imperatoris capta; Imp. ipſe ſuffoſſo equo pænè oppreſſus. Hæc Cæſaris clades finem attulit Longobardiæ cladibus, & initium otij paciſque. Tandem Federicus non cum hominibus, ſed cum Deo bellare ſe ſentiens, pacem denique cum Alexandro fecit. Et Venetias ad eum profectus pedem Pontificis venerabundus oſculo contigit. Et aſcenſuro in equũ ſtapedam tenuit. Auguſti in colendo Pontifice ſubmiſsio Romanorum ſuperbiam fregit. Itaque Alexander Romam regreſſus non vrbi ſolùm, ſed vniuerſæ Italiæ priſtinum reddidit decus. Ante omnia tollendi in poſterum ſchiſmatis cauſa ſanxit, vt Pontifex creatus ratus non eſſet, niſi minimum

duas

duas tertias ſuffragiorum tuliſſet partes.

Annus erat eius ſeculi LXXX. quo Manuel Græcus Imper. deceſsit pietate, humanitate, munificẽtia egregius. Deuictis Hungaris, Deiparam Virg. Ioannis patris inſtituto, triumphantem ipſe ouans ſecutus eſt. Balduinum III. Hieroſolymæ Regem, eundemq; generum ſuum, qui citato ad curſu equo brachium fregerat, humaniſsimè fouit. Quippe ipſe Auguſtus poſito genu afflictum Regis brachium ſua manu curauit, nec curationem deſeruit, quoad ille planè conualuit. adeò amor vicerat maieſtatẽ. Inde Sultano Iconienſi ſuos theſauros oſtentans iubebat eũ ſumere, quicquid liberet. Cùm is ſe eo cõtentum fore diceret, quod Auguſtus dediſſet; Manuel vniuerſos theſauros ei dono dedit. Ceterùm Chaldæorum ſcientiæ (ſi ſcientia potius eſt, quàm credularum mẽtium ludibrium) & Aſtrologorum prędictionibus deditus fuit. Sed vbi XIV. annis ante præſtitutum ab illis vitæ finem, adeſſe ſupremũ diem ſẽſit, Patriarchæ admonitu chirographo ſuo Aſtrologorum damnauit artem, & moribundus pullu monachi habitũ pœnitentiæ indiciũ ſumpſit. Hæc inter Saladinus genere Turca, nouus Sultanus Ægypti, Calypha interfecto, inuaſit imperium. ita Ægyptus in Turcarum venit poteſtatẽ. Et Saladinus ab rebus ſecundis ferox, Syriam inuaſit. Itaque Balduino Hieroſolymitano Rege victo captoq; bellum circumferens pleraque oppida ipſamq; Hieroſolymam in deditionẽ accepit, anno ferme XC. quàm recepta de barbaris fuerat. Nec minor à Græcis, quàm à Turcis per id tempus

Q edita

edita strages est Latinorum. Alexius Cōnenus Manuelis Imp filius, heresque Ludouici Franciæ Regis filiam sibi desponderat. At Græci Latinos ab Augusto impensius coli indignè ferentes, Andronicū exulem Alexij patruelem in spem imperij accerserunt. Qui tyrannide occupata, Augustum interficit. Protinus in Latinos qui Byzantij versabātur, rabies vertit. Legatus ipse Pontificis, Sacerdotes, ac pleriq; Latinorum cæsi, vt ne ægris quidem in Nosocomio cubantibus temperaretur. Cæteri Turcis in seruitutē addicti. Super hæc omnia mortuorū cadauera sepulchris eruta, & per vias tracta execrandū spectaculū præbuere. Nec impunè Andronicus Tyrannus, & ipse in crudelitatem effusus, Græcorum plurimos rerū nouarum suspectos quà vinculis, quà morte multauit. Ad vltimum per populi seditionem regni fastigio deturbatus, omnique contumeliç genere oneratus ludibrio fuit, quibus modò terrori fuerat. Demū in foro inter duas columnas capite in terram verso suspensus à furente populo gladijs cōfoditur. Cæterùm inter tot contumelias, cruciatusque magnitudo animi enituit inuicta. Vna in tot malis Andronici vox audita, *Domine miserere.*

At Romç Clemens III. Pont. pace cum Romanis facta, sacram expeditionē vrgere instituit. Nec frustrà. Ex Anglia, Francia, Sicilia, Italia ingentes copiæ, instructissimis Danorum, Frisonum, Ollādorum, Genuensium, Pisanorum, Venetorum classibus trāsmiserunt. Et ipse Federicus Augustus jam ætate grauis cum robore Germanici exercitus

in

in Syriam profectus Iconiensi Sultano acie superato, Iconium capit. Sed siue fluminis, in quod refrigerandi per æstum corporis gratia descenderat, cęcis vorticibus haustus, siue equi ruina oppressus exanimatur anno imperij sui XXXVI. egregia sanè animi indole Imperator, qui virtute, gloriaque Germanos Augustos omnes facilè superasset, si Othones potiùs in tuenda, quàm Henricos in oppugnanda Ecclesia esset æmulatus. Philippus deinde Franciæ, & Ricardus Angliæ Reges cum suis exercitibus secuti. Et Ricardus Cyprum subegit, captæque Ptolemaidis pręcipuum decus tulit. Saladinus AEgypti Calipha, prælio victus, aliquot de Turcis oppida recepta. Ceterùm orta inter Reges vetera odia retractantes discordia domum vtrũque reuocauit. Ricardus vanũ Hierosolymitani regni titulũ, Cypro insula à Vidone Rege emptũ, pro præda retulit. Hic exitus tertij belli sacri fuit, Deo non tam Turcarũ immanitati, quàm Christianorũ Principum discordiæ infenso.

Sunt qui per id tempus Teutonicorum militum Ordinem à Germanicis in Syria institutum tradãt bellicis operibus, atque opibus insignem. Eadem ferme tempestate duo sacræ militiæ Ordines in Hispania extitere, Calatraue, & S. Iacobi, rebus gestis aduersùs Mauros incliti. Itemque Historici aliquot floruerunt, Radeuicus, qui Federici AEnobardi scripsit historiã, & Conradus Abbas Vrspergensis, qui Chronicon texuit.

Hæc inter Isaacus Angelus Græcus Cæsar, qui Andronico Tyranno successerat, luxu diffluere cœpit,

pit, & ad mensæ, aulæque magnificentiam sacra è templis vasa detraxit, omnia Deo, & Cæsari licere dictans. Ergo vltore Deo magnas à Barbaris accepit clades: tantoq; eis ludibrio erat, vt diuturnũ illi imperium palàm optarent. Ad vltimũ ab Alexio fratre, quem à Turcis redemptum consorté imperij fecerat, regno, ac luminibus est orbatus, & in vinculis habitus, vt superioris ætatis scelera captus oculis & videret meliùs, & lugeret.

Porrò Constantia virgo Deo sacra, Gulielmi Siciliæ Regis consobrina, atque heres, Clementis III. Pontificis permissu, Henrico Cæsari AEnobarbi filio nupsit. De quibus innuptis nuptijs Ioachimus Abbas vaticinatus dicitur, eas funestam Italię facem parituras. Iam Tancredus Rogerij Regis ex pellice nepos, fauore Siculorum regnũ Sicilię obtinebat, cùm Henricus in Italiam ingentem traduxit exercitum, regnum dotale recepturus.

HENRICVS VI.

A Christo nato anno MCXC.

HEnricus VI. à Cælestino III. appellatus Augustus, AEnobarbo patre truculentior fuit. Campaniæ oppidis pluribus receptis, Neapolim frustrà obsedit. Atrox lues in castris orta obsidionem soluit. Inde, Tancredo Siciliæ Rege vita functo, reparat exercitum, & Genuensium, Pisanorumque classibus fultus Caietam, Neapolimque in fidẽ accipit.

cipit. Cetera inde prona fuere. Meſſana, Catana, Syracuſæ vi captæ. Sibylia Regina cum nouo Rege in deditionem accepta. Denique Panormo expugnata, & Conſtantia in matrimoniũ ducta, Rex Siciliæ ſalutatur. Ceterùm repentè è Rege Tyrannus extitit. Direptis per calumnias, & ſupplicia ciuium bonis, ſacras ædes per ſacrilegium expilauit. ~~ſacrilegium expilauit~~. Exin ditionem Pontificiam pæne omnem in ſuam redegit poteſtatem. Alexium quoq; Comnenum Græcum Imp. ſtipendiarium fecit. Ceterùm X. imperij anno nondum expleto, mortalibus immortalibuſq; inuiſus, morbo ex venatione contracto ceſsit è vita, Tyrannus veriùs quàm Auguſtus. Meliore fama Saladinus Chriſtiani nominis terror, paulo antè deceſſerat. Quippe in eius funere, vt ipſe iuſſerat, ſignifer interiorẽ eius tunicam lancea ſublimem prætulit, clamitans, id vnum Saladinum domitorem Orientis ſecũ ex tantis opibus auferre: ſpectaculum Chriſtiano magis Rege, quàm Barbaro dignum. Porrò Innocentius III. Pont. Henrico mortuo, AEmiliam, Picenum, Vmbriam recepit armis. Inde Conſtantiam Auguſtam, & Federicum eius filium Siciliæ Reges appellat, ducatu Apuliæ, & principatu Capuæ adiectis. Itaque Conſtantia moriens Innocentium Federici pupilli tutorem inſtituit. Qui ſumma cum tutelæ laude pupillum Regem impensè fouit, quàm funeſtum Eccleſiæ anguem ſinu foueret, ignarus.

Quartum ſubinde ſacrũ bellum ſuſceptum, quod in Græcum imperium vertit. Balduinus Flandriæ

Comes, alijque Franci proceres Innocentij hortatu sacræ militiæ nomina dedere. Hi Venetorum classe, & auxilijs aucti Alexium Isaaci Angeli filium extorrem obuium habuerunt. Cuius ingentibus promissis onerati Byzantiũ petunt. Ibi ingens Græcorum exercitus à non magna Francorum manu cęsus. Byzantium torpentibus Tyranni fuga, & desperatione ciuibus captum. Alexius puer paternum in regnum restitutus. Alexius Comnenus Tyrann⁹ fuga elapsus Trapezuntem se recepit, ibiq; Trapezuntij imperij fundamenta iecit. Ceterùm dum Alexius puer promissum Francis, Venetisq; aurũ exigit: Myrtilus vnus è Græcis proceribus, Alexio per seditionem populi obtruncato, tyrannidẽ inuadit. Igitur vrbs regia à Francis denuo expugnata. Græcum imperium procerum consensu Balduino Flandriæ Comiti delatum. Redijt Orientis imperium ad Latinos anno post Christum nat. circiter MCC. Balduinus igitur beneficij memor, omnes Ægæi, atque Ionij maris insulas, ipsamq; Cretam attribuit Venetis. Ex proceribus Frãcis Gothofredum Athenarum, & Achaiæ Principem, Bonifaciũ ex Montisferrati Marchione Thessaliæ Regẽ constituit, & Balduino Augustalia insignia ab Innocẽtio missa; contraq; ab Augusto Græcia ad Romani Pontificis auctoritatem reuocari cœpta. Ceterùm Balduinus Adrianopolim obsidens commisso prælio, in Myrtili Tyranni potestatem venit, à quo cũ cruciatu necatus dicitur. Ei Henricus frater subrogatus Asiatico bello impensè fauit. Eodem ferme tempore Constantinopolis à Francis capta, &

Boe-

Boeticæ pars ab Hispanis Alfonsi Nobilis Castulonensium Regis ductu, recepta.

OTHO IV.

A Christo nato anno MCCIX.

OTho IV. Augusti diademate & titulo ab Innocentio III. decoratus, Imperatorum deterrimus fuit, breuissimusq;. Is Pontifici à quo in eo fastigio positus fuerat, infensus Pontificiam ditionem inuasit. Inde regnum Siciliæ Pontificis fidei tutelęq; commissum contra fas occupare instituit. Igitur ei vertente anno in Concilio Romæ habito imperium est abrogatum, atque ignominia anathemis addita. Et Germani proceres Pontificis auctoritatem secuti, Fridericū, seu, vt alij, Federicum Regem Siciliæ, Cæsarē creant. Nec defuit ira diuini Numinis. Otho multis vel in Italia, vel in Germania attritus cladibus, in Saxoniæ latebra se recepit, vbi haud ita multo pòst obijt ex mœrore. Inter hæc Ioannes Ricardo fratre interfecto, regnoq; Angliæ per parricidiū occupato infamis, rem Anglicā infeliciter gessit, eius odio Normania tota in fidem Frācorū venit, quæ res deinceps multorū fuit causa bellorū. At Ioānes exhausto bellis ęrario, opes Deo sacras inuasit, Pōtificio anathematis fulmine cōtēpto. Tandē bellicis cladibus, malisq; victus aperit oculos, pacē à Pōtifice orat. Nec fefellit.

Pontificis legatum prostrato humi corpore excepit: & regium insigne ad eius posuit pedes. Ad hæc priuatus quinque dies exegit. Sexto demum die diadema beneficij loco recipit à legato. Ergo beneficiarium se Romani Pont. professus Angliã, Hyberniamq; Romanæ sedi stipendiarias fecit. Subinde Innocentius decessit, non minus factorũ gloria, quàm pontificatus diuturnitate memorandus. Multæ religiosorum hominũ familiæ illo Põtifice institutæ, restitutęve. Almæ Trinitatis, seu redemptionis Captiuorũ, Cruciferorum, Heremitarũ S. Augustini, Carmelitarumq;, vt vitę innocẽtia sub Innocentio reuixisse videatur. Innocentiũ secutus Honorius, multarum rerum, quæ illo Põtifice ortæ erant, decus tulit. Instituta S S. Dominici, & Francisci Pontificali auctoritate cõprobauit. Antisiodorensem tertium à Balduino, Orientis Imperatorem cum coniuge Romæ Augustalibus decorauit insignibus, parem deinde Federico Cæsari honorem habuit.

Ceterùm Antisiodorensis Augustus Dyrrachij inter epulas Theodori fraude extinguitur. Cui Robertus filius successit Veneto nomini adeò deditus, vt Venetorum Ducem charissimũ imperij collegam appellaret. Qui Romæ Augustus ab Honorio Pont. appellatus haud diu superstes fuit.

HO-

HORATII

TVRSELLINI,

E SOCIETATE IESV,

EPITOMÆ

HISTORIARVM à Mundo condito

LIBER IX.

FEDERICVS II.

A Christo nato anno MCCXI.

Edericus II. interim AEnobarbi nepos improbitate cum auo, & Henrico patre certauit. Imperij titulis ab Honorio III. honestatus, in Pontificiam ditionem impetum fecit. Itaque ei decus & nomen Augusti idem qui dederat, aboleuit. adiectaque solemnis ignominiæ nota, interdixit piorum congressu, sacrisq;. Interim Andreas Hungariæ Rex & paterno voto, & Honorii Pontificis hortatu cum Bauariæ, & Austriæ Ducibus profectus in Syriam, aduersùs Turcas bene pugnauit. Ceterùm omnibus in spem recipiēdæ Hierosolymæ erectis, in ipso operum limine sinē belli quæ-

quæsiuit. nam vt primùm Iordanis aqua corpus abluit, veluti voti religione absolutus, belloque perfunctus, exercitum deportauit. At Brennus Cypri, & Hierosolymæ Rex nouis Francorum, Germanorum, Italorum, Anglorumq; auxilijs fultus Damiatam celeberrimum Aegypti emporium cœpit. Bellum inde ad Chayrum regiam vrbem promotum. Sed inundata Nili emissarijs castra necessitatẽ imposuere victoribus, vt Damiata relicta, ipsi incolumes abirẽt. Brẽnus porrò Romã aduectus, Honorio Pont. auctore, Iolen filiã suam Hierosolymę Reginã appellatã Federico Cæsari in matrimoniũ dat, ea mente, vt ille dotali sacri regni titulo auctus maiore animo sacrum capesseret bellũ. Hinc Siciliæ Reges Hierosolymitani regni titulũ habuere. At Federicus tandẽ Gregorij IX. Pont. impulsu, cũ exercitu profectus in Syriam, vrbẽ Hierosolymã à Sultano non armis sed auro recepit, anno eius seculi circiter XXX. Itaque maiore fama, quã gloria reuectus e Syria, haud ægrè veniam à Pontifice, & imperij titulos impetrauit. Ceterùm breui ad ingenium redijt, & Pontifici infensus Guelphorũ, Gibellinorumq; factionibus longo interuallo reuocatis, fœdum in modum lacerauit Italiã. Ad hæc Beneuento, Casinatique cœnobio direpto, Rauẽnam in suam redigit potestatem. Saracenis, quorũ opera, qui instituto, vsus erat in bellis, Nuceriam attribuit, quæ deinde Saracenorũ est appellata. Cardinaliũ cõplures, qui Gregorio Pont. extincto Romã ad comitia tendebant, fortè in itinere interceptos in custodiã tradit. Inde Ecclesiæ orbitatem

tem suam occasionem ratus Flaminiam, & AEmiliam occupat. Bononiaq; expugnata, Gymnasium trãsfert Patauiũ. In vltimum venerat discrimẽ Romana res; nisi Balduinus Cæsar Orientis, opportunitate mira venisset in Italiã. Huius rogatu dimissi à Federico Cardinales. Innoc. IV. Pont. creatus. Qui comperto Federicum sibi domi forisque insidias struere, in Franciã tendit. Ibi in Conc. Lugdunẽsi, Federico ius imperij, ac titulum abrogat. Cardinalibus deinde, vt eum Ordinẽ augustiorem faceret, rubri galeri insigne dat, anno eius seculi circiter XLV. Inter hæc Federicus Parmã obstinata obsidione cinxit, haud dubia spe victoriæ. Tenuit obsidio biennium. Tandem eruptione à Parmensibus facta, Cæsar funditur, castrisque omnis opulentiæ plenis exuitur. At ille velut re bene gesta, inter spadonum, & pellicum greges vitam egit, bellicum dedecus domestico probro cumulans.

Eadem tẽpestate Tartari, gẽs Scythica, Hoccotæ Regis ductu, maximis agminibus inundarant Asiam, Europamq;. Iamq; Perside subacta, victores cum litteris superstitionem victæ gentis hauserãt; ac totam ferme Asiam vsque ad Tanaim amnem, qui Asiã, Europamq; medius interfluit, victoriis emensi, per Poloniã, Hungariamq; populabundi ad Austriam vsque peruenerant. Igitur Innocentius tantæ pesti obuiã eundũ existimãs egregios viros è Franciscana, Dominicanaque familia ad efferatas barbarorũ mẽtes Euãgelio mitigãdas destinat. Nec spes fefellit. Mago, seu Meto nouus eorũ Rex Chri-

stianis

anis initiatus est sacris. Subinde affertur Paros patria sede à Tartaris pulsos in Syriam penenisse; & Hierosolyma capta, dirutaque augustisnum Christi sepulchrum indignis modis polluis-. Hæc fama Ludouicum IX. Franciæ Regem nctitate inclytum ad maturandum iter in Syriam cendit. Extemplo igitur ingenti classe claustra Egypti aggreditur. Et Satrapa debellato, Daiata potitur. Protinus ad Chayrum belli moles nsijt. Iamque accisæ erant cladibus AEgypti ilyphæ vires, cùm castra Francorum ex locis pastribus lues inuasit, quæ ipsum quoque corripuit egem. Itaque malis victus, captusque cōditiones cepit, vt tradita Damiata, incolumem deporta- exercitum. Inter quæ Federicus Cæsar è lonnquo luxu velut alto excitus somno impium Pōci intulit bellum. Et Pontificiæ opes ad vltim periculi venerant, cùm Federicus, haud dusuperûm ira, atroci morbo, seu potiùs Manli filii dolo extinguitur. Imperauit annos XXII. Imperatoris nomine, quo bis iure exutus prorsus indignus.

Federico II. imperante Gregorius IX. Decrem auctor, & Innocentius IV. earundem inter-, & Vincentius Belluacensis Theologus, & hicus copiosior, quàm elegantior, Alexander fis egregius Theologus, Albertus Magnus non octrina, quàm Thoma Aquinate discipulo or, Alphonsus Castellæ Rex celeberrimus Agus extiterunt.

Meliore fama Theodorus Lascarus, qui Augusti

gusti titulo assumpto, Græci imperij reliquias tutabatur in Asia, quàm Federicus Cæsar, decessit. Diuino quippe fretus Numine aduersùs ingentes Turcarum copias exigua manu pugnauit ingenti periculo, sed prospero euentu. Sultano ipso, à quo ex equo præcipitatus fuerat, obtruncato, eius caput lancea præferens insignem peperit de Turcis victoriam. adeò illos Ducis casus conterruit. Nec partæ gloriæ Lascarus diu superstes fuit. Huic Ioannes Ducas, Ducæ Theodorus Lascari filius subrogatus. Is moriens Ioanni filio principatum, & Michaelem Palæologum tutorem reliquit. qui per occasionem tutelæ, principatum sibi vendicauit. Eodem ferme tẽpore, Theodorus Angelus Thessaliæ regno, Rege absente potitus est. At Manfredus Federici ex pellice filius, ne gratuitum foret parricidium, paternum regnum, per tutelę speciẽ, dum Conradus frater regni hæres è Sueuia veniret, occupauit. Conradus quippe fallis Manfredi criminibus irritatus, Campanis, Neapolitanisque bellum intulit. quo bello Neapolis & Capua mœnibus nudata est. Aquinum etiam incendio fœdatum. Exin Conradus ipse morbo, seu (quæ suspicio tenuit) veneno fraude Manfredi dato absumptus. Manfredus igitur regnum per vltimum scelus partum pari scelere augere instititit. Nucerinis Saracenorum copijs subnixus inuadit Pontificiam ditionem. Ceterùm à Pontificio legato Germanicis copijs repressus est. Eccelinus quoque (Azolinum alij vocant) Patauij Tyrannus ob res impiè, nefarieque gestas, ab Alexandro IV. Pont. anathemate

mate notatus pœnas luit crudelitatis suæ. Namque à Marino Turriano Mediolanensium Duce fusus, & graui vulnere saucius fugit. Itaque cladis ignominiæque impatiens consutum rescidit vulnus, dignaque Tyranno morte decessit. Ciuitates tyrannidis iugo liberatæ libertate frui cœpere sub tutela Pontificis. Alexander igitur pacata Italia, ad Hierosolymam recipiendam curas intendit lætis subinde nuncijs excitatus. Meto Tartarorum Rex iam Christianus Haloni fratri Hierosolymitanam expeditionem destinarat. Is Babylone (Baldacam appellant) potitus, Calypham Mahometanæ sectæ Antistitem in suo thesauro destitutum fame necauerat. Iamque vniuersa Perside, ac Mesopotamia subacta, Hierosolymam belli caput petebat. Sed orta inter Venetos, Genuensesque discordia spem pæne exploratam sacræ vrbis recipiendæ primò morata est, deinde discussit. Quippe Venetos inter, & Genuenses mercatores cõtrouersiæ de tẽplo, quod in vrbe Ptolemaide cõmune habebãt, exorta, ingens inter duos potentissimos Italiæ populos bellum excitauit, quod cum magno, & ipsorum, & rei Christianæ detrimento, per plures ætates gestum est, adeò ancipiti Marte, varioque belli euentu, vt propiores victis fuerint, qui vicerunt. Byzantina res, vt quæ harum ciuitatum viribus nixa stabat, primam huius discordię cladem accepit. Michael quippe Palæologus Genuensi classe subnixus Byzantium ciuibus prodentibus cepit. Et Balduinus Latinus Augustus à Veneta classe nudus desperatis rebus profugit. ita Constantinopolitanum

impe-

imperium rediit ad Græcos, anno ferme LX. quàm ad Latinos abierat. Subinde Palæologus Cæsar Venetorum armis fractus labare cœperat, cùm Genuenses seu Venetorum odio, seu spe præmiorum laboranti tulerunt opem. Ab his repulsa Veneta vis. imperium Palæologo firmatũ. Genuensibus Chios insula merces data. Inde bellum in Syriam transiit. Venetus Ptolemaidem tenebat, Genuensis Tyrũ. Proinde quicquid Christianorum in Syria fuit, in duas factiones abiit: & arma quæ in sacrum bellum destinata erant, in ciuile versa, alienissimo quidem tẽpore. Halon quippe Metonis Tartari Regis frater (vt suprà dictum est) accisis Turcarum viribus, Syriam receperat, iamq; Hierosolymam barbaris adimere, & Christianis reddere moliebatur. Ceterùm dum res, Christianis armis cunctantibus trahitur; Halon Metonis morte ad fraternum regnũ reuocatus abscessit.

Inter hæc Manfredus Siciliæ Tyrannus Picenum Saracenis copiis occuparat. Igitur Vrbanus IV. Pontifex Frãcorum armis, qui ad Syriacũ bellũ nomen dederant, Saracenos Piceno præcipites agit. Mox Carolum Comitem Andegauensem, eundemque D. Ludouici Regis fratrem ad spem euocat Siculi regni. Dum Carolus expectatur, noua Reip. forma Romæ inchoata est, absente Pontifice. Brancaleo ciuis Bononiensis, Senator Populi Rom. cũ sũmo imperio factus. Et regionatim magistratus creari cœpti cũ potestate vitæ necisq;. Itaque vt Andegauẽsis Comes Romã venit, Clemẽtis IV. Pont. rogatu, senatoriũ munus tãtisper obiit, quoad

quoad Hierosolymæ, Siciliæque, quo nomine etiã Neapolitana ditio continebatur, Rex est à Pontifice declaratus. Onus ei cum imperio impositum, vt XL. aureorum millia Romanæ sedi quotannis pensitaret. Carolus igitur regni titulo nitens in Manfredum ducit. Ad Beneuentum collatis signis cum hoste confligit. Tyranno victo, cæsoque, regno potitur. Inde Conradinum Germaniæ Regem (is Siciliæ regnum Conradi patris iure ad se trahebat) nouum hostem in Etruria nactus, in insidias mira arte pellexit. Ibi Conradi filius victus, posteaque Neapoli cæsus. ita demum pax Italiæ parta.

Subinde Agabas Tartarorum Rex (Halonis Regis is filius, heresque erat) AEgyptiorum Calypha victo, Hierosolymæ recuperandę animum adiecit. Ergo litteris ad Pontificem, Christianosque Reges datis, omnium ad sacrum bellum erexit animos. Primus Ludouicus Francię Rex in Africam soluit eo consilio, vt Tuneto, quod fraterno Siciliæ regno infestum erat, expugnato, cum suis fraternisque copijs in Syriam pergeret. Læta belli initia. Carthago in fidem accepta. Tunetani Regis vires accisæ. Iamque vrbs circumsessa deditionem spectabat; cùm sæua in Francorum castris orta lues pium quoque Regem absumpsit. Enituit in eo anceps diuinæ prouidentiæ vis. quippe hic exitus in speciem funestus auxit magis, quàm imminuit eius sanctimoniæ famam. Funestis regia morte castris Carolus Sicilię Rex superuenit; qui barbarum Regem malis domitum, stipendiarium fecit, aditu in Afri-

Africam Euangelij præconibus patefacto. Porrò Gregorius X. Pont. indicto Concilio Lugdunensi, plerosq; Christianorum Principum conciuit. Adfuerunt frequentes. Nec Palæologus Græcus Imp. defuit, Græciq; Antistites, & Tartarorum proceres nonnulli. Ibi Græci, Palæologo auctore, de Spiritu sancto Latinis assensi, Romanum Pont. communem humani generis parentem agnouerunt. Tartari sacro baptismate expiati. Palæologo Græcum imperium adiudicatum.

Eadem tempestate Thomas Aquinas, & Bonauĕtura, duo duarum familiarum lumina enituère.

RODVLPHVS.

A Christo nato anno MCCLXX.

RODulphus interim à Germanis proceribus post varia multorum annorum certamina, Cæsar creatus, nihil ferè magis memoria dignum gessit, quam quod Boemiæ Regem bello victum cepit, atque in seruilibus ministerijs habitum in regnum restituit, filia Bona Vincislao eius filio in matrimonium data. Nec defuit Cæsari occasio rei bene gerendæ in Italia. Carolus Siciliæ Rex, idemq; Senator Populi Rom. Romæ omnia ad arbitrium suum administrabat. Itaque Nicolaus III. Pont. ex familia Vrsina cõprimendæ eius arrogantiæ, Rodulphum Cæs. euocat in Italiam: eiq; Etruriæ admini-

ministrationem Carolo ademptam tradit. Ceterùm cunctante Rodulpho, Nicolaus repetina morte decedit. Pontificem cetera egregium nimius suorum amor inuisum alijs fecit. Et odiũ in propinquos eius erupit. Post eius decessum Cardinales Vrsini in vinculis habiti. Vrsus Viterbij prætura deiectus est. Secutus inde Martinus IV. Carolum Sicillæ Regem in gratiam recepit, concesitq; Populo Rom. vt è suo corpore binos crearent Senatores. Palæologum inde Græcum Augustũ, qui cõtra decreta Concilij Lugdunensis Grçcos ab Rom. sedis auctoritate discedere passus esset, anathemate perculit. Subinde Petrus Aragoniæ Rex, Ioanne Prochytæ olim Domino instigante, Siciliæ regnum velut hereditarium Constantiæ vxoris suæ (ea Manfredo genita erat) vi, aut fraude recuperare statuit. Fraus prior interuenit. Ioanne à Prochyta impulsore, Messanæ, Panormiq; coniuratio facta aduersùs Francos. Igitur ipso die Christo resurgenti sacro, Siculi signo vespertini officii dato, ex composito arma capiunt: Francosq; omnes, nullo ętatis, sexusve discrimine, occidione occidũt. Hinc Siculæ Vesperæ in prouerbiũ abiere: funestę victis, non admodum honestæ victoribus. Protinus Aragoniæ Rex cum ingenti classe Panormũ profectus, ingenti totius insulæ concursu Rex Siciliæ salutatur. Inde cùm Carolus maritimis, terrestribusq; copijs superior Insulę immineret, Rex Hispanus prę-sens periculum noua arte discussit, & Carolo ad equestre paucorũ certamen Burdegalæ prouocato, elusoq;. Ad hęc Rogerius Lorius classis Hispanæ

Præ-

Præfectus Carolum Claudum Caroli Regis filium iuuenem improuidum haud procul Neapoli ad certamen elicuit, eumque nauali prælio victum cepit, priusquam pater, qui haud longè aberat, cum regia classe, adesset. At Martinus Pont. Petrum Aragoniæ Regem, quòd Siciliam cõtra ius fasq; occupasset, regio titulo exutum hostem Ecclesiæ iudicauit, eiusq; res occupandi fecit volentibus potestatem. Quæ ille contemptim eludens, patrem duorum regnorum, marisque Dominum se appellabat. Sed Pontificiæ notæ contemptor non diu felix, aut superstes fuit. Philippus Pulcher Rex Franciæ, infesto exercitu in Hispaniam transgressus, Tarraconensibus bellum intulit. Milites omnes velut sacra militia, crucibus insignes erãt. Nec tantùm in speciem pium, sed etiam felix bellum fuit. Perpinianum finitimaque oppida in fidẽ accepta. ora maritima quà vi, quà metu subacta. Petrus Rex viribus impar hostem captabat insidijs: sed fraude patefacta, periculum in auctores vertit. Insidiatores Hispani insidijs à Franco excepti, cæsique. Rex ipse vulneratus irato Deo, haud ita multo pòst extinguitur, amisso etiam auito regno, pro aduentitio, quod nefaria fraude quæsierat.

Exin Honorius IV. ex familia Sabella vir sapientia inclytus aduersùs Ferdinandum Siciliæ Regem per legatum bene pugnauit. Vidonem Fel. trium acie superatum, Flaminia expulit. Rodulphus porrò Cæsar, scriba suo in Italiã misso, ciuitatibus Etruriæ venalẽ proposuit libertatem. Itaque Lucẽses, Florẽtiniq; empta libertate, magistratus

ſibi,& vexilliferum creauere. At Piſanorum opes, accepta ad Lamellam inſulam ſuprema à Geneuenſibus clade, conciderunt. Pace deinde inter Iacobũ Aragoniæ,& Philippum Pulchrum Franciæ Reges facta, Carolus Claudus è cuſtodia dimiſſus Romã venit. Ibi à Nicolao IV. Pont. diadema,& regni Siculi titulum ſumpſit, materiam belli aduerſus Hiſpanum. Eademq; tempeſtate bellum inter Eduardum Angliæ, Philippumque Franciæ Reges ortum, Chriſtianam rem in Syria funditus perdidit. Calypha AEgyptius ſimul Tartarorum metu ſolutus, ſimul Chriſtianorum Principum fretus diſcordia, Tripolim, ipſamque Ptolemaidem cepit, diruitque; tectiſque ac mœnibus ſolo æquatis, fundamenta quoque murorum ab imo molitur, ne quod Chriſtianæ rei ac nominis veſtigium extaret in Syria. Annus ipſe XCI. eius ſeculi erat, quo eodem anno, ac pæne mẽſe, natalis Deiparæ Virg. domus, deficiente cultu ex Aſia in Europam, cæleſtiũ miniſterio tranſijt. Quæ primò in Dalmatia, inde quadriennio pòſt in Piceno conſedit. AEdi miraculis, & opulentia inclitæ à Laureta ſyluæ eius, quam inſedit, domina, Lauretanæ nomẽ inditum.

Per idem tempus Ordo ſeruorũ Deiparæ (Seruitas appellant) inſtitutus extremis Rodulphi Cæſaris temporibus, qui cùm XIX. imperaſſet annos, ceſsit è vita. Per idem quoque tempus extitit B. Clara à Monteſalco.

ADVL-

ADVLPHVS.

A Christo nato anno M C C X X.

ADulphus Cæſaris nomen potius, quam Cæſar, Rodulpho ſublectus eſt, eodem ferme tempore, quo Nicolao IV. Cæleſtinus V. ex Anachoreta Pont. Max. Qui cùm tanto oneri ferendo eſſe ſibi non videretur, ſingulari exemplo ſummum ſacerdotium poſuit. Subrogatus ei Bonifacius VIII. qui ſancti viri virtutem ærumnis exercitam illuſtrauit. A Cæleſtino Cæleſtinorum diſciplina orta, quã magnopere eius mors euidentibus nobilitata miraculis auxit. Memorabile deinde Iacobi Siciliæ Regis factum traditur. Hic Alphonſi fratris Aragonenſe regnum adeptus Sicilam Carolo Regi, & filios obſides reddidit. Ceterùm Federicus Iacobi frater certior factus, Siculos extrema pati potius, quàm Francorum imperium, paratos, eò cum claſſe contendit: ſummiſque incolarum ſtudijs acceptus Rex ſalutatur. Sed in Sicilia populorum voluntas vim iuris obtinuit; in Flandria vis pro iure fuit. Philippus Pulcher Rex Francus Flandriã partim vi, partim metu per Carolum Valeſium fratrẽ ſubegit, Flandriæ Comite cum liberis in fidem acceptis. Et Albertus Rodulphi Cæſaris filius Adulphum Cæſarem prælio victum pariter vita exuit, regnoq;, cum is regnaſſet fermè ſexennium.

ALBERTVS.

A Christo nato anno MCCC

ALBertus inde Cæsar fuit, cuius principatus initio, ingens ac diuturnus terræ motus concussit Italiam. Quo terrore, & simul imminentibus Orbi cladibus motus Bonifacius Pont. auertendæ diuinæ iræ secularem annum (Iubilæum vocamus) instituit, Apostolorum Petri & Pauli ædes rite adeuntibus delictorum omnium veniam indulgens. Incidit ea celebritas in ipsum annum MCCC. à Virginis partu. Noui Pontificalis beneficij fama in omnes Orbis Christiani partes perlata incredibilē totius Occidentis exciuit sedibus suis molem. S. Antoninus auctor est nullū ferè abijsse diē, quin vrbs Roma CC. peregrinorum millia hospitio exciperet. Venit inter ceteros illustres Viros Carolus Valesij Comes, Franci Regis frater germanus. Et per idem tempus Hierosolymæ recuperandæ spes affulsit. Cassanus Scytha Persis subactis, Armenijque Regis filia in matrimonium ducta, eius impulsu Christiana sacra susceperat. Victoque AEgyptio Calypha, Damascum, Syriamque suæ ditionis fecerat. Iamque Hierosolymam ipsam petebat; cùm subita defectio Persarum eum domum reuocauit. Ergo Oratores ad Bonifacium Pont. & ad Francum Regem destinat, de sacra vrbe communibus viribus recuperanda. Cerùm missus à Pontifice ad Pulchrum Franciæ Regem Apameensis Antistes, nimio ardore animi cuncta turbauit. Nam Francum ad sa-

cram

teram expeditionem impellens, dum precibus miscet minas, adeò Regis accendit iram, vt is atroci edicto vetaret, quenquam è suo regno Romam ire, aut pecuniam mittere. Hinc iræ exarsere inter Põtificem, Regemque. & per occasionem cum nouis factionum nominibus vetera odia reuouata. Nouę quippe factiones Alborum, Nigrorumq; Pistorij exortæ sunt, ac tota pæne Italia propagatæ. Pro Gibellinis Albi, pro Guelphis Nigri appellati.

Noua quoque per id tempus Fraticellorum secta extitit, res in speciem pia, reuera flagitiosa, & viduarum, matronarum, virginũ, quas ad nocturna sacra pelliciebant, nefaria corruptela. Itaque & à Bonifacio, & ab alijs Romanis Pont. omni ope repressa est. Inter hæc Carolus Valesij Comes Calabriam à Federico Siciliæ Rege occupatam recepit armis: Federicumq; ad leges accipiendas compulit, vt insula contentus continentem Carolo Claudio cederet. Porrò Claudius pace parta, Saracenos Nucerinos diuitijs præpollentes magna ex parte ad Christi pellexit fidem. At Bonifacius Pulchro Franciæ Regi iratus, quòd velut sede Apostolica vacante, ad Concilium appellasset; eum anathemate percusũ regni iure spoliauit. quæ res in Pontificis caput vertit. Sara Colũna vnus è Romanis proceribus deformatus, atq; eiectus à Põtifice apud Pulchrũ erat. Hic igitur Regis instinctu Anagniã, vbi tũ erat Põtifex, seruili habitu venit. & noctu à suę factionis hominibus recept' per vltimũ nefas Bonifaciũ Pont. comprehendit, Romamque

perducit in vinculis; vbi ille non multo post tempore mœrore decessit. exitus vtique Pontificali fastigio indignus. Certè Ausonensis Episcopus vir sanctitate inclytus vaticinatus dicitur. Enimuero pestiferum id gaudium Franco Regi futurum. quippe imminere ipsi, sobolique eius ingentes clades, ac dedecora ab irato Deo, cuius Vicarium tam atroci iniuria deformasset. Prædictionem cóprobauit euentus. Tres deinceps eius filij regnum adepti, qui magnis afflicti cladibus sine stirpe periere.

Eadem tempestate illustres doctrina viri Florentiæ præcipuè floruerunt. Accursius iuris ciuilis consultissimus, Dantes Aldigerius Poeta Etruscis carminibus clarus, & Ioãnes Villanus historicus nó ignobilis. Horũ æqualis Nicephorus Callistus historicus, & Ioannes Scotus fuit acumine ingenij, & doctrinæ subtilitate nulli secundus.

Benedictus porrò XI. Pontificiam maiestaté graui exemplo sanciendam ratus, Franciæ Regem, Saram, ceterósque nefarij sceleris participes ignominia notatos sacrorum fecit exortes. Ceterùm Rex veniam orans in piorum cœtum receptus, eoq; deprecatore, etiam alijs venia data. Subinde Clemés V. absens Pontifex creatus Cardinalibus Lugdunũ excitis, Pontificiam sedem in Franciam transtulit anno eius seculi V. Deo id cordi non fuisse multis prodigijs declaratum ferunt. Super cetera Laterana Basilica sedes Rom. Pont. (incertũ quo casu) deflagrauit. At Clemens Sardiniam à Saracenis occupatam Federico Aragonensi Regi concessit vindican-

candam armis. Eadem tempestate Albertus Cæsar à Ioanne fratris filio, cuius oppidum occuparat, interemptus est anno principatus sui X. sublectus Cæsar Henricus Comes Lucemburgensis. Et Clemens Pont. vltro ei detulit augustalia insignia tradenda Romæ, qui honos ante id tempus est habitus nemini. Ioannes quoque Alberti percussor cùm à Pontifice veniam pœnamque petijsset, ad Henricum Cæsarem est reiectus. cuius iussu monachorum septo clausus vitam reliquam egit. Et monastica vita dignum tanto parricidio supplicium iudicatum. At Carolus Rex moriens regnum Roberto filio natu minori legauit. Nam Martellus natu maior in Hungaria regnum materno iure debitum quærens vitam amiserat. Carolus autem Martelli filius regnum Hungaricum iure auiæ adeptus obtinebat.

HENRICVS VII.

A Christo nato anno MCCCX.

HEnricus VII. Cæsar Romam petens turbauit Italiam, Mattheum, seu Maffeum Vicecomitem Gibellinarum partium Principem ab exilio reuocatum, Vicarium suum Mediolani reliquit, Vidone Turriano Guelpho regimine vrbis amoto. Inde ex omnibus pæne Longobardiæ oppidis Guelphos eiecit, Gibellinis restitutis. Itaque Clemens Pontifex veritus ne Cæsar Romam occupa-

ret absente Pontifice; Roberti Neapolitani Regis fidei vrbem commendat. Henricus igitur à Legato Pontificis appellatus Augustus, Roberto Regi abrogat regnum. Iamq; Federicus Rex Siciliæ Hērico fœderatus Roberto bellum intulerat, totiusque Neapolitani regni fides nutabat; cùm Hēricus ipse belli auctor Roberto, & Florentinis exitium minitans ad Bonum conuentum Etruriæ oppidum non sinè veneni suspicione decesit, anno quàm Cæsar lectus erat, VI. Cum belli concitore bellum extinctum. Subinde in plerisque Longobardiæ ciuitatibus, qui præpollebant opibus, principatum occuparunt. Scaligeri Verona, Passerini Mantua, Carrarij Patauio potiti. Per id tempus Dulcinus cum Margarita coniuge promiscuos ferarum ritu concubitus in Longobardiam inducebat. Iamque fœda pestis, libidinis dulcedine, serpebat latiùs: & licentiæ Ducem ingentia agmina sequebantur. Igitur scelerata manus à Legato Pontificis armis oppressa. In Duces atrocia edita exempla. Haud pari laude Pulcher Francorum Rex Templarios, eorum opulentiæ inhians extinxit. Multi auctores sunt falsis Pulchri criminibus Tēplarios in Francia circumuentos conflagrasse. Regem in illorum opes pęnę regias inuasisse. Ceterùm Templariorum Ordo abolitus: prædia Hospitalariis S. Ioannis à Clemēte Pontifice attributa. Qui opibus aucti in insula Rhodo, quàm de Turcis ceperant, sedem posuere. Inde Rhodij equites appellati, qui nunc sunt Melitenses. Sub idem tempus in Lusitania aduersùs Saracenos nouus Christi militum

tum Ordo natus, & Templariorum opibus locupletatus.

Veneti porrò, Ferraria dedentibus ciuibus in fidem accepta, nó interdicto solùm, sed etiam grauissimis in negotiatores edictis à Pontifice malè multantur, & à legato Pont. victi Ferraria expellũtur. Tandem malis fessi pacem, veniamq; à Clemente nequicquam petitam Francisci Danduli memorabili patientia impetrarunt. Is quippe collo catena inserta tamdiu ad mensam Pontificis iacuit, donec mitigata eius ira ignominiosam patriæ aboleret notam. Ex eo Canis Dandulo cognomen inditum. Et hæc humilitas illi ad summum in Veneta ciuitate fastigium viam fecit.

Per idem tempus Ludouicus Hutinus Pulchri Regis Franci filius patri successit, qui regnum Nauarræ maternam hereditatem creuerat, Francicique regni opes auxerat. Ceterùm diuisa Germanorum procerum in Cæsare creando studia diuiserũt imperij vires. Duo erant Cæsares lecti, Ludouicus Bauariæ, & Federicus Austriæ Duces. Qui ingentes conciuere turbas.

LVDOVICVS BAVARVS.

A Christo nato anno MCCCXV.

LVdouicus Cæsar cognomento Bauarus, inita cum Matthæo Vicecomite societate, Genuam bello premebat, vt Gibellini exules restituerentur. Obsessi Ioannis XXI. Pont. qui sedem Aueniōne locauerat, implorare fidem opemque. Igitur Ioannes postquam denunciatio nihil proficiebat, Bauarum,

rum, & Vicecomitem solemni ignominia notatos persequi cœpit armis. Interim Fraticelli (hi errore ducti opes, purpuram, dominatum à Sacerdotibus aliena esse docebant) Theologo subnixi Guilielmo Ochamo. Bauarum Cæsarem sui furoris impleruntꝰ, Pontificem, à quo ipsorum hæresis damnata erat, vltro hæresis arguentes. Ille igitur victo, captoque Federico imperij æmulo, Romam venit. Ibi cùm in cœtu Populi Rom. Ioanni XXI. Pontificatum nequicquam abrogasset, Petrum Corbarium Franciscanum Pontificem legit, Nicolaus V. est appellatus. Ab eo Bauarus Augustalibus insignibus ornatur. Ceterùm captus honos vtrique probro fuit. Pseudopontifex Pisis à Bonifacio Pisano Comite comprehensus in catenis Auenionem ad Pontificem mittitur. & Bauari imperium à Pontifice non probatum.

Per eadem tempora Mattheus Vicecomes Mediolanensem, Passerinus Bonacossus Mantuanum dominatum occuparunt. Mastinus, & Albertus Scaligeri fratres ex Eccelini Tyranni latrocinio Veronensem tyrannidem obtinuerunt. Castrucius capitali supplicio exemptus à ciuibus, exacto Vgucione Tyranno, Lucensem tenuit principatum. In Pontificia quoque ditione noui repentè Domini exorti. Galeottus Malatesta Arimini, Franciscus Ordelaphus Foroliuij, Manfredus Fauentiæ, Polentanus Rauennæ. Ferraria ab Estensibus occupata, Bononia, pulso Pontificis Legato, in libertatem asserta. Tanti Gallicana mansio Ponti-

fici

fici ſtetit. Itaque tam triſti nuncio mœſtus Ioãnes Pont. moritur, maxima auri ſumma in theſauris relicta. Sunt qui tradant ad XX. talentorum millia fuiſſe, hoc eſt, ad ducenties quinquagies centena millia aureorum noſtratium.

Per idem tempus Florentini à Caſtrucio, inteſtiniſque diſcordijs fatigati ſeſe Carolo Duci Calabriæ, Roberti Neapolitani Regis filio dediderunt. Ludouicus Gonzaga Paſſerino Bonacoſſo Mantuę Domino interfecto, dominatum occupauit. Canis Scaliger Veronæ Dominus, Patauio de Carrarijs in deditionem accepto, Taruiſioque expugnato, moriens Maſtinum filium heredem reliquit. At Galeatius Mattheo Vicecomite natus paterno principatu deiectus ſub Caſtrucio mœrens obiit, Azone filio ad ſpem Mediolanenſis principatus relicto. Porrò Caſtrucius Lucę Dux à Bauaro appellatus. idemque Piſarum & Piſtorij Dominus cùm de Piſtorio triumphans Lucam iniſſet, à Legato Pontificis anathemate ictus interijt. Et eius filij paternis opibus à Bauaro, cuius cauſa Pontificẽ offenderat, ſpoliati. Iſabella Angliæ Regina Franci Regis fratris ſui pecunia, & Alandi Ollandiæ Comitis generi copiis vſa, Eduardum II. Angliæ Regem virum ſuum adulterum cepit, &, quia reſipiſcere noluit, regno ſpoliatum in vinculis habuit, Edoardo filio in regnum adſcito.

Nec minor in Græcia per id tempus, quàm in Italia rerum eſt facta conuerſio. Andronicus Palæologi filius damnata ſuorum popularium fide, Tarraconenſes aduerſus Turcas conduxerat. Qui

cùm

cùm ſtipendijs fraudarentur, Athenarum Duce debellato, Thebas, Athenaſque ſuę ditionis fecere. Et Andronicus Auguſti nepos in imperij conſortium ab auo adſcitus, conſortis impatiens auum debellatum in ordinem cogit anno principatus L. At ille amiſsis mœrore luminibus, mentis oculos aperuit. Itaque cùm tonſus in monaſterium includeretur, illam miſit plenam moderationis vocem, *Conuertere anima mea in requiem tuam.* At per occaſionem diſcordiarum inter auum & nepotem Auguſtos, Turcarum opes creuere. Othomanus Artoguli Regis filius Pruſam Myſiæ caput, magnamque Aſiæ partem ſubegit anno eius ſeculi circiter XL. Manſit deinceps omnibus Turcarum Regibus cognomen Othomani.

Inter hæc Scaligerorum opes in Italia creuerant ſupra quàm finitimis tutum eſſet. Maſtinus Canis Veronæ, Patauij, Taruiſijque Domini filius atque heres, paternæ ditioni Vicetiam, Brixiam, Bergomum, Parmam, Lucamque adiecerat. Fœlix, ſi ſtatuiſſet rebus ſecundis modum. Iamque Boemicis auxilijs ſubnixus, Venetijs imminebat, cùm cõmune periculum finitimos ad ſocietatem belli compulit. Ergo Veneti, Petri Rubri Parmenſis egregij Ducis opera, Patauium, & Taruiſiũ, Luchinus Vicecomes (hic Azoni fratris filio in principatu ſucceſſerat) Brixiam, Bergomumque Scaligero adimũt. Victo ita pax data, vt quod quiſque cepiſſet, retineret; ipſe Verona, Vicetia, Parma, Luca, contentus eſſet. Pacata Italia, Benedictus XI. Pont. Legatum ad componendas res vrbanas deſtinat Romam.

mam. Ibique Franciscum Petrarcham Poetam nobilissimum in Capitolium triumphali pompa inue, ctū laureâ donari iubet. Inde Luchino Vicecomiti Gulielmo Gonzagæ, Mastino Scaligero, Obicioni Estensi principatus ratos facit. At Bauarus Cæsar gratiam Pontifici relaturus, dominatum à priuatis in Pontificiæ ditionis oppidis partum pro imperatoria potestate ratum esse iussit. Viterbij Vicanus, Cæsenæ Sinobaldus, Vrbini Feltrius, Pisauri Malatesta, Camerini Varanus, alij alibi Principes extiterunt. Ortum inde bellum inter Florentinos Pisanosque pæne in caput eorum qui arma intulerant, vertit. Valterus Dux Athenarum à Roberto Neapolitano Rege Florētinis auxilio missus pæne exitio fuit. Nam ad sedandas ciuiles discordias conseruator Reip. constitutus, dominatū occupare cœpit. Vrbē vtique tyrannide oppressurus erat, nisi Angelus Acciaiolus Florentinus Antistes concitatis ad tuendam libertatem ciuibus, Tyrannum expulisset. Ceterùm multitudo rerum nouarum cupida, nobilitatem regimine ciuitatis amotam exegit vrbe. Maior subinde regnum Neapolitanū discordia agitauit. Robertus Rex Claudi filius sine virili stirpe moriens Ioānam ex filio neptem heredem reliquerat. Ea Andreæ Caroli Hungarię Regis minori filio desponsa erat: sed nouo sponso per insidias interfecto, nupserat Ludouico patrueli suo Tarentini Principis filio. Igitur Ludouicus Hungarię Rex infesto exercitu in Italiam venit indignā fratris necem vlturus. Regnum Neapolitanum à Regina, nouoq; Rege destitutum

sine

ſine certamine ſubigit. Verumtamen Clemente VI. Pontifice deprecante, regnum deinde Ioannæ Reginæ ab Hungaro redditum.

At Orchanes Othomano genitus per Andronici Cæſaris ſocordiam Nicæam, ipſamque Nicomediam Bithyniæ caput vi cepit. Nec ita multo pòſt Andronicus cùm neglectis medicorum præceptis, vberiore victu, noxijſque cibis vteretur vrgente morbo, temeritatem morte luit, anno quàm imperare occeperat XX. Moriens Ioanni (Caloioannem alij appellant) paruo filio regnum legauit addito Catacuzeno tutore.

Eadem tempeſtate Petrarcha, Liranus, Durandus, Gregorius Ariminenſis, Bartolus Iuriſconſultorum facilè princeps extiterunt.

CAROLVS IV.

A Chriſto nato anno MCCCL.

CArolus IV. Boemi Regis filius Cæſar creatus haud indignum ſe parto titulo præbuit. Inter principatus eius initia, Nicolaus Laurentij (Colarentium appellabant) ſcriba Pop. Rom. multitudine ad ſpem libertatis erecta, Tribunitium nomē, ac poteſtatē imperatoriam inuaſit. Inde omnes ferme Italię populos libertatis dulcedine delinitos perpulit, vt pacem ab eo amicitiamque peterent. Ceterùm res maiore animo quàm conſilio mota, vt breui creuerat, facilè corruit. VII. menſe, quàm tribunatum occeperat, vnā ciuitatis Rom. factio.

factionem amplexus, offendit alteram. Igitur cùm ruinæ proximus in lubrico staret, ad Carolum Cęsarem in Germaniam tendit, societatem eius, & amicitiam petens. At ille turbulentos ciues minimè fouendos ratus, Tribunum vinctum ad Clementē Pont. mittit Auenione. Ibi importunus ille vindex libertatis in vinculis habitus: rebus vrbanis cōpositis, Populo Rom. bini Senatores redditi.

Eodem ferme tempore Roma liberata est, & Cōstantinopolis tyrannide oppressa. Catacuzenus Ioannis pueri tutor sub specie tutelæ inuasit imperium; & per annos XVI. pro Imperatore se gessit, peioribus etiam artibus, quàm quæsierat, firmans tyrannidem. Amicitiam quippe affinitatemq; cū Orchane Turcarum Rege iunxit, filia illi in matrimonium collocata, ingenti cum Græciæ malo. Nam Barbaris amicitia cum Græcis inuadendæ Græciæ deinde occasio fuit.

Porrò Clemens VI. Pont. rogatu Populi Rom. secularem Iubilæi celebritatem ad quinquagesimū annum reuocauit, egitq; anno eius seculi L. Eā celebritatem deformauit lues, qua non alia fœdior ac funestior memoratur. E Scythia in Græciam transgressa, inde Illyricum emensa Italiam peruasit. Trienniοque præcipuas funeribus exhausit vrbes, vix centesimo quoque superstite. Diceres Italiam etiam sanctissimo illo tempore ciuilibus bellis deditam pœnas luere temeritatis suę, Ita lue sequestra, cessatum ab armis est. Inter quæ Clemens Auenionem ab Ioanna Regina Neapolitana emptum Pontificiæ ditionis fecit. Bono-

niam à Ioanne Vicecomite Luchini fratre adempṫam amisit. At Carolus Cęsar ad Vrbem profectus, & à duobus Cardinalibus Innocentij VI. Pont. nomine imperij insignibus ornatus, intacta cessit Italia. Et Cardinalis Carilla Pontificis Legatus quà vi, quà metu recepit, quicquid noui Dynastæ in Piceno, Vmbriâ, AEmilia occuparant. Dynastarum conditio varia pro cuiusque meritis fuit. Malatestę Polentano, Varano, quòd obsequentiores Pontifici fuissent, fiduciarius principatus relictus: Ordelaphi, ceterique bello domiti eiectique; arces opportunis locis excitatæ. Vix dum Pontificia ditio liberata à Tyrannis erat, cùm Roma iugum accepit. Franciscus Baroncellus ijsdem artibus, quibus Nicolaus Rentius Tribunatu potitus, à Pontifice per Rentium ipsum extinguitur. Sed Rentius fidei datæ immemor, Tyranno sublato, ipse tyrânidem occupauit. Itaque breui alĳs infensa olim factione captus necatur. dignus vtique qui Tyrannus moreretur. Secundùm Rentianam cædem vnicus Populi Rom. Senator creari cœptus; & ad vitandos ambientium motus, peregrinū vrbi Senatorem Innocentius dedit.

Eadem tempestate, & Roma nouæ, & Constantinopolis veteris tyrannidis iugo exempta. Calo Ioannes, Catacuzeno Tyrāno Gatalusij Geneuēsis ope, operaque exacto, Constantinopolitanum recepit imperium. Eius meriti pretium insulas Lesbum, & Mitylenem Ligur accepit. Ceterùm Calo Ioannes cùm Bulgaricis armis premeretur, inita cum Turcarum Rege societate, se eius sti-

pen-

stipendiariam fecit. quæ res Græci imperij labes fuit. Amurathes Orchane genitus, Græco Cæsari opē aduersùs Bulgaros Turcica fide tulit. Bellum dedita opera trahens, per speciem supplementi ex Asia transportandi, Callipolim, aliaque oppida circa fauces Hellesponti occupat. Bona inde Thraciæ parte potitus, Adrianopolim imperij sedem transfert, anno eius seculi L.

Maiore Germania periculo defuncta est, damno minore. Iudæi consilia inter se agitarant de puteis veneno inficiendis, vt Christianum nomen extinguerent. Quæstione habita conuicti, omnesq; ad vnum combusti. Eadem tempestate consternatio Romæ exorta salutis initium fuit. Populus Rom. peregrini Senatoris pertęsus septem viros constituendæ Reip. causa creauerat. Itaque Vrbanus V. Pont. ad res vrbanas componendas Romam aliquando venit Catharinæ Senensis sanctissimæ Virginis hortatu. Septemuiris abrogatis; Senatores peregrinos semestres restituit. Vrbis regimen penes Bandercsios (hodie Capita regionum vocantur) esse voluit. Eodem tempore Carolus Augustus cum vxore & liberis Romam venit, itemque Brigitta Suetiæ Princeps eximiæ sanctitatis mulier. Ceterùm Vrbanus vrbanis rebus compositis remigrauit in Franciam, relatæ in Italiam Romanæ sedis titulum ac decus alteri relinquens. Inauditum inde Florentinorum facinus proditur. Hi Legato Pontificis infensi vexilla complura, vbi aureis litteris inscriptum erat, LIBERTAS, per co-

hortium duces circum Pontificis oppida misere, populos ad defectionem à Pontifice inuitantes. Immane dictu, quàm facile omnes libertatis dulcedo pellexerit. Vniuersæ pæne Tusciæ, Piceni, Flaminiæ, AEmiliæque ciuitates atque oppida à Pontifice defecere magno Rom. vrbis bono. Gregorius XI. Pont. ratus ea mala ex Pontificis absentia orta, eiusdem præsentia discuti posse, Catharinæ & ipse Senensis impulsu tandem remigrat Romam anno eius seculi LXXVII. Redijt Romana sedes in Italiam LXX. ipso anno, quàm Clemēte V. Pont. abierat in Franciam. Pontificis reditus vrbi, & Pontificiæ ditioni saluti fuit.

Per eadem tempora Casimirus Magnus Poloniæ Rex sine liberis decedens regnum Ludouico Hungariæ Regi legauit. Ex quo tempore Poloni peregrinis Regibus parere cœperunt. At Carolus Augustus XXXII. imperij anno moriens Vincislaum filium successorem habuit. vir Musarum fautor (quippe Pragensis Academiæ auctor) & pace magis quàm bello clarus. Cuius æqualis Carolus V. Franciæ Rex cognomento Sapiens, fuit, qui bonis artibus vnicè deditus, consilio magis quàm armis quæcumque pater amiserat, ab Anglis recepit.

Eadem ætas & doctis viris, & sanctis floruit. In his Baldus iuris consultissimus idemq; Bartoli auditor, & Gregorij XI. magister, & Ioannes Columbinus Iesuatorum conditor, Catharinæ Senensis, & ciuis, & æqualis extiterunt.

VIN-

VINCISLAVS.

A Christo nato anno MCCCLXXX.

VIncislaus Cæsar ob inertiam inane Cæsaris nomen gessit. Eius principatus initium, ingens Christiani Orbis discordia, insigne fecit. Nam per id tempus Fundis Ioanna Regina Neapolitana fauente, Clemens VII. Pseudopont. aduersus Vrbanum VI. à Francis Cardinalibus creatus, rem Christianam distraxit. Francia, & Hispania Clementem, ceteri Vrbanum Pontificem agnoscebant. Per id tempus Iagello Lituaniæ Princeps Christianis sacris initiatus Lituaniam ad Christi fidem adduxit. Vladislao nomen inditum. Qui deinde Poloniæ Rex creatus Lituaniam, Samagitiam, Russiam regno Polonico adiunxit, & regnum ad posteros in ducentesimum ferme annum propagauit. Eius opus Academia Cracouiensis fuit.

Eadem tempestate Veneti, bello Genuẽsi multis illatis, acceptisq; cladibus, in vltimum venere discrimen, quod tandem in Ligurem vertit Petrus Auria Ligusticæ clasis Dux, accisis ad Polam per insidias nauali prælio Venetorum viribus, Istriam perpopulatus Venetias ipsas rerum caput inuasit. Iamq; Clodia, Metamauco, ceterisq; circa vrbem locis vi captis, imminebat vrbi, cùm Venetus malis victus oratores de pace per æqua, & iniqua componenda, ad hostem misit. Ligur victoria ferox hanc vnam spem pacis ostendebat, si se suaque per-

mitterent victori arbitrio. Creuerunt Veneto, vt fit, ex desperatione, animi, & vltima experiri, quàm indigna pati maluit. Peropportunè Germanus machinator tormenti bellici genus (Bombardæ ab sonitu, & ardore nomen factum) excogitarat, anceps humanis rebus inuĕtum. Hoc igitur nouo præsidio fretus Venetus cũ noua classe occurrit hosti. Et Ligures improuiso malo perculsi, nec minore terrore, quàm strage victi ad Clodiam obsidentur. Tandem fame domiti eandē conditionem à victoribus Venetis acceperũt, quã victis ostenderant, haud leue tẽperandæ victoriæ documentũ. Cladem pax consecuta est. Haud ita multò post, cùm vtriq; bellis, malisq; fatigati essẽt, pax inter eos stabilis constituta anno eius seculi circiter LXXX. Hanc pacem noua belli vis excepit. Carolus Dyrrachinus. cognomento paruus, missu Ludouici Regis Hungariæ (erant enim patruelium filij) cum Hungaricis copijs in Italiam venerat, ab Vrbano pont. ad Neapolitani regni spem euocatus. Per summam felicitatem Campania sine certamine potitur. Neapolim faustis acclamationibus receptus, Ioannam Reginam in arce noua obsessam capit. Subinde Ludouicus Andegauensis regia Francorum stirpe natus Clementis Pseudopont. impulsu, cum XXX. equitum millibus Alpes transijt, Ioannæ Reginæ aduersùs Hungaros opem laturus. Serum id auxilium fuit. Vix regni fines ingressus eam exanimatam cognoscit, puluino faucibus intruso. Et Carolus Francum certaminis auidum cunctando fre-

do fregit. Dum bellum in Apulia trahitur, Andegauensis (incertum morbo an veneno) decessit. Exercitus amisso Duce dilapsus. Subinde Ludouicus Hungariæ Rex cùm maiorem natu filiam Sigismūdo Vincislai Cæsaris fratri despondisset, extinguitur. Carolus ergo, regno Neapolitano ingens, accersitu procerum in Hungariam profectus Rex salutatur. Ita Neapolitano Hungaricum regnum adiecit, felicior alterutro regno futurus. Hungariæ Regina Sigismūdo genero fauebat. Huius fraude Carolus necatur. Sigismundus Hungarico regno potitur. Pari scelere Ioannes Galeacius Vicecomes Bernabone patruo in custodiam tradito, Mediolanensem principatum occupauit. Inde Antonio Scaligero, & Francisco Carrario inter se bellum gerentibus, Veronam, & Vicetiam Scaligeris, Patauium Carrarijs ademit. quod tamē nō tenuit. Franciscus filius, Venetis adiuuantibus paternum principatum breui recepit.

Dum Italia domesticis bellis quatitur, Byzantij ingens inter Principes orta discordia Turcis Grçciæ subigendæ locum dedit. Andronicus Caloioannis Augusti filius ob affectatum imperium oculis captus à patre ad Paiazetem Turcarum Regem (Amurathe is genitus erat) confugit. Itaque Constantinopoli Turcicis armis potitus, precarium à Turcis accepit imperium. Caloioannem patrem cum Emmanuele fratre in vinculis habuit. Qui deinde custodia elapsi ad Paiazetem & ipsi confugiunt. Certamen fuit de imperio inter patrem filiumque apud Barbarum Regem. Qui

velut auctionaretur imperium, Emmanueli plus licitāti demum addicit. Caloioanni, & Andronico Augustis inter Ianizaros locus datus. Quin etiā ipse Emmanuel nouus Augustus in eundem numerum venit. adeò obsoleuerat iam Græci imperij maiestas. Paiazetes porrò his ipsis adiuuantibus, aliquot oppida Phocidis, Peloponnesi, ac Thessaliæ cepit. Nicopolim inde aliasque haud ignobiles Bulgariȩ vrbes recepit. Exin Vngariȩ fines vrere, ac vastare institit. Itaque Ioannes Audacis Burgundiæ Ducis filius cum valido exercitu auxilium Sigismundo Hungariæ Regi tulit aduersùs Turcas. Ceterùm ad Nicopolim ingens clades accepta témeritate Burgundi. Is vt victoriȩ decus suum faceret, priusquam Sigismundus copias suas castris educeret, cum hoste cóflixit. Et audacia infelix fuit. exercitus cæsus à Turcis, Dux ipse captus, CC. aureorum millibus se redemit. Sigismundus amisso exercitu, cum paucis procerum effusa fuga periculum euasit.

Inter hæc Bonifacius IX. Pont. consilio ætatē superans (XXX. quippe annos natus erat) tandem Pontificiam restituit maiestatem. Namque S. Angeli arce communita, Populo Rom. frænos iniecit, primusque Pontificum Romanos magistratus ad arbitrium suum creauit. Ladislaum Caroli Regis filium in Neapolitanum regnum restituit, debellatis Tyrannis. Et Franci proceres cùm vidissent Benedictum Lunam Pseudopontificem de continuando magis, quàm de tollendo dissidio laborare, eum non edictis solùm, sed etiam armis

Fran.

Francia exegerunt. Itaque ille in Hispaniam ad natale solum concessit. Ibi à Ferdinando Castulonensi Rege cultus, cui Aragonense regnum caducum adiudicarat. Ex numero Iudicum Vincentius Ferrerius Euangelij prędicator miraculis inclytus fuit, qui nondum Lunam Pseudopontificem esse senserat. Vinceslaus porrò Cæsar ingenti pecunia accepta, Galeacium Vicecomitem, Mediolanensium Ducem appellauit anno eius seculi circiter XC. Per id tempus præerat Mediolanensibus copijs Albericus Agidarius Cunij Comes ab Hispania oriundus, vir bellicis artibus clarus. Is quippe militarem disciplinam longo interuallo reuocarat in Italiam, vt peregrino milite non egeret. Hinc Brachius, & Sfortia egregij bello Duces, hinc Brachianæ, & Sfortianæ cohortes etiam barbaris formidandæ. Hic igitur Albericus Florentinis Pisas obsidentibus arma intulit Galeacij missu. Iamq; omnia suburbana populatus Florentiæ imminebat, cùm Paulus Vrsinus vnus è præcipuis eius Ducibus ad Florentinos transijt. Et ipse Albericus à Galeacio ad domesticum bellum est reuocatus. Iacobus quippe Comes Armeniacus Florentinorum auro pellectus, Vicecomiti bellum intulerat. Sed Ioannes Vermis Mediolanensium cohortium Dux nobilis aduersùs vim arte pugnauit. Alexandriæ inclusit se, dum Francorum impetus resideret. Illi veluti iam debellatum esset, auidè discurrunt ad prædam. At Vermis incautos ac palantes adortus cædit impunè. Comes saucius in potestatem hostium venit. Hæc victoria mirè Galeacij opes auxit.

Perusia, Luca, Pisæ, Bononia, aliaque oppida in eius venere ditionem, vt iam XXX. ferme nobilissimæ Italiæ ciuitates Galeacio Duci parerent.

Per idem tempus Antoniottus Adurnus Dux Genuensium Remp. fessam discordijs exhaustam sumptibus Carolo VI. Franciæ Regi dedidit. anno (vt Augustinus Iustinianus Ep. Nebiensis tradit) MCCCXCVI.

Aderat iam secularis Iubilæi celebritas, quę Romæ à Bonifacio IX. agitata est anno post Christum natum MCCCC. Non alia ætas inusitatis, & atrocibus Principum casibus fœcundior extitit. Carolus II. Nauarræ Rex cùm ad excitandam libidinem, aqua, quæ ardens vocatur, corpus suum perfudisset, ambustus est. Haud ita multò pòst à Germaniæ proceribus Vincislao ob eius inertiam, imperium abrogatum. Carolus VI. Franciæ Rex ob insaniam regni gubernaculis amotus.

Paiazetes Rex Turcarum à Tamerlane Tartarorum Rege victus captusque, & in cauea ferrea ad ludibrium reseruatus. Fama est eum, cœnante Tamerlane, emissum catena aurea collo inserta, inter canes cibū sub mensa cepisse. Ad hæc Regi equum conscensuro substratum tergū prębuisse. adeò barbarè barbarus Rex à Rege barbaro tractabatur. Hac victoria Tamerlanes domuit quicquid terrarū est à Tanai flumine ad Nilū. Ceterùm breui tam horribilis tempestas detonuit. Regnum moriens duobus, tribusve filiis reliquit, quorum discordia paternas opes in immēsum auctas dissipauit. Nec maior Paiazetis filiorum concordia extitit. Quatuor dein.

deinceps fratres inter se infensi infestique regnum tenuere. Quorum postremus Mahometes stabile, ac diuturnum obtinuit regnum, & quæ pater in Asia amiserat, recepit.

Eadem tempestate Paulus Venetus extitit, & Chrysoloras Græcas litteras in Italiam reuexit. Nec ita multò pòst Latina lingua cùm syluesceret, excoli cœpta.

HORATII

TVRSELLINI,

E SOCIETATE IESV,

EPITOMÆ

HISTORIARVM

à Mundo condito

LIBER X.

ROBERTVS.

A Christo nato anno MCCCC.

Robertus interim ex Bauariæ Duce Cæsar ingentibus Florentinorum promissis oneratus Galeacio Mediolanensium Duci bellum intulit. Sed collatis ad Benacum (Gardæ lacum appellant) signis, victoria penes Vicecomitem stetit.

tit. Ceterùm haud ita multo pòst victor improuisa morte extinctus est. Eius liberi partim oppressi, partim eiecti. imperium dissipari cœptum, alijs alias vrbes ad se trahentibus. Per idem tempus Vicecomitum oppressæ opes, & Scaligerorum, Carrariorumque extinctæ. Franciscus Cartarius Gulielmo Scaligero per fraudem extincto, Veronaque occupata, Scaligeros deleuit. magno illi fraus stetit. Breui ipse à Venetis ductu Francisci Gonzagæ victus, Veronaque, Vicetia, Patauio exutus cum liberis ac nepotibus necatur. Carrariorum, & Scaligerorum ruinis Venetæ opes creuere. Et Florentini Pisis ad deditionem compulsis, potentiores esse cœperunt. Sigismundus quoque Hungariæ Rex, fratre mortuo Boemico auctus est regno. Nouum deinde, & anceps exemplum traditur. Subinde Gregorio XII. Pontifici, & Benedicto Lunæ, quòd schismatis tollendi causa ad colloquium, vti promiserant, venire detrectarent; in Concilio Pisano Pontificatus est abrogatus. Alexander V. sublectus liberalitate insignis. Pauperibus, bonisque viris largiendo nihil pæne sibi reliqui fecit. Cuius illa vox *se diuitem Episcopum fuisse, pauperem Cardinalem, mendicum Pontificem*. Is Ladislaum Regem Pontificiæ ditionis inuasorem sacra ignominia notatum Neapolitano regno exuit, Ludouico Andegauensi Comite in spem regni euocato.

Eadem tempestate Canonicorum Regularium, & Benedictinorum disciplina Patauij instaurata. Nouusque Sacerdotum Regularium Ordo (Apostolici dicebantur) B. Laurentij Iustiniani opera Venetijs

Venetijs ortus. Robertus Cæsar X. imperij anno cessit è vita, cùm B. Francisca Romana assiduo Angeli custodis conspectu insignis Romæ vigeret.

SIGISMVNDVS.

A Christo nato anno MCCCCX.

SIgismundus ex Rege Hungariæ, & Boemiæ Cæsar pius in paucis, & rei Christianæ salutaris est habitus. Hoc auctore Ioannes XXII. Pontifex concordiæ causa Constantiense Concilium indixit. Quo in Concilio Ioannes multis, & grauibus criminibus Augusto præsente conuictus, & Pontificatu deiectus, decretum Concilii comprobauit. Exinde Gregorius Sigismundi suasu, Pontificatus insignia deposuit. Quam ob causam Piceni Legatus constituitur è Pontifice Cardinalis. Tandem Regibus Angliæ, Franciæ, Hispaniæ, Augusti ipsius legatione, ad auctoritatem Concilij reuocatis, Benedicto Lunę Pontificatus nomen abolitum. Ita pace aliquando Ecclesiæ reddita, Martinus V. Columna omnium consensu Pontifex creatur anno eius seculi XVII. Qui Germaniæ, Franciæque populis sedem deferentibus, in Italiam protinus transiit, dictitans *rectorem nauis in puppi, non in prora esse oportere*. Ad eum Balthasar Cossa (Ioannes XXII. olim fuerat) Florentiam profectus in numerum Patrum cooptatur, vt eadem ætas duos videret ex Pōtificibus Cardinales.

Inter hęc Ladislao Rege in Florentiæ obsidione

ne nuper extincto. Ioanna Regis soror, atque heres probrosam agebat vitam. Nec eo contenta cum Brachio Montonio nouo Pontificis hoste arma iunxerat. Ergo Pontifex regnum Ioannæ abrogat, bellumque infert Sfortiæ ductu. Illa necessitate subacta Alphonsum Aragoniæ Regẽ adoptat, eius opem implorans. Ceterùm Alphonsus hostium victor mulieris inconstantiam veritus, maritimi regni arcibus in potestatem redactis, Reginam in ordinem cogit, ipse regno potitur. Igitur Ioanna Alphonso exheredato Ludouicum Andegauensem adoptione filiũ adsciscit, qui per eos dies fuerat à Pontifice Rex vtriusque Siciliæ appellatus. Et Philippus Maria Vicecomes paterna ditione recepta ingens, in Pontificis gratiam Andagauensem auxilijs, & classe iuuit. Itaque debellatis Hispanis, regnum in noui Regis Frãci fidem venit. Subinde Franciscus Sfortia Brachiũ acie victum persequẽs in Aterni fluminis (Piscariam vocant) transitu, fluctuante ab æstu maris amne, abreptus hauritur fluctibus.

Eodem anno Brachius Sfortiæ æmulus à duce Iacobo Caldera ad Aquilam victus, cæsusque est, dux fortis magis, quàm fidelis. Porrò Philippus Vicecomes Brixia, Cremona, Parma potitus, Genuã quoque, eiecto Thoma Frigosio Duce, in deditionem acceperat, cùm Franciscus Carminiola Dux egregius ab eo trãsiit ad Venetos. Et Veneti Florẽtinis in societatem assumptis, Carminiola Duce ingentes Vicecomiti intulere clades.

Demum

Demum pace facta, Brixia, & Bergomum Veneto cessere.

Eadem tempestate insania Caroli Regis Franci regnum concessit Anglis. Ioannes Burgundiæ Dux aduersus Comitis Armeniaci dominatū à Regina imploratus, Parisijs captis, Regem ipsum in suā redegerat potestatem. Iamq; regnum omne ad Burgundionem inclinabat, cùm is per speciem colloquij fide data, acceptaque à Delphino Regis filio interficitur. Igitur Philippus Ducis filius heresque rei indignitate motus vrbem regiam, Regem, Reginâque cum Catharina filia, Henrico Angliæ Regi tradit. Protinus Catharina patre annuente, qui nec regni, nec mentis potēs erat, Anglo Regi nubit his legibus, vt ad Regis Franci generum, liberosve ex Catharina genitos regnū Franciæ, Rege mortuo perueniret. Ita Caroli insani morte Franciæ regnū ab Anglis occupatum anno eius seculi ferme XX. regni tamen ius ac titulus penes Carolum Delphinum mansit.

Per eadem tempora Amurathes Rex Turcarū Thessalonicā Venetis ademit. AEtoliam per Dynastarum discordiam subegit. Inde etiam Vallachiam (Dacia olim fuit) Seruiam, Bosinam stipēdiarias fecit. Interim diuina prouidentia Francicā rem mira prorsus ratione restituit. Ioanna erat virgo Lotharinga viriles animos gerens: hæc diuinitus instincta, impetratis à Carolo Rege copijs Aureliani obsidionem soluit. Victricia inde arma circumferens circumiecta oppida, & Rhemos capit. Ceterùm in Parisiorum oppugnatione cùm vulnus

vulnus accepisset à Burgundione circumuenta, & ab Anglo Rege cremata est, maiore inferentis, quã subeuntis supplicium probro. Quippe illa & vixerat secunda integritatis, & innocentiæ fama, & moriens facilè, ac procliue Regi bellum, ac victoriam tradidit. Itaque Rex pace cum Burgundiæ Duce facta, per eum amissas vrbes, oppidaque de Anglis recepit, restitutus in regnum eiusdem ope, cuius opera fuerat deiectus. Sigismundus porrò Augustus ab Eugenio IV. ritè appellatus Francisco Gonzagæ Mantuæ Domino Marchionis titulum dedit. Ceterùm Sigismundo in Germaniam regresso, Philippus Vicecomes nefarium Pontifici bellum pessimis artibus fecit. Confictæ sunt ab eo litteræ quibus ipse Concilii Basileensis Dux, & Pontificiæ ditionis Præfectus constitueretur, Eugenio in ordinem coacto. His litteris Picenum Francisco Sfortia Duce subegit. per Columnéses Populum Rom. in Eugenium concitauit. Qui tempori cedendum ratus Florentiam se recepit. Ibi Pontifice auctore Medicei ab exilio reuocati. Cosmus vexillifer creatus. Inde Ioannes Vitellescus Patriarcha Alexandrinus Romam à Pontifice destinatus Columnenses, Sabellosque Gibellinæ factionis principes armis domat. Protinus in Campaniam progressus Pontificia oppida recipit.

Inter hæc Ludouico Rege, Reginaque eodem anno sine liberis vita functis, ingens in regno Neapolitano extitit belli moles. Neapolitanorum plerique Rainerio Renato Andegauensi Regis fratri regnum deferebant, id testamento Reginam iussisse

fisse præferentes. Præcipui procerum fauebāt Alphonso. Hic igitur instructa classe Caietam terra, marique acriter oppugnabat, cum Genuensis classis à Vicecomitte missa subsidio venit obsessis. Ibi Ligur viribus inferior arte vicit.. Regiam nauim subito concursu ictam pæne demersit, & simul magno viuæ calcis numero ante oculos hostium in mare coniecto, Hispanorum animos ingenti terrore perstrinxit. Itaque positis armis in calcis caligine statim est deditio facta. Capti duo Reges Aragonensis, & Nauarrus, proceresq; complures, ac magna Genuensium fama ad Vicecomitem adducti. Ceterùm ab eo non vt hostes, sed vt hospites accepti, tandem cum muneribus dimittuntur vltro. Rarum in hoste, & omni æuo memorabile humanitatis exemplū. Verum enim vero Genuenses ea re infensi, Francisco Spinola Duce, excusso Vicecomitis iugo, asserunt se in libertatem. Inter hæc Vicècomitis opera corruptum, Basileense Concilium lasciuire in Pontificem cœperat. PleriquePatrum Pisani, & Constantiensis Concilij memores, rei Christianæ summam arbitriumque à Pontifice ad Concilium transferebant. Ergo Eugenius, ne quod monstrum conuentus ille pareret, Iuliano Cæsarino Legato inde reuocato, Concilium Bononiam, inde Florentiam transfert. Eodemque fortè tempore Sigismūdus Augustus decessit anno principatus sui XXVI.

Per idem tempus Maffæus AEgius Poeta, Laurentius Iustinianus, Dionysius Carthusianus, Antoninus

toninus Florẽtinus doctrina pariter, ac sanctimonia clari extiterunt.

ALBERTVS II.

A Christo nato anno MCCCCXL.

ALBertus II. inde Dux Austriæ, Sigismundi gener, heresq; regnorum, Cæsar creatus. Eodẽq; anno Ioannes Palęologus Gręcus Imperator cũ Patriarcha Constantinopolitano, magnoq; Orientis Antistitum numero Ferrariã ad Eugenium venit. Et Basileẽsis conuẽtus monstrũ, quod parturiebat, maturauit. Eugenio Pontificatus abrogatus, & Amadeo Sabaudiæ Duci (is cum paucis familiaribus studio sanctioris vitæ secesserat) delatus. Felici nomen inditum omine infelici. Quippe Basilea basiliscum peperisse vulgo ferebatur. Subinde Florentino Concilio, Græci Palæologo præsente, conuicti tandem ad Latinæ Ecclesiæ religionem, Romanique Pontificis auctoritatem summa omnium gentium lætitia, & gratulatione rediere, anno eius seculi circiter XL. Mox Armenij, Indique Concilij auctoritatem secuti in lætitiæ cumulum accessere. Permissum Græcis, vt suo ritu in baptismo vterentur, fermentatum panem consecrarent, vxores ante sacerdotium ductas haberent. Per idem tempus ratio imprimendorum librorum apud Germanos inuenta, magno ingeniorum compendio, bonoque.

Porrò ne læta omnia essent, Nicolaus cui Piecininus à corporis breuitate nomẽ, Vicecomitis Dux Rauennam, Bononiam, ceteramque Æmiliã Põtifici

tifici ademit, inde Venetorum ditionē inuasit. Ceterū Sfortia Philippi promissis elusus ad Venetos defecit. Et Verona, Vicetiaq; obsidionis periculo liberatis, rem Venetā inclinantem erexit. tātum in illo Duce in vtramque partē momenti fuit. Inter hæc Albertus Cæsar vix expleto biennio regni, vitæque finem fecit. Renatus ingenti Genuensium classe subnixus regnum Neapolitanum sine certamine occupauit. Sed post discessum Ligusticę classis, Alphonsus Aragoniæ Rex Neapolim obsidet, & intromissis per aquæ ductum militibus (vt olim Belisarius) vrbē capit. Renatus amisso regno, profugit in patriam. Ita demum Neapolitanum regnum Tarraconensibus cessit anno eius seculi XLII.

FEDERICVS III.

A Christo nato anno MCCCCXLII.

FEdericus III. Cęsar interim creatus. Cuius principatum insignis Hungarorum, ac Polonorum clades nobilitauit. Vladislaus Hungariæ, Poloniæque Rex ad Varnam Mysiæ vrbem collatis signis cum Amurathe confiixit. Ac primo impetu Ioannes Hunniates Præfectus Hungariæ Turcarum equitatum in fugam verterat. Sed Rex castra hostiū temerè aggressus cecidit cum ingenti suorum clade. Iulianus quoque Cæsarinus Pontificis Legatus, incertum quo c[illegible] perijt. Regis caput à ceruicibus abscissū ac tota[illegible]e Græcia circūlatum. Ceterū tristis huius nuncij mœrorem Alexandri Ducis Epiro-

Epirotarum (Scanderbechus à Turcis appellatur) virtus absterſit. Is cùm ab Amurathe defeciſſet, paterna ditione recepta, aduersùs Turcas ſecunda prælia multa fecerat. Inde Croiam præcipuam Epiri (quæ nunc Albania eſt) vrbem Amurathe oppugnante defendit, parua manu mirabilia opera edens: & quamdiu vixit Turcarum terror, Epiri propugnator fuit.

Inter hæc Eugenius Pont. cætum Baſileenſem cũ decretis non poſſet, diſiecit armis, Delphino Caroli Franciæ Regis filio Baſileam immiſſo. Et per id tempus Bononia in Pontificis fidem venit. AEmilia per Legatum recepta. Sfortia Vicecomitis ex hoſte gener, ex Piceno Pontificiam ditionem incurſans, Piccinini ductu, Alphonsiq; Regis auxilijs Piceno tandem exactus. Hac Eugenius victoria lętus deceſsit, Pontifex doctorum hominum, doctrinæq; fautor in paucis. Leonardum Aretinum, Carolum Poggium, Georgium Trapezuntium, Flauium Blondum hiſtoriâ nobilem, ſecretorum participes habuit. Gymnaſia omnia enixè fouit, Romanum inprimis, quod omnium diſciplinarũ magiſtris inſtruxit.

Nicolaus V. ſublectus, qui doctrinæ, ac virtutis gradibus ad Pontificatus faſtigium aſcendit, eodem anno Epiſcopus, Cardinalis, Pontifex creatus. Et Felix Pſeudopontifex conſenſu omnium, & Cęſaris auctoritate victus Pontificalem depoſuit ornatum. Igitur ei Cardinali creato Germaniæ legatio delata. Per id tempus Veneti Philippo Vicecomite extincto, Laudam, & Placentiã occuparãt. Et

Sfortia Mediolanensibus infensus defecit ad Venetos. Quorum auxilijs fultus Papiam, ceteraque oppida Mediolanensium vi capit. Quamquàm, deserentibus Venetis, Cosmi Medicei pecunia adiutus, Mediolano potitur, & Mediolanensiũ Dux salutatur. Secutus est annus MCCCCL. Iubilæi celebritate, & Federici Cęsaris cum Leonora coniuge aduentu in vrbẽ, & inauguratione insignis. Augustus Borsium Estẽsem Mutinæ Ducem appellauit. Ceterũ Nicolai V. Põtificatũ Constantinopolitana clades insignem fecit. Gręci religionem in Cõcilio Florentino nuper iureiurãdo firmatam, haud sine leuitate dãnarant. Ergo Mahometes Rex Turcarũ, Deo Græcis irato, Constantinopolim vi capit, & Constantino Palæologo Imperatore (vt à Constãtino ortum cum Cõstantino deficeret imperium) interfecto, ingẽtes nobilitatis, ac vulgi edidit strages anno eius seculi LII. Mahometes sede Græci imperij potitus, Imperatorem se dici iussit. Callistus inde III. Pontifex Turcis bellum illaturus nihil nec diuinæ, nec humanæ opis prætermisit. Perpetuis supplicationibus indictis, Vssumcassanum Persarum Regem muneribus in Turcam incitauit. Copias in Hungariam, classem in Græciam destinauit, & apparuit cæleste auxilium in multiplici victoria. Belgradum nobile Hungariæ oppidum Mahometes C C. armatorum millibus oppugnabat. Igitur Hunniates, Ioanne Capistrano Christi crucifixi effigiem in hostem inserente, ingentem Turcis intulit cladem. Exercitus omnis, parua

manu fusus, ad XX. millia hostium cæsa; Mahometes ipse vulneratus. Classis hostilis maxima ex parte capta, aut demersa. Bombardæ ad CLX. ademptæ. Castra omnis opulentiæ plena direpta. Porrò Ludouici Aquileiensis Patriarchæ ductu classis Turcica ad Rhodum victa, ac magna ex parte capta. Asiæ ora depopulata. Smyrna, Lemnus, Imbrus, aliæque AEgei maris insulæ receptæ. Vssumcassanus quoque & de Mahometis filio, & de ipso Mahomete egregias victorias retulit, quibus amplius CCCC. Turcarum millia deleuit, diuina magis ope victor (vt ipse in epistola ad Pontificem data professus est) quàm humana. Ceterùm Mahometes Græcorum Dynastarum discordia inuitatus Corinthum, magnamque Achaiæ, & Peloponnesi partem subegit. Athenas, Atticamque vniuersam in deditionem accepit. Spartam, Thoma & Demetrio Palæologis fratribus decertantibus, occupauit, Thoma expulso, & Demetrio, qui Turcarum opem implorarat, abducto. Ita Peloponnesus pæne omnis, præter Methonen vrbem, quæ Venetorum fœderatorum erat, in Turcarum ditionem redacta.

Pius II. interim Pontifex creatus est. is Pontificatum à pio bello orsus, Christianos Principes impellere statuit in Turcam. Mahometes quippe Peloponneso pæne omni subacta, iam Epiro imminebat. Scanderbechus Epiri Princeps periculo motus, iuncta cum Ferdinando Rege Neapolitano amicitia, Neapolim primùm ad Regem, inde Romam ad Pontificem venerat.

Ab

Ab vtroque benignè acceptus, & cum muneribus, ac spe auxiliorum domum remissus. Sed mox domestica bella fuere impedimento, quo minus opem ferret, vti decreuerat, Scanderbecho Pius. Itaque Sigismundum Malatestam Arimini Dynastam armis domat, & Ferdinandum Neapolitanum Regem, ad regnum paternum à Ioanne Renati filio tuendum auxiliis iuuat. Pacata Italia, in Mantuano Concilio Sacrum bellum indicit.

Inter hęc Mahometes Trapezunte, vniuersaque Chalcide potitus, Dauidem Trapezuntium Imperatorem cum omni nobilitate Byzantium velut in triumpho duxerat, vt vnus Turcarum Rex per Latinorum Principum discordiã, duo imperia Græcorum euerteret. Matthias Hungariæ Rex erat, Hunniate genitus, Turcicis victorijs nitens. Hic vel inprimis sacri belli socius assumptus. Non alia res magis animos hominum mouit, quàm fama Põtificis, ad sacrum bellum ituri. Ceterùm dum Pius Anconę per autumnum sociorum copias expectat, siue tædio animi, siue cæli intemperie decessit.

Paulus II. Pontifex secutus, sacro bello Matthiam Hungariæ Regem præposuit, qui Venetorum classe, auxilijsque subnixus, magnas Turcis intulit clades. Veneti Peloponnesijs ad defensionem solicitatis, Spartam, Arcadiam, aliasque regiones in fidem accepere. Sed post classis discessum, omnia à Turcis recepta sunt. insuper Lesbos insula Catalusio Liguri, qui fratre interfecto principatum obtinebat, adempta. Paulus inde Pontifex Cardinalibus purpuram insigne dedit. Borsiũ Estensem

Ferrariæ Ducem creauit. Georgio Poggebrachio Boemiæ Rege hæresis damnato, Boemicum regnũ Matthiæ Hungaro Regi condonauit. Itaque Morauia, Silesia, ceteræq; regiones, & vrbes catholicæ Hungarum secutæ. Per idem tempus Franciscus à Paula Ordinem Minimorum, Ludouicus XI. Rex Franciæ Ordinem Equitum S. Michaelis instituit.

Xystus inde IV. Pontifex subrogatus antiquam ædis Lateranensis possessionem Canonicis secularibus, qua inde vsq; à Bonifacio VIII. pulsi fuerãt, reddidit. Regularibus cœnobium, & templum pacis extruxit. ita controuersia inter eos aliquando sublata. Federicum Feltrium Vrbinatium Ducem appellauit, sibique affinitate iunxit, eius filia Ioanni Roboreò fratris filio collocata. Franciscus Maria inde genitus, qui ab auunculo Vidone Vbaldo Federici filio adoptatus ad ducatum Vrbinatium deinde peruenit.

Inter hęc Mahometes Rex Turcarum Bosinam, Rege debellato, & per summam perfidiam necato, subegit. Bosinæ Regina Romam ad Xystum confugit. Qui societate cũ Venetis, & Ferdinãdo Neapolitano Rege inita, Oliuerij Carafæ Cardinalis ductu, bellũ intulit Turcis. Carafa igitur Smyrna capta, minus dãni hostibus, quàm terroris attulit. Et domesticum bellum Põtificis curas auertit. Nicolaus Vitellius Tiferni regulus, Laurentii Medicei (Magni Cosmi hic nepos fuit) pecunia adiutus tumultuabatur, finitimos populos ad defectionem trahens. Itaque Pontifex Vitellio per Iulianum Legatum

gatum domito, in Medicen arma vertit. Quem insidiis frustrà appetitũ, aperto persecutus est bello, Ferdinando Neapolitano Rege in belli societatem adscito. Iamque res Florentina inclinabat, cũ Laurentij singularis animi magnitudo, prudentiaque præsens periculum discußit. Neapolim profectus Regẽ, ex hoste socium fecit. Mahometes interim rerum successu ferox Eubœam insulam (Negropõtum vocant) & Scodram vrbem munitißimam (vulgo Scutarim appellant) ademit Venetis, Rhodoque frustra oppugnata in Italiam arma vertit: & Hydrunte improuiso impetu capta, Italiam terrore compleuit. Extemplò omnium curę à domesticis bellis in communem hostẽ versæ. Verũ vbi subita Mahometis mors Italiæ Principes metu soluit, Hydrus ab Alphonso Calabriæ Duce recepta est. Per id tempus Veneti, Cypri Rege cum stirpe extincto, Cyprum insulam, Regina tradente, occuparant.

Inter hæc Xystus Iubilæi celebritatem ad XXV. annum reuocatam egit, anno eius seculi LXXV. Quam Ferdinandi Regis Neapolitani aduentus insignem fecit. Et eodem Pontifice duo Reges, alter Daniæ, Suetiæ, Noruegiæ, Gothorum; alter Vallachiæ, & Bosinæ; duo item Duces Saxoniæ, & Calabriæ voti causa ad Apostolorum limina venere. Per idem tẽpus Iudæi Tridẽtini in Simone puero Christiano oẽs Christi cruciatus renouarũt. Galeatius Maria Dux Mediolani à Ioãne Andrea Lãpragnano, ob iram adempti sibi fundi, est interfectus. Quæ res Genuenses impulit, vt Auria auctore, ex-

cusso Sfortiarum iugo, se in libertatem vindicarent.

Xysto IV. Pontifice Ioannes Tritemius, Rodulphus Agricola, Ambrosius Calepinus, Angelus Politianus, Io. Iouianus Pontanus, Hieronymus Vida, Sanazarius illustres fuerunt.

Sublectus Xysto Innocentius VIII. Pontifex amicus pacis & otij, sed Aquilanis, qui à Rege Neapolitano defecerant, in fidem acceptis, ingenti se implicuit bello. Ceterùm Zizimi Sultani captiuitas eius Pontificatum nobilitauit. Is Mahomete natus erat, & à Baiazete fratre prælio victus ad Rhodiorum Equitum Magistrum confugerat. Itaque Romam ad Innocentium bellum iam Turcicũ meditantem est missus. Ibi honesta custodia habitus. At Baiazetes vt Pontificem sibi conciliaret, sacrosanctam Christi lanceam ei dono misit. Et eodẽ tempore sanctæ Crucis titulus à Petro Mendozia Cardinali repertus, quo ipso die Ferdinandus, & Elizabetha Hispaniarum Reges, Granata vrbe per vim potiti, Maurorum in Hispania regnum exciderũt anno circiter DCCL. quàm Saraceni, Iudæiq; aut Christum colere, aut exulare iussi. Subinde, sacræ Inquisitionis officiùm est institutum. Ob eas res Ferdinando Regi ab Innocentio Catholici cognomen datum. Porrò Rex Catholicus Christophori Columbi Genuensis opera nouum Orbem auri fodinis prædiuitem, antiquitati penitus ignotũ aperire cœpit anno eius seculi circiter XC. Subactę primùm obuiæ insulæ, inde terra continens, cui Mexico est nomen. Exin Americus Vespucius Floren-

rentinus, Emmanuelis Lusitani Regis missu, Brasiliam, noui Orbis partem, lustrauit anno circiter MD. quę deinde à Lusitanis paulatim occupata est. Ab hoc Americæ nomen factum. Memorabiles vtique viri, sed memorabiliores, si eos ad lustrandas ignotas oras, gentesque religio impulisset. Subinde & Innocentius Pont. & Laurentius Mediceus Italicæ pacis perpetuus custos cessit è vita, Petro filio relicto nec virtute, nec consilio pari.

Innocentio VIII. rebus humanis exempto sublectus est Alexander VI. non sine ambitus infamia. Satis constat omnes, qui spe præmiorum illi suffragati fuerant, exitiales exitus habuisse. & eius Pontificatus grauissimo Italiæ bello insignis fuit. Eodem ferme tempore Innocentio Alexander, Ferdinando Regi Alphonsus filius, & Federico Augusto Maximilianus item filius successit, cùm eius parens obijsset anno post initum imperium XXXVIII.

Sub idem quoque tempus Iacuppus Vssumcassano genitus impudicæ vxoris fraude oppressus est. Eius liberis de imperio decertantibus, Ismahel Sophus sororis filius auitum regnum Persarũ recepit.

MAXIMILIANVS.

A Christo nato anno M D.

MAximilianus Cæsar Federico patre non virtute clarior; sed Italiæ funestior fuit. Inter

ter principatus initia, Ludouico Sfortia (Moro cognomen erat) qui per tutelæ occasionem, tyrannidem occuparat, Mediolanensium Duce contra ius, fasque appellato, grauissimi belli materiem dedit. Alphonsus Calabriæ Dux, mox obitu Ferdinandi Patris, hoc nomine II. Rex Neapolitanus, Ioannis Galeacij pupilli socer generum in paternum principatum restituere moliebatur armis. Morus ergo vt bellum auerteret, Carolum VIII. Franciæ Regem ad Neapolitani regni velut hereditariam possessionem vocat. Et Carolus ingentibus copiis, inusitatoq; bombardarum apparatu in Italiam transgressus in Etruriam diuertit. Ac Petri Caponis virtutem reueritus Florentinos æquis conditionibus in fidem recipit, salua libertate, quam Petro Mediceo Laurentij filio pulso recuperarant. Eodem tempore Pisani conniuente magis, quàm concedēte Carolo, se in libertarem vindicarunt. Rex Romam profectus ab Alexandro VI. Pontifice amicè accipitur, Zizimoque abducto Neapolim petit.

Inter hæc Alphonsus Rex non magis hostis apparatu, quàm suorum procerum odio exterritus cessit, Ferdinando filio Rege declarato. Qui Francis impar, ne tentato quidem bello, in Ænariam insulam (Ischiam vocant) se recepit. Ergo Carolus victor prius, quàm hostem videret, tam opulento regno sine vllo certamine potitur. Sed extemplo in Franciam remigrans documento fuit, quanto difficilius sit tueri res, quàm parare. Tā felix victoria omnes ferme Christianos Principes sibi metuentes

in

in Francum armauit. Haud procul Parma dubio Marte dimicatum est. Rex Francus amisso exercitus robore, ac flore discessit. Itaq; Ferdinãdus Rex quà fauore procerum, quà auxilijs Catholici Regis, Consalui eximij Ducis opera regnũ Neapolitanũ facilius pene, quàm amiserat, recepit. Ceterùm, recepto regno, haud diu superstes fuit. Sine liberis moriens Federico patruo regnum legauit. Eodemque tempore, Ludouicus XII. Aurelianensiũ Dux Carolo VIII. subrogatus. His Catholico Rege in societatẽ belli assumpto, Ludouicum cognomẽto Maurum Mediolani Ducem debellatum capit. Mediolano potitus regnũ Neapolitanũ, Federico Rege tradẽte, recipit. Ceterũ in regni diuisione ex fœdere, ortum inter victores certamen, Hispanos, Gallosq; cõmisit. Consaluus igitur Dux, Frãcis cæsis, regnũ Ferdinãdo Regi Catholico vindicat, ex eo Magnus Dux appellatur. Ita Neapolitanum regnum rediit ad Hispanos anno circiter M D. qui annus Iubilæi celebritate insignis fuit.

Magnus subinde motus Italiam agitauit. Cæsar Borgia Dux Valentinus Francicis auxiliis fultus, AEmiliam omnem (præter Bononiam, quæ à Ioãne Bentiuolo Tyranno tenebatur) Flaminiamq; in suam ditionem redegit, dissimulante Alexandro VI. Pontifice, & filij opibus fauẽte. Mox Vidonem Vbaldum Vrbini Ducem principatu exuit. Camerino, sublatis Varanis potitur. Neque his contentus, Columnensium, Vrsinorum, Caietanorumque oppida, quà vi, quà fraude occupat. Ceterùm Alexandri Pontificis mors eius tyrannidi finem imposuit.

Alex.

Alexandro VI. Pius III. breuissimus Pontifex, Pio Iulius II. sublectus. Qui Borgiam omni ditione ac dignitate spoliatum dimisit. vt qui aut nihil aut Cæsar esse concupierat, quoniam Cæsar esse non poterat, nihil esset. Inde Pontifex Ioanne Bentiuolo exacto, Bononiam recepit. Exin Maximiliano Cæsare, & Franciæ, Hispaniæque Regibus in societatem assumptis, Venetos continentis possessiosione exutos in Venetiarum angustias compulit. Res captæ inter victores diuisæ, Cæsari Verona, Vicetia, Patauium cum Carnis; Regi Gallo Bergomum, Brixia, Cremona, & Crema; Hispano Tranum, Monopolis, Bariolum (Barlettam vocant (Apuliæ oppida cessere. Pontifici Rauenna, Ariminum, & AEmilia omnis reddita. Per idem tempus Pisani cladibus fracti, arcta obsidione domiti, tandem Florentinorum iugum recepere. Iulius porrò minuendas in Italia Francorum opes ratus, Alfonsum Ferrariæ Ducem ab eorum amicitia auellere cùm non posset, bello petit. Mutinam Francisci Gonzagæ ductu capit. Mirandulam suis auspicijs expugnat, haud satis dignum tantis laboribus præmium. Ceterùm ad Rauennam Gasti Fois ductu ingentem accepit à Francis, & à Ferrariensi Duce cladem. Nec incruenta hostibus fuit victoria. ad XX. hominum millia, æquata ferme vtrinque strage, cecidisse traduntur. Et ex Francis Dux ipse Gasto cum nobilitate cæsus. Ex Pontificijs Ioannes Medices Card. Legatus captus. Qui paulo pòst fuga elapsus, Hispanarum copiarum ope, Florentiæ principatu Medeceis restituit. Et Logobardi Hel-

di Heluetijs subnixi copijs, cæsis Fräcorũ præsidiis, in pristinũ statũ redierunt. Ita Mediolanensis possessio Francis adempta, & Maximiliano Ludouici Mauri filio ex auctoritate Cęsaris, & Pontificis reddita. Per idẽ tempus Genua, quæ Francis parebat, à Fregosijs asserta est in libertatem. Bononia pulsis denuo Bentiuolis, Rauennaque à Iulio receptæ: Parma, & Placentia ex fœdere Pontifici traditæ. Inter hæc Veneti omnia ferme, quæ superiore bello amiserant, armis receperunt. Iulius II. Pont. Pisanum conuentum Rege Franco auctore institutum Lateranensi Concilio indicto, actoque dissoluit. Paiazetes Naupacto, & Methone potitus, cũ Venetis pacem fecit. Ad vltimum filiorum rebellantium bellis implicitus Selimi filij fraude interiit.

Per idem tempus Baptista Mantuanus, Poeta, vt illis temporibus nobilis, floruit.

Leo inde X. Laurentij Medicei filius Pontifex pacis, otijque amator, & custos fuit. Cùm Franciscus I. Rex Franciæ, Mediolano recepto, Parmam, Placentiamque Pontifici ademisset; Leo cum Franco de pace transegit. Pragmaticam sanctionem de sacerdotiis à Franco Rege mandandis, per eam quã Concordata vocant, aboleuit. Subinde Ferdinandus Rex Catholicus, Nauarra in potestatem redacta, decessit, Carolo nepote ex filia (hæc Philippo Austriaco Flandriæ Comiti nupserat) herede regnorum relicto. Porrò Martinus Lutherus aduersùs Rom. Pontificem debacchari in Saxonia, vnde ipse erat, cœpit, Saxoniæ Duce fauente, & Ignatius

Loio-

Loiola, qui deinde Societatis Iesu auctor fuit, sanctimoniæ fama florere cœpit, Deo nouam piorum hominum cohortem, aduersùs impios fidei desertores, parante.

Inter hæc Selimus Paiazete patre, fratribusque extinctis, Turcarum inuasit imperium. Iactata est sermonibus barbara illius vox, *Nihil iucundius esse in vita, quàm sublato proximo metu regnare.* Inde duobus Sultanis debellatis Syriæ, & Ægypti amplissima regna suæ ditionis fecit. Ismaeli quoque Sopho Persarum Regi Taurinium vrbem regiam ademit, Iamque Italiæ imminebat, cum cranco absumptus, Solimano filio legat imperium.

Porrò Hispania cùm ab Austriaco Rege, & Belgis Prætoribus regeretur, magnis motibus agitata est. adeò Hispani peregrina imperia non ferunt. Haud ita multò post Maximilianus Cæsar XXVI. principatus anno cessit è vita.

CAROLVS V.

A Christo nato anno MDXX.

CArolus V. Maximiliani Cæsaris ex Philippo nepos. Cæsar bellica virtute clarus in paucis fuit. Huius ope Leo Pont. Prosperi Columnæ ductu rursus Italia expulit Francos. Mediolanensis principatus Francisco Sfortiæ Mauri filio, Parma, Placentiaque Pontifici ex fœdere restituta. Leo Pontifex siue ex tam læti nuncij gaudio, siue ex veneno in morbum incidit, quo breui est absumptus. Pontifex, nisi fama luxus obstaret, memorabilis, peitate, iustitia, liberalitate insignis, litterarum, lit-

teraro-

teratorumque sautor eximius paterno instituto, Gymnasiũ Rom. nobilibus Doctoribus vndiq; accitis celebrius fecit. ex doctorũ numero Ianus Parrhasius, Augustinus Niphus, & Basilius Chalcondilas Demetrij filius, fuere. Petrum Bẽbum, & Iacobum Sadoletum ab Epistolis habuit. Franciscum à Paula in Sanctorum album retulit. Eodem anno, quo Leo, decessit Emmanuel Rex Lusitaniæ, Armutia celeberrimo Arabiæ emporio, Indiæque & vltima Orientis ora subacta nobilis.

Adrianus VI. Pont. lectus est absens, cùm præesset Hispaniæ. Eius Põtificatum Rhodiensis clades funestum fecit. Rhodus quippe dum Christianorum Principũ cunctãtur auxilia, à Solimano in deditionem accepta est anno eius seculi XXII. Inde Rhodiis Equitibus Melita insula assignata. Per idẽ tẽpus Belgradum quoq; Hungariæ propugnaculum amissum. Genua à Cesaris copijs direpta, pulso Frãci Regis præsidio, in cuius tutela annos octo fuerat, in Hispanorum fidem peruenit. Habitus est vtique Adrianus in negotijs lentior tardiorq;. Itaq; celebrata est illa Hieronymi Balbi Hũgari Legati libera in Cardinalium Senatu vox, *Fabius Max. cunctando rẽ Romanã restituit, tu P. Beatissime rem Romanã, Christianamq; perditurus videris.* Egregius cetera Põtifex Adrianus fuit. Eum Alexandrinus Patriarcha per litteras Christi Vicarium agnouit. Obiit cũ ingenti opinione sanctitatis, quæ ex eo orta est maximè, quòd neminẽ ex cognatis honoribus, atq; opibus extulit, nolle se ædificare Sion in sanguinibus dictitãs. Celebratur etiã sapiens illa eius vox, *Pontificatum*

ficiam sedem spinosam esse, iter vndique obsitum sentibus. Proinde in eius sepulchro inscriptum. *Adrianus VI. hic situs est, qui nihil sibi infelicius in vita, quàm quod imperaret, duxit.*

Eadē tēpestate Lutherana pestis è Saxonia emergens, proxima Danię regna corripuit. Christranus, seu Christernus Rex Daniæ, Suetiæ, Noruegię primus Regū, Lutherū secutus ab Orthodoxa religione desciuit. Et documentum ceteris Regibus fuit. Haud ita multo pòst tribus regnis ob crudelitatē exutus à suis, & à successore vinctus in clathrata cauea ad mortē vsq; habitus dicitur. Subinde Lutherana secta, dissidentibus à Magistro discipulis, in Zuinglianos, & Carolostadianos, Caluinianosque diuisa est.

Clemens VII. Leonis X. patruelis Pontificatum auspicatus est à celebritate Iubilęi, qui in XXV. eius seculi annū incidit. Qui idē annus Francorum clade insignis fuit. Franciscus Rex Frāciæ dū Papiā obsidet, amisso exercitu, in Cæsarianorū potestatē venit. Inde abductus in Hispaniam, sese filijs traditis, filios vicies cētenis aureorū millibus redemit. Exin Mediolanum à Cæsare receptum est Frācisco Sfortia in Ordinem coacto. Rhegiū Lepidi Pōtifici ademptum. Itaq; Clemēs à Cæsare alienatus ad Frācos accessit. Eam ob causā cùm à Columnēsibus oppugnaretur, eos hostes Ecclesiæ iudicatos, dignitate, atque opibus nudat. Pacem demū cū Cæsare hac conditione fecit, vt Lanoia Prorex Neapolitanus Carolū Borboniū Cæsariani exercitus Ducē ab Vrbe auerteret. At ille contempto Lanoiæ Proregis interdicto, Romam aduolat. Ergo vrbs sine mag-

no cer-

uo certamine capta, direptaque anno eius seculi XXVII. Borbonius ipse Dux inter primum certamē cecidit, ne captæ vrbis gaudio frueretur. Arx deinde, quò se Pontifex receperat, acriter obsessa. Ceterū aduētante Lautreco Frāci Regis Duce, Cęsarianæ copiæ cesserūnt, pestilentia in vrbe relicta.

Deterior Hungariam per id tempus clades afflixit. Ludouicus Hungariæ, & Boemiæ Rex ingēti prælio à Solimano Turcarum Imp. victus, cęsusque est. Subinde Buda vrbs regia cū magna Hūgariæ parte, quà dolo quà vi à Turcis subacta. Eius morte Boemiæ & Hungariæ regnū ad Ferdinandū Caroli Cæsaris germanum, cui Ludouici Regis soror erat nupta, peruenit. Per eadem tempora & Genua, auctore Andrea Auria, Francorū iugo excusso, Cæsarem Patronum adoptauit, & Florentia Mediceis eiectis, recuperauit libertatem. Ceterùm Lautreco cum exercitu Neapolitana obsidione extincto, pax inter Carolum & Franciscum facta. Pax etiam inter Cæsarem, & Pontificem ita conuenit, vt Alexandro Mediceo Laurentij iunioris filio Cæsar Margaritam filiam nuptijs iungeret, eiq; Florentię principatū armis recuperaret. Itaq; Cæsar Bononiæ Augustus à Pontifice appellatus, Florentinis domitis Alexandrum Ducem imposuit. Clementis rogatu Mediolanensem ducatum Francisco Sfortiæ reddidit.

Subinde Solimano ad Viennam cum florentissimo exercitu Augustus occurrit. Itaq; Barbarus nihil aliud quā perfusis vano timore Germanis abijt. Ceterùm Hēricus VIII. Anglię Rex in Annę Bo-

leniç pellicis amoré effusus, cũ impetrare nequisset à Cleméte, vt repudiata Catharina coniuge, Boleniã duceret, à Põtifice defecit; & Lutheri sectã, quã scripto cõfutarat magna ex parte vita cõplexus, vexare catholicos cępit rapinis, & cruciatibus. Clemẽs porrò Romanus Põtifex ob Rhegium Lepidi Ferrarienſi Duci à Cęsare adiudicatũ, se ab eius amicitia denuo auertit, & fœdere cũ Rege Francorũ inito, Catharinã Florentini Ducis sororem germanã Henrico Francisci Regis filio collocauit.

Per eadem tẽpora Ferdinandus Cortesius primus post Columbũ ad Mexicana regna (vnde & ad Peruana auri fodinis celebrata patefactus aditus) peruenit. Mexicanoq; Rege subacto populos Christianis initiauit sacris. A Mexicano, itéq; ab Æthiopiæ Rege Legati ad Clementem Pont. venere, Christi Vicariũ eum agnoscẽtes. At Ariadenus Aenobarbus ex Archipirata Rex Algerij per speciẽ restituendi Roseti Regis, expulsò eius fratre Mulcasse, regnũ Tunetanum in Solimani ditionem redegit.

Paulus III. deinde Pont. factus, quo tempore Hẽricus Angliæ Rex publico edicto se Anglicanę Ecclesiæ caput & esse, & dici voluit, & cũ Rege Anglia à Põtifice defecit. Ceterũm hoc dãnum Deus Barbarorum accessione in Orbe nouo sarsit. Itaq; Paulus tres Patriarchales sedes inibi instituit, quib. septenos fermè contribuit Episcopatus: adeò res Christiana illis locis creuerat. At Hẽricus, Thoma Card. Eboracensi, qui tot malorũ auctor extiterat, interfecto, furere in insõtes cœpit, mox imbutus Catholicorũ sãguine cœnobiorũ, sacrarumq; ędiũ

inua-

inuasit opes. sed sacrilegũ Regẽ sacra præda pauperẽ fecit. Pontifex ergo illũ anathemate percussum regni titulo, ac iure spoliauit. Itaq; breui Rex impius sentire irã diuini Numinis cępit. Boleniã delicias suas adulterij compertã damnatamq; adulter ipse capite dãnauit. Tristem hãc Anglicanæ hęresis memoriã lætus Tunetanæ victoriæ nũcius absterfit. Carolus Augustus fugato Aenobarbo, Tunetũ receperat: & precariũ regnũ Muleassi reddiderat. Victor inde Romã profectus triũphali pæne excipitur põpa. Subinde Alexãder Florẽtiæ Dux à Laurentio Mediceo cognato suo per insidias interfectus, Florentinis speciẽ quandã libertatis reliquit. subrogatus ei Cosmus Medices Ioannis clarissimi bello Ducis filius cum titulo vexilliferi. Ceterùm is paulatim prouectus principatum vrbis, quem maiores eius obtinuerant, recepit.

Per idem tẽpus Frãcisci Sfortiæ mors nouis bellis agitauit Italiã. Franciscus Francię Rex Taurino, aliisq; Subalpinę regionis vrbibus vi expugnatis, exercitum in Italiam traduxit, Mediolanum recepturus. At Pontifex apud Niceam Prouinciæ vrbem cum Carolo, & Frãcisco collocutus, id bellũ auertit. Protinus belli societate cum Cæsare, & Venetis inita auctor fuit, vt CC. triremiũ classe contracta, Græcię ora bello peteretur. Igitur itũ est in Turcas. obuius fuit ad Actiũ promontoriũ AEnobarbus cum classe Turcica. Victus haud dubiè foret, si nostri ausi essent vincere. Sed Andrea Auria Hispanæ classis Præfecto certamen detrectante, non sine dedecore discessum est.

Per eadẽ tẽpora Margarita Cęsaris filia, olim A-

lexandri Florentini Ducis vxor Octauio Farnesio Pōtificis nepoti matrimonio iūcta. Octauius, virili Varanorū stirpe extincta, Camerini Dux creatus. Postea tamē Parma & Placētia Petro Aloysio Farnesio date, Camerinū Ecclesiæ redditū, Exin Perusini à Pōtifice rebellātes domiti. Ascanius Colūna ob cōtumaciā, fastigio deiectus est. Societas Iesu cōdita, Pōtificiaq; auctoritate firmata anno eius seculi XL. Paucis antè annis alius Regulariū Clericorū ordo ab Episcopo Theatino (qui deinde Paulus IV. Pont. fuit) institutus, ab eoq; Theatini appellati. similitudo habitus fecit, vt Societatis Iesu homines vulgo Theatinorū nomine appellarētur. Subinde Cæsar rebus Flandriæ cōpositis, Algerianā expeditionē alienissimo tēpore suscepit, frustrà reclamāte Pontifice. Itaque classis ventorum vi, fluctibusque disiecta. Augustus, irrito incepto, domū mutilatū exercitum deportauit inglorius. Cladem Algerianā maior Francici belli moles excepit. Rex Francus Turcis in belli societatem assumptis, arma inferebat Hispaniæ. Et Cæsar Hērico Angliæ Rege belli socio Aquitaniā inuasit. Verùmenimuero, cruenta illa, & Hispanorū clade insignis ad Cærasulā pugna pacē toties à Pontifice frustra expetitam inter Hispanum Francumq; peperit. Et pacē Francisci Regis mors sequuta.

Inter hæc Germania pænè omnis simul à Cæsare, & ab orthodoxa religione defecerāt. Defectionis Principes Philippus Landgrauius Hassiæ, & Federicus Saxonū Regulus erāt. Carolus etsi viribus impar, consilio superior extitit. Germanorum velut parta victoria triūphantiū feroces impetus cūctādo fre-

do fregit. Inde nec opinantes aggressus pari virtute ac felicitate deleuit. Hostium vterque Dux captus; Saxo suffragij iure spoliatus. Germania omnis pacata.

Ingens subinde motus in Italia exortus est. Petrus Aloysius Parmæ Dux, à sicarijs interfectus. & Placētia inter tumultū à Cæsarianis occupata. Qui nūcius Paulo Pontifici ex mœrore mortē attulit. Per idē tempus Franciscus Xauerius è Societate Iesu à Paulo legatus in Indiā, nō modo Indiæ, vltimique Orientis oras, & Molucas, Mauricasq; insulas Christianis excoluit institutis, sed etiā Iaponiā regionē satis amplam in vltimo orbis terræ angulo sitā Euangelio imbuit primus.

Per eadē tempora Paulus AEmilius, Paulus Iouius, Franciscus Viciardinus historici, Ambrosius Nouedius Poeta floruerunt.

Iulius inde III. Pōt. Iubilæi celebritatē à Paulo indictā egit anno eius seculi L. Armeniæ maioris Patriarchā, qui ad Paulū venerat, de religionis capitibus bene sentientē, muneribus cultū remisit. exin nouus Assyriæ Patriarcha per Legatum à Pontifice petijt, vt Patriarchatus sibi delati auctor fieret. Re satis explorata voti compos factus. Legato creditū, affirmanti Nestorianorū Ecclesias hæresi vacare, quod à Patriarcha quodā, qui trecentis abhinc annis à Pontifice Rō. creatus eò redierat, cōuersi ad Catholicam fidem dicerentur.

Inter hæc bellū inter Hispanos, Gallosq; renouatum. Belli causa fuit Gallicū præsidiū ab Octauio Farnesio Parmā introductū. Rursusq; Hispanū præ-

sidiũ Gallorũ ope à Senẽsibus eiectũ. Itaq; & ad Parmam, & ad Senas bellatũ est. Ad vltimũ Henricus Rex Petri Strozij Florentini exulis ductu Etruriam bello premebat. Igitur Cosmus Medices iũctis cum Cæsare viribus Io. Iacobũ Medicẽ Melcniani Marchionẽ Francis opponit. Hoc duce Strozius prælio victus. Senæ tandẽ in deditionẽ redactæ, Cosmoq; cõcessæ. ita Senẽses libertate amissa, iugũ accepere anno eius seculi L V. Biennio antè Eduardo VI. Angliæ Rege mortuo, regnũ ad Mariã Henrici ex iusta vxore filiam peruenerat. Itaque Reginaldus Polus Card. Põtificis Legatus, Regina adnitente, Angliam hæresibus expiatã ad auitam religionem reuocare cœpit, anno post eius exiliũ ferme XX. Et Maria Regina Philippo Cæsaris filio, vtriusq; Siciliæ Regi nuptijs iũcta, spẽ in posterũ affirmabat, si aut diuturna vita Reginæ, aut Elisabethæ Henrici ex Bolenia filiæ breuis fuisset.

Marcellus inde II. veteri sanctitate Pontifex à Deo ostensus magis est Romæ quàm datus. Vix trium hebdomadarum Pontificatum gessit, quo tẽpore tot tamque illustria Pontificiarum virtutum documenta dedit, vt in plurimos annos desideriũ reliquerit sibi.

Paulus IV. inde successit Ordinis Theatinorum conditor, idemque Orthodoxæ religionis vindex acerrimus. Multa & præclara eius instituta etiamnum vigent. ex quo numero illud est, vt Iudæi certis septis inclusi habitent croceis pileis insignes. Cæterùm Paulus Pontifex à Cæsare abalienatus in Cæsarianos sibi suspectos impetum fecit. Itaque M. Antonio Columna fortunis euerso Ioannem Mõ-

torij

torij Comitem fratris filium Paliani Ducem appellat. Mox accitis è Frãcia auxilijs de Neapolitano bello agitare cæpit. Igitur Dux Albanus multis Cãpaniç oppidis, ac Latio potitus, vrbẽ obsidet. Inter hæc Pontifex Petri Stroziæ ductu amissa magna ex parte recepit, & Guisius Dux valido exercitu Neapolitanũ regnũ frustrà tentauit. Ceterũ nũcius de clade Francorum ad S. Quintinũ, vbi Françe nobilitatis flos ceciderat, paxq; inter Cæsarẽ, & Henricum Regem facta, Neapolitano, Romanoq; bello finem imposuit. Pax conuenit anno seculi LVII. qui annus Tiberina inundatione insignis fuit.

Per eadem tempora Carolus V. rerũ humanarũ pertæsus imperiũ Ferdinãdo Cæsari fratri, Hispaniæ regnũ Philippo filio per manus tradit, cum imperasset annos XXXVIII. ipse in monasteriũ S. Iusti secessit, piæ trãquillæq; vitæ auidus, egregio ad posteros exemplo. Imperator omnino virtute, ac felicitate secundus nemini.

FERDINANDVS.

A Christ. nato anno MDLVIII.

FErdinandus interea Cæsar iã pridẽ à Germanis proceribus lectus pro Augusto se gerere cœpit. At Paulus Põt. fratrũ filijs, in quos indulgẽtior fuerat, ob effusam eorum licentiam infensus, in cætu Cardinaliũ eos publicis muneribus exuit, exegitq;, nũquã in gratiã redituros. Inter hæc Christiana religio in India, & Oriente magnis auctibus creuerat. Itaque Paulus Lusitani Regis rogatu, aliquot ibi sedes Episcopales instituit. Ceterùm per idẽ tẽpus Angliæ regnũ Mariæ Reginæ morte ad Elisabe-

ſabetham Boleniæ filiam deuolutum eſt, & Angli ad errores priſtinos reuoluti.

Eodem anno Henricus Fráciæ Rex pacẽ cũ Philippo Rege, affinitateq; iunxit, filia enupta. Ceterũ nuptialibus ludis, in ludicro certamine lethale vulnus accepit, quod nõ magis Regi, quàm regno exitio fuit. Caluinus nequior Luthero magiſtro diſcipulus nouã, & ſanguinariam cõdidit ſectã, quæ per vrbes Franciæ ſerpens, contempta tenera Regũ ætate, florentiſsimũ regnum bellis ciuilibus attriuit.

Pius IV. Pontifex Paulo ſucceſsit. is Ferdinando Cæſari Auguſtales titulos dedit. in Pauli IV. cognatos grauiter animaduertit. Carolo Carafæ Cardinali fracto gutture ſpiritus interclufus. Dux Paliani, Alifanus Comes, alijque capite multati. memorabile documentũ, nimiã licentiã impunitã nõ eſſe. Ceterùm Pij Pontificatũ Gerbenſis clades funeſtauit. Claſsis inſtructiſsima Philippi Regis Tripolim Africæ vrbẽ Siculis infeſtam bello petebat, quæ ad Gerbem inſulã dum ſedet, per Ducũ ſocordiã à Turcica claſſe opprimitur, haud minore dãno quàm dedecore nominis Chriſtiani. Porrò Pius Trident. Concilium à Paulo III. inchoatum, integratum à Iulio, ab ſe renouatũ abſoluit, ingenti rei Chriſtianæ bono. Eodem in Concilio Aſſyriæ Patriarcha Orthodoxam profeſſus religionem, ad Pontificis auctoritatem redijt.

Per idem tẽpus in Francia ab infelici Regis Henrici caſu, Chriſtiana res ruere cœpit. Nã cùm Franciſci II. ac deinde Caroli IX. Regum pueritia contẽptui eſſet, Caluiniani ingentes excitere motus. Etenim Principe Condenſi, & Admiralio Franciæ

Duci-

Ducibus, multas vrbes Regi adeptas sua peste oppleuerant, atrocissima supplicia Catholicis inferentes, sacraq; omnia populãtes. Itaq; Cardinalis Estensis Legatus à Pontifice in Franciam destinatus, malum serpens paulisper repressit. Inde ad mores ex Concilij Trident. præceptis, formandos Pij cura conuersa. Militia Equitum S. Lazari restituta. Nouus Equitum Ordo S. Stephano sacer, Cosmo Florentino Duce auctore, inchoatus. Pij Equites honorarij instituti, Ferdinando Imp. qui annos regnauit circiter VII.

MAXIMILIANVS II.

A Christo nato anno MDLXV.

MAximilianus II. subinde, Ferdinando patre iam rerum humanarũ fesso, Cæsar creatus est, & Pontifex eius deinde imperium ratum habuit. Porrò in Francia Caluiniani à Catholicis Caroli Guisij ductu cæsi: sed haud ita multo pòst Guisius à sicario interfectus, Theodori Bezæ Geneuẽsis hæresiarchæ, vt creditũ est, instinctu. Guisij mortẽ illaudata pax secuta, qua cuiq;, qua libitum esset, religione, viuendi potestas permissa. Exin Melita insula ingentibus copiis à Turcis obsessa in vltimum discrimẽ venerat, cum Garzia Toletano auxilium ferente, Turcæ fugati, obsidio post decimum mensem soluta, anni eius seculi LXV. quo eodem anno Pius IV. decessit.

Pius exinde V. subrogatus, pius vtiq; Pont. & religionis inprimis acerrimus vindex, diplomate cauit ne Pontificiæ ditionis oppida alienari fas sit, tum

Cardinales oēs Comitijs Pōtificijs in eā rem iurēt. Cū Augustanis comitijs de religione agendū foret, Maximiliano Augusto denūtiauit, si id passus esset, se illi imperiū abrogaturū. Elisabethæ Anglorum Reginæ, Catholicis infestæ anathematis notā inussit, regniq; ius ademit. Ad hæc perfecit vt Carolus IX. Rex Frāciæ decretū Aurelianēse de libertate religionis aboleret, societatē Frāci Regis cū Turcarū Rege dānauit, eā Franciæ labē dictitās. Christianis Principibus aduersùs Solimanū Hūgariæ imminētē accēsis, Cæsarē pecunia iuuit. Sed cūctanter barbaris obuiā itum. Itaq; Albaiulia vrbs Trāsyluaniæ nobilis ab hoste capta est. Seghetū & natura & manu munitissimū expugnatū solerter per triduū Solimani morte celata. Eodē tēpore Chios insula Turcarū fraude occupata: Frācia ab Hugonotis populata, Rex ipse & appetitus insidijs, & aperto bello oppugnatus. Itaq; Rex Frācus Pij V. auxilijs, & pecunijs subnixus ad Xantonicū collatis signis cū hoste cenfligit. & pij belli felix euētus fuit. Hugonoti cęsi, Princeps Cōdēlis cū procerib. aliquot interfectus. Inde Gaspar Colincus Admiralius Frāciæ exercitu reparato impiū bellū integrauit, irato Deo. Hēricus Regis frater Pōtificijs copijs, ac precib9 fultus, nobilissimā retulit de nefario hoste victoriam. Fama est inter pugnā cælestiū equitū turmas conspectas pro Rege pugnātes, haud dubium Pij precibus à Deo impetratum auxilium.

Dum Frācia pacatur, Flādria cōcitari ab hæreticis est cœpta. Dux Albanus supplicio de Comite Agamōte, ceterisq; cōiuratis sumpto, incurrerat odia multorū. Igitur Princeps Aurātius Saxonicis auxilijs,

lijs, Anglicanisq; pecunijs inflatus, Flandriā infestā non magis armis, quā Caluiniana peste habuit. Zelandiaque, & Ollādia furto occupatis, proxima quæq; loca tentabat. At Pius V. pecuniā Regi Catholico ad piū bellū subministrās, eū admonuit, vt nō nisi salua religione pacē cū perduellibus faceret. Interea Maximilianus Cæsar confessionē Augustanā à Lutheri discipulis conflatā, proceribus, & Austriæ nobilitati cōcesserat. Sed Pij Pōtificis denūciatione perterritus nefarium diploma reuocauit. Ferunt Cæsarē dixisse visum sibi, loquente Legato Pōtificis, Pium flagellū intentantem. Sigismundus quoq; Poloniæ Rex decretū de Caluinianis, & Augustanæ sectatorib. tolerādis, Pio auctore rescidit. Porrò Pius Cosmū Mediceū Etruriæ Ducē ob singulare studiū religionis titulo aucto Magnū Ducē appellauit; sceptroque, ac diademate insignē fecit. Humiliatorū Ordinem ob lapsos disciplinæ mores, & Antistitum insolentiam extinxit.

Exin Cyprus insula à Selimo Turcarū Rege oppugnari cœpta. Belli itaq; societate inter Pontificē, Hispanum Regē & Venetos inita, ingens classis auxilio obsessis mittitur. Ceterū certamine dignationis inter Duces orto, dum ad Cretā sedetur, Cyprus expugnatur à Turcis anno eius seculi LXX. vt Turca sēper nostris discordiis cresceret. Insecuto anno felicius Ioannis Austriaci (is Caroli V. pellice ortus erat) ductu gesta res est. Pugnatum est nauali prælio ad Naupactū Corinthiaci sinus oppidū, Pio certā à Deo pollicēte victoriā. & manifestū, inita pugna, cœleste auxilium fuit. Ventus, qui aduersus nostris erat, in hostē versus. hostilis classis victa ca-

ptaque

ptaque est memorabili ad posteros victoria. Captę triremes ferme CC. Ad XXX. Turcarum millia extincta, sex millia capta. Christianorum captiuorũ XV. millia seruitio exempta. Hoc vltimũ Pij V. mortaliũ opertum fuit. Eodem anno Sigismundus Rex Polonię diem obiit, vltimus è familia Iagellonia, quæ regnauerat iam annos prope CC.

Nõ facilè alia ætas plures homines litteratos effudit, Adrianũ Turnebum, P. Victoriũ, Petrũ Perpinianũ, Paulũ Manutium, Mariũ Conradum, M. Antonium Muretum, Carolum Sigonium, Annibalem Carum, Petrum Angelum Bargeum.

Gregorius XIII. deinde Pontifex summis Patrũ studiis lectus: Cuius Pontificatus initia lætiora lætus de Parisiensi Hugonotorũ cæde nuncius fecit. Per occasionem nuptiarum Regis Nauarri, Caluiniani proceres iussu Frãci Regis oppressi, initio cędis facto à Gaspare Colineo Admiralio, qui vulneribus confossus, de fenestra deturbatur in viã. Secuta inde Hugonotorũ cuiusq; generis strages. ad LX. millia Parisijs cæsa traduntur. Mongomerius tamen Henrici Regis interfector ex media cæde elapsus Rupellã arcem maritimã occupauit. Subinde vrgente Pontifice, Turcicũ bellũ cõmunibus viribus renouatum. Ceterùm Occhialinus Dux Turcicæ classis in Methonis portum se recepit. Ibi Fabianis artibus cunctãdo nostrorum conatus elusit, victricis classis impetum retardare contentus. Itaq; Veneti belli tædio pacẽ cum Turca fecere. Eodem ferme tẽpore Henricus Frãci Regis frater, Poloniæ Rex lectus, sed paulò pòst Caroli fratris morte, ad Franciæ regnum reuocatus. Tunetum inde ab Io-

anne

anne Austriaco haud magno certamine subactum Mahometem Muleasse genitum Regē recepit. sed nondum vertente anno Tunetum à Sina Prætore Turcarum receptum. Insuper Guleta arx rebus omnibus munitissima, capta deletaque. Interim Poloni diuisis suffragiis duos Poloniæ Reges creant, Maximilianum Cæsarem, & Stephanum Bathoriū Transiluaniæ Ducem. Ceterùm, cunctante Cęsare, Transiluanus regnum armis occupat ipso anno huius sec. LXXV. qui Iubilæi celebritate insignis, Gregorij liberalitate insignior fuit. Subinde Maximilianus Cæsar anno principatus sui X. decessit ambigua fama.

RODVLPHVS II.

A Christó nato anno MDLXXV.

RODulphus inde Cæsar, Maximiliani filius, imperare cœpit, quo ferme tempore cuncti pænè Flandriæ populi Hispanorum militum licentia irritati de Hispanis pellendis conspirare cœperunt. Destinatus igitur eo ab Rege Ioannes Austriacus cum summa potestate. Is vt per æqua & iniqua Flādros ad Regis imperium, auitamque religionem reuocaret, omnia Hispanorum, peregrinorūq; militū præsidia dimisit. At illi soluti metu peregrini militis, Ioannem Austrium ipsum insidijs captant, ea mente, vt catholici Regis omninò excutiāt iugum, adeò præceps est licentia dempto metu. Ad hæc Matthia Archiduce Austriæ euocato, eius nomine ad suā libidinē abutūtur. Itaque Ioannes Austrius copiis, quas dimiserat, reuocatis, quà Alexandri

dri Farnesij ductu, quà suis auspicijs ingentes Flandris intulit clades. Louanium, bonaque Flandriæ pars recepta. Sed Alansonij Ducis (Franci Regi is frater erat) in Flandriam aduentus, & intempestiua Ioannis Austrij mors victoriæ cursum inhibuere. Eodem anno Sebastianus Rex Lusitaniæ ingentes copias traduxit in Africam, Seriphum Marrochi Regem, ab Emonucho patruò Fesij Rege exutum regno, in pristinum regnum restituturus. Vix aliud bellum funestius Ducibus fuit. tres Reges pariter vno ferme prelio ceciderunt. Ceterū Alexander Farnesius Flandriæ prępositus breui lucē rebus attulit. Traiectum, vrbem nobilissimam expugnatione ac vi in Regis ditionem redegit. mox secundo victoriæ cursu magnā Flandrię partem emēsus, Antuerpiā memorabili obsidione, ac malis domitam recepit. Hæc inter Henrico Lusitaniæ Rege, demortui Sebastiani patruo magno, humanis rebus exempto, Philippus Hispaniæ Rex Antonio Pseudorege debellato, Lusitaniam occupauit anno huius seculi LXXX. Ita Lusitania Hispaniæ regno adiecta, D. circiter anno, quàm inde abrupta fuerat. Lusitaniam Africæ, Indiæ, ac Brasiliæ præfecturæ velut appendices secutæ. inde etiam Tertiariæ insulæ, cæsis Gallicis auxilijs (hæ quippe solæ Antonio parebant) receptæ. Inter huius belli initia lues ex cæli intemperie in Lusitania primùm orta, totam deinceps peragrauit Europam. Caput præcipuè vrgebat, inde arietis nomen morbo factum. Inter hæc Stephanus Poloniæ Rex Polociam, nobilem Lituaniæ vrbem, compluraque alia oppida

de Mo-

de Mosco recepit partim suis auspicijs, partim Ioannis Zamoscij, magni Cancellarij ductu; quocirca Ioannes Basilius Moscouiæ Dux cùm eodem tempore etiam premeretur à Tartaris, Legatum ad Gregorium Pontificem destinat, omnia pollicés, si per eum pacem à Rege Polono impetraret. missus eò à Pontifice Antonius Possevinus è Societate Iesu, qui denique pace conciliata, Mosco auctor esse cœpit, vt depositis Græcorum erroribus rediret ad Rom. Pontificis auctoritatem. at ille, qui obseruantiæ simulatione ad pacem vsus erat, pace parta obseruantiam Pontificis abiecit. ceterùm haud impunè tulit. ex superiorum cladium mœrore homo iræ impotens furere, ac sæuire in suos cæpit, quoad ingrauescente morbo interijt.

Per eadem tempora Gregorius Pontifex Henricum Regem Nauarræ Catholicis infestum, anathemate notatum regni iure priuauit. Anni Iuliani rationem felicius, quàm ille Pompiliani correxit, nouo Kalendario edito, quo Pascha ex decreto Nicæni Concilij agitetur. Subinde ex Iaponia (quæ regio est in vltimo Oriente) tres Regij iuuenes à Christianis Regibus, Dynastisque missi ad Romanum Pontificem venerandum Romam aliquando peruenerunt, anno huius seculi LXXXV. Mors deinde subsecuta Pontificis tam opportuna, vt siue ad illorum aduentum diuinitus reseruatū Gregorium, siue nimia lætitia ex illorum aduentu extinctum crederes. Pontifex fuit si quisquam alius egregius, & paterna in omnes nationes charitate nobilis. Argumento sunt collegia tot gentium iuuen-

uentuti bonis artibus ac moribus instruendæ instituta.

Sublectus exinde Xystus V. is vrbem mirificè ornauit, Vaticano Apostoli Petri templo tholum imposuit, opus hoc mirabilius, quòd artem superare credebatur. Ad sexagies cétena aureorum millia in thesauris reliquit. Inter hæc conspiratio Frãcorum procerum olim Gregorio XIII. Pont. pro religione facta, quam ipsi sacrum fœdus vocabãt, ingentes turbas conciuit in Francia. Res eò demum erupit, vt Henricus Rex Francus Guisiũ Ducem conspirationis principem per insidias interficeret. Protinus Cardinalis Guisius eius frater, iussu Regis necatur. Cardinalis Borbonius, Archiepiscopus Lugdunensis, Dux Nemorensis, alijque eius factionis proceres in custodiam dantur. Quo nuncio consternati Parisienses ab Rege deficiunt. Horum auctoritatem omnis pæne Francia secuta. Humenæ Dux Prorex constitutus. Catharinam Regis matrem Guisianæ cædis nuncio perculsam exclamasse ferunt, Henricũ eadem opera & Guisiijs vitam, & sibi regnum ademisse. Vates fuit. Rex spreta Xysti Pontificis denũciatione, Romam ad causam dicendam de Cardinalis Guisij cæde eum vocantis, societatem inijt cum Rege Nauarræ, cuius viribus auctus Parisios circumsedere parabat, cùm à cœnobita Dominicano perculsus regno, vitaque exuitur anno huius seculi LXXXIX. Moriens Regi Nauarræ Franciæ regnum per manus tradit. Ab eo deinde Lutetia acriter obsessa. Ventum erat ad vltimum inopiæ, periculiq; cũ Farnesius Dux Parmensis

mensis opportunò aduentu obsidionem soluit, anno X C. qui idem annus Xysti V. Pontificis excessu insignis fuit.

Secutus Vrbanus VII. non magis breuitate Pontificatus, quàm cunctorum desiderio memorandus, XI. die, nondum delibato Pontificatu, ereptus maximas mortalium spes ingenti omnium luctu fefellit.

Subrogatus Vrbano Gregorius XIV. vir bonus ac pius, sed ferme valetudinarius. Itaque non sufficientibus viribus ad Pontificia munera obeunda, per Cardinalem Sfondratum fratris filium Pontificatum prope annuum gessit. quem duo maxima mala fames, ac lues maximè insignem fecere. Satis constat in Italia tertiam mortalium partem quà fame, quà lue interisse. Eadem tempestate Nauarrus Diguera Duce Gratianopolim, aliaque sensim Franciæ oppida haud ignobilia Gallicæ nobilitatis accessu in ditionem redegit. Itaq; Comes Sfrondratus Cardinalis frater, missu Pontificis, opem fœderatis proceribus aduersùs Nauarrum tulit valida Heluetiorum, & Italorum manu. sed intempestiua Pontificis mors eum nulla re memorabili gesta Romam reuocauit.

Innocentius IX. deinde creatus Pontifex trimestris, sed egregium Pontificatus sui specimen dedit, benignitate ac facilitate omnibus charus, quo etiam eius mors bonis acerbior visa.

Sublectus inde Clemens VIII. antiqua pietate insignis. Per idem tempus noua belli tempestas à Turcis in Croatiam incubuit. Vitiscum oppidum,

regionis caput, aliaque oppida ignobiliora vi expugnata. Iamque Sisacum summa vi oppugnabatur, cùm Prætor Croatiæ cum appendicibus Hungarorum in barbaros impetum dedit. Qui in fugā auersi in transitu pontis dum ferrum fugiunt, amne perierunt. Haud humana res visa. LX. Turcarū millia fusa, fugataque à non magna Hungarorum manu. Hac victoria Hungari erecti passim arma ceperunt, & Maximiliani Archiducis ductu Nouigradum, compluraque alia oppida recuperarunt. Fuit ille annus tot Turcarum cladibus insignis, vt spes foret omnem Hungariam breui receptum iri. Ceterùm insecutus annus spē in solicitudinem vertit. Sina Amurathis Turcarum Regis Prætor cū ingēti Turcarum ac Tartarorum exercitu Hungariā ingressus, Strigoniā obsidione soluit, & Iauarinum Austrię propugnaculum obsedit. Quod non magis armis, quā auro oppugnatum proditione cepit, ingenti non solùm Germaniæ, sed etiam Italiæ terrore illato. Et per idem tempus Alexādro Farnesio Parmēsi Duce extincto, Frisia in Belgio à Mauritio Aurantij Principis filio subacta. aliæ quoque vrbes Catholico Regi ademptæ. Et in Francia, Comitia de nouo Rege creando haud feliciter habita. Dum Rex Catholicus ad filiam, quam daturus erat in matrimonium nouo Regi, regnum Francię contra legem Salicam trahit, re infecta discessum est, procerum plerisque alienatis. Et Nauarrus se Catholicum professus, adeò permouit Francicam nobilitatem, vt Rex Franciæ salutaretur. Ex eo Lugdunum, aliæque præcipuæ regni ciuitates in noui Re-

gis fidem venere. Et Henricus Parisijs proditione captis, à Parisiensibus Rex consalutatus ad maximũ vrbis templum iit Catholici edens Regis indicia. Itaque Pontifice per Legatum suum exorato, abolita anathematis nota, in integrum restituitur; & Rex Franciæ à Pontifice appellatur.

Hæc inter Carolus Mansfeldius Rodulphi Cesaris auspicijs in Hungaria bellum intulit Turcis, & obsessa Strigonia maximas barbarorum copias ingenti clade prostrauit. Ceterùm hostium victor morbo extinctus victoriæ fructum aliis reliquit. Strigonia, & Vicegradum à Ioanne Francisco Aldobrandino Pontificiarum legionum Duce pari virtute, ac felicitate de Turcis recepta. Et huius victoriæ gloria magna ex parte ad Sigismundum Transiluaniæ Principem redundauit. Cuius virtute Turcę ab Hungaria sunt auersi, obtritique. Itaq; Vallachiam, & Moldauiam maximè frugiferas prouincias Turcis ademit, & victor nitens Sinam ipsum nobilissimum Turcarum Ducem maximis instructum copiis, solo nomine territum in fugam auertit cum ingenti dedecore, ac strage. Ad hæc Lippam, & Litorgium oppida satis munita de Turca recepit. Subinde Agria sedes Episcopalis natura, manuque munitissima, à Mahomete Turcarum Imperatore non tam vi, quàm proditione capta est.

Per idem ferè tempus perpetuæ Quadragenarii Horarum supplicationis, quàm Romæ in singulis deinceps templis Clemens VIII. ab initio instituerat, fructus apparuit. Iauarinum à Comite Schuuar-

zen.

zenbergio egregio Rodulphi Cæsaris duce, paruā manu receptum est, tanta omnium admiratione, vt diu prædicata magis, quàm credita res esset. Eodemque victoriæ cursu complura Hungariæ oppida in ditionem Cæsaris redacta. &, quod caput est, pax inter Hispaniæ, & Francię Reges facta, auctore Pontifice.

Hac verò Auctorem scribentem mors oppreßit.

FINIS.

